Βιβλιοθήκη & Κέντρο Πληροφόρησης
Library & Information Centre
ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ARISTOTLE UNIVERSITY OF THESSALONIKI

Αναγνωριστικό τεκμηρίου / Document ID: 5417_1
Ηλ. διεύθυνση τεκμηρίου / Document URL: http://digital.lib.auth.gr/record/145663

Το πρωτότυπο τεκμήριο αποτελεί τμήμα της συλλογής της Βιβλιοθήκης και Κέντρου Πληροφόρησης του ΑΠΘ.
Η παρούσα ψηφιακή αναπαράσταση του πρωτοτύπου διατίθεται χωρίς χρέωση, με άδεια
Creative Commons 'Αναφορά Δημιουργού-Παρόμοια Διανομή 4.0'.

The physical item is part of Aristotle University of Thessaloniki Libary Collection.
This digital representation of the original is made available to the public, under the
Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License.

©2015 Βιβλιοθήκη και Κέντρο Πληροφόρησης, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
©2015 Library and Information Centre, Aristotle University of Thessaloniki, Greece

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης
ψηφιακήελλάδα Όλα είναι δυνατά
Επιχειρησιακό Πρόγραμμα "Ψηφιακή Σύγκλιση"
ΕΣΠΑ 2007-2013
Ποιότητα ζωής για όλους
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Δημιουργήθηκε στο πλαίσιο του έργου "Δημιουργία Καινοτόμων Υπηρεσιών Ψηφιακής Βιβλιοθήκης του ΑΠΘ"
που χρηματοδοτήθηκε από το Ε.Π. ΕΣΠΑ 2007-2013 - "Ψηφιακή Σύγκλιση". Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

ΝΕΑ ΣΙΩΝ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΝ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ

ΤΟΜΟΣ

ΔΕΚΑΤΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ

Α.Π.Θ.

472

Βιβλ. Εισ.

ΕΝ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΟΙΣ

ΤΥΠΟΙΣ ΙΕΡΟΥ ΚΟΙΝΟΥ ΤΟΥ Π. ΤΑΦΟΥ

1914

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΘΕΣ/ΝΙΚΗΣ
* 1934 *

Α.Π.Θ.

ΔΗΛΩΣΙΣ

Τοῖς ἐριτίμοις συνεργάταις καὶ συνδρομηταῖς.

*Ἡ **Νέα Σιών**, Ἐκκλησιαστικὸν Ἐπιστημονικὸν Περιοδικὸν καὶ ἐπίσημον ὄργανον τῆς Πρεσβυγενοῦς Σιωνίτιδος Ἐκκλησίας, αἰσίως καὶ λυσιτελῶς διανύσασα τὸ δέκατον ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως αὐτῆς ἔτος καὶ εἰς τὸ ἑνδέκατον μετὰ τοῦ παρόντος τεύχους εἰσερχομένη, δόξαν μὲν καὶ εὐχαριστίαν ἐγκάρδιον ἀναπέμπει δι' ἡμῶν τῷ παναγάθῳ Θεῷ, ὅτι ἐνίσχυσε τὴν ἀσθένειαν ἡμῶν πρὸς τὴν τακτικὴν καὶ ἀπρόσκοπτον ἔκδοσιν τοιούτου περισπουδάστου Περιοδικοῦ, χάριτας δὲ ἀπονέμει πρὸς ἅπαντας τοὺς συνεργάτας καὶ συνδρομητὰς αὐτῆς εὐαρεστηθέντας, ὅπως καὶ κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος προθύμως χορηγήσωσι τὴν πολύτιμον συνεργασίαν καὶ ὑλικὴν αὐτῶν ὑποστήριξιν.*

*Δὲν ἀπόκειται εἰς ἡμᾶς, ὅπως ἐξάρωμεν ἐνταῦθα τὴν δεκαετῆ αἰσίαν καὶ εὐδόκιμον ἔκδοσιν αὐτῆς. Οἱ ἐλλόγιμοι καὶ ἐρίτιμοι αὐτῆς συνεργάται ὡς καὶ οἱ φιλόμουσοι συνδρομηταὶ καὶ ἀναγνῶσται αὐτῆς, οἱ διὰ τῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς αὐτῶν συνεργασίας τιμήσαντες τὴν «**Νέαν Σιών**», δύνανται, κάλλιον παντὸς ἄλλου, νὰ ἐκτιμήσωσιν ἐπαξίως τὴν ἐπιτελεσθεῖσαν ἐργασίαν καὶ νὰ ἀποφανθῶσιν κατὰ πόσον αὕτη ἀνταποκρίνεται εἰς τὰς προσδοκίας τοῦ ἐπιστημονικοῦ κόσμου. Ἡ Διεύθυνσις τῆς «**Νέας Σιών**», παρὰ τὰς ἀντιξόους καὶ λίαν κρισίμους οἰκονομικὰς συνθήκας τῆς Ἁγιοταφιτικῆς Ἀδελφότητος, πᾶσαν κατέβαλε προσπάθειαν εἰς τὴν τακτικὴν καὶ ἀνελλιπῆ ἔκδοσιν τοῦ Περιοδικοῦ τούτου, γινώσκουσα καλῶς τὰς ὑπηρεσίας τὰς ὁποίας παρέχει διὰ τούτου τῇ κοινωνίᾳ ἡ Σιωνῖτις Ἐκκλησία.*

Ὅτι ἡ **Νέα Σιὼν** προφανῆ ἔχει τὴν σημασίαν καὶ σπουδαιότητα οὐ μόνον διὰ τὴν Ἁγιοταφιτικὴν Ἀδελφότητα, ἀλλὰ καὶ διὰ σύμπαν τὸ Ὀρθόδοξον πλήρωμα, τοῦτο δύναται εὐκόλως νὰ κατανοηθῇ ἔκ τε τῆς μέχρι τοῦδε δεκαετοῦς ζωῆς αὐτῆς καὶ ἐκ τῶν ἑξῆς λόγων: α'.) Διὰ τοῦ Περιοδικοῦ τῆς **Νέας Σιὼν** ἡ Ἱερὰ ἡμῶν Ἁγιοταφιτικὴ Ἀδελφότης πολὺ σπουδαίας δύναται ν' ἀρυσθῇ ἠθικὰς ὠφελείας, διότι δι' αὐτῆς παρίσταται αὕτη εἰς τὰ ὄμματα τοῦ κόσμου ὡς μὴ ὀπισθοδρομικὴ καὶ μένουσα ἐν στασιμότητι, ἀλλ' ὡς κινουμένη καὶ αὕτη, κατὰ τὸ δυνατόν, ἐν τῷ κύκλῳ τῆς παρ' ἡμῖν καὶ παρὰ τοῖς ξένοις παρουσιαζομένης πνευματικῆς ζωῆς. Ἡμέτεροι καὶ ξένοι, μελετῶντες ἐν ταῖς σελίσι τῆς **Νέας Σιὼν** ἔργα καὶ μελέτας τῶν σημερινῶν ἐλλογίμων Ἁγιοταφιτῶν, λίαν εὐαρέστως θὰ διατίθενται οὐχὶ βεβαίως ὑπὲρ ἀτόμων, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ συνόλου τῆς Ἱερᾶς ἡμῶν Ἁγιοταφιτικῆς Ἀδελφότητος καὶ θὰ παραδέχωνται, ὅτι οἱ Ἁγιοταφῖται, ζῶντες ἐν πνευματικῇ καὶ ἄλλῃ ἐργασίᾳ, εἶνε ἄξιοι πάσης ὑποστηρίξεως ἐν τῇ ὑπερασπίσει τῶν δικαίων αὐτῶν καὶ ἐπὶ προαγωγῇ τῆς σταδιοδρομίας των, τοσοῦτον ἀπαραιτήτου διὰ τὰ μεγάλα καὶ ὑψηλὰ συμφέροντα τῆς καθόλου ἡμῶν Ἐκκλησίας. β'.) Διὰ τῆς **Νέας Σιὼν** καὶ ἄλλας ἀπτὰς καὶ πραγματικὰς ὠφελείας ἀντλοῦμεν ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας Ἀδελφότητος καὶ τῆς καθόλου Σιωνίτιδος Ἐκκλησίας. Διότι ἀφ' ἑνὸς μὲν δι' αὐτῆς πληροφοροῦμεν αὐθεντικῶς ἡμετέρους καὶ ξένους περὶ τῶν διαφόρων Προσκυνηματικῶν ζητημάτων, ἅτινα ἀναφυόμενα μεταξὺ ἡμῶν καὶ τῶν γνωστῶν ἀντιζήλων ἡμῶν, σχεδὸν πάντοτε ὑπ' αὐτῶν παρίστανται ἐστρεβλωμένα πρὸς μεγάλην ἡμῶν ζημίαν· ἀφ' ἑτέρου δέ, φέροντες δι' αὐτῆς εἰς φῶς τὰ πλούτη τῶν ἐν ταῖς Βιβλιοθήκαις ἡμῶν πολυτίμων χειρογράφων, καὶ καθιστῶντες γνωστὰ τὰ περὶ τῆς ἡμετέρας παντοίας καταστάσεως, ἐξακριβοῦντες δὲ τὰ προαιώνια ἡμῶν δικαιώματα ἐπὶ τῶν Ἁγίων Τόπων, δυνάμεθα νὰ ὑπεκκαίωμεν τὸν ζῆλον τοῦ εὐσεβοῦς ἡμῶν Γένους καὶ νὰ προκαλῶμεν τὸ ἐνδιαφέρον αὐτοῦ, ὥστε νὰ φανερῶται τοῦτο ἐν ἔργοις καρποφόροις διὰ τὴν Ἱερὰν ἡμῶν Ἀδελφότητα. Πολὺ σημαίνει διὰ τὴν ἡμετέραν

κοινωνίαν ἡ ἀνάγνωσις ἑνὸς Περιοδικοῦ δημοσιευομένου παρὰ τὸν Τάφον τοῦ Σωτῆρος καὶ ὑπὸ τὸ φῶς τῆς λυχνίας τοῦ Φρικτοῦ Γολγοθᾶ. Ἐν ἐποχῇ, καθ' ἣν ζητῶμεν νὰ ἐξεγείρωμεν ἁπτὸν τὸ ἐνδιαφέρον αὐτῆς ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων ἀγώνων, ὑπὲρ τῆς διασώσεως ἡμῶν ἐν μέσῳ πολλῶν κινδύνων, εἶνε μεγάλης σημασίας ἄξιον τὸ νὰ φαινώμεθα εὐπρόσωποι ἐνώπιον αὐτῆς καὶ νὰ μὴ τείνωμεν μὲν τὸν δίσκον τῆς ζητείας, ν' ἀνοίγωμεν ὅμως διὰ τοῦ λόγου τὰς καρδίας αὐτῶν ὑπὲρ ἡμῶν τῶν ἀποτελούντων τὴν ἱερὰν τοῦ Π. Τάφου Φάλαγγα. Ὅταν ἀνοιχθῇ ἡ καρδία τῶν ἡμετέρων, ὅταν ὁ νοῦς αὐτῶν καταλλήλως φωτισθῇ, τότε μεγάλην ὑποστήριξιν ἀναμφιβόλως θὰ εὑρίσκωμεν διαρκῶς καὶ ἰδίως εἰς ἐκτάκτους περιστάσεις· καὶ γ'.) διὰ τῆς **Νέας Σιὼν** *ἡ Σιωνῖτις Ἐκκλησία δείκνυσιν, ὅτι ποσῶς δὲν ὑπολείπεται οὐ μόνον τῶν ἄλλων ὁμοδόξων Ἐκκλησιῶν Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, Ρωσίας καὶ Ἑλλάδος, ἐχουσῶν ἑκάστη τὸ ἐπίσημον Ἐκκλησιαστικὸν Περιοδικὸν ὄργανον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἑτεροδόξων Ἐκκλησιῶν, Καθολικῆς, Ἀγγλικανικῆς καὶ Προτεσταντικῆς, αἵτινες, κατανοήσασαι ἤδη τὴν σημασίαν καὶ τὴν σπουδαιότητα τῆς* **Νέας Σιών**, *συχνάκις εὔφημον μνείαν ποιοῦνται αὐτῆς.*

Ἡ **Νέα Σιών**, *ἐπιδιώκουσα τὴν ἐπίτευξιν τοῦ ἀρχικοῦ σκοποῦ, ὃν καθώρισεν ἐν τῷ προγράμματι αὐτῆς καθ' ὅλον τὸ διαρρεῦσαν δεκαετὲς διάστημα, ἐξηκολούθησε δημοσιεύουσα μελέτας ποικίλης ὕλης δογματικῆς τε καὶ ἠθικῆς, ἀρχαιολογικῆς τε καὶ κοινωνικῆς, ποικίλας ἱστορικὰς διδασκαλίας τῶν Πατέρων καὶ Διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τέλος σκέψεις συντόμους καὶ αὐτοτελεῖς ἀφορώσας τὴν θρησκευτικὴν κατάστασιν τοῦ χριστιανικοῦ πληρώματος καὶ διαφόρους πληροφορίας περὶ τῶν διαφόρων Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν. Ἤδη δὲ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ πνεύματος ἐμφορουμένη, καὶ εἰς τὴν πνευματικὴν ὠφέλειαν τῶν ἀναγνωστῶν καὶ τὸν ἐν τῇ εὐσεβείᾳ καὶ τῇ πίστει καταρτισμὸν αὐτῶν ἀφορῶσα, εἰσερχομένη δὲ εἰς τὸ ἑνδέκατον αὐτῆς ἔτος, οὐδὲν τῶν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον συντελούντων θὰ παραλείψῃ, ἀλλ' ἄλλοτε ἄλλως ποικίλλουσα τὴν*

ἔκδοσιν αὐτῆς καὶ ἐρειδομένη ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ προγράμματος, θὰ δημοσιεύῃ νῦν μὲν ἠθικὰς καὶ διδακτικάς, νῦν δὲ δογματικὰς καὶ θεωρητικάς, ἄλλοτε δὲ ἐξηγητικάς, ἱστορικάς, ἀρχαιολογικὰς διδασκαλίας, πανταχοῦ καὶ ἐν πᾶσιν ἐπερειδομένη ἐπὶ τῶν Ἁγίων Γραφῶν καὶ τῶν συγγραμμάτων τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Πλὴν δὲ τούτων θέλει δημοσιεύει ἠθικοὺς καὶ ἐκκλησιαστικοὺς λόγους ἀνδρῶν λογίων, θέλει ἀναγγέλλει τὰς ἑκάστοτε καὶ τὰς ὁπουδήποτε γινομένας ἐκδόσεις ἐκκλησιαστικῶν καὶ ἄλλων ὠφελίμων βιβλίων, ὡς καὶ τὴν περίληψιν καὶ κρίσιν τούτων, ἐὰν παραστῇ ἀνάγκη, εἰς γλῶσσαν πάντοτε σαφῆ, εὔληπτον, ἀκριβῆ καὶ καθωρισμένην.

Ἵνα δὲ καταστῇ μᾶλλον εὐαπόκτητος εἰς πάντα φιλαναγνώστην καὶ ἐπιθυμοῦντα νὰ παρακολουθῇ τὴν δρᾶσιν τῆς Μητρὸς τῶν Ἐκκλησιῶν Σιωνίτιδος Ἐκκλησίας, καὶ τὴν πνευματικὴν αὐτῆς κίνησιν, καθώρισε τὴν ἐτησίαν αὐτῆς συνδρομὴν ἀπὸ πολλοῦ ἤδη εἰς 12 μόνον χρυσᾶ φράγκα διὰ τὸ ἐξωτερικόν, εἰς 10 δὲ διὰ τὸ ἐσωτερικόν.

Διὰ βεβαίας ἔχοντες ἐλπίδος ὅτι, διὰ τὴν τακτικὴν τῆς **Νέας Σιὼν** ἔκδοσιν καὶ διὰ τὸ ἤδη ἀρξάμενον νέον ἔτος, οἱ μὲν ἐλλόγιμοι αὐτῆς συνεργάται παρέξουσι καὶ αὖθις προθύμως τὴν πολύτιμον αὐτῶν σύμπραξιν, ἀποστέλλοντες ἑκάστοτε πρὸς δημοσίευσιν σπουδαίας μελέτας συνᾳδούσας πρὸς τὸν καθωρισμένον αὐτῆς σκοπόν, οἱ δὲ φιλόμουσοι αὐτῆς ἀναγνῶσται καὶ συνδρομηταὶ οὐ μόνον ἐξακολουθήσουσιν ἀποστέλλοντες τακτικῶς τὴν ὑλικὴν αὐτῶν συνδρομὴν πρὸς εὐχερεστέραν ἔκδοσιν αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ ἄλλους παρακινήσουσι πρὸς ἐγγραφὴν αὐτῶν, ὡς συνδρομητῶν τῆς **Νέας Σιών**, καὶ πρὸς εὐρυτέραν διάδοσιν αὐτῆς, εὐχαριστοῦμεν αὐτοῖς ἐκ τῶν προτέρων καὶ εὐχόμεθα αὐτοῖς τὸ νέον σωτήριον ἔτος αἴσιον καὶ πάροχον παντὸς ἀγαθοῦ.

Ὁ Διευθυντὴς τῆς Νέας Σιὼν

Ἀρχιμ. ΙΑΚΩΒΟΣ ΑΡΧΑΤΖΙΚΑΚΗΣ

Τῇ 2 Ἰανουαρίου 1911.

ΟΙ ΠΡΩΤΟΙ ΕΡΓΑΤΑΙ ΤΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΥ

Μεταξὺ τῶν ζητημάτων, τὰ ὁποῖα μεγίστην ἔχουσι τὴν σπουδαιότητα καὶ τὴν σημασίαν διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ Χριστιανισμοῦ, εἶνε καὶ τὸ ζήτημα τῆς δράσεως τῶν πρώτων προσώπων, τὰ ὁποῖα ἔδρασαν διὰ τὴν διάδοσιν τοῦ Εὐαγγελίου. Ὁ Σωτὴρ ἡμῶν ἐλθὼν εἰς τὸν κόσμον, διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως, τῆς διδασκαλίας καὶ τοῦ σταυρικοῦ αὐτοῦ θανάτου, ἐτέλεσε τὸ μέγα ἔργον τῆς σωτηρίας συμπάσης τῆς ἀνθρωπότητος. Ἀλλὰ τὸ ἔργον τοῦτο καὶ ἡ ἠθικὴ ἀναγέννησις ἦτο ἀνάγκη, μετὰ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου, νὰ ἐξαπλωθῇ καὶ ἀναπτυχθῇ εἰς ἅπαντα τὸν κόσμον. Καὶ ἀληθῶς τοῦτο ἐτελέσθη διά τινων τάξεων, προσώπων τῆς ἀναγεννηθείσης κοινωνίας διὰ τῆς διδασκαλίας τοῦ Σωτῆρος, καὶ περὶ τῶν ὁποίων προσώπων θὰ πραγματευθῶμεν ἐν τῇ παρούσῃ ἡμῶν μελέτῃ[1] ἐρειδόμενοι ἐπὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ τῶν συγγραμμάτων τῶν Πατέρων καὶ Διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας. Πρὶν ἢ ὅμως εἰσέλθωμεν εἰς τὴν λεπτομερῆ ἐξέτασιν ἑκάστης τάξεως τῶν πρώτων τούτων ἐργατῶν τοῦ Εὐαγγελίου, ἀνάγκη νὰ εἴπωμεν ὀλίγα τινὰ γενικῶς περὶ τῶν λέξεων: ***χάρισμα*** καὶ ***ἐπίθεσις τῶν χειρῶν***, διότι οἱ λαβόντες τὰς δύο ταύτας δωρεὰς ὑπῆρξαν καὶ οἱ πρῶτοι παράγοντες τοῦ Εὐαγγελίου κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας.

1) Ὅρα Ad. Harnack. Ἡ ἀποστολὴ καὶ ἡ ἐξάπλωσις τοῦ Χριστιανισμοῦ Leipzig 1902. P. Bruders. S. J. Ἡ σύστασις τῆς Ἐκκλησίας. Mayence, 1904 καὶ V. Ermoni. Οἱ πρῶτοι ἐργάται τοῦ Εὐαγγελίου. Paris 1905.

Α.Π.Θ.

Τὸ Χάρισμα.

Ἡ λέξις «Χάρισμα» ἔχει ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ διαφόρους σημασίας. Ἐνίοτε σημαίνει ἁπλῶς **δῶρον** ἐν τῇ ὑπερφυσικῇ ἐννοίᾳ. Ὁ Ἀπ. Παῦλος λέγει ἐν τῇ πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολῇ: «Ἀλλ' οὐχ ὡς τὸ παράπτωμα, οὕτω καὶ τὸ χάρισμα» (Ρωμ. ε΄. 15), καὶ ἐν τῷ 16 στίχῳ τοῦ αὐτοῦ κεφαλαίου λέγει: «Καὶ οὐχ ὡς δι' ἑνὸς ἁμαρτήσαντος τὸ δώρημα· τὸ μὲν γὰρ κρῖμα ἐξ ἑνὸς εἰς κατάκριμα, τὸ δὲ χάρισμα ἐκ πολλῶν παραπτωμάτων εἰς δικαίωμα»· (ε΄. 16)· ἡ λέξις ἐνταῦθα σημαίνει ὅ,τι καὶ ἡ λέξις **δώρημα**. Ἐνίοτε σημαίνει τὴν αἰώνιον ζωήν. Ὁ Ἀπ. Παῦλος λέγει ὡσαύτως ἐν τῷ ἕκτῳ κεφαλαίῳ, στίχῳ 23: «Τὸ δὲ χάρισμα τοῦ Θεοῦ ζωὴ αἰώνιος ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν». Συχνότατα φαίνεται ὅτι δηλοῖ τὴν τάσιν πρὸς τὴν ἐπίτευξιν τῆς αἰωνίου ζωῆς· ἐν τούτοις ἡ τάσις αὕτη δὲν εἶνε φυσική, ἀλλὰ θεωρεῖται ὡς ἓν δώρημα. «Ἐπιποθῶ γάρ, λέγει ὁ Ἀπ. Παῦλος, ἰδεῖν ὑμᾶς, ἵνα τι μεταδῶ χάρισμα ὑμῖν πνευματικὸν εἰς τὸ στηριχθῆναι ὑμᾶς» (Ρωμ. α΄. 11)· καί: «ἀμεταμέλητα γὰρ τὰ χαρίσματα καὶ ἡ κλῆσις τοῦ Θεοῦ» (Ρωμ. ια΄. 29). Ἐν δὲ τῇ πρὸς Κορινθίους Α΄. ἐπιστολῇ λέγει: «Καθὼς τὸ μαρτύριον τοῦ Χριστοῦ ἐβεβαιώθη ἐν ὑμῖν, ὥστε ὑμᾶς μὴ ὑστερεῖσθαι ἐν μηδενὶ χαρίσματι, ἀπεκδεχομένους τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ» (Α΄. Κορινθ. α΄. 6—7)· καί: «Ζηλοῦτε δὲ τὰ χαρίσματα τὰ κρείττονα· καὶ ἔτι καθ' ὑπερβολὴν ὁδὸν ὑμῖν δείκνυμι» (Α΄. Κορινθ. ιβ΄. 31). Ἰδοὺ διατί ἕκαστον μέλος τοῦ σώματος (μυστικοῦ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ) ἔλαβεν ἓν ἰδιαίτερον δῶρον πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ ἔργου αὐτοῦ. (Ρωμ. ιβ΄. 6): «Ἔχοντες δὲ χαρίσματα, κατὰ τὴν χάριν τὴν δοθεῖσαν ἡμῖν, διάφορα» καὶ (Α΄. Κορινθ. ζ΄. 7): «Θέλω γὰρ πάντας ἀνθρώπους εἶναι ὡς καὶ ἐμαυτόν· ἀλλ' ἕκαστος ἴδιον χάρισμα ἔχει ἐκ Θεοῦ, ὃς μὲν οὕτως, ὃς δὲ οὕτως», καί: «Διαιρέσεις δὲ χαρισμάτων εἰσί, τὸ δὲ αὐτὸ Πνεῦμα (Α΄. Κορινθ. ιβ΄. 4), καί: «Ἄλλῳ δὲ χαρίσματα ἰαμάτων ἐν τῷ αὐτῷ Πνεύματι» (ιβ΄. 10). Ἐν

δὲ τῇ Β΄. πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῇ ἀναφέρει ὁ Ἀπ. Παῦλος τὸ χάρισμα, ὅπερ ἐστὶν ἐν αὐτῷ «συνυπουργούντων καὶ ὑμῶν ὑπὲρ ἡμῶν τῇ δεήσει, ἵνα ἐκ πολλῶν προσώπων τὸ εἰς ***ἡμᾶς χάρισμα*** διὰ πολλῶν εὐχαριστηθῇ ὑπὲρ ἡμῶν» (α΄. 11), καὶ τοῦτο συνιστᾷ εἰς τὸν ἀγαπητὸν αὐτοῦ μαθητήν, τὸν Τιμόθεον, λέγων: «Μὴ ἀμέλει τοῦ ἐν σοὶ χαρίσματος, ὃ ἐδόθη σοι διὰ προφητείας μετὰ ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τοῦ πρεσβυτερίου» (Α΄. Τιμοθ. δ΄. 14). Ἀλλαχοῦ προτρέπει τοῦτον εἰς τὸ νὰ τηρῇ τὸ χάρισμα θερμόν: «δι᾽ ἣν αἰτίαν ἀναμιμνήσκω σε ἀναζωπυρεῖν τὸ χάρισμα τοῦ Θεοῦ, ὅ ἐστιν ἐν σοὶ διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν μου» (Β΄. Τιμοθ. α΄. 6). Ταύτην δὲ τὴν σύστασιν ἀπαντῶμεν καὶ ἐν τῇ Α΄. Καθολικῇ ἐπιστολῇ τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου: «ἕκαστος καθὼς ἔλαβε χάρισμα, εἰς ἑαυτοὺς αὐτὸ διακονοῦντες ὡς καλοὶ οἰκονόμοι ποικίλης χάριτος Θεοῦ» (Α΄. Πέτρ. δ΄. 10). Ἐκ τῆς συντόμου ταύτης ἐκθέσεως δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν τὴν διάφορον ἔννοιαν τῆς λέξεως ***χάρισμα*** ἐν τῇ γλώσσῃ τῆς Καινῆς Διαθήκης. Ταύτην δὲ εὑρίσκομεν καὶ ἐν τοῖς συγγράμμασι τῶν Ἀποστολικῶν Πατέρων. Ἐν τῇ ***Διδαχῇ*** (κεφ. α΄. στίχ. 10) ἀναγινώσκομεν τὰ ἑξῆς: «παντὶ τῷ αἰτοῦντί σε δίδου καὶ μὴ ἀπαίτει· πᾶσι γὰρ θέλει δίδοσθαι ὁ πατὴρ ἐκ τῶν ἰδίων χαρισμάτων· μακάριος ὁ διδοὺς κατὰ τὴν ἐντολήν[1]». Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ φαίνεται ὅτι ἡ λέξις ***χάρισμα*** σημαίνει τὰ ὑλικὰ ἀγαθά. Ἓν χωρίον τοῦ Ἁγίου Ἰγνατίου Ἐπισκόπου Ἀντιοχείας ἐν τῇ πρὸς Ἐφεσίους ἐπιστολῇ αὐτοῦ (κεφ. ιζ΄. 2) παρίστησιν ἀόριστον τὴν σημασίαν τῆς λέξεως «χάρισμα». Ὁ ἱερὸς Πατὴρ ἐκφράζεται οὕτως: «Διατί δὲ οὐ πάντες φρόνιμοι γινόμεθα, λαβόντες Θεοῦ γνῶσιν, ὅ ἐστιν Ἰησοῦς Χριστός· τί μωρῶς ἀπολλύμεθα, ἀγνοοῦντες τὸ χάρισμα, ὃ πέπομφεν ἀληθῶς ὁ Κύριος;». Δύο ἕτερα χωρία τοῦ θεοφόρου Πατρὸς ὑπάρχουσιν, ἐν οἷς ἡ λέξις ***χά-***

1) Πρβλ. καὶ Ἑρμᾶς Ἐντολ. β΄. καὶ παραβολ. β΄. καὶ Ματθ. ε΄. 45. Κλημ. Ἀλεξ. Στρωμ. ζ΄. σελ. 710. Ἀποστολ. Διαταγ. βιβλ. β΄. κεφ. 27. 4. Ἰουστίνου Ἀπολογ. Α΄. κεφ. ξζ΄. σελ. 83–84.

ρισμα ἐκλαμβάνεται ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ τρόπου τῆς σωτηρίας καὶ τῶν διαφόρων αὐτῆς ἐνεργειῶν. Τὸ πρῶτον εἶνε τὸ ἐν τῇ πρὸς τοὺς Σμυρναίους ἐπιστολῇ: «Ἰγνάτιος, ὁ καὶ Θεοφόρος, Ἐκκλησίᾳ Θεοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ ἠγαπημένου Ἰησοῦ Χριστοῦ ἠλεημένῃ ἐν παντὶ χαρίσματι, πεπληρωμένῃ ἐν πίστει καὶ ἀγάπῃ, ἀνυστερήτῳ οὔσῃ παντὸς χαρίσματος.....» (Ἰγνατ. Ἐπιστολ. πρὸς Σμυρν. κεφ. α΄. 1). Τὸ ἕτερον χωρίον εὑρίσκεται ἐν τῇ πρὸς τὸν Πολύκαρπον ἐπιστολῇ (κεφ. β΄. 2): «τὰ δὲ ἀόρατα αἴτει, ἵνα σοι φανερωθῇ, ὅπως μηδενὸς λείπῃ καὶ παντὸς χαρίσματος περισσεύῃς». Παρὰ τῷ Κλήμεντι τῷ Ρώμης ἀπαντῶμεν τὴν λέξιν χάρισμα ἅπαξ μόνον, ἀλλ' ὑπὸ ἄλλην ἔννοιαν, τὴν ἔννοιαν τοῦ καθήκοντος: «ὑποτασσέσθω ἕκαστος τῷ πλησίον αὐτοῦ, καθὼς καὶ ἐτέθη ἐν τῷ χαρίσματι αὐτοῦ». (Κλημ. Α΄. Ἐπιστολ. κεφ. λη΄. 1).

Ἡ ἐπίθεσις τῶν χειρῶν.

Μελετῶντες τὴν τελετὴν τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ βλέπομεν ὅτι αὕτη ἔχει διπλῆν σημασίαν ἢ μᾶλλον διπλοῦν σκοπόν· τὸ μὲν συνοδεύει αὕτη τὴν θεραπείαν τῶν σωματικῶν ἀσθενειῶν, τὸ δὲ ἀναφαίνεται ἐν τῇ μεταδόσει πνευματικῶν δωρεῶν. Τοῦτο γίνεται δῆλον ἐκ τῶν ἑπομένων. Ἀναγινώσκομεν ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις ὅτι αὐτὸς ὁ Σωτὴρ ἐπιθέτει τὰς χεῖρας ἐνίοτε, πρὶν ἢ θεραπεύσῃ τοὺς ἀσθενεῖς. Ὁ Εὐαγγελιστὴς Μάρκος διηγεῖται ὅτι ὁ Ἰησοῦς δὲν ἠδυνήθη τὰ ἐκτελέσῃ ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ κανὲν θαῦμα, εἰ μὴ ὅτι ἐπέθηκε τὰς χεῖρας αὐτοῦ ἐπί τινας ἀρρώστους καὶ ἐθεράπευσεν αὐτούς. «Καὶ ἐξῆλθεν ἐκεῖθεν καὶ ἦλθεν εἰς τὴν πατρίδα ἑαυτοῦ..... καὶ οὐκ ἠδύνατο ἐκεῖ οὐδεμίαν δύναμιν ποιῆσαι, εἰ μὴ ὀλίγοις ἀρρώστοις ἐπιθεὶς τὰς χεῖρας ἐθεράπευσε». (Μάρκ. στ΄. 1—6.) Ὅταν δὲ διῆλθε τὴν Δεκάπολιν καὶ ἐπέστρεψε πάλιν πρὸς τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας, ἔφερον εἰς αὐτὸν κωφὸν μογιλάλον καὶ παρεκάλεσαν αὐτὸν ὅπως ἐπιθέσῃ ἐπ' αὐτὸν τὰς χεῖρας. Καὶ πά-

λιν ἐξελθὼν ἐκ τῶν ὁρίων Τύρου καὶ Σιδῶνος ἦλθε πρὸς τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας ἀνὰ μέσον τῶν ὁρίων Δεκαπόλεως, καὶ φέρουσιν αὐτῷ κωφὸν μογιλάλον καὶ παρακαλοῦσιν αὐτὸν ἵνα ἐπιθῇ αὐτῷ τὴν χεῖρα» (Μάρκ. ζ'. 31—32). Ἐν ἄλλῃ περιστάσει ἀναφέρει ὁ αὐτὸς Εὐαγγελιστὴς (η' 23—25), ὅτι ὁ Κύριος ἔπτυσεν εἰς τὰ ὄμματα τοῦ τυφλοῦ, τὸν ὁποῖον προσέφερον αὐτῷ εἰς τὴν Βηθσαϊδά, ἐπιθεὶς τὰς χεῖρας, καὶ πάλιν δευτέραν φορὰν ἐπέθηκε τὰς χεῖρας ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ τυφλοῦ καὶ ἐποίησεν αὐτὸν νὰ ἀναβλέψῃ. (Μάρκ. η'. 23—25 καὶ Λουκ. ιγ'. 13).

Οὐ μόνον ὁ Σωτὴρ ἐπιθέτει τὰς χεῖρας ἐπὶ τοὺς ἀρρώστους, ὅπως θεραπεύσῃ αὐτούς, ἀλλὰ καὶ προλέγει συνάμα τὴν δύναμιν ταύτην εἰς τοὺς πιστεύοντας εἰς αὐτόν· «ὄφεις ἀροῦσι· κἂν θανάσιμόν τι πίωσιν, οὐ μὴ αὐτοὺς βλάψει· ἐπὶ ἀρρώστους **χεῖρας ἐπιθήσουσι** καὶ καλῶς ἕξουσιν» Μάρκ. ιστ'. 18). Ἡ πραγματικότης ἠκολούθει τὴν πρόρρησιν, καὶ τοῦτο ἀληθῶς βλέπομεν ἐν τοῖς Ἀποστόλοις καὶ τοῖς ἁπλοῖς πιστοῖς, οἵτινες ἐξήσκουν τοιαύτην δύναμιν διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν. Αἱ Πράξεις λέγουσι κατὰ τρόπον γενικόν, ὅτι πολλὰ θαύματα καὶ σημεῖα ἐγίνοντο ἐν τῷ λαῷ διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν: «Διὰ δὲ τῶν χειρῶν τῶν Ἀποστόλων ἐγίνετο σημεῖα καὶ τέρατα ἐν τῷ λαῷ πολλά» (Πράξ. ε'. 12). «Καὶ εἶδεν ἐν ὁράματι (ὁ Σαῦλος) ἄνδρα ὀνόματι Ἀνανίαν εἰσελθόντα καὶ ἐπιθέντα αὐτῷ χεῖρα, ὅπως ἀναβλέψῃ.... Ἀπῆλθε δὲ Ἀνανίας καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν, καὶ ἐπιθεὶς ἐπ' αὐτὸν τὰς χεῖρας εἶπε...» (Πράξ. θ'. 12—17) καὶ ἀλλαχοῦ: Ἐγένετο δὲ τὸν πατέρα τοῦ Ποπλίου πυρετοῖς καὶ δυσεντερίῳ συνεχόμενον κατακεῖσθαι· πρὸς ὃν ὁ Παῦλος εἰσελθὼν καὶ προσευξάμενος καὶ ἐπιθεὶς τὰς χεῖρας αὐτῷ, ἰάσατο αὐτὸν (Πράξ. κη'. 8).

Διὰ τῆς προσευχῆς καὶ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν μανθάνομεν ἐκ τῶν Πράξεων (ϛ'. 6) ὅτι οἱ Ἀπόστολοι διώρισαν τοὺς Διακόνους ἐν τῇ πρωτογόνῳ Ἐκκλησίᾳ· οὓς ἔστησαν ἐνώπιον τῶν Ἀποστόλων, καὶ προσευξάμενοι ἐπέθηκαν αὐ-

τοῖς τὰς χεῖρας».. Ἐν τῇ πόλει τῆς Σαμαρείας ὁ Πέτρος καὶ ὁ Ἰωάννης ἐπιθέτουσι τὰς χεῖρας, καὶ οἱ πιστοὶ λαμβάνουσι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα· «Τότε ἐπετίθουν τὰς χεῖρας ἐπ' αὐτοὺς καὶ ἐλάμβανον Πνεῦμα Ἅγιον» (Πράξ. η'. 17). Ὁ δὲ Σίμων, βεβαιωθεὶς ὅτι οἱ Ἀπόστολοι διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν μεταδίδουσι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, προσφέρει εἰς αὐτοὺς χρήματα πρὸς ἀπόκτησιν τῆς δυνάμεως τοῦ ἐνεργεῖν θαύματα· «Ἰδὼν δὲ ὁ Σίμων ὅτι διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τῶν Ἀποστόλων δίδοται τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, προσήνεγκεν αὐτοῖς χρήματα λέγων· δότε κἀμοὶ τὴν ἐξουσίαν ταύτην, ἵνα, ᾧ ἐὰν ἐπιθῶ τὰς χεῖρας, λαμβάνῃ Πνεῦμα Ἅγιον» (Πράξ. η'. 18—20). Οἱ προφῆται καὶ οἱ διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀντιοχείας, ἐντολῇ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, νηστεύοντες καὶ προσευχόμενοι ἐπιθέτουσι τὰς χεῖρας ἐπὶ τὸν Βαρνάβαν καὶ τὸν Σαῦλον καὶ ἐπιτρέπουσιν αὐτοῖς, ἵνα ἀπέλθωσιν· «Τότε νηστεύσαντες καὶ προσευξάμενοι καὶ ἐπιθέντες αὐτοῖς τὰς χεῖρας ἀπέλυσαν» (Πράξ. ιγ'. 3). Ὁ Ἀπ. Παῦλος ἐπιθέτει τὰς χεῖρας ἐπὶ τοὺς μαθητὰς τῆς Ἐφέσου, καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα κατέρχεται ἐπ' αὐτούς· καὶ ἀρχίζουσι νὰ λαλῶσι γλώσσας καὶ νὰ προφητεύωσιν: «Καὶ ἐπιθέντος αὐτοῖς τοῦ Παύλου τὰς χεῖρας, ἦλθε τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐπ' αὐτούς, ἐλάλουν τε γλώσσαις καὶ προεφήτευον» (Πράξ. ιθ'. 6). Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος συνιστᾷ εἰς τὸν μαθητὴν αὐτοῦ Τιμόθεον, ὅπως μὴ ἀμελῇ τοῦ χαρίσματος, ὅπερ τῷ ἐδόθη διὰ προφητείας μετὰ ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τοῦ πρεσβυτερίου (Α'. Τιμοθ. δ'. 14). Ἀλλαχοῦ δὲ παραγγέλλει αὐτῷ, ὅπως μὴ ἐπιθέτῃ ταχέως χεῖρας ἐπὶ μηδένα: «Χεῖρας ταχέως μηδενὶ ἐπιτίθει» (Α'. Τιμοθ. ε'. 22, καὶ Β'. Τιμοθ. α'. 6). Τέλος ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῇ (ϛ'. 2) ἀναγινώσκομεν τὰ ἑξῆς: «.... καὶ πίστεως ἐπὶ Θεόν, βαπτισμῶν διδαχῆς, ἐπιθέσεώς τε χειρῶν, ἀναστάσεώς τε νεκρῶν καὶ κρίματος αἰωνίου».

Α'. *Οἱ Ἀπόστολοι ἐν γένει.*

Ἡ λέξις «ἀπόστολος» ἔχει ἐνίοτε ἐν τοῖς κανονικοῖς

βιβλίοις εὐρεῖαν σημασίαν καὶ διατηρεῖ τὴν ἐτυμολογικὴν αὐτῆς ἔννοιαν τοῦ «ἀπεσταλμένου», τοῦ «ὁδοιπόρου». Οὕτω ἐν τῇ Β΄. πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῇ (κεφ. η΄. στίχ. 23) λέγεται: « Ἀπόστολοι Ἐκκλησιῶν », οἵτινες εἶνε οἱ ἀδελφοὶ Παύλου καὶ τῶν πιστῶν τῆς Κορίνθου. Ἐν τῇ πρὸς Φιλιππισίους ἐπιστολῇ (β΄. 25) ὁ Ἀπ. Παῦλος καλεῖ τὸν Ἐπαφρόδιτον ἀδελφὸν καὶ συνεργὸν αὐτοῦ, «ὑμῶν δὲ ἀπόστολον». Ὁ συγγραφεὺς τῆς πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῆς λέγει (γ΄. 1) τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν «Ἀπόστολον.... τῆς ὁμολογίας ἡμῶν». Ἐν γένει δὲ ὁ Κύριος ἡμῶν ἐν τῷ τετάρτῳ Εὐαγγελίῳ (ιγ΄. 16) λόγον ποιούμενος περὶ ἀποστόλου, λέγει, ὅτι «.... οὐδὲ ἀπόστολος μείζων τοῦ πέμψαντος αὐτόν».

Β΄. *Οἱ Ἀπόστολοι τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.*

Κοινῶς πιστεύεται ὅτι ἡ λέξις «ἀπόστολος» σημαίνει τοὺς μαθητὰς τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἤτοι τοὺς «δώδεκα». Ἐκ πρώτης ὄψεως ὅμως τὸ πρᾶγμα δὲν ἔχει οὕτως. Ἡ λέξις «ἀπόστολος» ἐν τῇ κυριολεκτικῇ μάλιστα αὐτῆς σημασίᾳ δὲν ἀναφέρεται ἀποκλειστικῶς εἰς τοὺς «δώδεκα» οὕτως, ὥστε αἱ λέξεις «ἀπόστολοι» καὶ «δώδεκα» δὲν εἶνε αἱ αὐταί. Σύντομος δὲ μελέτη ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ δύναται νὰ καταδείξῃ τοῦτο· α΄.) Οἱ Εὐαγγελισταὶ Ματθαῖος, Μάρκος καὶ Ἰωάννης ἀποκαλοῦσι τοὺς μαθητὰς τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ οὐχὶ διὰ τῆς λέξεως «ἀπόστολοι», ἀλλὰ διὰ τῆς ἐκφράσεως οἱ «δώδεκα» (Ματθ. ι΄. 5, κ΄. 17, κς΄. 47. Μάρκ. γ΄. 14, δ΄. 10, ς΄. 7, θ΄. 35. ι΄. 32, ια΄. 11. ιδ΄. 10. ιζ΄. 20. Ἰωάν. ς΄. 67, 70, 71), ἢ «οἱ δώδεκα μαθηταὶ» (Ματθ. ι΄. 1. ια΄. 1. κστ΄. 20)· ἐνίοτε διὰ τῆς ἐπικλήσεως οἱ «ἕνδεκα μαθηταὶ» (Ματθ. κη΄. 16)· ἢ καὶ μόνον «οἱ ἕνδεκα» (Μάρκ. ιστ΄. 14). Ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Ματθαίου (ιθ΄. 28), ὁ ἀριθμὸς «δώδεκα» ὑπαινίσσεται τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ Ἰσραήλ. Ὁ συγγραφεὺς τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Βαρνάβα σαφέστατα δηλοῖ ὅτι οὗτος εἶνε ὁ λόγος τῆς ἐκλογῆς τῶν δώδεκα ἀποστόλων «.... οὖσιν δέκα δύο εἰς μαρτύριον τῶν

φυλῶν, ὅτι δεκαδύο φυλαὶ τοῦ Ἰσραὴλ» (η'. 3). Ἡ ἔκφρασις «δώδεκα ἀπόστολοι» εὑρίσκεται ἅπαξ μόνον παρὰ τῷ Ματθαίῳ (ι'. 2) ὡς καὶ ἐν τῇ Ἀποκαλύψει (κα'.), ἀλλὰ φαίνεται ὅτι ἐκ συμβολισμοῦ ἐξηνέχθη. Ἡ ἔκφρασις δὲ αὕτη οὐδαμοῦ παρὰ τῷ Εὐαγγελιστῇ Ἰωάννῃ ἀπαντᾷ· ὁ δὲ Μάρκος ἀναφέρει ἅπαξ ἔτι (στ'. 40) τὴν ἔκφρασιν «οἱ ἀπόστολοι». Ἐν τοῖς Συνοπτικοῖς εὑρίσκει τις ἅπαξ μόνον (Μαρκ. γ'. 34) τὴν ἔκφρασιν «οἱ δώδεκα» ἀντὶ τοῦ «ἀπεσταλμένοι», ἀλλὰ τὸ χωρίον τοῦτο παριστᾷ τὸν σκοπὸν τῆς ἐκλογῆς, ὅστις ἦτο νὰ ἀποστείλῃ τοὺς μαθητὰς νὰ κηρύξωσιν ἐν τῷ Ἰσραήλ, ὡς ἡ ἔκφρασις «ἁλιεῖς» (Μαρκ. α'. 17) καὶ ἡ παραβολὴ τοῦ Ἰωάννου (κ'. 31), καθ' ἣν ὁ Ἰησοῦς ἀποστέλλει τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, καθὼς ὁ Πατὴρ αὐτοῦ ἀπέσταλκεν αὐτόν.

β'.) Αἱ Ἐπιστολαὶ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου οὐδέποτε μεταχειρίζονται τὴν ἔκφρασιν «οἱ δώδεκα», διότι τὸ ἐν τῇ Α'. πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῇ χωρίον (ιε'. 5) δὲν εἶνε ἔκφρασις τῆς ἰδέας τοῦ Παύλου, ἀλλὰ τεκμήριον τῆς ἀρχικῆς παραδόσεως. Αἱ χριστιανικαὶ κοινότητες ἐγνώριζον, ὅτι ὁ Ἰησοῦς μετὰ τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ ἐφανερώθη «τοῖς ἕνδεκα». Ὁ Παῦλος, ὅστις δὲν ἦτο μάρτυς τῆς φανερώσεως ταύτης, ἀναφέρει ἁπλῶς τὴν κοινὴν πεποίθησιν. Ὁσάκις ὁμιλεῖ περὶ τῆς ἰδίας αὐτοῦ πίστεως ὁ Παῦλος, ἀποκλειστικῶς ποιεῖται χρῆσιν τῆς λέξεως «ἀπόστολοι». α'.) Καλεῖ ἑαυτὸν ἀπόστολον (Ρωμ. α'. 1. Β' πρὸς Κορ. α'. 1. ιβ', 12. Γαλάτ. α'. 1. Ἐφεσ. α'. 1. Κολασσ. α. 1. Α'. πρὸς Τιμόθ. α'. 1. Β'. πρὸς Τιμ. α'. 1. Τιτ. α'. 1). Ἅπασαι αἱ ἐπιστολαὶ αὐτοῦ ἀρχίζουσι διὰ τοῦ τίτλου τούτου, ἐκτὸς τῆς πρὸς Φιλιπ., Α'. καὶ Β'. πρὸς Θεσσαλ. καὶ Φιλήμονα. Τὴν ἀποστολὴν δὲ ταύτην ἔλαβε παρὰ Θεοῦ» (Ρωμ. α'. 5. Γαλ. α'. 1). β'.) Οἱ συνεργάται αὐτοῦ ἐν τῷ Εὐαγγελικῷ κηρύγματι εἶνε ἐπίσης ἀπόστολοι. Καθὼς ὁ Βαρνάβας (Α'. πρὸς Κορινθ. θ'. 4—6. Γαλ β.' 9), ὁ Σιλουανὸς (Α'. πρὸς Θεσσαλ. α'. 1). γ) Ὁμοίως ἕτερα πρόσωπα εἶνε ἐπίσης ἀπόστο-

ΑΠΘ

λοι, ὡς ὁ Ἀνδρόνικος καὶ ἡ Ἰουνία (Ρωμ. ιστ΄. 7), «οἵτινές εἰσιν ἐπίσημοι ἐν τοῖς ἀποστόλοις». Ὁ τίτλος λοιπὸν οὗτος ἔχει ποιάν τινα ἐλαστικότητα ἐν τοῖς ἀποστολικοῖς χρόνοις. Ὁ Θεός, κατὰ τὸν ἀπόστολον Παῦλον, ἔδωκεν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἀποστόλους, προφήτας καὶ διδασκάλους καὶ ὅτι πάντες δὲν εἶνε ἀπόστολοι (Ἐφεσ. δ΄. 11). Εἶνε λοιπὸν βέβαιον, ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν προφητῶν καὶ διδασκάλων δὲν εἶνε ὡρισμένος. Κατὰ τὸν ἀπόστολον Παῦλον ἡ ἀποστολὴ τῶν ἀποστόλων ὑποτίθησι ὅρους τινάς, ἐκτὸς τῆς παρὰ Θεοῦ κλήσεως ἔχει τὴν δύναμιν τοῦ ποιεῖν διάφορα θαύματα (Β΄. πρὸς Κορινθ. ιβ΄. 12), ἔργον τι ἵνα ἐκπληρώσῃ (Α΄. Κορ. θ΄. 1) ἰδιαιτέρας προνομίας, ὧν ἡ κυριωτέρα ἐστίν, ὅτι εἶδον τὸν Κύριον (Α΄. Κορινθ. θ΄. 1). Ὁ πόλεμος ἐναντίον τῶν ψευδαποστόλων (Β΄. Κορ. ια΄. 13), ἐξαιρέτως δὲ οἱ ἀπόστολοι (Β΄. Κορ. ια΄. 5. ιβ΄. 11) καθιστῶσι φανερόν, ὅτι ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν δὲν εἶνε ὡρισμένος. Τέλος τὸ χωρίον (Α΄. Κορ. ιε΄. 7) συγκρινόμενον μετὰ τοῦ στίχου 5, δείκνυσιν, ὅτι ὁ Παῦλος διαστέλλει τὰς λέξεις «δώδεκα» καὶ «ἀπόστολοι». Ἐν τῇ κυριολεκτικῇ τῆς λέξεως σημασίᾳ ὁ Παῦλος δὲν εἶνε ἀπόστολος, εἰ μὴ εἰς ἐκείνους δι' ὧν ἐργάζεται (Α΄. Κορ. θ΄. 2. Ρωμ. ια΄. 13, καὶ ἴσως Γαλ. β΄. 5). Ἵνα συμπληρώσωμεν τὰς ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Παύλου παρεχομένας ἡμῖν μαρτυρίας, προσθέσωμεν ἐπὶ πλέον, ὅτι δύο χωρία (Α΄. Κορινθ. θ΄. 5. Γαλ. α΄. 17) ταυτίζουσι προφανῶς τοὺς «ἀποστόλους» καὶ τοὺς «δώδεκα».

Ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς διὰ τῶν ἰδεῶν αὐτοῦ φαίνεται ὅτι συμφωνεῖ πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ ἀποστόλου Παύλου. Ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς ὁμιλεῖ κατὰ δύο τρόπους: α΄.) Συγγράφων τὸ Εὐαγγέλιον, ὀνομάζει τοὺς μαθητὰς τοῦ Ἰησοῦ «οἱ δώδεκα» (Λουκ. η΄. 1. θ΄. 1. 12. ιη΄. 31. κβ΄. 3, 47. Πράξ. στ΄. 2), ἢ «οἱ δώδεκα» (Λουκ. ιδ΄. 9, 33, καὶ Πράξ. β΄. 14, ὅπου μνημονεύει τὸν Πέτρον μετὰ τῶν ἕνδεκα). β) Ὁμιλῶν τὴν γλῶσσαν τοῦ Παύλου καλεῖ αὐτοὺς ἁπλῶς ἀποστόλους (Πράξ. α΄. 2. β΄. 37, 42, 43. δ΄. 33,

35, 36, 37. ε΄. 2, 12, 18, 29, 40. στ΄. 6, η΄. 1, 14, 18. θ΄. 27. ια΄. 1. ιε΄. 2, 4, 6, 22, 23. ιστ΄. 4). Ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ αὐτοῦ λέγει, ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἀπεκάλεσεν αὐτοὺς «ἀποστόλους» (στ΄. 13), καὶ αὐτὸς δὲ τοιουτοτρόπως ἐνίοτε ὀνομάζει αὐτοὺς (θ΄. 10. ιζ΄. 5. κβ΄. 14) κατ' ἀντίθεσιν τῶν «δώδεκα» (κδ΄. 10).

Ἐν τῇ Α΄. καὶ Β΄. Καθολικῇ ἐπιστολῇ τοῦ Πέτρου (α΄. 1, α΄. 1) οὗτος ἀναφέρεται ὡς ἀπόστολος. Ἐν τῇ Β΄. αὐτοῦ ἐπιστολῇ (γ΄. 3 καὶ Ἰουδ. 17) εὑρίσκεται τὸ ζήτημα: «μνησθῆναι τῶν προειρημένων ρημάτων ὑπὸ τῶν ἁγίων προφητῶν καὶ τῆς τῶν ἀποστόλων ἡμῖν ἐντολῆς τοῦ Κυρίου καὶ σωτῆρος».

Ἡ Ἀποκάλυψις τοῦ Ἰωάννου (β΄. 2) λέγει περὶ τῶν αὐτοχειροτονουμένων ἀποστόλων, καὶ οἵτινες πράγματι δὲν εἶνε. Ἐν κεφαλαίῳ (ιη΄. 20) ἑνώνει τοὺς ἀποστόλους καὶ προφήτας τῆς Π. Διαθήκης. Ἐν κεφαλαίῳ ἐπίσης (κα΄. 24) τὸν ἀριθμὸν «δώδεκα» εἰς ἕνα συμβολικὸν χαρακτῆρα (Παρβλ. Λουκ. θ΄. 49. Β΄. Πέτρ. γ΄. 2 καὶ Ἐφεσ. β΄. 20. γ΄. 5. δ΄. 11).

(ἀκολουθεῖ)

Ἀρχιμ. *ΙΑΚΩΒΟΣ ΑΡΧΑΤΖΙΚΑΚΗΣ*

Α.Π.Θ.

Ο ΦΡΙΚΤΟΣ ΓΟΛΓΟΘΑΣ

(*Νέα ἀρχαιολογικὴ θεωρία καὶ κριτικὴ αὐτῆς*).

Ἐν τῷ ἱερῷ Εὐαγγελίῳ δὲν προσδιορίζεται ἐπακριβῶς ἡ τοποθεσία τοῦ Γολγοθᾶ, δὲν δηλοῦται εἰς ποῖον μέρος τῆς πόλεως ἔκειτο οὗτος καὶ εἰς τίνα ἀπόστασιν. Ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ κατὰ Μᾶρκον (15,22-23) ἀναγινώσκομεν: «καὶ φέρουσιν αὐτὸν ἐπὶ Γολγοθᾶ τόπον, ὅ ἐστι μεθερμηνευόμενον Κρανίου τόπος. Καὶ ἐδίδουν αὐτῷ πιεῖν ἐσμυρνισμένον οἶνον», ἀλλ᾽ οὐδεμία ὑπάρχει ἐν ταῖς λέξεσι ταύταις τοπογραφικὴ δήλωσις. Ἀκριβέστερον ἐκφράζεται ὁ Εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος (27,32-33): «Ἐξερχόμενοι δὲ εὗρον ἄνθρωπον Κυρηναῖον..... καὶ ἐλθόντες εἰς τόπον λεγόμενον Γολγοθᾶ, ὅς ἐστι λεγόμενος Κρανίου τόπος, ἔδωκαν αὐτῷ πιεῖν...». Ἐν δὲ τῷ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίῳ λέγεται: «καὶ βαστάζων τὸν σταυρὸν αὐτοῦ ἐξῆλθεν εἰς τὸν λεγόμενον Κρανίου τόπον, ὃς λέγεται ἑβραϊστὶ Γολγοθᾶς, ὅπου αὐτὸν ἐσταύρωσαν» (19,17-18), ἐξ ὧν συμπεραίνομεν ὅτι ὁ Γολγοθᾶς ἔκειτο ἔξω τῆς πόλεως. Τοῦτ᾽ αὐτὸ δὲ πλαγίως ἐξάγεται καὶ ἐκ τῆς διηγήσεως τοῦ ἱεροῦ Λουκᾶ (23,26.48), λέγοντος ὅτι «ἐπιλαβόμενοι Σίμωνός τινος Κυρηναίου τοῦ ἐρχομένου ἀπ᾽ ἀγροῦ, ἐπέθηκαν αὐτῷ τὸν σταυρὸν» καὶ ὅτι: «πάντες οἱ συμπαραγενόμενοι ὄχλοι ἐπὶ τὴν θεωρίαν ταύτην.... ὑπέστρεφον» (ἤτοι εἰς τὴν πόλιν). Τοῦτο μόνον ὅθεν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν περὶ τοῦ Γολγοθᾶ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς Ἁγ. Γραφῆς, ὅτι δηλ. ὁ Σωτὴρ ἡμῶν δὲν ἐσταυρώθη ἐντὸς τῆς Ἱερουσαλήμ, ἀλλ᾽ ἐκτὸς τῶν τειχῶν τῆς πόλεως. Διὰ τίνος

Α.Π.Θ.

1) Сообщенія И. П. П. Общества 1913 σελ. 341—355.

πύλης τοῦ τείχους ἐξῆλθεν ὁ Σωτὴρ ἄγνωστον, οἱ δ' ἐρευνηταί, οἱ θελήσαντες νὰ στηριχθῶσιν ἐπὶ μόνου τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου, εὗρον τὸν Γολγοθᾶν καὶ πρὸς βορρᾶν, καὶ πρὸς νότον, καὶ πρὸς ἀνατολάς, καὶ πρὸς δυσμὰς τῆς πόλεως, διότι ἡ Ἱερουσαλὴμ εἶχε πύλας καὶ πρὸς τὰ τέσσαρα σημεῖα τοῦ ὁρίζοντος. Ταὐτοχρόνως ὅμως παρουσιάσθη καὶ ἡ ἀμφιβολία, ἐὰν ὁ Γολγοθᾶς, ὁ κείμενος ἐν τῷ Πανιέρῳ Ναῷ τῆς Ἀναστάσεως, εἶνε πράγματι ὁ τόπος τῆς σταυρώσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Πρῶτος ἐξέφρασε τὴν ἀμφιβολίαν ταύτην ὁ Γερμανὸς J. Kortens, ὁ ἐπισκεφθεὶς τὴν Ἁγ. Γῆν τῷ 1738. Οὗτος ἔγραψεν ἰδιαίτερον σύγγραμμα περὶ τοῦ ὅτι ὁ λόφος Γολγοθᾶ, ὁ κείμενος νῦν ἐντὸς τῆς πόλεως, ἀδύνατον νὰ εἶνε ὁ πραγματικὸς τόπος τῆς σταυρώσεως. Κατὰ τὸν Kortens ἀδύνατον νὰ συνταυτίσῃ τις τὸν ἐντὸς τοῦ Ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως εὑρισκόμενον Γολγοθᾶν μετὰ τοῦ Γολγοθᾶ τοῦ Εὐαγγελίου, ὡς ἀποδεικνύεταί τοῦτο διὰ τῶν ἑξῆς: Ὅσον ἀφορᾷ τὰ τείχη τῆς νῦν Ἱερουσαλήμ, γράφει ὁ Kortens, ταῦτα δὲν εἶνε ἀρχαιότερα τῶν 200 ἐτῶν καὶ λέγεται ὅτι ἐκτίσθησαν ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Σουλεϊμὰν τῷ 1542. Πάντες δὲ γινώσκουσιν ὅτι ἡ νῦν πόλις κεῖται ἐν τῇ θέσει τῆς ἀρχαίας Ἱερουσαλήμ. Ἡ δὲ σύγχρονος πόλις, ἧς τὰ τείχη δυνατὸν νὰ περιέλθῃ τις ἐντὸς μιᾶς ὥρας, ἀναμφιβόλως εἶνε πολὺ μικροτέρα τῆς περιφήμου ἐκείνης Ἱερουσαλήμ, ἐν τῇ ὁποίᾳ μικρὸν πρὸ τῆς τελείας καταστροφῆς ἔζη σημαντικὸς πληθυσμός. Ὁ Ἰ. Φλάβιος πληροφορεῖ ὅτι ἡ Ἱερουσαλὴμ εἶχε περιφέρειαν τριῶν ὡρῶν. Πλὴν δὲ τούτου θὰ ἦτο ἀκατανόητον νὰ διέλθῃ τὸ τεῖχος τῆς πόλεως παρὰ τὰς ὑπωρείας τοῦ Γολγοθᾶ καὶ νὰ μὴ συμπεριλάβῃ αὐτὸν ἐντὸς τῆς πόλεως, ἀφοῦ μάλιστα ὁ λόφος θὰ ἦτο λίαν πρόσφορος πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς Ἱερουσαλήμ, ἐνῷ τοὐναντίον ἐν καιρῷ πολιορκίας ἐχρησιμοποίουν αὐτὸν οἱ ἐχθροί. Ἐπειδὴ δὲ καὶ οἱ τέσσαρες ἱεροὶ εὐαγγελισταὶ ποιοῦνται μνείαν τοῦ τόπου τῆς σταυρώσεως τοῦ Σωτῆρος, ἀλλ' οὐδεὶς οὐδὲ πλαγίως ὁμιλεῖ περὶ λόφου, εἶνε διὰ τοῦτο λίαν τολμηρὸν τὸ ὅτι οἱ Λατῖνοι προσπαθοῦσι νὰ πείσωσιν ὅλους περὶ τοῦ ὅτι δῆθεν ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐσταυρώθη ἐπὶ ὑψώματος. Ὁ Kor-

tens μάλιστα ἐπενόησε καὶ λίαν πρωτότυπον ἑρμηνείαν τοῦ τίνος ἕνεκεν κατωρθώθη νὰ διαδοθῇ ὁ τοιοῦτος μῦθος. Ὁ Θεὸς ἐτιμώρησε διὰ τυφλώσεως τοὺς ἀνθρώπους, διότι οἱ Λατῖνοι ἐξέπεσαν τῆς ἀρχικῆς ὀρθῆς πίστεως, τὴν ὁποίαν ἀποκατέστησαν καὶ ὁμολογοῦσιν οἱ Λουθηρανοὶ (J. Kortens Reise p. 210-234. Halle 1751). Τὴν θεωρίαν τοῦ Kortens ὑπεστήριξε περὶ τὰ τέλη τοῦ αὐτοῦ αἰῶνος ὁ διαμαρτυρόμενος Πλέσσιγγ, διϊσχυρισθεὶς ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἔπαθε πρὸς ἀνατολὰς τῆς πόλεως, ἐνῷ οἱ Ἰουδαῖοι ἐθεώρουν τὴν ἀνατολὴν ἁγίαν καὶ ἀξίαν προσκυνήσεως. Ὁ Κλάρκ, περιηγητὴς τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰῶνος, εὗρεν ὅτι ἐν τῷ Ναῷ τῆς Ἀναστάσεως οὐδὲν ὑπάρχει, ὅπερ νὰ δύναται νὰ συμφωνήσῃ πρὸς τὴν διήγησιν περὶ τῆς ταφῆς τοῦ Σωτῆρος. Οὗτος ἐθεώρει ἀπίθανον τὸ ὅτι κατὰ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ Ναοῦ διεσκευάσθη ὁ λόφος τοῦ Γολγοθᾶ (Wilson, Golgotha, p. 105-107. London 1906). Ὁ γνωστὸς Tobler, ὁ πολὺ κοπιάσας πρὸς μελέτην τῆς Παλαιστίνης, ἀπεδείκνυεν ὅτι ὁ Ναὸς τῆς Ἀναστάσεως κεῖται ἐντὸς τοῦ δευτέρου τείχους. «Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Εὐαγγελίου, λέγει οὗτος, ἀδύνατον νὰ μὴ παραδεχθῇ τις ὅτι ὁ τόπος τῆς σταυρώσεως καὶ τῆς ταφῆς τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἔκειτο ἔξω τοῦ δευτέρου τείχους, ἑπομένως δ᾽ οὐδὲν ἕτερόν μοι ὑπολείπεται, εἰ μὴ νὰ διακηρύξω ὅτι ὁ Ναὸς τῆς Ἀναστάσεως δὲν εἶνε ἐπὶ τοῦ πραγματικοῦ τόπου τῆς σταυρώσεως καὶ τῆς ταφῆς τοῦ Κυρίου (Tobler, Golgotha, p. 160—162. St. Gallen 1851). Ὁ Σουηδὸς Furrer περιηγηθεὶς τὴν Παλαιστίνην τῷ 1864 ἐπίσης μετ᾽ ἀμφιβολίας ὁμιλεῖ περὶ τοῦ Γολγοθᾶ καὶ ἐπαναλαμβάνει ὅσα ἄλλοι πρότερον εἶπον. «Κατὰ τὴν σαφῆ διήγησιν τῆς Κ. Διαθήκης, λέγει οὗτος, ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐσταυρώθη ἔξω τῆς πόλεως, ὁ δὲ τόπος, τὸν ὁποῖον κατέχει νῦν ὁ Ναὸς τῆς Ἀναστάσεως, δὲν ἠδύνατο νὰ κεῖται ἔξω τῆς πόλεως, διότι τότε ἡ Ἱερουσαλὴμ εἶχε περισσότερον πληθυσμὸν ἢ σήμερον» (K. Furrer, Wanderungen durch Palästina p. 25—26). Ἀλλ᾽ ἡ ἀμφιβολία τῶν ρηθέντων συγγραφέων στηρίζεται ταυτοχρόνως ἐπὶ γεγονότος καὶ προϋποθέσεως, μὴ ἐχούσης στερρὰν βάσιν. Ἀναμφισβήτητον ὅτι, κατὰ τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον, ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐσταυρώθη ἔξω

Α.Π.Θ.

τῶν τειχῶν τῆς πόλεως. Ἀλλ᾽ ἐκ τούτου οὐδόλως προκύπτει, ὅτι ὅλη ἡ σύγχρονος Ἱερουσαλὴμ συμπίπτει πρὸς τὴν ἀρχαίαν. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἡ Ἱερουσαλὴμ ἠδύνατο νὰ εἶνε εὐρυτέρα τῆς συγχρόνου, πρὸς τούτοις δ᾽ ὁ τόπος, ὁ καλούμενος νῦν Γολγοθᾶς, ἠδύνατο νὰ κεῖται ἐκτὸς τῆς πόλεως. Πρόκειται ὅθεν κυρίως περὶ τοῦ πόθεν διήρχετο τὸ δεύτερον τεῖχος.

Μόνον αἱ ἀνασκαφαί, αἱ ἀκριβεῖς καταμετρήσεις καὶ ἡ μελέτη τοῦ Πανιέρου Ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως, αἱ γενόμεναι κατὰ τὰ τελευταῖα 50 ἔτη, παρέχουσιν ἐπιστημονικὴν ὕλην πρὸς λύσιν τοῦ ζητήματος τούτου. Κατὰ τὸν χρόνον δὲ τοῦτον λίαν μετεβλήθη ἡ σχέσις τῶν ἐπιστημόνων ὡς πρὸς τὸ ζήτημα περὶ τῆς γνησιότητος τοῦ Γολγοθᾶ. Οἱ ἀμφιβάλλοντες προσπαθοῦσι νὰ στηρίξωσι τὴν θεωρίαν αὐτῶν ἐπὶ θετικῶν δεδομένων, ἐν τούτοις ὅμως ὁλονὲν συχνότερον ἀκούονται φωναί, ὑποστηρίζουσαι ὅτι ὁ Ναὸς τῆς Ἀναστάσεως κεῖται πράγματι ἐπὶ τοῦ τόπου ἐκείνου, ἔνθα ὁ Σωτὴρ ἡμῶν ἐσταυρώθη καὶ ἐτάφη. Ἀρνητικὴν περὶ τοῦ Γολγοθᾶ θεωρίαν ἐξέφρασεν ὁ γνωστὸς ἄγγλος ἐρευνητὴς τῆς Παλαιστίνης Wilson, τὴν δὲ γνώμην αὐτοῦ ἐπανέλαβον αἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, δημοσιεύσαντες ἑπτὰ ἔτη μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ τὸ περὶ τοῦ Γολγοθᾶ σύγγραμμα αὐτοῦ. Κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Wilson, τὰ ἐπιχειρήματα περὶ τῆς γνησιότητος τοῦ Γολγοθᾶ στηρίζονται ἐπὶ τῶν ἑξῆς τριῶν προϋποθέσεων: 1) ὅτι ὁ Γολγοθᾶς ἦτο τόπος προσκυνήσεως ἢ τοὐλάχιστον μέρος, περὶ τοῦ ὁποίου οἱ χριστιανοὶ ἐνδιεφέροντο ἀδιακόπως ἀπὸ τῆς στιγμῆς τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου μέχρι τῶν χρόνων Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου, 2) ὅτι ἡ περὶ τοῦ τόπου τοῦ Γολγοθᾶ παράδοσις δὲν διεκόπη καθ᾽ ὅλον τοῦτον τὸν χρόνον καὶ 3) ὅτι ὁ τόπος, ὁ κατεχόμενος νῦν ὑπὸ τοῦ Ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως ἔκειτο ἐκτὸς τοῦ δευτέρου τείχους. Ὁ Wilson προσπαθεῖ ν᾽ ἀναιρέσῃ τὰς προϋποθέσεις ταύτας. Κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ὁμολογίαν, ἡ συζήτησις ἐπὶ τοῦ ζητήματος περὶ τῶν σχέσεων τῶν πρώτων χριστιανῶν πρὸς τὸν Γολγοθᾶν ἀπαντᾷ μεγάλας δυσχερείας. Οὐδεὶς συγγραφεύς,

ΑΠΘ

λέγει ὁ Wilson, ἀκμάσας πρὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου ἀναφέρει ὅτι οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ ἐτίμων τὸν τόπον τῆς σταυρώσεως καὶ τῆς ταφῆς τοῦ Κυρίου, ὅτι οὗτοι προσηύχοντο ἐν τοῖς τόποις τούτοις, ὅτι μάλιστα ἐγίνωσκον ποῦ ἔκειντο τὰ μέρη ταῦτα. Ἡ σιωπὴ αὕτη ἔχει σημασίαν, ἐν τούτοις ἀδύνατον νὰ ἐξαγάγῃ τις ἐξ αὐτῆς ὁριστικὸν πόρισμα. Μίαν δὲ τῶν ἐκ διαμέτρου ἀντιθέτων γνωμῶν κατέχει ὁ Σατοβριάνδρος, ὁμολογῶν ὅτι ὁ Τάφος τοῦ Κυρίου ὑπὸ τὸ ὄνομα Μαρτύριον ἐχρησίμευεν ὡς ἀντικείμενον προσκυνήσεως ἀπ' αὐτῆς τῆς γενέσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ· ἐπὶ ὅλως δ' ἀντιθέτου θεωρίας ἵστανται οἱ νομίζοντες, ὅτι διὰ τοὺς πρώτους χριστιανοὺς τὸ πᾶν ἦτο ὁ ἀναστὰς Σωτήρ, ὁ δὲ Τάφος Αὐτοῦ οὐδεμίαν εἶχε δι' αὐτοὺς σημασίαν. Μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἀντιθέτων θεωριῶν κεῖται ἡ ἑξῆς καίτοι κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τοῦ Χριστιανισμοῦ δὲν ὑφίστατο προσκύνησις τοῦ Τάφου τοῦ Κυρίου, ἐν τούτοις λίαν πιθανὸν ὅτι ἡ μικρὰ χριστιανικὴ ἐν Ἱερουσαλὴμ κοινότης, ὑπὸ πάντων διωκομένη, διετήρησε τὴν μνήμην τῶν σεπτῶν δι' αὐτὴν μερῶν. Περὶ τῆς σχέσεως τῶν χριστιανῶν πρὸς τὸν Γολγοθᾶν κατὰ τοὺς πρώτους τρεῖς αἰῶνας ἀδύνατον νὰ ὁμιλήσῃ τις μετὰ πεποιθήσεως, δυνατὸν δὲ νὰ ἐκφράσῃ μόνον προσωπικὴν πεποίθησιν, ὅτι τὰ Ἅγια Προσκυνήματα, ὡς ἡμεῖς ταῦτα ἐννοοῦμεν, εἶχον μικρὰν ἑλκυστικότητα διὰ τοὺς πρώτους χριστιανούς, ὅτι ἡ Ἐκκλησία Ἱεροσολύμων δὲν ἀπέδιδεν εἰς αὐτὰ οὐδεμίαν σημασίαν, ὅτι οὐδὲν ἐλαμβάνετο μέτρον πρὸς διατήρησιν τῆς μνήμης τοῦ τόπου τῆς σταυρώσεως, ὅτι ἡ Ἐκκλησία δὲν παρώτρυνε πρὸς προσκύνησιν τοῦ Παναγίου Τάφου, ὅτι ἡ διατήρησις τῆς παραδόσεως περὶ τοῦ Γολγοθᾶ μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς ἀρχικῆς χριστιανικῆς κοινότητος εἶνε ἀπίθανος. Περαιτέρω ὁ Wilson ἀποκρούει τὰ πορίσματα τῶν ἐν τῷ Ρωσσικῷ λεγομένῳ Ξενῶνι παρὰ τὸν Ναὸν τῆς Ἀναστάσεως γενομένων ἀνασκαφῶν καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ Σὶκ γενομένην διαχάραξιν τῆς κατευθύνσεως τοῦ δευτέρου τείχους, ἥτις μαρτυρεῖ

περὶ τῆς γνησιότητος τοῦ Γολγοθᾶ (Wilson, Golgotha and the Holy Sepulchre, p. 72—79).[1]

Ἡ ἀφελὴς ἄρνησις ἀντικατεστάθη τελευταίως δι' ἀμφιβολίας, στηριζομένης ἐπὶ ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν. Ἀντιπρόσωπος δὲ τῆς τοιαύτης φύσεως ἀμφιβολίας δυνατὸν νὰ χρησιμεύσῃ ὁ Conder. Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Ἰ. Φλαβίου καί τινων ἄλλων γενικῶν θεωριῶν ἀποδεικνύει οὗτος, ὅτι τὸν Γολγοθᾶν δέον νὰ μὴ ζητῶμεν ἐκεῖ, ἔνθα κεῖται ὁ Ναὸς τῆς Ἀναστάσεως, ἀλλ' ὅτι οὗτος ἔκειτο πρὸς βορρᾶν τῆς Ἱερουσαλὴμ (C. Conder, Tent work in Palestine, p. 195—196). Ὁ Conder νομίζει ὅτι αἱ ἀνασκαφαὶ ἢ ἡ ἐπιστημονικὴ μελέτη τῆς Ἱερουσαλὴμ δὲν ἐτελείωσαν εἰσέτι καὶ ὅτι παρὰ τῆς ἀρχαιολογίας δέον ν' ἀναμένωμεν νέας ἀνακαλύψεις, αἵτινες θὰ θέσωσι καὶ τὸ περὶ τοῦ Γολγοθᾶ ζήτημα ἐπὶ ἀσφαλοῦς βάσεως. Πράγματι δ' οἱ Ἄγγλοι παλαιστινολόγοι, μὴ ἀρκούμενοι εἰς τὴν ἄρνησιν τῆς παραδόσεως, ἀνεκάλυψαν νέον Γολγοθᾶν καὶ κατήρτισαν ἐπιστήμην, τὴν ὁποίαν ἀποκαλοῦσι «νέαν περὶ τοῦ Γολγοθᾶ θεωρίαν» (Palestine Exploration Fund for 1912). Θὰ ἐκθέσωμεν πρῶτον τὴν νέαν θεωρίαν, εἶτα δὲ θὰ προσπαθήσωμεν ν' ἀποδείξωμεν τὸ ἀβάσιμον αὐτῆς.

Ἐπὶ τοῦ βορείου μέρους τῆς πόλεως, διηγεῖται ὁ Ρῶσσος περιηγητὴς Νόρωφ, ὀλίγον δεξιώτερον τῆς πύλης τῆς Δαμασκοῦ ὑπὸ σημαντικὸν ὕψωμα εὑρίσκονται τὰ μεγάλα σπήλαια τοῦ Ἱερεμίου· ἐνταῦθα δὲ πιθανῶς ὑπῆρχε λιθοτομεῖον. Τὸ μέρος τοῦτο λίαν σέβονται οἱ μουσουλμᾶνοι· διατελεῖ δ' ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν Δερβίσου τινός, ὅστις πρὸ τῆς εἰς τὸ σπήλαιον εἰσόδου ἐφύτευσε κηπάριον περιτειχίσας αὐτὸ διὰ κιγκλίδων καὶ ἐπιτρέπει τὴν εἴσοδον εἰς τοὺς ἐπισκέπτας ἀπέναντι μικρᾶς πληρωμῆς. Ἐνταῦθα δὲ ὑπάρχει καὶ νεκροταφεῖον. Ἐν τῷ κυρίῳ σπηλαίῳ ὁ προφήτης Ἱερεμίας διῆλθε τὴν μεγάλην θλῖψιν αὐτοῦ καὶ ἔχυσε κρύφα τὰ περὶ τῆς Ἱερουσαλὴμ δάκρυα (Περιήγησις τῆς Ἁγίας Γῆς, μερ. I, σελ. 337—338). Ἡ δὲ νέα θεωρία ἰσχυ-

1) Σ. Μ. Ἴδε Νέα Σιὼν τεύχη Ὀκτωβρίου καὶ Δεκεμβρίου 1906 σελ. 300—337 καὶ 530—536.

ρίζεται ὅτι τὸ ἄνωθεν τοῦ σπηλαίου τοῦ Ἱερεμίου ὕψωμα εἶνε ὁ Γολγοθᾶς. Ὡς ἀποδείξεις τούτου παρουσιάζονται τὰ ἑξῆς: Οἱ σύγχρονοι Ἰουδαῖοι Σεφαρδεὶμ (ἰσπανικῆς καταγωγῆς) πιστεύουσιν ὅτι ὁ ἄνωθεν τοῦ σπηλαίου τοῦ Ἱερεμίου πετρώδης λόφος εἶνε ὁ ἀρχαῖος τόπος τῆς λιθοβολήσεως, ὁ Betha—Cekelah τῆς Μισνᾶ. Ἡ ἑβραϊκὴ παράδοσις, ἡ παρὰ τοῖς ἰσπανοεβραίοις, ἄρχεται ἀπὸ τοῦ 5ου αἰῶνος, καὶ ἑπομένως δὲν εἶνε ἀξία ὀλιγωτέρας πίστεως ἢ ἡ σύγχρονος αὐτῇ χριστιανικὴ παράδοσις περὶ τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ Τάφου τοῦ Κυρίου καὶ τῆς εὑρέσεως τοῦ τιμίου Σταυροῦ. Οἱ Ἰουδαῖοι οὐδὲν εἶχον συμφέρον νὰ ἐπινοήσωσι ψευδῆ παράδοσιν περὶ τοῦ μέρους τοῦ λιθοβολισμοῦ, ὅπερ εἶχε κακὴν φήμην. Δὲν δύναται νὰ εἴπῃ τις τοῦτο καὶ περὶ χριστιανικῆς παραδόσεως ὡς πρὸς τὸν Γολγοθᾶν.

Ἡ ἀρχαία Ἰουδαϊκὴ παράδοσις, ἐπίσης δὲ καὶ ἡ χριστιανική, συνδέουσι τὸν τόπον τοῦτον καὶ μετὰ τοῦ προφήτου Ἱερεμίου καὶ μετὰ τοῦ μαρτυρικοῦ θανάτου τοῦ πρωτομάρτυρος καὶ ἀρχιδιακόνου Στεφάνου. Ὑπό τινων ἐρευνητῶν ἐξεφράσθη σχεδὸν ἡ προϋπόθεσις, ὅτι τὸ οὕτως ἀποκαλούμενον σπήλαιον τοῦ Ἱερεμίου εἶνε τὸ μέρος, ἔνθα ὁ προφήτης ἐκρύβη μετὰ τοῦ Βαρούχ τῷ 606 π. Χ. «Καὶ εἶπον οἱ ἄρχοντες πρὸς Βαρούχ· βάδισον καὶ κρύβηθι σὺ καὶ Ἱερεμίας, καὶ ἄνθρωπος μὴ γνῷ ποῦ ὑμεῖς» (Ἱερεμ. 43, 19). Ἀπὸ τοῦ 5ου δ' αἰῶνος ἀναφέρεται ὅτι ὁ λιθοβολισμὸς τοῦ ἁγ. Στεφάνου ἐγένετο ἐπὶ τοῦ ἑβραϊκοῦ τόπου τοῦ διὰ λιθοβολήσεως θανάτου. Ἐνταῦθα δὲ καὶ ἐκτίσθη ναὸς ὑπὸ τῆς αὐτοκρατείρας Εὐδοκίας περὶ τὸ 455. Ἡ τοποθεσία καὶ ἡ κατασκευὴ τοῦ λόφου εἶνε λίαν ἀξιοπαρατήρητα. Ὁ λόφος παρουσιάζει φυσικὸν ὅριον, πρὸς τὸ ὁποῖον ἀπὸ τρία μέρη ἄγουσιν ὁδοί, καὶ ἔχει καταπληκτικὴν ὁμοιότητα πρὸς κρανίον. Ἐὰν ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ὡς ὑποθέτουσιν, ἐσταυρώθη ἐπὶ τοῦ ἑβραϊκοῦ τόπου τοῦ διὰ λιθοβολήσεως θανάτου ἔξω τῆς πόλεως, ὁ λόφος οὗτος ἔχων σχῆμα κρανίου, διὰ τοῦ μᾶλλον θαυμασίου τρόπου συμπίπτει μετὰ τῆς εὐαγγελικῆς διηγήσεως, (ἤτοι μετὰ τοῦ «κρανίου τόπος» τῶν ἱερῶν εὐαγγελιστῶν). Ὁ λόφος συνδέεται μετὰ τοῦ μεγάλου βορείου τῆς Ἱερουσαλὴμ

νεκροταφείου, ἔνθα πολλοὶ ὑπάρχουσι λελαξευμένοι ἐν τῇ πέτρᾳ τάφοι, ἐξ ὧν δύο θεωροῦνται καὶ σπήλαια τοῦ Ἰωσήφ. Ὁ ρῶσσος προσκυνητὴς Δανιὴλ λέγει περὶ τοῦ λόφου: «Ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ ἐλιθοβολήθη ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων ὁ πρωτομάρτυς Στέφανος καὶ ἐνταῦθα εἶνε ὁ τάφος αὐτοῦ. Καὶ ἐνταῦθα ὑπάρχει λόφος πετρώδης καὶ οἱ λίθοι ἐσχίσθησαν κατὰ τὴν σταύρωσιν τοῦ Κυρίου καὶ ὀνομάζεται ᾅδης» (Пр. Пал. Сборн. τευχ. 3, σελ. 15). Ἡ πρὸς δυσμὰς κοιλὰς συνδέεται παρὰ τοῖς μουσουλμάνοις μετὰ τοῦ θανάτου καὶ τῆς κρίσεως. Ἐπὶ τοῦ λόφου φαίνονται σχισμαὶ ἐν τῇ πέτρᾳ, προελθοῦσαι ἀναμφιβόλως ἐκ σεισμικῆς δονήσεως. Ἀπ᾽ ἀρχαιοτάτων χρόνων ἦτο καὶ εἶνε μέχρι τῆς σήμερον ὁ λόφος οὗτος μωαμεθανικὸν νεκροταφεῖον, περιβαλλόμενον ἀπὸ τοῦ ἑνὸς μέρους ὑπὸ λίαν ἀρχαίων ἰουδαϊκῶν καὶ χριστιανικῶν τάφων. Διὰ τοὺς ἰουδαίους, τοὺς χριστιανοὺς καὶ τοὺς μωαμεθανοὺς περικλείονται ἐν αὐτῷ σπουδαῖαι ἀναμνήσεις, αἵτινες καὶ συνετέλεσαν εἰς τὴν διατήρησιν αὐτοῦ ἐν μέσῳ ὅλων τῶν μεταβολῶν τῆς ἱστορίας. Δύναταί τις λοιπὸν κατόπιν τούτων ν᾽ ἀμφιβάλλῃ, παρατηρεῖ ἄγγλος τις περιηγητής, ὅτι ὁ τόπος, ὁ περικλείων ἐν ἑαυτῷ τόσα χαρακτηριστικὰ σημεῖα, τοὐλάχιστον εἶνε ὁ μᾶλλον πιθανὸς τόπος τοῦ γνησίου Γολγοθᾶ τοῦ Εὐαγγελίου; Πολλοὶ ἐπιστήμονες θεολόγοι καὶ ἐρευνηταὶ τῆς Παλαιστίνης παρεδέχθησαν τὴν θεωρίαν ταύτην ὡς φανερὰν ἀλήθειαν καὶ ὁλονὲν ἀποκτᾷ αὕτη πλείονας ὀπαδοὺς μεταξὺ τῶν ἐπιστημόνων περιηγητῶν (Palestine Exploration Fund for. 1912 σελ. 28).

Ἀλλ᾽ ἐὰν βαθύτερον ἐξετάσῃ τις τὴν νέαν περὶ τοῦ Γολγοθᾶ θεωρίαν θὰ φανῇ ὅτι αὕτη στηρίζεται ἐπὶ λίαν σφαλερᾶς βάσεως, ἐπὶ σειρᾶς ὅλως αὐθαιρέτων προϋποθέσεων. Οἱ ὑποστηρικταὶ τῆς θεωρίας ταύτης ἄγγλοι παλαιστινολόγοι θεωροῦσιν ὡς ἀναμφισβήτητον γεγονὸς τὸ ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐσταυρώθη ἐπὶ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ μέρους τοῦ διὰ λιθοβολισμοῦ θανάτου καὶ ὅτι τὸ μέρος τοῦτο ἔκειτο ἄνωθεν τοῦ σπηλαίου τοῦ Ἱερεμίου. Φανταστικὸν γεγονὸς στηρίζεται ἐπὶ διαφόρων προϋποθέσεων, αἵτινες ἀδύνατον νὰ ἐπιβεβαιωθῶσιν. Οἱ δημιουργοὶ

τῆς νέας θεωρίας προϋποθέτουσιν ἐν πρώτοις ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐν Ἱερουσαλὴμ ὑπῆρχεν ὡρισμένον μέρος ἐκτελέσεως τῶν τιμωριῶν. Ἀλλ' ὅμως περὶ τούτου δὲν ὑπάρχουσι θετικαὶ μαρτυρίαι. Οἱ Ἰουδαῖοι ἐπέτρεπον τέσσαρας τρόπους θανατικῆς ποινῆς. Τέσσαρες ποιναί, λέγεται ἐν τῷ Ταλμούδ, εἶνε ἐν τῇ δικαιοδοσίᾳ τοῦ δικαστηρίου: ὁ διὰ λιθοβολισμοῦ θάνατος, ὁ διὰ καύσεως, ὁ τῆς ἀποτομῆς τῆς κεφαλῆς διὰ ξίφους, καὶ ὁ δι' ἀπαγχονίσεως (Sanhedrin VII 1). Ὁ διὰ λιθοβολισμοῦ θάνατος ἦτο κατ' ἀρχὰς πατριωτικὴ τιμωρία, ἐν τῇ ἐκτελέσει τῆς ὁποίας ἐλάμβανον μέρος ἅπαντα τὰ μέλη τῆς κοινότητος, εἶτα δὲ μετεβλήθη εἰς δικαστικὴν ποινήν. Ἐκ τοῦ Ταλμοὺδ δὲ μανθάνομεν ὅτι διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ποινῆς ἐξελέγετο ὕψωμά τι, ὁπόθεν ἐκρήμνιζον τὸν κατάδικον, καὶ ὅτι τὸ μέρος τοῦτο ἔκειτο ἔξω τῆς πόλεως. Μετὰ τὸ πέρας τῆς δίκης, λέγεται ἐν τῷ Ταλμούδ, ἐξάγουσι τὸν κατάδικον, ἵνα λιθοβολήσωσιν αὐτόν. Ὁ τόπος τοῦ λιθοβολισμοῦ εὑρίσκετο ἐκτὸς τοῦ δικαστηρίου, διότι λέγεται (ἐν Λευϊτ. 24, 14): ἐξάγαγε τὸν καταρασάμενον ἔξω τῆς παρεμβολῆς.... καὶ λιθοβολήσουσιν αὐτὸν πᾶσα ἡ συναγωγὴ (Sanhedrin, VI, 1). Ὁ τόπος τῆς καταδίκης εἶχεν ὕψος δύο ἀνθρωπίνων ἀναστημάτων (Αὐτόθ. VI, 4). Ὑπάρχουσιν ἐν τούτοις ἐνδείξεις ὅτι ὁ λιθοβολισμὸς ἠδύνατο νὰ γίνῃ καὶ ἐντὸς τῆς πόλεως. Ὅτε ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς περιεπάτει ἐν τῷ ἱερῷ ἐν τῇ στοᾷ τοῦ Σολομῶντος, οἱ ἰουδαῖοι ἔλαβον ἀνὰ χεῖρας λίθους, ἵνα λιθοβολήσωσιν αὐτὸν (Ἰωάν. 10 23. 31). Πρὸς ἐκτέλεσιν δὲ τῆς ποινῆς δὲν ἦτο ἀπαραίτητος κρημνός τις, ἀλλὰ μόνον ὕψωμά τι, ὁπόθεν κατεκρήμνιζον τὸν κατάδικον καὶ ἐλιθοβόλουν εἶτα αὐτόν, ἐὰν μετὰ τὴν κατακρήμνισιν ἔμενεν ἔτι ζῶν. Διὰ τοῦτο δ' ἐν τῷ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγελίῳ ἀναγινώσκομεν: «Καὶ ἐπλήσθησαν πάντες θυμοῦ ἐν τῇ συναγωγῇ ἀκούσαντες ταῦτα. Καὶ ἀναστάντες ἐξέβαλον αὐτὸν ἔξω τῆς πόλεως, καὶ ἤγαγον αὐτὸν ἕως τῆς ὀφρύος τοῦ ὄρους, ἐφ' οὗ ἡ πόλις αὐτῶν ᾠκοδόμητο, εἰς τὸ κατακρημνίσαι αὐτὸν (4, 28—29).

Ἐν τῇ Ἁγ. Γραφῇ ἢ παρὰ τῷ Ἰ. Φλαβίῳ λέγει ὁ Wil-

son, δὲν ὑπάρχουσιν ἐνδείξεις περὶ τοῦ ὅτι οἱ κατάδικοι ἐλιθάζοντο ἐν ἰδιαιτέρῳ τόπῳ, προωρισμένῳ διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ποινῆς. Δημόσιοι τόποι τιμωρίας, ὁποῖοι ὑπῆρχον ἐν τῇ Δύσει, ἦσαν ἄγνωστοι ἐν τῇ 'Ανατολῇ. Συνήθως τοὺς μεγάλους κακούργους ἐτιμώρουν ἐν τοιούτῳ τόπῳ, ἔνθα θὰ παρήγετο μεγάλη ἐπίδρασις ἐπὶ τοῦ λαοῦ, ἤτοι ἐν τόπῳ πολυανθρώπῳ. 'Επειδὴ δ' ὑπῆρχεν ἀνάγκη μέρους πρὸς ταφὴν τῶν τιμωρουμένων καταδίκων, δυνατὸν ἡ Betha-Cekelah νὰ εὑρίσκετο πλησίον τοῦ νεκροταφείου. Παραδεχόμενοι τὴν προϋπόθεσιν ταύτην δὲν δυνάμεθα καὶ πάλιν νὰ ἐξαγάγωμεν ἐκ τοῦ Ταλμοὺδ εἰς ποῖον μέρος τῆς πόλεως ἔκειτο ὁ τόπος τοῦ διὰ λιθοβολισμοῦ θανάτου (C. Wilson, Golgotha, σελ. 20). Παρὰ τοῖς 'Ιεροσολυμίταις ἑβραίοις ὑπάρχει πράγματι παράδοσις συνταυτίζουσα τὴν Betha-Cekelah μετὰ τοῦ τόπου, ἔνθα τὸ σπήλαιον τοῦ 'Ιερεμίου, τοῦ ἐπ' αὐτοῦ ὑψώματος (κρημνοῦ). 'Αλλ' ὑπάρχει καὶ ἑτέρα ἐπιτόπιος παράδοσις, καθ' ἣν ὁ τόπος τῆς λιθοβολήσεως εὑρίσκετο πρὸς δυσμὰς τῆς πόλεως παρὰ τὴν Μονὴν τοῦ Σταυροῦ.

Πῶς δὲ δύναταί τις, δεύτερον, ν' ἀποδείξῃ ὅτι ἡ σταύρωσις ἐγένετο ἐν τῷ τόπῳ τοῦ διὰ λιθοβολισμοῦ θανάτου; 'Ο Σωτὴρ ἡμῶν ἐδικάσθη κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς νόμους καὶ κατεδικάσθη εἰς ποινήν, ἥτις δὲν ἦτο ἐν χρήσει παρὰ τοῖς 'Ιουδαίοις. Οἱ Ρωμαῖοι ἐσταύρωνον τοὺς κακούργους ἔξω τῆς πόλεως· οὗτοι συνήθως ἐξέλεγον διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ποινῆς διαβατικήν τινα ὁδόν, δι' ἧς διήρχετο πολὺς λαός. 'Αλλὰ συνήθως ἐπέτρεπον τοῖς στρατιώταις νὰ τελέσωσι τὴν σταύρωσιν, ὅπου οὗτοι ἤθελον. 'Ο Φλῶρος, κατὰ τὴν πληροφορίαν τοῦ 'Ι. Φλαβίου, ἐσταύρωσε τοὺς ἰουδαίους πλησίον του ἐν 'Ιερουσαλήμ, καθήμενος ἀπέναντι τοῦ ἀνακτόρου τοῦ 'Ηρῴδου, ὁ δὲ Οὔαρος περιερχόμενος τὴν χώραν ἐσταύρωνε τοὺς ἰουδαίους ἐν παντὶ καταλλήλῳ τόπῳ. Συνήθως τὸ σῶμα τοῦ σταυρωθέντος ἔμενεν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, ἀπαγορευομένης τῆς ταφῆς. 'Αλλὰ συνῳδὰ τῷ ἑβραϊκῷ νόμῳ ἐγίνετο ἐξαίρεσις διὰ τοὺς ἑβραίους καὶ ὁ Πιλᾶτος ἐπέτρεψεν, ἵνα ἄρωσι τὸ σῶμα τοῦ 'Ιησοῦ ('Ιωάν. 19,

38). Ἑπομένως δὲν ἀποδεικνύεται ποσῶς καὶ ζήτημα εἶνε ἂν ποτε θὰ ἀποδειχθῇ ὅτι ἐν Ἱερουσαλὴμ ὑπῆρχεν ἰδιαίτερος τόπος δημοσίας λιθοβολήσεως τῶν καταδίκων καὶ ὅτι οἱ Ρωμαῖοι, παρὰ τὴν συνήθειαν αὐτῶν, ἐν Ἱερουσαλὴμ ἐσταύρωνον τοὺς εἰς θάνατον καταδικαζομένους πάντοτε ἐν τῷ αὐτῷ προσδιωρισμένῳ τόπῳ.

Εἰς τὰς δύο ταύτας φανταστικὰς ἀποδείξεις προστίθεται καὶ τρίτη, ὅτι δῆθεν ὁ λιθοβολισμὸς τοῦ πρωτομάρτυρος Στεφάνου ἐγένετο ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ, ἔνθα καὶ ἡ σταύρωσις τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Διὰ τὸν διϊσχυρισμὸν ὅμως τοῦτον δὲν ὑπάρχοῦσι βάσιμα διδόμενα. Ἐκ τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων μανθάνομεν μόνον τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ πρωτομάρτυς Στέφανος ἐλιθοβολήθη ἔξω τῆς πόλεως, ἀλλὰ ποῦ κυρίως, μένει ἄγνωστον (7, 58: «καὶ ἐκβαλόντες ἔξω τῆς πόλεως, ἐλιθοβόλουν»). Εἰς τὸν Νόρωφ ἔδειξαν τὸ μέρος τοῦ μαρτυρίου τοῦ ἁγ. Στεφάνου οὐχὶ ἐκεῖ, ἔνθα τὸ σπήλαιον τοῦ Ἱερεμίου, οὐχὶ πρὸς βορρᾶν τῆς πόλεως, ἀλλὰ πρὸς ἀνατολὰς παρὰ τὰς ὑπωρείας τοῦ ὄρους τῶν Ἐλαιῶν (σελ. 294).

Εἰς τὰ λεχθέντα προστίθεται ἔτι καὶ πλαγία τις ἀπόδειξις. Παρὰ τὸν ἀγγλικὸν Γολγοθᾶν ἀνεκαλύφθη σπήλαιόν τι, ὅπερ οἱ ἱδρυταὶ τῆς νέας θεωρίας ἀποκαλοῦσι τάφον τοῦ κήπου. Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου (19, 41: «ἦν δὲ ἐν τῷ τόπῳ, ὅπου ἐσταυρώθη, κῆπος») καὶ τῶν λοιπῶν ἱερῶν Εὐαγγελιστῶν, λεγόντων ὅτι ὁ Τάφος τοῦ Κυρίου ἦτο λελατομημένος ἐν τῇ πέτρᾳ, οἱ Ἄγγλοι παλαιστινολόγοι θέλουσι ν' ἀναγνωρίσωσιν ἐν τῷ σπηλαίῳ ἐκείνῳ τὸν γνήσιον τόπον τῆς ταφῆς τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Δυστυχῶς δι' αὐτοὺς αἱ γνῶμαι ἐδιχάσθησαν. Ὁ Conder νομίζει ὅτι ὁ Τάφος τοῦ κήπου εἶνε ἔργον τοῦ 12ου αἰῶνος, ὁ Wilson ὅτι ἐλαξεύθη ὑπὸ τῶν χριστιανῶν κατὰ τὸν 5ον αἰῶνα, ὁ Σὶκ ὅτι κατεσκεύασαν αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἡρῴδου, μετέπειτα δὲ ἀφέθη οὗτος εἰς τοὺς χριστιανούς. Ἕνεκα τῆς τοιαύτης διαφορᾶς τῶν γνωμῶν κάλλιον ν' ἀπορρίψωμεν ὁλοτελῶς τὸν τάφον τοῦ κήπου, καθ' ὅσον μάλιστα οἱ Ἄγγλοι ἐρευνηταὶ φαίνεται ὅτι δὲν ἐξή-

τασαν τὸ ζήτημα εἰς ποίαν ἐποχὴν ἀνήκει ὁ κῆπος, ἔνθα ἀνεκαλύφθη τὸ σπήλαιον. Ἐὰν πιστεύσωμεν εἰς τὴν διήγησιν τοῦ Νόρωφ, ὁ κῆπος οὗτος ἐφυτεύθη τὸν 19ον αἰῶνα.

Μεθ' ὑπερηφανείας δεικνύουσιν οἱ Ἄγγλοι ὑπερασπισταὶ τῆς νέας θεωρίας τὰς ἀνακαλύψεις τῆς ἐπιστήμης καὶ τὴν σημαντικὴν μεταβολήν, τὴν ἐπελθοῦσαν ἐν τῇ θεωρίᾳ περὶ τῶν Ἁγ. Τόπων. Ἰδοὺ τί γράφει πρόσωπον, συμπαθητικῶς διακείμενον πρὸς τὴν νέαν περὶ τοῦ Γολγοθᾶ θεωρίαν: «Πολλοὶ μὴ γνωρίζοντες τὴν σύγχρονον Ἱερουσαλὴμ καὶ τὴν ἐπιστημονικὴν ἐργασίαν ἐν τῇ ἐρεύνῃ καὶ μελέτῃ τῆς Παλαιστίνης, πιθανὸν τρόπον τινὰ νὰ ἐξοργισθῶσιν, ἐὰν μάθωσιν ὅτι πρὸς τὸν γνωστὸν ἐκεῖνον τόπον δὲν τρέφεται πλέον ἡ ἀπέριττος ἐκείνη πίστις, τὴν ὁποίαν ὑποθάλπουσιν ἡ ὀρθόδοξος καὶ ἡ λατινικὴ ἐκκλησία καὶ αἱ προσευχαὶ τῶν ἀπείρων χριστιανῶν ἀπὸ τοῦ 4ου ἤδη αἰῶνος. Θὰ ἐρωτήσωσι δὲ βεβαίως: τί συνέβη κατὰ τὰ τελευταῖα 60-70 ἔτη, ὥστε, νὰ μεταβληθῶσι τόσον αἱ θεωρίαι; Εἰς τὸ τοιοῦτον ἐρώτημα δίδεται ἡ ἀπάντησις ὅτι αἱ νέαι μελέται ὑπέσκαψαν παρὰ πολλοῖς τὴν ἀρχαίαν βάσιν τῆς πίστεως πρὸς τοὺς Ἁγ. Τόπους καὶ ἀπέδειξαν εἰς ὅλους, τοὺς μὴ περιοριζομένους εἰς στενὰς ἰδέας, τὸ ἀσύστατον τῆς παραδόσεως, ὅτι ὁ Σωτὴρ ἡμῶν ἔπαθε καὶ ἐτάφη ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ, τὸν ὁποῖον νῦν δεικνύουσιν ἐν τῷ Ναῷ τῆς Ἀναστάσεως. Ἐνταῦθα βεβαίως συγκρούονται οἱ ἐξ ἐπιτηδεύματος ὑπερασπισταὶ τῶν Ἁγ. Τόπων μετὰ τῶν ἐξεταζόντων ἄνευ ἑτέρων βλέψεων τὸ ζήτημα. Πολλοὶ πείθονται περὶ τοῦ ἀντιθέτου τούτου φαινομένου, μόνον δέ τινες ἐπισκεπτόμενοι τὴν Ἱερουσαλὴμ καὶ μελετῶντες τὸ ζήτημα, εἶναι ἱκανοὶ νὰ πιστεύωσιν ὅτι ὁ Γολγοθᾶς, ὁ τόπος τῶν ἰουδαϊκῶν ποινῶν, κατεῖχέ ποτε τὸ μέρος ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον νῦν δεικνύουσιν, ἢ ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐτάφη ἐν πολυτελεῖ τάφῳ, περιβαλλομένῳ ὑπὸ μαρμαρίνων πλακῶν (ἀλλὰ τίς πιστεύει τοῦτο;). Πάντα τὰ ἴχνη τοῦ φανταστικοῦ ἁγίου σπηλαίου, τοῦ περιγραφέντος ὑπὸ τοῦ Εὐσεβίου τριακόσια ἔτη μετὰ τὸν σταυρικὸν θάνατον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐξηλείφθησαν ὑπὸ τῶν πολλῶν ἐπισκευῶν, μόνον δ' οἱ ἔχοντες στερρὰν πίστιν καὶ ἐπιθυμίαν

νὰ πιστεύωσι, δύναται νὰ μὴ βλέπωσι τὸ ἀμφίβολον τῶν ἐπιστημονικῶν μαρτυριῶν καὶ τὴν ἔλλειψιν ὀλίγον τι σημαντικῶν ἀποδείξεων περὶ τῆς γνησιότητος τοῦ Γολγοθᾶ. Ὅστις ἀπορρίψῃ τὴν συνήθη λατινικὴν θεωρίαν περὶ τῶν Ἁγ. Τόπων, ἐκεῖνος θὰ ἐννοήσῃ τὸ μέγα ἐνδιαφέρον, τὸ συνδεδεμένον μετὰ τῆς ἀνακαλύψεως τῶν νέων γεγονότων, καὶ τὴν ἐντεῦθεν προκύπτουσαν ἐπιθυμίαν περὶ εὑρέσεως νέων τόπων, μᾶλλον πιθανῶν. Αἱ ἐπιστημονικαὶ μελέται τῆς Αἰγύπτου, τῆς Παλαιστίνης, τῆς Ἀρμενίας, τῆς Κρήτης, αἱ γενόμεναι κατὰ τὰ τελευταῖα 60 ἔτη, ἐπέχυσαν νέον φῶς ἐπὶ πολλῶν πόλεων τῆς ἀρχαιότητος. Πρὸς τί λοιπὸν νὰ νομίζωμεν ὅτι τὰ μᾶλλον ἀξιόλογα μέρη τῆς Ἱερουσαλὴμ θὰ μείνωσι διαπαντὸς κεκρυμμένα ἀπὸ τὴν νόμιμον ἔρευναν ὅλων τῶν χριστιανικῶν λαῶν, οἵτινες προσπαθοῦσι νὰ μάθωσι τὴν ἀλήθειαν περὶ τῆς γνησιότητος τοῦ τόπου τῶν παθῶν καὶ τοῦ θανάτου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ; (Palestine Exploration Fund for 1912 σελ. 24-25).

Οἱ Ἄγγλοι ἐρευνηταὶ νομίζουσιν ὅτι εὗρον ἀναντιρρήτους ἀποδείξεις κατὰ τῆς γνησιότητος τοῦ Γολγοθᾶ καὶ ὅτι ἵστανται ἐπὶ ἐπιστημονικῆς βάσεως, ἐνῷ οἱ ὑποστηρικταὶ τοῦ κοινῶς παραδεδομένου τόπου στεροῦνται τοιαύτης. Ἀλλ' ἐν τῇ πραγματικότητι ἡ οὕτως ἀποκαλουμένη νέα περὶ τοῦ Γολγοθᾶ θεωρία εἶνε τελείως ἀτομικὴ ὑπόθεσις, μὴ ἔχουσα οὐδεμίαν ἐπιστημονικὴν ἀξίαν· ἄλλῳ μὲν δυνατὸν ν' ἀρέσκῃ αὕτη, ἑτέρῳ δὲ τοὐναντίον, ἄλλῳ μὲν δυνατὸν νὰ φαίνηται πιθανή, ἑτέρῳ δὲ τοὐναντίον ὅλως ἀπίθανος. Ἀλλὰ καὶ τὸ νέον τῆς θεωρίας ταύτης εἶνε λίαν ἐλαστικόν. Πρὸ πεντήκοντα ἐτῶν ὁ Furrer ἔγραψεν: «Ὁ μικρὸς ἐπὶ τοῦ σπηλαίου τοῦ Ἱερεμίου λοφίσκος εὐκόλως θὰ ἠδύνατο, ὡς ἐκ τοῦ σχήματος αὐτοῦ, νὰ ὀνομασθῇ κρανίον ἢ Γολγοθᾶς. Διὰ τοῦτο ἐγὼ πρὸ παντὸς θὰ ἐζήτουν ἐνταῦθα τὸν τόπον τῆς σταυρώσεως τοῦ Σωτῆρος. Οὐδεμία τοποθεσία παρὰ τὴν πόλιν δὲν προσομοιάζει κάλλιον πρὸς τὴν εὐαγγελικὴν περιγραφήν» (σελ. 71). Ἡ διαφορὰ ἔγκειται μόνον ἐν τῷ ὅτι ὁ μὲν Furrer ἐξέφρασε πλαγίως προϋπόθεσιν, εἰς τὴν ὁποίαν φαίνεται ὅτι καὶ αὐτὸς δὲν ἀπέδιδε μεγάλην σημασίαν, αἱ

δὲ σύγχρονοι Ἄγγλοι ἐρευνηταὶ προσπαθοῦσι βασίμως νὰ ὑποστηρίξωσι τὴν προϋπόθεσιν ταύτην. Ἀλλ' ἐπέτυχον ἀρά γε ν' ἀντικαταστήσωσι τὴν ἀνυπόστατον, κατ' αὐτούς, παράδοσιν διὰ τῆς ἐπιστημονικῆς γνώσεως, ἣν παραδέχεται πᾶς μὴ περιωρισμένος νοῦς; Οὐχί, ἕκαστος ἀμερόληπτος ἐπιστήμων θὰ παρατηρήσῃ ὅτι ἡ νέα περὶ τοῦ Γολγοθᾶ θεωρία δὲν δύναται νὰ ὀνομασθῇ ἐπιστημονική. Τὴν παράδοσιν, τὴν ὁποίαν παριστῶσιν αὗται ὡς ἀπίθανον, δὲν ἀντικαθιστῶσιν δι' ἀκριβοῦς γνώσεως, ἀλλὰ δι' ἑτέρας παραδόσεως, τὴν ὁποίαν παρουσιάζουσιν ὡς ἀξιόπιστον. Κατὰ τὴν γνώμην αὐτῶν ἀπαραίτητον ν' ἀπορρίψωμεν τὴν χριστιανικὴν παράδοσιν, ἀντ' αὐτῆς δὲ νὰ δεχθῶμεν τὴν ἰουδαϊκὴν τοιαύτην. Οἱ Ἄγγλοι παλαιστινολόγοι ἀποδίδουσι σημασίαν εἰς τὴν ἀρχαιότητα τῆς ἰουδαϊκῆς παραδόσεως, τὴν ὁποίαν ἀνάγουσιν εἰς τὸν 5ον αἰῶνα. Ἀλλ' ἡ χριστιανικὴ παράδοσις εἶνε ἀρχαιοτέρα· αὕτη ἀναμφιβόλως ὑπῆρχε κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ 4ου αἰῶνος. Παραδεχόμενοι δὲ τὴν χριστιανικὴν παράδοσιν, ἀναγνωρίζομεν τοιουτοτρόπως ὅτι ὁ Γολγοθᾶς ἔκειτο ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ, ἔνθα οἱ προσκυνηταὶ προσκυνοῦσιν αὐτὸν ἐν διαρκείᾳ 1600 ἐτῶν. Παραδεχθῶμεν ὅτι ἔχουσι δίκαιον οἱ ἐφευρεταὶ τῆς νέας θεωρίας. Παραδεχθῶμεν ὅτι μερίς τις Ἰουδαίων διετήρησε τὴν ἀληθῆ παράδοσιν. Τί ἕπεται ἐκ τούτου; Μόνον ὅτι ἐπὶ τοῦ σπηλαίου τοῦ Ἱερεμίου ἔκειτο ὁ τόπος, ἔνθα ἐτελεῖτο ἡ ἰουδαϊκὴ ποινὴ τοῦ διὰ λιθοβολισμοῦ θανάτου. Τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν δὲν ἐλιθοβόλησαν, ἀλλ' ἐσταύρωσαν αἱ ρωμαϊκαὶ ἀρχαί. Ἡ συνταύτισις ὅθεν τοῦ Γολγοθᾶ μετὰ τοῦ τόπου τοῦ λιθοβολισμοῦ εἶνε ὅλως αὐθαίρετος καὶ δὲν ἀνταποκρίνεται εἰς οὐδεμίαν παράδοσιν. Τὸ αὐθαίρετον τῆς νέας θεωρίας φαίνεται κυρίως ἐκ τῆς παραπομπῆς εἰς τὸν Ρῶσσον ἡγούμενον Δανιήλ. Ἐὰν ὅμως δώσῃ τις σημασίαν εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ περιγραφὴν τοῦ ἐπὶ τοῦ σπηλαίου τοῦ Ἱερεμίου λόφου, δέον τότε νὰ πιστεύσῃ καὶ εἰς τὰς ἄλλας αὐτοῦ μαρτυρίας. Ἀλλ' ὁ ἀρχαιότατος οὗτος ρῶσσος προσκυνητὴς προσεκύνησε τὴν σταύρωσιν τοῦ Σωτῆρος ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ, ἔνθα προσκυνοῦσιν αὐτὴν καὶ σήμερον. Ἡ ἱστορικὴ δὲ κριτικὴ δὲν ἐπιτρέπει νὰ ἐκλέγῃ τις αὐθαιρέτως

γραμμάς τινας ἔκ τινος πηγῆς καὶ πάλιν αὐθαιρέτως ν' ἀπορρίπτῃ τὰς λοιπάς, ὅσαι δι' οἱονδήτινα λόγον ἀπαρέσκουσιν εἰς τὸν ἐρευνητήν. Τοιαύτη μέθοδος οὐδόλως δύναται νὰ ὀνομασθῇ ἐπιστημονική· καὶ ὅλη δ' ἐν γένει ἡ περὶ τοῦ Γολγοθᾶ νέα θεωρία δὲν ἀνταποκρίνεται εἰς τὰς συγχρόνους ἐπιστημονικὰς ἀπαιτήσεις. Τὴν εἰς τὴν ἀδύνατον παράδοσιν πίστιν, ὡς ἐκφράζονται οἱ Ἄγγλοι παλαιστινολόγοι, θέλουσιν οὗτοι ν' ἀντικαταστήσωσι διὰ τῆς πίστεως εἰς τὰς ἰδίας αὐτῶν ἐπινοήσεις. Οὗτοι δὲν πιστεύουσιν ὅτι ἦτο δυνατὸν οἱ χριστιανοὶ νὰ διατηρήσωσι μέχρι τοῦ 4ου αἰῶνος τὴν μνήμην τοῦ τόπου τῆς σταυρώσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐν τούτοις ὅμως θεωροῦσιν ὡς γεγονός, ὅτι ἡ μνήμη τοῦ τόπου τοῦ μαρτυρίου τοῦ ἁγ. Στεφάνου δὲν ἐξηλείφθη. Ἀλλὰ τότε πῶς οἱ αὐτοὶ εὐσεβεῖς ἄνθρωποι ἐνεθυμοῦντο μὲν τὸν Πρωτομάρτυρα, ἐλησμόνησαν δὲ τὸν Σωτῆρα; Ἀλλ' εἶνε πιθανὴ τοιαύτη τις προϋπόθεσις; Οὐχί· ἡ ἁπλουστάτη ἀνθρωπίνη λογικὴ δὲν ἐπιτρέπει νὰ θεωρήσωμεν ὡς ἐπιστημονικὴν τὴν θεωρίαν, ἣν ἐπενόησαν οἱ Ἄγγλοι παλαιστινολόγοι.

Ἀλλ' οὐδὲ πάντες οἱ ἐπιστήμονες παραδέχονται τὸν ἀγγλικὸν σκεπτικισμόν, καίτοι γινώσκουσι διαφόρους θεωρίας. Εἷς τῶν νεωτέρων ἐρευνητῶν, ὁ Mommert, στηρίζει τὴν ὑπεράσπισιν τῆς γνησιότητος τοῦ Γολγοθᾶ ἐπὶ τῶν ἑξῆς συλλογισμῶν. Ἀναμφισβήτητον ὅτι τοῖς συγχρόνοις τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῖς τε φίλοις Αὐτοῦ καὶ τοῖς ἐχθροῖς, ἦτο γνωστὴ ἡ τοποθεσία τοῦ Γολγοθᾶ καὶ τοῦ Παναγίου Τάφου. Περὶ τούτου δὲ μαρτυροῦσιν ὁ Ἰωάννης μετὰ τῆς Μαρίας, τῆς Μητρὸς τοῦ Ἰησοῦ, καὶ τῶν εὐλαβῶν γυναικῶν, τῶν ἱσταμένων παρὰ τὸν Σταυρόν, αἱ κατὰ τοῦ Χριστοῦ ἐκ μέρους τῶν ἐχθρῶν ὕβρεις, ἡ ἀπὸ τοῦ Σταυροῦ ἀποκαθήλωσις, ἡ παρὰ τὸν Τάφον φρουρὰ καὶ ἡ ἐπίσκεψις αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Πέτρου, τοῦ Ἰωάννου καὶ τῶν εὐλαβῶν γυναικῶν, ὡς διηγεῖται τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον. Ἐκ τῶν συγχρόνων δὲ τούτων βεβαίως πολλοὶ ἔζων ἔτι, ὅταν μετὰ δέκα σχεδὸν ἔτη ἀπὸ τοῦ σταυρικοῦ θανάτου τοῦ Σωτῆρος ἡ πόλις ηὐρύνθη διὰ τοῦ τεί-

χους τοῦ 'Αγρίππα καὶ περιέλαβεν ἐντὸς αὐτῆς τὸν Γολγοθᾶν. Τινὲς δ' ἐπέζησαν καὶ μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Ἱερουσαλὴμ ὑπὸ τοῦ Τίτου περὶ τὸ 70ὸν ἔτος π. Χ.. Περὶ ἑνὸς δέ, τοῦ Συμεών, υἱοῦ τοῦ Κλεόπα, τοῦ καταλαβόντος ἐν ἔτει 64 τὴν ἐπισκοπικὴν καθέδραν τῶν Ἱεροσολύμων, γνωρίζομεν ὅτι ἔζησε μέχρις ἡλικίας 129 ἐτῶν καὶ ἔλαβε τὸν μαρτυρικὸν θάνατον ἐπὶ Τραϊανοῦ τῷ 108. Τοιουτοτρόπως ἡ μαρτυρία τῶν συγχρόνων τοῦ 'Ιησοῦ Χριστοῦ ἐξικνεῖται μέχρι τοῦ πρώτου τετάρτου τοῦ δευτέρου αἰῶνος. 'Αναμφισβήτητον δ' ὅτι ἐκ τῆς εὐρύνσεως τῆς πόλεως καὶ τῆς οἰκοδομῆς τοῦ οὕτως ὀνομαζομένου τρίτου τείχους τοῦ 'Αγρίππα, ἡ μνήμη τῶν Ἁγίων Τόπων δὲν ἐξηλείφθη, καθ' ὅσον μάλιστα ὁ Γολγοθᾶς ἔκειτο παρὰ τὸ καλούμενον δεύτερον τεῖχος καὶ παρὰ τὰς πύλας τῆς πόλεως, αἱ δ' ἐν τῷ μέρει τούτῳ οἰκοδομαὶ θὰ ἐδυσχέραινον τὴν ὑπεράσπισιν τῆς πόλεως. Ἐπὶ τοῦ Γολγοθᾶ μέχρι τῆς βασιλείας τοῦ Ἀδριανοῦ δὲν ἐκτίσθη οὐδὲν οἰκοδόμημα, ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ ὅτι ὁ Ἀδριανός, κατὰ τὴν ἀνέγερσιν τῶν οἰκοδομῶν αὐτοῦ τῷ 135, δὲν κατηδάφισε κτίριόν τι. 'Αναμφισβήτητον δ' ὅτι καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Τίτου καταστροφὴ τῆς Ἱερουσαλὴμ δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξαλείψῃ τὴν μνήμην τῶν Ἁγ. Τόπων. Κατὰ τὴν προσέγγισιν τῶν Ρωμαίων ἡ χριστιανικὴ κοινότης τῶν Ἱεροσολύμων ἔφυγε καὶ ἐγκατεστάθη ἐν Πέλλῃ πέραν τοῦ 'Ιορδάνου. Ὁ δ' Ἐπιφάνιος, ὁ γενόμενος ἐπίσκοπος Κύπρου τῷ 367, πληροφορεῖ ὅτι μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Τίτου ἡ χριστιανικὴ κοινότης ἐπανῆλθε καὶ πάλιν εἰς τὴν πατρίδα αὐτῆς καὶ ἐγκατεστάθη ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς πόλεως. 'Αναμφισβήτητον δ' ὅτι τῷ 135, ὅταν ὁ αὐτοκράτωρ Ἀδριανός, μετὰ τὴν καθησύχασιν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Βαρχοβᾶ, ἵδρυσεν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας ἰουδαϊκῆς Ἱερουσαλὴμ τὴν ρωμαϊκὴν ἀποικίαν Αἰλίαν, οἱ Ἅγιοι Τόποι τοῦ Γολγοθᾶ καὶ τοῦ Παναγίου Τάφου ἦσαν καλῶς γνωστοὶ καὶ ἐτιμῶντο ὑπὸ τῶν χριστιανῶν· διότι ἄλλως οἱ ἐθνικοὶ δὲν θὰ ἔστρεφον τὴν προσοχὴν αὐτῶν εἰς τὸ μέρος τοῦτο καὶ δὲν θὰ ἐμίαινον αὐτὸ διὰ τῆς ἱδρύσεως ἐνταῦθα ἱεροῦ τῆς Ἀφροδίτης. 'Αναμφισβήτητον ἔτι ὅτι οἱ χριστιανοὶ δὲν

ἐλησμόνησαν τοὺς Ἁγ. Τόπους καὶ ὅταν ἔτι δὲν ἠδύναντο νὰ προσκυνῶσιν αὐτούς. Οἱ πιστοὶ ἐτέλουν τὰς ἱερὰς αὐτῶν εἰς Ἱερουσαλὴμ ὁδοιπορίας, οἱ δ' ἐπιστήμονες ἐξηκολούθουν νὰ καταγίνωνται περὶ τῶν Ἁγ. Τόπων, ὡς τοῦτο δῆλον ἐκ τῶν συγγραφῶν τοῦ Τερτουλιανοῦ, τοῦ Ὠριγένους, τοῦ Κυπριανοῦ, τοῦ Ἀθανασίου, τοῦ Ἱερωνύμου. Ἀλλὰ καὶ πολλοὶ τῶν σκεπτικιστῶν συγγραφέων ἀνομολογοῦσιν ὡς δυνατὴν τὴν μέχρι τοῦ Μ. Κωνσταντίνου διάσωσιν τῆς παραδόσεως περὶ τῆς τοποθεσίας τῶν ἁγ. Τόπων. Διότι πράγματι, ἐὰν πᾶσα περὶ τοῦ Γολγοθᾶ μνεία ἐξηφανίζετο, πῶς θὰ ἠδύνατο ὁ Αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος νὰ γράψῃ εἰς τὸν ἐπίσκοπον Ἱεροσολύμων Μακάριον, ὅπως κοσμίσῃ δι' οἰκοδομήματος τὸν γνωστὸν ἅγιον Τόπον; (Εὐσεβ. Βίος Κων/τίνου III, 30). Ἡ τοποθεσία ὅθεν τοῦ Γολγοθᾶ ἦτο τότε εἰς ὅλους καλῶς γνωστὴ (C. Mommert, Golgotha σελ. 4—10).

Οἱ συλλογισμοὶ τοῦ Mommert, ὅλως ἐν γένει ὀρθοὶ καὶ λογικοί, δὲν περιέχουσιν ἰσχυρὰς ἀποδείξεις, ἀλλ' αὗται καὶ ἀδύνατον νὰ ὑπάρξωσι. Μόνον αἱ στοιχειώδεις ἀλήθειαι ἀποδεικνύονται μαθηματικῶς καὶ καθίστανται οὕτω λίαν σαφεῖς καὶ ἀναντίρρητοι. Διὰ τοῦτο δ' οὐδεὶς ἀμφιβάλλει ὅτι 2+2=4. Ἀλλὰ τὰ ἀντικείμενα τῆς πίστεως ἐξέρχονται τῶν ὁρίων τῆς ἁπλῆς γνώσεως, διὰ δὲ τῶν συλλογισμῶν καθίστανται ταῦτα ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον πιθανοφανῆ. Αἱ ἀρχαιολογικαὶ ἔρευναι δὲν δύνανται νὰ παράσχωσιν ἐκεῖνο, ὅπερ ὀνειρεύονται οἱ Ἄγγλοι ἐρευνηταί, ἤτοι τὴν μαθηματικὴν ἀπόδειξιν τῆς γνησιότητος ἢ μὴ τοῦ Γολγοθᾶ. Βεβαιότατον ὅτι αἱ ἀνασκαφαὶ ἀνεκάλυψαν εἰς ἡμᾶς τὴν Πομπηΐαν καὶ τὴν διάταξιν τῶν ρωμαϊκῶν οἴκων. Ἀλλὰ δικαιούμεθα ἆρά γε νὰ περιμένωμεν παρὰ τῆς ἀρχαιολογίας τὴν ἀνακάλυψιν τῶν Ἁγίων Τόπων; Ἡμεῖς δὲν δυνάμεθα μάλιστα οὔτε νὰ ἐλπίζωμεν ὅτι θὰ ἀνασκαφῇ ποτε τὸ δεύτερον τεῖχος τῆς Ἱερουσαλήμ, ὅπερ ἀναμφισβήτητον ὅτι καθ' ὁλοκληρίαν δὲν διεσώθη. Πρὸς εὕρεσιν τῶν ἐναπολειφθέντων ἰχνῶν αὐτοῦ θὰ παραστῇ ἀνάγκη νὰ κατεδαφισθῶσι πάντα τὰ παρὰ τὸν Ναὸν τῆς Ἀναστάσεως οἰκοδομήματα καὶ δὴ καὶ αὐτὸς

Α.Π.Θ.

ὁ Ναός. Κατὰ τὰς νῦν ἀνασκαφὰς ἡ διεύθυνσις τοῦ δευτέρου τείχους φαίνεται ἀμφίβολος καὶ οἱ ἀμφιβάλλοντες χαράσσουσι τὴν διεύθυνσιν αὐτοῦ οὕτως, ὥστε νὰ ὑποστηρίζῃ τὴν ἀμφιβολίαν αὐτῶν. Ἀλλὰ καὶ ἐὰν τέλος παραδεχθῶμεν ὅτι αἱ ἀρχαιολογικαὶ μελέται θ' ἀποδείξωσί ποτε, ὅτι ὁ νῦν Ναὸς τῆς Ἀναστάσεως ἔκειτο ἐκτὸς τοῦ δευτέρου τείχους τῆς Ἱερουσαλήμ, μήπως διὰ τὸν σκεπτικισμὸν δὲν θ' ἀπομείνῃ ἔτι πολὺς τόπος; Οἱ ἀμφιβάλλοντες καὶ τότε θὰ ἐπαναλαμβάνωσιν ὅσα λέγουσι καὶ σήμερον. Ἑπομένως αἱ ἀρχαιολογικαὶ ἔρευναι θὰ μείνωσι διὰ παντὸς αἰνιγματώδεις. Ἡ παράδοσις εἶνε εἷς τρόπος ἀποδείξεως τῆς ἀληθείας, τρόπος βεβαίως οὐχὶ μαθηματικός. Δυνατὸν δὲ νὰ παραδέχηταί τις ἢ ν' ἀποκρούῃ τὴν παράδοσιν, ἀλλὰ δὲν δύναταί τις ν' ἀναιρῇ μίαν παράδοσιν δι' ἄλλης, ὡς τοῦτο πράττουσιν οἱ ὑποστηρικταὶ τῆς νέας θεωρίας Ἄγγλοι παλαιστινολόγοι, καὶ δὲν δύναται νὰ διϊσχυρίζηται ὅτι ἡ μὲν παράδοσις, ἥτις ἀρέσκει αὐτῷ, εἶνε ἐπιστημονικὴ ἀλήθεια, ἡ δὲ ἀπαρέσκουσα αὐτῷ εἶνε πλάνη.

Ἡ νέα ὅθεν περὶ τοῦ Γολγοθᾶ θεωρία στηρίζεται ἐπὶ λίαν σφαλερᾶς βάσεως καὶ δὲν ἀναιρεῖ ποσῶς τὴν λίαν πιθανὴν παράδοσιν.

Ἀρχιμ. ***ΕΙΡΗΝΑΙΟΣ ΚΗΛΑΔΗΣ.***

ΑΡΧΑΙΟΝ ΤΥΠΙΚΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ

ΤΟΥ Ζ'. ΑΙΩΝΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἡ μελέτη τῆς ἱστορίας τῶν τελετῶν τῆς ἀρχαίας Σιωνίτιδος Ἐκκλησίας ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις τυγχάνει σπουδαιοτάτη. Ἐν τῷ ὑπερῴῳ τῆς Σιὼν ὑπὸ τοῦ Ἱδρυτοῦ τῆς ἁγίας ἡμῶν θρησκείας ἐτελέσθη ἡ πρώτη σπουδαιοτάτη τελετὴ τῆς θείας Εὐχαριστίας (Ματθ. κστ'. 26. Μάρκ. ιδ'. 22—23. Λουκ. κβ'. 19). Ἐνταῦθα οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ «ἦσαν προσκαρτεροῦντες τῇ διδαχῇ τῶν Ἀποστόλων καὶ τῇ κοινωνίᾳ καὶ τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου καὶ ταῖς προσευχαῖς» (Πράξ. Β'. 42). Ἐνταῦθα αἱ χριστιανικαὶ ἑορταὶ ἐμορφώθησαν «εὐσχημόνως καὶ κατὰ τάξιν» (Α'. Κορινθ. ιδ'. 40) καὶ προσέλαβον ἀκολούθως, κατὰ τὸν Δ'. αἰῶνα, ἐν τῷ Ναῷ τῆς Ἀναστάσεως τὴν περαιτέρω αὐτῶν ἀνάπτυξιν καὶ ἐντεῦθεν ὡς ἐκ τῆς πηγῆς αὐτῶν διεδόθησαν εἰς ἁπάσας τὰς λοιπὰς Ἐκκλησίας τοῦ τότε Ρωμαϊκοῦ κόσμου. Τούτου ἕνεκα πᾶσα εἴδησις περὶ τῆς θείας λατρείας τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων εἶνε ἀνεκτιμήτως πολύτιμος ὡς διαφωτίζουσα καὶ ἐξηγοῦσα τὴν ἱστορικὴν ἀνάπτυξιν τῆς λατρείας τῆς ὅλης ἡμῶν Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας[1].

1) Ἀρχιμ. Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, Αἱ κατὰ τὸν Δ'. αἰῶνα τελεταὶ τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων. Νέα Σιὼν 1904 σελ. 1—2. Καθηγ. Δημητριέβσκη, Ἀνακοινώσεις τῆς Π. Ἑταιρείας 1913 τ. 24 σελ. 34.

Α.Π.Θ.

Διὰ τῆς παμμεροῦς μελέτης καὶ κατανοήσεως τοῦ ἐξωτερικοῦ τύπου καὶ τοῦ ἰδιάζοντος χαρακτῆρος τῶν τελετῶν τοῦ ἁγίου Τάφου κατανοοῦμεν τὴν διάταξιν καὶ πάσας τὰς ἐλαχίστας λεπτομερείας τῶν συγχρόνων τελετῶν, αἵτινες, ἕνεκα τῆς ἀρχαιότητος τῆς προελεύσεως αὐτῶν, παρουσιάζονται εἰς τοὺς πολλοὺς ὀλίγον καταληπταί, περιτταὶ καὶ δὴ φορτικαί. Τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα, τὰ σχετικὰ πρὸς τὰς τελετὰς τῆς 'Εκκλησίας 'Ιεροσολύμων, ἔχουσι μεγίστην σημασίαν καὶ διὰ τὸν λόγον, ὅτι ἐν αὐτοῖς διετηρήθη ἐν ὅλῃ αὐτῆς τῇ καθαρότητι ἡ διαδοχικὴ παράδοσις ἀπὸ τῶν ἁγίων 'Αποστόλων καὶ τῶν ἀποστολικῶν Πατέρων. 'Ως πιστοὶ φύλακες τῶν ἀρχαίων χριστιανικῶν παραδόσεων τὰ μνημεῖα ταῦτα ἀποκτῶσιν ἀνεκτίμητον σημασίαν διὰ τὴν χριστιανικὴν ἀρχαιολογίαν καὶ τὴν τοπογραφίαν τῆς 'Αγίας Γῆς. Μόνον διὰ τοῦ φωτὸς τῶν μαρτυριῶν τοῦ εἴδους τούτου πολλὰ ἀμφισβητούμενα ἐπιστημονικὰ ζητήματα ἐν τῇ χριστιανικῇ ἀρχαιολογίᾳ καὶ τοπογραφίᾳ δύνανται νὰ διαλευκανθῶσιν ἐπιστημονικῶς καὶ ὀρθῶς[1]. Δυστυχῶς δέον ἐν τούτοις νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι μέχρι τοῦδε ὀλίγιστα ἀρχαῖα μνημεῖα τῶν τελετῶν τῆς 'Εκκλησίας 'Ιεροσολύμων τυγχάνουσι γνωστά, καὶ ταῦτα δὲν περιλαμβάνουσιν ἁπάσας τὰς τελετὰς τοῦ ἐνιαυτοῦ· ὡς π. χ. τὸ πολύτιμον ὑφ' ὅλας τὰς ἐπόψεις «'Οδοιπορικὸν εἰς τοὺς 'Αγίους Τόπους τῆς Σιλβίας τῆς 'Ακυτανίας», δημοσιευθὲν τῷ 1881 ὑπὸ τοῦ νομομαθοῦς 'Ιταλοῦ καθηγητοῦ Γαμμουρίνη καὶ ἡ «'Ακολουθία τῆς 'Εβδομάδος τῶν Παθῶν καὶ τοῦ Πάσχα» ἐκδοθεῖσα ἐκ χειρογράφου τῆς ἡμετέρας Πατριαρχικῆς Βιβλιοθήκης τοῦ ἔτους 1122 ὑπὸ τοῦ σοφοῦ Παπαδοπούλου Κεραμέως τῷ 1894. Καὶ διὰ τοῦτο εὐφροσύνως ἐχαιρετίσθη ἡ ἐμφάνισις τοῦ σπουδαιοτάτου ἔργου τοῦ Πρωθ. Κορν. Σ. Κεκελίδζε περὶ τοῦ νεωστὶ ὑπ' αὐτοῦ ἀνακαλυφθέντος ἐν Γεωργιανοῖς χειρογράφοις Τυπικοῦ τῆς 'Εκκλησίας 'Ιεροσολύμων τοῦ Ζ'. αἰῶνος, ἐκδοθέντος ἐν Τυφλίδι τῷ 1912 ὑπὸ τὸν τίτλον „Iерусалимскiй Канонарiй" ('Ιεροσολυμιτικὸν Κανονάριον).

1) Α. Δημητριέβσκη ἔνθ' ἀνωτέρω σελ. 36.

Τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ Π. Κεκελίδζε παρέχει ἡμῖν νῦν τὸ δυνατὸν νὰ μελετήσωμεν τὴν ἀρχαίαν ἁγιοταφιτικὴν πρᾶξιν τῶν τελετῶν ὁλοκλήρου τοῦ ἔτους καὶ διασαφήσωμεν τὸ ζήτημα περὶ τῆς προελεύσεως τοῦ Ἱεροσολυμιτικοῦ Τυπικοῦ θετικῶς, χωρὶς νὰ καταφύγωμεν εἰς εἰκασίας καὶ ὑποθέσεις, ἔστιν ὅτε ἐξαφανιζομένας ὡς καπνὸς ἐν τῷ ἀνέμῳ, διὰ τῆς ἐπαφῆς μετὰ τῶν ἀρχαίων λειτουργικῶν μνημείων.

Ὁ Π. Κεκελίδζε προτάσσει τοῦ ἀξιολόγου πονήματος αὐτοῦ περὶ τοῦ Ἱεροσολυμιτικοῦ Κανοναρίου ἐκτεταμένην εἰσαγωγὴν (σελ. 1—40), ἐν ᾗ ἐμβριθῶς ἐξετάζει τὴν προέλευσιν αὐτοῦ, τὸν ἀπαρτισμόν, τὸν καθορισμὸν τοῦ χρόνου τῆς συντάξεως καὶ τὴν ἐπιστημονικὴν σημασίαν τοῦ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν πολυτίμου τούτου μνημείου.

Τὸ Γεωργιανὸν Κανονάριον ἐγένετο κατ' ἀρχὰς γνωστὸν ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ ἐπιθεωρητοῦ τῶν σχολῶν τῆς ἐπαρχίας Ἰμερητίνσκης Θ. Ζορδάνια, δημοσιευθείσης ἐν τῷ ἀριθμ. 167 τῆς ἐφημερίδος τῆς Τυφλίδος «Νέος Λόγος» τοῦ 1910, δι' ἧς οὗτος ἀνεκοίνωσεν, ὅτι ἀνεκάλυψεν ἐν Σβάνια χειρόγραφον «τοῦ Ζ'.—Η'. αἰῶνος, περιλαμβάνον τὰς τελετὰς τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων πρὸ τοῦ Ζ'. αἰῶνος»· ἀλλ' ἡ τιμὴ τῆς ἐμβριθοῦς μελέτης τοῦ μνημείου τούτου καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ ἐκτίμησις αὐτοῦ ἀνήκει καθολοκληρίαν τῷ Π. Κεκελίδζε, ἐκδόντι αὐτὸ ἐκ δύο χειρογράφων, φυλαττομένων ἐν Σβάνια (κειμένῃ εἰς τὸ βορειοδυτικὸν μέρος τοῦ κυβερνείου Κουταΐδος), ὡς ἀναφέρεται ἐν τῇ εἰσαγωγῇ (σελ. 1-5), α'.) ἐκ περγαμηνοῦ χειρογράφου ἐκ 322 φύλ. τῆς καταργηθείσης ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἐν τῷ χωρίῳ Λάχηλ τῆς Λατάλσκης κοινότητος, χειρογράφου λίαν ἐφθαρμένου, ἐν ᾧ ἐλλείπουσιν 84 φυλ. ἐν τῷ μέσῳ καὶ ἐν τῷ τέλει, καὶ β'.) ἐξ ἑτέρου περγαμηνοῦ χειρογράφου τῆς Ἐκκλησίας Κάλσκης τῶν Ἁγίων Κηρύκου καὶ Ἰουλίττης, ἔτι μᾶλλον ἐφθαρμένου καὶ ἐλλιποῦς, περιέχοντος μόνον τὴν ἀκολουθίαν τοῦ Τριῳδίου ἀπὸ τοῦ Σαββάτου τῆς Α'. ἑβδομάδος. Εὐτυχῶς τὸ χειρόγραφον Κάλσκης ἀνεπλήρωσε τὰς ἐλλείψεις τοῦ πρώτου χειρογράφου καὶ ἐπέτρεψε τοιουτο-

τρόπως εἰς τὸν ἐκδότην νὰ ἐκδώσῃ τὸ ἀξιοσημείωτον Γεωργιανὸν Κανονάριον σχεδὸν ἐν τῇ ὁλότητι αὐτοῦ.

Τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ χειρογράφου Λατάλσκης ὁ ἐκδότης μεταφράζει εἰς τὴν Ρωσικὴν διὰ λέξεων ἀντιστοιχουσῶν εἰς τὰς Ἑλληνικάς: «Διάταξις καὶ τύπος», ἢ ἀκριβέστερον, κατ' αὐτόν, «Ὅρος καὶ νόμος τῶν Ὀρθοδόξων Ἱεραρχῶν, τηρούμενος ἐν Ἱεροσολύμοις». Ἐν τούτοις ὁ Καθ. Δημητριέβσκης κρίνων τὸ ἔργον αὐτοῦ παραδέχεται, ὅτι αἱ μᾶλλον κατάλληλοι ἐπιγραφαὶ τῶν Γεωργιανῶν Κανοναρίων εἰσί: Κανών, Κανονάριον. Καὶ αὐτὸς ὁ Π. Κεκελίδζε, ὡς φαίνεται, κλίνει μᾶλλον πρὸς τὴν γνώμην τοῦ Δημητριέβσκη, ἐπιγράφων τὸ σύγγραμμα αὐτοῦ: «Ἱεροσολυμιτικὸν Κανονάριον» (σελ. 12), καὶ μεταφράζει τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ μέρους ἐκείνου τοῦ χειρογράφου, ὅπερ περιλαμβάνει τὰς τελετὰς ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ Δεκεμβρίου μέχρι τοῦ Μαρτίου, «Χειμερινὸς Κανὼν» ἢ «Κανὼν τοῦ χειμῶνος»[1].

Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὸν ἀπαρτισμὸν αὐτοῦ, τοῦτο, λέγει (σελ. 13-18), παριστᾷ **λεξιονάριον**, περιέχον τυπικὸν τῶν τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης ἀναγνωσμάτων τῶν κύκλων τῶν Μηναίων καὶ τοῦ Τριῳδίου μετὰ τυπικῶν ὑποδείξεων τῶν ἡμερῶν τῆς Μ. Ἑβδομάδος καὶ τῆς Διακαινησίμου καὶ τῶν κυριωτέρων ἑορτῶν καὶ μνημῶν ὅλου τοῦ ἔτους. Ἄρχεται δὲ τὸ Κανονάριον ἀπὸ τῆς 24 Δεκεμβρίου· ἐν τῷ μέσῳ μετὰ τὸν Μάρτιον διακόπτεται διὰ τοῦ κύκλου τοῦ Τριῳδίου, μεθ' ὃν αὖθις ἕπεται ὁ κύκλος τῶν Μηναίων ἀπὸ τῆς 1ης Ἀπριλίου μέχρι τῆς 21 Δεκεμβρίου. Ἐνταῦθα ἀπαντῶμεν πρωτότυπον ἀρίθμησιν τῶν ἑβδομάδων. Ἀπὸ τῆς ἑβδομάδος τῶν ἁγίων Πάντων μέχρι τῆς ἑορτῆς τῶν Ἐγκαινίων (13 Σεπτεμβρίου) ὑπῆρχον δύο κύκλοι ἑβδομάδων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὡς ὅριον ἐχρησίμευεν ἡ μνήμη τοῦ ἐκ Σεβαστείας ἁγίου Ἱερομάρτυρος Ἀθηνογένους τῇ 15ῃ Ἰουλίου. Πάντες οἱ κύκλοι τῶν ἑβδομάδων ἐν τῷ Κανοναρίῳ εἰσὶ πέντε· ὁ πρῶτος ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἑβδομάδος τῶν ἁγίων Πάντων καὶ διήκει μέχρι τῆς μνήμης

1) Ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 38—39.

τοῦ Ἀθηνογένους, ὁ δεύτερος ἄρχεται ἀπὸ τῆς μνήμης τοῦ Ἀθηνογένους καὶ διήκει μέχρι τῆς ἑορτῆς τῶν Ἐγκαινίων, ὁ τρίτος ἀπὸ τῆς ἑορτῆς ταύτης μέχρι τῆς ἑβδομάδος πρὸ τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως, ὁ τέταρτος περιλαμβάνει τὴν περίοδον ἀπὸ τῆς ἑβδομάδος πρὸ τῆς Χ. Γ. μέχρι τῆς ἑβδομάδος μετὰ τὰ Θεοφάνεια, ὁ πέμπτος ἀρχόμενος ἀπὸ τῆς ἑβδομάδος ταύτης λήγει τῇ πέμπτῃ ἑβδομάδι μετὰ τὰ Θεοφάνεια. Πόσαι ἑβδομάδες ἠριθμοῦντο ἐν τοῖς πρώτοις δύο κύκλοις τυγχάνει ἄγνωστον, καθότι φύλλα τινὰ τοῦ χειρογράφου ἐν τῷ μέρει τούτῳ ἀπωλέσθησαν. Ὁ τρίτος κύκλος ἀποτελεῖται ἐκ 14 ἑβδομάδων.

Ἡ κατάταξις τῶν Ἐγκαινίων εἰς τὰς μεγάλας ἑορτάς, λέγει ὁ Π. Κεκελίδζε, δὲν πρέπει νὰ ἐμβάλλῃ ἡμᾶς εἰς ἀπορίαν.

Ἡ διάσημος προσκυνήτρια τῶν Ἁγίων Τόπων περὶ τὰ τέλη τοῦ Δ΄. αἰῶνος Σιλβία τῆς Ἀκυτανίας περὶ τῆς ἑορτῆς ταύτης ἀναφέρει τὰ ἑπόμενα: «Ἡμέρα τῶν Ἐγκαινίων καλεῖται ὁ χρόνος ἐκεῖνος, καθ' ὃν ἡ Ἁγία Ἐκκλησία ἐν τῷ Γολγοθᾷ, ἥτις καλεῖται Μαρτύριον, ἐνεκαινίσθη τῷ Θεῷ καὶ ἡ Ἁγία ἐν τῇ Ἀναστάσει Ἐκκλησία, ἔνθα ὁ Κύριος ἀνέστη μετὰ τὸ πάθος, τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐνεκαινίσθη τῷ Θεῷ. Τὰ Ἐγκαίνια τῶν Ἁγίων τούτων Ἐκκλησιῶν ἐπιτελοῦνται μετὰ μεγάλων τιμῶν, ἐπειδὴ ὁ Σταυρὸς τοῦ Κυρίου εὑρέθη κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην. Ἐπιστάσης δὲ τῆς ἡμέρας τῶν Ἐγκαινίων, ταῦτα ἑορτάζονται ἐπὶ ὀκτὼ ἡμέρας»[1]. Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ ἱστορικοῦ Σωζομένου «ἡ Ἐκκλησία Ἱεροσολύμων φαιδρῶς ἑορτάζει τὴν ἐτήσιον ταύτην ἑορτὴν (τῶν Ἐγκαινίων). Τότε τελεῖται τὸ βάπτισμα....... καὶ συρρέουσιν εἰς τὴν ἑορτὴν ταύτην σχεδὸν ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τῆς Οἰκουμένης»[2]. Ἐκ τῶν μαρτυριῶν τούτων καταφαίνεται, ὅτι τὰ ἐγκαίνια ἐν

1) Ὁδοιπορικὰ τῆς Ἁγίας Γῆς. Μ. Ἀρχιδιακόνου Κλεόπα καὶ Ἰ. Φωκυλίδου σελ. 77.

2) Ἐκκλ. Ἱστορία ΙΙ, 26.

τῇ Ἐκκλησίᾳ Ἱεροσολύμων ἐξισοῦντο πρὸς τὰς ἑορτὰς τοῦ Πάσχα, τῆς Γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ, καὶ τῶν Θεοφανείων. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν μνήμην τοῦ Ἀθηνογένους, ἀναγομένην ἐν τῷ ἐκδιδομένῳ μνημείῳ εἰς τὰς μεγάλας ἑορτάς, αὕτη ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ ἑωρτάζετο μεγαλοπρεπέστατα, καὶ ἰδίᾳ ἐν τῇ Ἀρμενικῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἐν τῇ νεωστὶ ἀνακαλυφθείσῃ ἀραβικῇ μεταφράσει τῆς ἐπιστροφῆς τῆς Ἀρμενίας εἰς τὸν Χριστιανισμὸν ἀναφέρεται, ὅτι ὁ Ἅγιος Γρηγόριος, ὁ φωτιστὴς τῶν Ἀρμενίων, ἐπιστρέφων εἰς Καισάρειαν μετὰ τὴν χειροτονίαν αὐτοῦ εἰς Ἀρχιερέα, ἔλαβε μεθ' ἑαυτοῦ ἐκ τῆς πόλεως Σεβαστείας λείψανά τινα τοῦ Ἁγίου Ἀθηνογένους, εἰς τιμὴν τοῦ ὁποίου ἀνήγειρε ναὸν ἐν τῇ πόλει Σατισάτ. Ἡ ἑορτὴ αὕτη ἀναμφιβόλως ἐκ τῆς Ἀρμενίας εἰσήχθη εἰς τὴν Γεωργίαν, ἔνθα ἑωρτάζετο μεγαλοπρεπῶς τῇ πρώτῃ Κυριακῇ μετὰ τὴν 15 Ἰουλίου [1].

Τὸ ἐκδιδόμενον μνημεῖον περιλαμβάνει Τυπικὸν τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων παρόμοιον πρὸς τὸ τῆς «Ἀκολουθίας τῆς ἑβδομάδος τῶν Παθῶν καὶ τῆς τοῦ Πάσχα». Περὶ τῆς ἀρχαιότητος αὐτοῦ ὑπάρχουσι πολλαὶ ἐνδείξεις, ἰδίᾳ ἐν τῷ Τριῳδίῳ. Οὕτως ἐν πρώτοις ἐφελκύει τὴν προσοχὴν τὸ σύστημα τῶν ἀναγνωσμάτων, λαμβανομένων ἐκ τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης.

Τοιαύτη πρᾶξις ἔχει τὴν προέλευσιν αὐτῆς ἐξ ἀρχαίου Ἱεροσολυμιτικοῦ ἔθους, ἐπιβεβαιουμένου ὑπὸ τῆς Σιλβίας τῆς Ἀκυτανίας, καθ' ὃ ἀνεγινώσκοντο ἐν ταῖς τελεταῖς πᾶσαι αἱ περικοπαὶ τῶν Προφητῶν καὶ τῶν Ἀποστόλων, αἱ σχετιζόμεναι πρὸς τὸ μνημονευόμενον γεγονός. Ἐκτὸς τούτου ἐν τῇ ἐκλογῇ τῶν ἀναγνωσμάτων κατὰ τὴν μεγάλην Παρασκευὴν τὸ Γεωργιανὸν Κανονάριον συνᾴδει μᾶλλον πρὸς τὸ Ὁδοιπορικὸν τῆς Σιλβίας ἢ πρὸς τὸ Τυπικὸν τοῦ 1122. Ἡ δὲ ἀκολουθία τῶν ὡρῶν τῆς ἡμέρας ταύτης ὡς πρὸς τὰ ἀνα-

1) Ν. Μάρρ— Τὸ βάπτισμα τῶν Ἀρμενίων, Γεωργιανῶν, Ἀβχάζων ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου σελ. 130—133.

ΑΠΘ

γνώσματα, τὰς εὐχὰς καὶ τὰ ᾄσματα ἐλαχίστην ὁμοιότητα ἔχει πρὸς τὴν νῦν κρατοῦσαν τάξιν, συνᾴδουσαν τῷ Τυπικῷ τούτῳ. Ἐν τῷ ἡμετέρῳ μνημείῳ οὐ μόνον τὰ ἐπ' ὀνόματι τοῦ Πατριάρχου Φωτίου ᾄσματα ἐλλείπουσιν, ἀλλὰ καὶ τὰ τοῦ Κοσμᾶ, ἀναφερόμενα ἐν τῷ χειρογράφῳ τοῦ 1122. Ἐν γένει δὲ ἐν τῷ ἐν λόγῳ μνημείῳ παρατηρεῖται μεγάλη ἔλλειψις ᾀσμάτων ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ ἐν αὐτῷ ἀναγνώσματα τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Ἡ Ἀκολουθία, ἐκτὸς τῶν εὐχῶν καὶ ἀναγνωσμάτων, εἶνε πλήρης ψαλμῶν καὶ στίχων ἐξ αὐτῶν, ἡ δὲ ποσότης τῶν ᾀσμάτων τῶν χριστιανῶν ὑμνογράφων ἐν αὐτῷ, ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ Τυπικὸν τοῦ 1122, εἶνε λίαν περιωρισμένη. Τὸ φαινόμενον τοῦτο μαρτυρεῖ περὶ τῆς ἀρχαιότητος τοῦ ἐκδιδομένου μνημείου. Πρὸς καθορισμὸν τοῦ χρόνου τῆς συντάξεως τοῦ Κανοναρίου δέον νὰ στρέψωμεν τὴν προσοχὴν ἡμῶν εἰς τὰ ἑπόμενα. Τὸ Τριῴδιον τοῦ μνημείου τούτου, τὸ διατηρῆσαν τὴν Τυρινὴν ἑβδομάδα ἐκ τῶν προπαρασκευαστικῶν πρὸς τὴν Μ. Τεσσαρακοστὴν ἑβδομάδων, δὲν ἀναφέρει τὴν Κυριακὴν τοῦ Ἀσώτου, ὡς καὶ τὴν τοῦ Τελώνου καὶ Φαρισαίου. Αἱ πρῶται περὶ αὐτῆς πληροφορίαι ἀνάγονται εἰς τὸν Η΄. αἰῶνα[1], εἰς δὲ τὰ Μηναῖα ἐλλείπει ἡ ἑορτὴ τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου, πρώτην φορὰν ἀπαντῶσα εἰς τὸ μηνολόγιον τοῦ Σιναϊτικοῦ Ἑλληνικοῦ Εὐαγγελίου τοῦ 715. Οὕτω δὲ εἰς τὸν Η΄. αἰῶνα, ἀκριβέστερον δ' εἰς τὸ 715, ἀνάγεται ἡ ἐν λόγῳ σύνταξις. Ἀφ' ἑτέρου ἐξετάζοντες τὸ μέρος τῶν Μηναίων παρατηροῦμεν τὴν βαθεῖαν ἀρχαιότητα τοῦ μηνολογίου, μὴ ὑπερβαίνοντος τὰ ὅρια τοῦ πρώτου ἡμίσεος τοῦ Ζ΄. αἰῶνος, καίτοι θεμελιώδης βάσις αὐτοῦ ἀναμφιβόλως τυγχάνει ὁ Ε΄. καὶ ΣΤ΄. αἰών. Αἱ τελευταῖαι μνῆμαι ἐν αὐτῷ εἶνε ἡ τῆς Ἁλώσεως τῆς Ἱερουσαλὴμ ὑπὸ τῶν Περσῶν τῷ 614, τῶν Πατριαρχῶν Ἱεροσολύμων Ζαχαρίου (†633) καὶ Μοδέστου (29 Μαρτίου †634) καὶ Ἀλεξανδρείας Ἰωάννου τοῦ Ἐλεήμονος[2].

1) Καραμπίνωφ, Τριῴδιον σελ. 22—23.
2) Τούτοις προσθετέον, ὅτι ἡ βασιλικὴ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου ἐν τῷ

Ἐντεῦθεν τὸ ἔτος τοῦ θανάτου τοῦ Πατριάρχου Μοδέστου εἶνε καὶ τὸ ἔτος τῆς συντάξεως τοῦ Κανοναρίου. Τὴν ἐμφάνισιν λοιπὸν αὐτοῦ δέον ν' ἀναγάγωμεν μεταξὺ τοῦ 634—715. Εἰς τοῦτο δὲν ἀντιφάσκουσι καὶ αἱ τοπογραφικαὶ ἐνδείξεις τοῦ μνημείου. Οἱ Ἅγιοι Τόποι τῆς Ἱερουσαλὴμ παρίστανται ὑφιστάμενοι, ὡς ἀνεκαινίσθησαν, μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Βασιλέως τῶν Περσῶν Χοσρόου τῷ 614 καταστροφὴν αὐτῶν, ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Μοδέστου. Τὸ ὑποδειχθὲν χρονικὸν διάστημα δύναται ἔτι νὰ συντομευθῇ. Τὸ μηνολόγιον οὐχὶ ἅπαξ ἀναφέρον τοὺς Πατριάρχας Ζαχαρίαν καὶ Μόδεστον, περὶ τοῦ διαδόχου αὐτῶν ἁγίου Σωφρονίου, τελευτήσαντος τῷ 644, οὐδεμίαν μνείαν ποιεῖται. Τὸ περιστατικὸν τοῦτο δὲν εἶνε τυχαῖον. Ὁ μηνολόγος ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ θὰ παρέλιπε τοιοῦτον ἔξοχον Ἱεράρχην, οἷος ὁ Σωφρόνιος, ἐὰν ἔγραφε τὸ ἔργον αὐτοῦ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἱεράρχου τούτου [1]. Ὥστε τὴν σύνταξιν τοῦ παρόντος Τυπικοῦ δυνάμεθα νὰ ἀναγάγωμεν εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Πατριάρχου Σωφρονίου (634—644) καὶ νὰ ἀποδώσωμεν εἰς αὐτὸν τὸ ἔργον τοῦτο. Ἐν τῷ ἐκδοθέντι ὑπὸ τοῦ Π. Κεραμέως βίῳ Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ καὶ Κοσμᾶ (Μαϊουμᾶς), συνταχθέντι ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Ἰωάννου Μερκουροπούλου (1156—1178), ἀναφέρεται, ὅτι ὁ Πατριάρχης Σωφρόνιός «ἐστιν ὁ τὴν σύνταξιν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἁπάσης Ἀκολουθίας διορισάμενος καὶ διελὼν τὴν τοῦ θείου Εὐαγγελίου ὑφὴν καὶ τῶν τοῦ Παύλου ἐπιστολῶν εὐαρμόστως ἑκάστῳ τῶν ἁγίων προσώπῳ καὶ ἑκάστῃ πανηγύρει τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ» [2].

Περὶ τῆς λειτουργικῆς δράσεως τοῦ ἁγίου Σωφρονίου

μνημείῳ παρίσταται ἔτι σωζομένη, ἐνῷ ἀπὸ τοῦ 650 αὕτη παρὰ πάντων ἀναφέρεται ὡς καταστραφεῖσα καὶ μόνον κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Σταυροφόρων ἀντικατεστάθη διὰ μικροῦ Παρεκκλησίου.

1) Ν. Κονταχόφ. Ἡ Χριστιανικὴ Ἱερουσαλήμ, ἱστορικὸν δοκίμιον ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Θεολ. Ἐγκυκλοπαιδείᾳ Τόμ. ΣΤ'. σελ. 558 (ρωσ).

2) Ἀνάλεκτα Τόμ. Α'. σελ. 336—337.

ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς συντάξεως τοῦ Τυπικοῦ ὑπ' αὐτοῦ μαρτυροῦσιν ὡσαύτως ἀντίγραφά τινα μεταγενεστέρου Ἱεροσολυμιτικοῦ Τυπικοῦ, ἐν οἷς ἀναφέρονται τὰ ἑξῆς: «Ἵνα μὴ ἀμαυρωθῇ τὸ Τυπικὸν προϊόντος τοῦ χρόνου, διὰ τῆς ἀγράφου παραδόσεως, περιπεσὸν εἰς λήθην, ὁ μέγας ἐν Πατριάρχαις Σωφρόνιος θείῳ ζήλῳ κινούμενος, ἐγγράφως παρέδωκεν αὐτὸ τοῖς μεταγενεστέροις»[1]. Διὰ τοῦτο τὸ Ἱεροσολυμιτικὸν Τυπικὸν ἔστιν ὅτε ὀνομάζεται Τυπικὸν τοῦ Πατριάρχου Σωφρονίου καὶ συνεπῶς ἀνήκει αὐτῷ»[2] (σελ. 25).

Ὁ χρόνος τῆς μεταφράσεως τοῦ ἡμετέρου μνημείου εἰς τὴν Γεωργιανὴν γλῶσσαν καθορίζεται, κατὰ τὸν Π. Κεκελίδζε, ἐκ τῶν ἑπομένων. Ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ, λέγει, τῆς Γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ ἀναφέρονται αἱ ἀρχικαὶ λέξεις ἑνὸς τροπαρίου: «Εὐφραίνεσθε δίκαιοι, οὐρανοί....», δι' ὧν λέξεων ἄρχεται νῦν, ὡς γνωστόν, τὸ πρῶτον στιχηρὸν εἰς τοὺς αἴνους τοῦ Ὄρθρου τῆς ἑορτῆς ταύτης, ἀποδιδόμενον εἰς τὸν Ἀνδρέαν Ἱεροσολυμίτην. Εἶτα τῇ Κυριακῇ τῶν Βαΐων ἐν τῇ λειτουργίᾳ ὑποδεικνύεται νὰ ψάλλωσι τὸ τροπάριον: «Τὴν κοινὴν Ἀνάστασιν πρὸ τοῦ σοῦ πάθους...», ὅπερ ὡσαύτως, κατὰ τὰς ἐρεύνας τοῦ καθηγ. Καραβίνωφ, τὰ ἄριστα ἀντίγραφα τῶν στιχηχαρίων ἀποδίδουσιν Ἀνδρέᾳ τῷ Ἱεροσολυμίτῃ[3]. Ἐκ τούτων ἐξάγει ὁ συγγρ. ὅτι ὁ Γεωργιανὸς μεταφραστὴς εἶχεν ὑπ' ὄψει τὸ πρωτότυπον, ἐν ᾧ χάριν εἰς τοὺς ἀντιγραφεῖς περιελήφθησαν ᾄσματα Ἀνδρέου τοῦ **Ἱεροσολυμίτου·** *ἑπομένως ἡ μετάφρασις ἠδύνατο νὰ ἐμφανισθῇ οὐχὶ ἐνωρίτερον τοῦ Α'. ἡμίσεος τοῦ Η'. αἰῶνος, διότι ὁ Ἀνδρέας Ἱεροσολυμίτης ἐτελεύτησε μεταξὺ τοῦ 712 καὶ 726[4].*

1) Ἀρχιεπισκόπου Σεργίου, Πλήρες μηνολόγιον τῆς Ἀνατολῆς 1, 167 (ρωσ.).

2) Τὴν γνώμην τοῦ Π. Κεκελίδζε περὶ ἀποδόσεως τοῦ ἐν λόγῳ Τυπικοῦ τῷ Πατριάρχῃ Σωφρονίῳ ὁ καθηγητὴς Δημητριέδσκης δὲν παραδέχεται ὡς μὴ ἀρκούντως ἀποδεδειγμένην. Αὐτόθι, ἔνθα ἀνωτέρω σελ. 39.

3) Τριῴδιον σελ. 106 (ρωσ.).

4) Ἀρχιεπ. Σεργίου, ἔνθα ἀνωτέρω Τόμ. Β'. σελ. 252.

Ἐν τέλει ὁ συγγραφεὺς ἐξετάζει τὴν ἐπιστημονικὴν ἀξίαν τοῦ μνημείου (σελ. 23-36), οὗτινος τὴν σπουδαιότητα, λέγει, δύνανται νὰ ἐκτιμήσωσιν οἱ περὶ τὴν Παλαιστινολογίαν, τὴν Χριστιανικὴν Ἁγιολογίαν καὶ τὴν Λειτουργικὴν ἀσχολούμενοι. Παρὰ τὴν ἀπέραντον φιλολογίαν, τὴν οὕτως ἢ ἄλλως σχετιζομένην πρὸς τὴν Παλαιστινολογίαν, ἡ ἀρχαιολογία καὶ ἡ τοπογραφία τῆς ἁγίας Γῆς δὲν ἐμελετήθησαν εἰσέτι δεόντως. Ἐν τῇ μελέτῃ τῶν Ἁγίων Τόπων τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ τῶν περιχώρων αὐτῆς οἱ Παλαιστινολόγοι ἀπαντῶσι μεγάλα προσκόμματα, ἔστιν ὅτε ἀνυπέρβλητα, ἐπειδὴ αἱ σπουδαιότεραι πηγαί εἰσι τὰ ὁδοιπορικὰ τῶν προσκυνητῶν, ἅτινα δὲν δύνανται νὰ ἱκανοποιήσωσι τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἐπιστημονικῆς ἀκριβείας. Ὡς ἀσφαλέστερος ὁδηγὸς ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην δύναται νὰ θεωρηθῇ Λειτουργικὸν μνημεῖον, οἷον τὸ ἐκδιδόμενον, διότι τὸ μνημεῖον τοῦτο παρίσταται ὡς μαρτυρία οὐχὶ ἑνὸς ἀτόμου, ἀλλὰ πάσης τῆς Ἐκκλησίας, μαρτυρία ἀναμφισβήτητος, ***Ἐκκλησιαστικὴ παράδοσις*** *περὶ τῶν Ἁγίων Τόπων. Ἐν αὐτῷ δηλοῦται—ποῖα οἰκοδομήματα ἀνηγέρθησαν ἐπὶ τῶν τόπων τούτων, ἀναφέρονται τὰ ὀνόματα τῶν κτιτόρων, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μέχρι τοῦδε ἀγνώστων. Ἐν αὐτῷ μνημονεύονται π. χ. Α΄.) Οἱ ἑπόμενοι* ***Ναοὶ*** *καὶ Μοναστήρια: Ἡ Ἀνάστασις, ἡ Σιών, ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία, ὁ Ἅγιος Πέτρος, «ἔνθα ἦν ὁ οἶκος τοῦ Καϊάφα», ἕτερος ναὸς τοῦ Πέτρου, ὁ ἅγιος Στέφανος, Παρεκκλήσιον τοῦ αὐτοῦ, τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ, τοῦ ἁγίου Ζαχαρίου, τῆς Θεοτόκου, ἡ Νέα ἐκκλησία τῆς Θεοτόκου (=ἡ ἁγία Σοφία), «ἔνθα ἦν ὁ οἶκος τοῦ Πιλάτου», τὸ μοναστήριον τῶν Σπουδαίων εἰς ἀπόστασιν τριῶν μιλίων κατὰ τὴν ὁδὸν τῆς Βηθλεέμ, τοῦ ἁγίου Θεοδώρου, τῆς ἁγίας Εὐφημίας, τοῦ ἁγίου Ἀλεξάνδρου, τοῦ ἁγίου Γεωργίου ἐκτὸς τοῦ πύργου τοῦ Δαβίδ, τοῦ ἁγίου Θαλλελαίου ἐπὶ τοῦ τόπου τῆς Ἀναλήψεως, παρὰ τῇ προβατικῇ Κολυμβήθρᾳ ὁ ἅγιος Λάβρητος· Β΄.)* ***Εὐκτήριοι οἶκοι:*** *Τῆς μακαρίας Βάσσης, Παύλας ἢ Σαύλας, Ρωμύλου, τῶν αὐτοκρατόρων Μαρκιανοῦ ἐν Γεθσημανῇ, Ἰουστίνου, τῆς συζύγου αὐτοῦ Θεοδώρας, τῆς*

ἁγίας Εὐφημίας καὶ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ ἐν τῷ ἄκρῳ τῆς πόλεως, Ἰουβεναλίου, Φλαβιανοῦ τῶν πρεσβυτέρων, Ἡσυχίου Ἰορδάνου, Πέτρου, Πασαρίωνος. Γ'.) Τοποθεσίαι: Ποίμνιον, Σιλωάμ, Γαλιλαία, Βηθανία, Θαβώρ, Γολγοθᾶς, Κρανίου τόπος, Ἐλαίων, Γεθσημανή, Προβατικὴ Κολυμβήθρα, τόπος τῆς Ἀναλήψεως, ὄρος τῶν Ἀποστόλων, ὄρος τοῦ ἁγίου Νόννου, ἐξωτερικὸν Πεδίον, Βηθανία, Καριαθιαρίμ, Μπέ.ανος, Πεταφώρ, Γεβάλ, Καθαλμᾶ.

Τοιαύτην σημασίαν, ἂν ὄχι μείζονα, ἔχει τὸ παρὸν Τυπικὸν διὰ τὴν Χριστιανικὴν Ἁγιολογίαν. Ἐν αὐτῷ ἀπαντῶμεν ὁλόκληρον σειρὰν ἀγνώστων ἑορτῶν κυρίως τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων. Διὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ τὴν ἀφθονίαν τοῦ ἐν αὐτῷ περισωθέντος ὑλικοῦ τὸ μνημεῖον τοῦτο δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἡ κυριωτέρα πηγὴ τῆς Χριστιανικῆς Ἁγιολογίας. Ἔτι μείζονος προσοχῆς ἄξιον τυγχάνει τὸ ἔργον τοῦτο ὡς Λειτουργικὸν ὑλικόν, πλήρως ἐπικυροῦν τὴν γνώμην τοῦ καθηγ. Κρασνοσέλτσεφ, καθ' ἥν, ὡς πρώτη ἀρχὴ διὰ τὸν ἀπαρτισμὸν τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Τυπικοῦ ὡς Λειτουργικοῦ βιβλίου, ἐχρησίμευον οἱ πίνακες τῶν εὐαγγελικῶν καὶ ἀποστολικῶν ἀναγνωσμάτων.

Ἡ ἱστορία τῶν τελετῶν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας πρὸ τοῦ Γ'. αἰῶνος ἀρκούντως εἰσέτι δὲν ἐμελετήθη. Ἐὰν ὀλίγα γνωρίζωμεν περὶ τῶν τελετῶν τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας διὰ τὴν ἐν λόγῳ περίοδον, ἔτι ὀλιγώτερα γνωρίζομεν περὶ τῶν τελετῶν τῆς Μητρὸς τῶν Ἐκκλησιῶν, ἐν ᾗ ἤρξατο καταρτιζόμενον τὸ πρῶτον Ἐκκλησιαστικὸν Τυπικόν. Εἶνε ἀληθές, ὅτι κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ἐδημοσιεύθησαν σπουδαιότατα μνημεῖα τῶν τελετῶν τῆς Ἐκκλησίας, ὡς τὸ «Ὁδοιπορικὸν εἰς τοὺς ἁγίους Τόπους τῆς Σιλβίας τῆς Ἀκυτανίας» καὶ ἡ «Ἀκολουθία τῆς Κυριακῆς τῶν Βαΐων, τῆς Μ. ἑβδομάδος καὶ τῆς Διακαινησίμου» ὑπὸ τοῦ Π. Κεραμέως (Ἀνάλεκτα Τόμ. Β'.), ἀλλὰ

1) Τυπικὸν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἁγίας Σοφίας ἐν Κ|πόλει. Θ'. αἰὼν σελ. 17—19.

τὰ μνημεῖα ταῦτα δὲν δύνανται νὰ ἱκανοποιήσωσι πλήρως τοὺς περὶ τὰ λειτουργικὰ ἀσχολουμένους, κυρίως διότι δὲν περιλαμβάνουσιν ἁπάσας τὰς πολυαρίθμους τελετὰς ὁλοκλήρου τοῦ ἔτους, ἀλλὰ μόνον τινὰς ἐξ αὐτῶν, τὰς τελετὰς τῆς Ἑβδομάδος τῶν Παθῶν καὶ τοῦ Πάσχα. Τὸ ἐκδιδόμενον Κανονάριον ἢ Κανών, περιέχων τὴν ἀκολουθίαν ὅλου τοῦ ἔτους κατὰ τὰ Μηναῖα καὶ τὸ Τριῴδιον, ἀναπληροῖ τὸ ὑπάρχον χάσμα ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν τελετῶν τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων, καίτοι δέον νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι τὸ μέρος τὸ ἀφορῶν τὴν Ἑβδομάδα τῶν Παθῶν, ἰδίᾳ δὲ τὰς πρώτας ἡμέρας αὐτῆς, δὲν δύναται ἕνεκα τῆς συντομίας αὐτοῦ νὰ παραβληθῇ πρὸς τὰ προμνημονευθέντα δύο μνημεῖα.

Ὁ Κανὼν οὗτος ἐκανόνιζε τὰς τελετὰς (ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων) καὶ τῆς Γεωργιανῆς Ἐκκλησίας.

«Ἡ Ἱερουσαλήμ, κατὰ τὸν Π. Κεκελίδζε, δικαίως θεωρεῖται ἡ κοιτὶς τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν Γεωργίᾳ. Παραλαβόντες τὴν Χριστιανικὴν πίστιν ἐξ Ἱεροσολύμων οἱ Γεωργιανοί, οὐ μόνον ὁ λαός, ἀλλὰ καὶ οἱ ἡγεμόνες, εἶχον ἐστραμμένην τὴν προσοχὴν αὐτῶν εἰς τὴν ἁγίαν Γῆν, προσφέροντες γενναίας δωρεὰς ὑπὲρ τῶν ἀναγκῶν τοῦ Π. Τάφου καὶ τῶν ἁγίων Τόπων... Ἀπὸ τοῦ Δ΄. αἰῶνος οἱ Γεωργιανοὶ ἱδρύουσιν ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γῇ τὰ μοναστήρια αὐτῶν, ἐν οἷς οὗτοι εὑρίσκουσι μέχρι τοῦ Γ΄. αἰῶνος πνευματικὴν τροφὴν καὶ ἐν οἷς ἄρχονται τὸ πρῶτον δοξάζοντες τὸν Θεὸν ἐν τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ». Πρὸς ἐπιβεβαίωσιν τούτου ἀναφέρει πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐκ τῆς «Ὑποτυπώσεως» τοῦ Ἁγίου Σάββα, φερούσης τὸν τίτλον: «Τύπος καὶ παράδοσις καὶ νόμος τῆς σεβασμίας Λαύρας τοῦ ἁγίου Σάββα», ἣν παρέδωκε πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ († 532) τῷ μαθητῇ καὶ διαδόχῳ αὐτοῦ Μελιτᾷ τὰ ἀκόλουθα: «Μὴ ἔχειν δὲ ἐξουσίαν μήτε τοὺς Ἴβηρας μήτε τοὺς Σύρους Λειτουργίαν τελείαν ποιεῖν ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις αὐτῶν, ἀλλὰ συναθροιζομένους ἐν αὐταῖς ψάλλειν τὰς ὥρας καὶ τὰ τυπικά, ἀναγινώσκειν δὲ τὸν Ἀπόστολον καὶ τὸ Εὐαγγέλιον τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ καὶ μετὰ ταῦτα εἰσέρχεσθαι εἰς τὴν μεγάλην Ἐκκλησίαν καὶ μεταλαμβάνειν

μετὰ πάσης τῆς ἀδελφότητος τῶν θείων καὶ ἀχράντων καὶ ζωοποιῶν Μυστηρίων» [1].

«Τοιουτοτρόπως, λέγει, βλέπομεν, ὅτι κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ στ΄. αἰῶνος οἱ γεωργιανοὶ μοναχοί, οἱ ἀσκούμενοι ἐν Παλαιστίνῃ, ἤδη ἐτέλουν τὰς ἀκολουθίας αὐτῶν ἐν τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ. Ἔχοντες ἐν μεταφράσει τὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα ἐκκλησιαστικὰ βιβλία, ὤφειλον βεβαίως νὰ λάβωσιν ὑπ᾽ ὄψει καὶ τὸ βιβλίον ἐκεῖνο, τ. ἔ. τὸ Τυπικόν, τὸ κανονίζον τὰς τελετάς. Μὴ ἔχοντες θετικὰς πληροφορίας περὶ τοῦ ἀρχαιοτάτου Τυπικοῦ ἐκ τῶν προτέρων κατὰ τὸ 1908 παρεδεχόμεθα, ὅτι αἱ τελεταὶ τῆς Γεωργιανῆς Ἐκκλησίας πρὸ τῆς περιόδου τοῦ Ἄθωνος ἐκανονίζοντο ἐπὶ τῇ βάσει τῆς λειτουργικῆς πράξεως τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων, συμφώνως πρὸς τὰς ἐπιτοπίους συνθήκας. Ἡ προϋπόθεσις αὕτη, ἐνισχυομένη τότε ὑφ᾽ ἡμῶν διά τινων τυχαίων ὑπαινιγμῶν διαφόρων μνημείων, ἐπιβεβαιοῦται πληρέστατα διὰ τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ ἐκδιδομένου ***Κανόνος»*** [2] *(σελ. 35—36).*

Ὁ ***Κανὼν*** *οὗτος ἢ ἡ Διάταξις ἐκανόνιζε τὰς τελετὰς τῆς Γεωργιανῆς Ἐκκλησίας μέχρι τέλους τοῦ Ι΄. αἰῶνος, ὅτε τὸ κέντρον τῆς γεωργιανῆς μοναχικῆς δράσεως μεταφέρεται εἰς τὸν Ἄθωνα. Καίτοι καὶ κατὰ τὸν ΙΑ΄. ἔτι αἰῶνα παραπέμπουσιν εἰς αὐτόν, ὡς δείκνυσιν ἡ εὑρεθεῖσα ὑπὸ τοῦ Π. Κεκελίδζε σημείωσις ἔν τινι χειρογράφῳ Εὐαγγελίῳ Σβάνσκης, γραφέντι τῷ 1048: «Διάταξις καὶ Τυπικὸν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας Σάββα τοῦ ἡγιασμένου· ἐάν τις θέλῃ τὸ Γεωργιανόν, ἀποταθήτω εἰς τὸν* ***Κανόνα,*** *κἀκεῖθεν γνώσεται. Ἐγὼ δὲ ἔγραψα τὰ ἐν τῷ πρωτοτύπῳ,— Τὴν ἁγίαν καὶ ἀληθῆ διάταξιν Σάββα τοῦ Ἡγιασμένου».*

Καθορίζων τοιουτοτρόπως τὴν γένεσιν τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ

1) Α. Δμητριέβσκη, Περιγραφὴ τῶν Λειτουργικῶν Χειρογράφων τῶν ἐν ταῖς Βιβλιοθήκαις τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολῆς σωζομένων. (Τόμ. Α΄. Τυπικὰ σελ. 222—223).

2) Λειτουργικὰ Γεωργιανὰ μνημεῖα. (σελ. 473).

Τυπικοῦ ἐν τῇ πράξει τῆς Γεωργιανῆς Ἐκκλησίας καὶ δεικνύων τὴν ἀρκούντως μακρὰν περίοδον τῆς ἐξαρτήσεως τῆς πράξεως ταύτης ἐκ τοῦ Τυπικοῦ ἢ Κανόνος τῆς Σιωνίτιδος Ἐκκλησίας ὁ Π. Κεκελίδζε, ὡς φαίνεται, εὑρίσκει σαφεῖς μαρτυρίας περὶ συντομεύσεως αὐτοῦ ἐν τῇ Γεωργίᾳ πρὸς εὐχερεστέραν ἐφαρμογὴν ἐν τῇ πράξει τοῦ ἀρχαιοτάτου Ἁγιοταφιτικοῦ Τυπικοῦ ἢ Κανόνος ἀποβάντος δυσκόλου, ἕνεκα τῶν διαρκῶν καὶ πολυαρίθμων λιτανειῶν ἐν τοῖς ἁγίοις Τόποις, ἀξιοσημειώτων διὰ τὰ γεγονότα τοῦ βίου τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν, τῆς Παναγνου αὐτοῦ Μητρός, τῶν ἁγίων Ἀποστόλων καὶ τῶν μεγάλων ἀσκητῶν τῆς Παλαιστίνης.

Τὸ πολύτιμον τοῦτο ἀρχαῖον Λειτουργικὸν μνημεῖον τῶν τελετῶν τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων ὁ Π. Κεκελίδζε ἐκδίδει μετὰ ρωσικῆς μεταφράσεως ἐκ παραλλήλου (σελ. 41-156) καὶ διαφιλεστάτων σημειώσεων, ἃς καταχωρίζει μετὰ τὸ κείμενον (σελ. 159-294). Καίτοι δὲ ἐν γενικαῖς γραμμαῖς κατεδείξαμεν τὴν σπουδαιότητα καὶ τὴν ἐπιστημονικὴν ἀξίαν τοῦ ἐν λόγῳ μνημείου ἐν προηγουμένῳ τεύχει τῆς «Νέας Σιὼν», μεταφράσαντες ἐξ αὐτοῦ καὶ τὰ περὶ τῆς τελετῆς τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως ἐν Βηθλεέμ, ἐν τούτοις ἔχοντες ὑπ' ὄψει τὴν μεγάλην ἀξίαν, ἣν ἔχει κυρίως διὰ τὴν Σιωνίτιδα Ἐκκλησίαν τὸ ἀρχαῖον τοῦτο Τυπικόν, ἐκρίναμεν εὔλογον, ἵνα μεταφέρωμεν αὐτὸ ὁλόκληρον εἰς τὰς στήλας τοῦ Περιοδικοῦ τούτου μετὰ περιλήψεως τῶν διασαφητικῶν ἐν αὐτῷ σημειώσεων λειτουργικοῦ καὶ ἀρχαιολογικοῦ χαρακτῆρος τοῦ ἐκδότου.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΚΑΙ ΚΑΝΩΝ ΤΩΝ ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΙΕΡΑΡΧΩΝ

ΤΗΡΟΥΜΕΝΟΣ ΕΝ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΟΙΣ

Μὴν Δεκέμβριος.

24. Ἀπὸ τῆς ἕκτης ὥρας ἐξέρχονται εἰς τὸ ***Ποίμνιον***[1], ἀπαγγέλλουσιν ἐκτενῆ καὶ λέγουσι τὴν ὑπακοὴν ἦχος η'. «Ἐν Ὑψίστοις δόξα ἐπὶ γῆς εἰρήνη». Στιχ. «Ἡ γῆ ἔδωκε τὸν καρπὸν αὐτῆς· .... τῶν περάτων τῆς γῆς». Ἄλλην

1) Ὑπὸ τὴν λέξιν ταύτην ἐννοεῖται ὁ τόπος, ἔνθα οἱ Ἄγγελοι ἀνήγγειλαν εἰς τοὺς ποιμένας τὴν τοῦ Κυρίου Γέννησιν, καλούμενος ἐν τοῖς Ὁδοιπορικοῖς: «Ἁγία Ποίμνη, Ποίμνιον, Μοναστήριον τῶν Ποιμένων». Κατὰ τὴν περιγραφὴν τοῦ ἡγουμένου Ρώσου Δανιήλ: «Εἰς ἀπόστασιν βερστίου ἐκ τοῦ τόπου τῆς Γεννήσεως πρὸς ἀνατολάς, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους ἐν Πεδιάδι εὑρίσκεται ὁ τόπος, ἐν ᾧ οἱ Ἅγιοι Ἄγγελοι ἤγγειλαν εἰς τοὺς ποιμένας τὴν Γέννησιν τοῦ Χριστοῦ. Ἐνταῦθα φαίνεται σπήλαιον καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἐκκλησία ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγ. Ἰωσήφ, ἐγγὺς δὲ ἦν ὡραῖον μοναστήριον· πλὴν πάντα ταῦτα κατεστράφησαν .... Παρὰ τὸ μοναστήριον ὑπάρχει ὡραία πεδιὰς καλουμένη «Ἅγιον Ποίμνιον» (Ὁδοιπορικὰ τῆς Ἁγίας Γῆς σελ. 314—315). Ἐπὶ τοῦ τόπου τούτου ἡ Ἁγία Ἑλένη, ὡς ἀναφέρεται ἐν τῷ ἐκδοθέντι ὑπὸ τοῦ Βασίλεβσκη βίῳ αὐτῆς, ἀνήγειρεν θαυμασιώτατον ναὸν εἰς τιμὴν τῆς Θεοτόκου Μαρίας καὶ Ἰωσὴφ τοῦ Μνήστορος. (Διήγησις Ἐπιφανίου περὶ τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ τῶν ἐν αὐτῇ Ἁγίων Τόπων. Ὀρθ. Παλ. Συλλογὴ τόμ. Δ'. σελ. 257—261). Ἡ ἀρχαιοτάτη μαρτυρία περὶ τοῦ Ποιμνίου ἀπαντᾷ παρὰ τῇ Σιλβίᾳ τῆς Ἀκυτανίας διασωθεῖσα παρὰ τῷ Πέτρῳ Διακόνῳ τοῦ ΙΑ'. αἰῶνος: «Εἰς ἀπόστασίν τινα ἐκεῖθεν ὑπάρχει ἐκκλησία, ἣν

Α.Π.Θ.

ὑπακοήν, τροπάριον: «Ὁ οὖν Ἠσαΐας προεῖπεν, ἰδοὺ ἡ Παρθένος». Ἀπαγγέλλουσιν ἐκτενῆ καὶ εὐχὴν καὶ λέγουσι τὸ προκείμενον ἦχος ϛ΄. «Κύριος ποιμαίνει με καὶ οὐδέν με ὑστερήσει εἰς τόπον». Ἀλληλούϊα, ἦχος β΄. «Ὁ ποιμαίνων τὸν Ἰσραὴλ πρόσχες ...... τοῦ Ἰωσήφ». Εὐαγγέλιον τοῦ Λουκᾶ: «Καὶ ποιμένες ἦσαν ἐν τῇ χώρᾳ τῇ αὐτῇ.... καθὼς ἐλαλήθη πρὸς αὐτοὺς» (Β΄. 8—20). Μετὰ ταῦτα ἀπέρχονται εἰς ***Βηθλεέμ***[1], εἰσέρχονται εἰς τὸ ***Σπήλαιον*** καὶ τελοῦσι

καλοῦσι Ποίμνιον καὶ ἐκεῖ φωτεινότατον σπήλαιον ἔχον ἱερόν, ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ, ἐν ᾧ εἰς τοὺς ἀγραυλοῦντας ποιμένας ὁ ἐμφανισθεὶς ἄγγελος ἤγγειλε τὴν τοῦ Χριστοῦ Γέννησιν» (Petri Diaconi liber de Locis Sanctis, ἔνθ. ἀνωτέρω τόμ. Ζ΄. σελ. 84). Τὰ αὐτὰ ἐπαναλαμβάνει κατὰ τοὺς λόγους τοῦ μακαρίου Ἱερωνύμου καὶ ὁ τῆς Δύσεως προσκυνητὴς Θεοδόσιος περὶ τὸ 530 (Tobler, Itinera Ierosolimitana... 1879 σελ. 34—35). Ἐκ τῶν μεταγενεστέρων προσκυνητῶν περὶ τοῦ Ποιμνίου ὁ Ἀρκοῦλφος περὶ τῷ 670 ἀναφέρει τὰ ἑπόμενα: «Τῶν τριῶν ἐκείνων ποιμένων τοὺς τρεῖς τάφους ἐπεσκεψάμην, οἵτινες ἐτάφησαν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐγγὺς τοῦ Πύργου Ἄδερ, ὅστις ἀπέχει χίλια βήματα περίπου πρὸς ἀνατολὰς τῆς Βηθλεέμ, οὕς, ὅτε ἐγεννήθη ὁ Κύριος, ἡ λάμψις τοῦ ἀγγελικοῦ φωτὸς περιέβαλεν ἐνταῦθα, ἤτοι ἐγγὺς τοῦ Πύργου τοῦ Ποιμνίου». (Ὁδοιπορικὰ ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 163). Κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐπισκέψεως τοῦ Ἐπιφανίου, εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 9ου αἰῶνος, καὶ Βερνάρδου περὶ τὸ 870, τὸ μοναστήριον ἔτι ὑφίστατο. (Ὁδοιπορικὰ τῆς Ἁγίας Γῆς, Μ. Ἀρχιδιακόνου Κλεόπα καὶ Ἰ. Φωκυλίδου ἐν Ἱεροσολύμοις 1912 σελ. 250 καὶ 431).

1) Ἡ Βασιλικὴ τῆς Βηθλεὲμ μετὰ τοῦ διπλοῦ σπηλαίου ὑπὸ τὸ Ἱερὸν διετήρησεν ἀκέραιον τὸν ἀρχαῖον ἐκεῖνον τύπον, ὃν εἶχεν ἐν τῇ ἀρχαιοτάτῃ ἐποχῇ. Κατὰ τὸν Εὐσέβιον τοῦ Παμφίλου καὶ τὸν ἐκ Βουρδιγάλλων προσκυνητὴν περὶ τὸ 333, αὕτη ἐκτίσθη βασιλικῇ κελεύσει τοῦ Αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου ὑπὸ τῆς μακαρίας Μητρὸς αὐτοῦ βασιλίσσης Ἑλένης. (Ὁδοιπορικὰ τῆς Ἁγίας Γῆς σελ. 19, 27). Περιγραφὴν τῆς Βασιλικῆς εὑρίσκομεν παρὰ τῷ Ἀρκούλφῳ, τῷ Βέδδᾳ, τῷ Βιλλιβάλδῳ καὶ ἄλλοις. Ἡ Βασιλικὴ καὶ τὸ Σπήλαιον ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἦσαν κεκοσμημένα διὰ μουσαϊκῶν, ὡς τοῦτο δείκνυται καὶ ἐκ τῶν νῦν περισωθέντων. Κατὰ τὸ ἐκδιδόμενον Κανονάριον, αἱ πανηγυρικαὶ συνάξεις ἐτελοῦντο ἔτι, ἐκτὸς τῆς 25 Δεκεμβρίου, τρεῖς φοράς, τῇ Πέμπτῃ τῆς τρίτης ἑβδομάδος μετὰ τὸ Πάσχα εἰς ἀνάμνησιν τῶν ὑπὸ τοῦ Ἡρῴδου ἀναιρεθέντων νηπίων, τῇ 31 Μαΐου ἄνευ ἐνδείξεως αἰτίας, καὶ τῇ 8ῃ Ὀκτωβρίου κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς μνήμης τοῦ Πατριάρχου Ἰακώβ.

τὸν ἑσπερινόν[1]. Τροπάριον ἦχος η'. «Τὰ σύμπαντα τῷ ποιητῇ». Προκείμενον ἦχος δ'. «Κύριος εἶπε πρός με υἱός μου». Στιχ. «Αἴτησόν μοι καὶ δώσω». Ἀνάγνωσμα τοῦ προφήτου Ἱερεμίου: «Διὰ τοῦτο τάδε λέγει Κύριος ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ ἐπὶ τοὺς ποιμαίνοντας τὸν λαόν μου... καὶ Ἰσραὴλ κατασκηνώσει πεποιθὼς» (23, 2-6). Ἀνάγνωσμα Παύλου πρὸς Ἑβραίους: «Πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως.... καὶ τὰ ἔτη σου οὐκ ἐκλείψουσι» (Α'. 1—12). Ἀλληλούϊα, ψαλμὸς ἦχος η'. « Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου κάθου ». Εὐαγγέλιον τοῦ Ματθαίου: «Τοῦ δὲ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἡ γέννησις οὕτως ἦν... καὶ ἐκάλεσαν τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν» (Α'. 18—25). Εἰς τὴν νίψιν τῶν χειρῶν: «Κύριος ἐγεννήθη ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας». Τῶν ἁγίων Δώρων ἦχος ϛ'. «Τί σοι προσενέγκω».

Ἀπὸ ***τοῦ μεσονυκτίου***[2] ἄρχονται τὰ τροπάρια καὶ τὰ ἀναγνώσματα. Τροπάριον πρῶτον ἦχος β'. «Τοῦ Κυρίου γεννηθέντος ἐν Βηθλεέμ». Στιχ. «Ἐξηρεύξατο ἡ καρδία μου».

1) Τὰ προεόρτια τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως ἐλάμβανον ἰδίᾳ πανηγυρικὸν χαρακτῆρα ἀπὸ τῆς 21 Δεκεμβρίου. Ὡς δείκνυται ἐκ τοῦ Στιχηραρίου τοῦ Γ'. αἰῶνος (ἀριθμ. 425), τῇ 21, 22, 23, καὶ 24 Δεκεμβρίου ἐν τῷ Ποιμνίῳ ἐτελοῦντο πανηγυρικαὶ συνάξεις (Π. Κεκελίδζε. Γεωργιανὰ λειτουργικὰ μνημεῖα σελ. 376), ἐφ' ᾧ τῇ 24 ἐξήρχοντο εἰς τὸ Ποίμνιον, κατὰ τὸ ἐκδιδόμενον μνημεῖον, ἀπὸ τῆς ἕκτης ὥρας· ἐκεῖ ἔψαλλον ὕμνους, ἐπαναλαμβάνοντας τὴν ἔννοιαν τῆς ἀγγελικῆς δοξολογίας, καὶ ἀνεγινώσκετο τὸ σχετικὸν Εὐαγγέλιον (Λουκ. Β'. 8—20) περὶ τῆς ἀναγγελίας εἰς τοὺς ποιμένας τῆς Γεννήσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἀκούσαντες τὴν χαροποιὰν ἀγγελίαν παρὰ τῶν ἀγγέλων οἱ ποιμένες, ὡς γνωστόν, ἀπῆλθον εἰς Βηθλεὲμ καὶ «ἦλθον σπεύσαντες καὶ εὗρον, τήν τε Μαριὰμ καὶ τὸν Ἰωσὴφ καὶ τὸ βρέφος κείμενον ἐν Φάτνῃ» (Λουκ. Β'. 16). Ὡσαύτως καὶ ἡ πομπὴ κατηυθύνετο ἐκ τοῦ ***Ποιμνίου*** εἰς τὴν Βηθλεὲμ καί, εἰσελθοῦσα εἰς τὸ Σπήλαιον, ἤρχετο τῆς τελετῆς πρὸς τιμὴν τοῦ Νεογεννηθέντος. Ἐν πρώτοις ἐτελεῖτο ὁ Ἑσπερινός, καθ' ὃν ἀνεγινώσκοντο τὰ ἐκ τῆς Π. Δ. ἀναγνώσματα, τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, καὶ τῶν Εὐαγγελίων. Οὕτως ἔληγεν ἡ τελετὴ τῆς 24 Δεκεμβρίου.

2) Κατὰ τὴν νύκτα τῆς 24 πρὸς τὴν 25 Δεκεμβρίου ἐν τῷ ἐκδιδομένῳ μνημείῳ ὁρίζεται ἰδιαιτέρα τελετή, ἥτις καλεῖται «τελετὴ τῆς νυκτός». Τοιαύτη δὲ τελετὴ ἐτελεῖτο καὶ κατὰ τὴν νύκτα τῆς 5 πρὸς τὴν 6 Ἰανουα-

Α.Π.Θ.

Πρῶτον ἀνάγνωσμα Γενέσεως: «Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν Οὐρανόν». Εὑρήσεις εἰς τὸ Μ. Σάββατον. Δεύτερον τροπάριον, ἦχος δ'. «Εὐφραίνεσθε, δίκαιοι, οὐρανοί». Στιχ. (Ψαλμὸς 46): «Πάντα τὰ ἔθνη κροτήσατε». Δεύτερον ἀνάγνωσμα τοῦ Προφήτου Ἠσαΐου: «Καὶ προσέθετο Κύριος λαλῆσαι τῷ Ἄχαζ... βασιλέως τῶν Ἀσσυρίων» (7. 10, 17). Τρίτον τροπάριον, ἦχος ε'. «Ἐπεφάνη γὰρ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἡ σωτήριος». Στιχ. «Μέγας Κύριος καὶ αἰνετὸς σφόδρα». Τρίτον ἀνάγνωσμα τῆς Ἐξόδου: «Ἐγεννήθη δὲ ἐν τῇ φυλακῇ τῇ ἑωθινῇ» (14. 24, 15. 21). Εὑρήσεις εἰς τὸ Μ. Σάββατον. Τροπάριον τέταρτον, ἦχος ε'. «Ἐπληρώθη τὸ ῥηθὲν ὑπὸ τοῦ προφήτου». Στιχ. «Ὁ Θεὸς οἰκτειρήσαι ἡμᾶς καὶ ἐλεήσαι ἡμᾶς». Τέταρτον ἀνάγνωσμα τοῦ Προφήτου Μιχαίου: «Καὶ σὺ Βηθλεὲμ οἶκος Ἐφραθᾶ οὐδαμῶς ἐλαχίστη εἶ» (5, 2—7). Τροπάριον πέμπτον, ἦχος ε'. «Εἴδομεν ἐν σπηλαίῳ τὴν φάτνην». Στιχ. «Ὁ Θεὸς τὸ κρῖμά σου τῷ βασιλεῖ». Ἀνάγνωσμα τῶν Παροιμιῶν: «Παροιμίαι Σολομῶντος υἱοῦ Δαυΐδ... καὶ κλοιὸν χρύσεον περὶ σῷ τραχήλῳ» (Παρ. 1, 9). Τροπάριον ἕκτον, ἦχος η'. «Σήμερον χαίρουσιν οἱ οὐρανοὶ καὶ ἀγάλλονται». Στιχ. «Εὐδόκησας, Κύριε, τὴν γῆν σου». Ἀνάγνωσμα τοῦ Ἠσαΐου: «Καὶ θελήσουσιν ἢ ἐγενήθησαν πυρίκαυστοι. Ὅτι παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν, Υἱός, καὶ ἐδόθη ἡμῖν....ὁ ζῆλος Κυρίου Σαβαὼθ ποιήσει ταῦτα» (9, 5—7). Τροπάριον ἕβδομον, ἦχος η'. «Πόθεν ἤλθετε μάγοι ....». Στιχ. «Τὰ θεμέλια αὐτοῦ ἐν τοῖς ὄρεσι τοῖς ἁγίοις». Ἕβδομον ἀνάγνωσμα τοῦ προφήτου Ἠσαΐου: «Καὶ ἐξελεύσεται ῥάβδος ἐκ τῆς ῥίζης Ἰεσσαί... ὡς ὕδωρ πολὺ κατακαλύψει θαλάσσας» (11, 1—10). Τροπάριον ὄγδοον, ἦχος γ'. «Τῷ γεννηθέντι ἐκ τῆς Παρθένου». Στιχ. «Τὸ ἔλεός σου,

ρίου, ὡς δείκνυται ἐκ τοῦ ἀρχαίου στιχηραρίου τοῦ ἀρχαιολ. μουσείου ἐν Τυφλίδι ἀριθμ. 596 (Κεκελίδζε, Λειτουργικὰ γεωργιανὰ μνημεῖα σελ. 386). Αὕτη τυγχάνει ἰδιαιτέρου εἴδους ἀρχαία ἀγρυπνία, ὡς καὶ ἡ διάταξις τῆς τελετῆς τῆς νυκτὸς τῶν Παθῶν τῆς Μ. Παρασκευῆς. Ἡ τελετὴ αὕτη ἐν τῷ ἐκδιδομένῳ μνημείῳ καλεῖται ὡσαύτως Ὄρθρος: «καὶ τελειοῦσι τὸν ὄρθρον», ὡς καλεῖται καὶ ἡ ἀκολουθία τῶν ἁγίων Παθῶν.

Κύριε». Ὄγδοον ἀνάγνωσμα τοῦ προφήτου Ἠσαΐου: «Ἰσχύσατε χεῖρες ἀνειμέναι... καὶ λύπη καὶ στεναγμὸς» (35, 3—10). Τροπάριον ἔννατον, ἦχος η'. «Χριστοῦ φανέντος, ἀστέρες». Στιχ. «Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου». Ἀνάγνωσμα τοῦ προφήτου Ἠσαΐου: «Ἐπ' ὄρος ὑψηλὸν ἀνάβηθι... καὶ πάντα τὰ ἔθνη ὡς οὐδέν εἰσι καὶ οὐδὲν ἐλογίσθησαν» (40, 9—17). Τροπάριον δέκατον, ἦχος β'. «Ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ καὶ Λυτρωτής». Στιχ. «Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ, ὅτι ἀγαθός». Δέκατον ἀνάγνωσμα τοῦ προφήτου Ἠσαΐου: «Ἰακὼβ ὁ παῖς μου ἀντιλήψομαι αὐτοῦ, καὶ Ἰσραὴλ ὁ ἐκλεκτός μου..... ἐγὼ Κύριος ὁ Θεὸς τοῦτό μού ἐστι τὸ ὄνομα» (42, 1—8). Τροπάριον ἑνδέκατον, ἦχος ἕκτος: «Πόλιν, ἣν ἠγάπησας». Στιχ. «Μνήσθητι, Κύριε, τοῦ Δαυΐδ». Ἀνάγνωσμα τοῦ προφήτου Δανιήλ: «Ἔτους ὀκτωκαιδεκάτου»,—εὑρήσεις εἰς τὸ Μ. Σάββατον. Μετὰ ταῦτα λέγουσι τὸ προκείμενον: «Ἀνάστηθι, Κύριε, εἰς τὴν ἀνάπαυσίν σου». Στιχ. «Μνήσθητι, Κύριε, τοῦ Δαυΐδ». Εὐαγγέλιον τοῦ Λουκᾶ: «Ἐγένετο δὲ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἐξῆλθε δόγμα παρὰ Καίσαρος Αὐγούστου.... διότι οὐκ ἦν αὐτοῖς τόπος ἐν τῷ καταλύματι» (2, 1—7). Μετὰ τὸ Εὐαγγέλιον λέγουσιν ἐκτενῆ καὶ εὐχὴν καὶ λήγει ὁ Ὄρθρος.

Εἰς τὴν Λειτουργίαν[1] τὸ αὐτὸ τροπάριον: «Τὰ σύμπαν-

1) Ἀναγνώσματα εἰς τὴν Λειτουργίαν τῆς Γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ. Εἰς τὴν Λειτουργίαν δεικνύονται 4 «ἀναγνώσματα», 2 προφητεῖαι, ἐξ ὧν ἡ δευτέρα (Δανιὴλ 2, 34—35) περιλαμβάνεται ἐν τῇ νῦν προφητείᾳ εἰς τὸν Ἑσπερινὸν τῆς Γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ. Ὁ Ἀπόστολος, ὅστις νῦν ἀναγινώσκεται εἰς τὴν πρώτην ὥραν, καὶ τὸ Εὐαγγέλιον. Ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ περιστατικοῦ τούτου, ὡς καὶ ἐξ ἄλλων μερῶν τοῦ ἐκδιδομένου μνημείου, εἰς τὴν Λειτουργίαν ἀναγινώσκονται «ἀναγνώσματα» οὐ μόνον ἐκ τῆς Νέας (Ἀπόστολος καὶ Εὐαγγέλιον), ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Ἐν τῇ ἀρχαιότητι τὰ λειτουργικὰ ἀναγνώσματα ἐλαμβάνοντο ἐκ τῆς Παλαιᾶς καὶ Κ. Διαθήκης (Καραβίνωφ, Τριῴδιον σελ. 58). Ἀπηχήσεις τῶν ἀναγνωσμάτων τῆς Π. Δ. ὑπάρχουσι νῦν εἰς τὰ Ἀντίφωνα καὶ Προκείμενα τῆς Λειτουργίας. Ἐνταῦθα δέον νὰ σημειώσωμεν, ὅτι ἡ ὀνομασία «ἀναγνώσματα» ἀποδίδεται ἐν τῷ παρόντι μνημείῳ εἰς τὰς Προφητείας καὶ τοὺς Ἀποστόλους, αἱ δὲ εὐαγγελικαὶ περικοπαὶ δὲν φέρουσι τὸ ὄνομα τοῦτο.

τα....», τὸ αὐτὸ προκείμενον ἦχος β'. «Κύριος εἶπε πρός με υἱός μου εἶ σύ». Στιχ. «Αἴτησον παρ' ἐμοῦ». Ἀνάγνωσμα τῶν Παροιμιῶν: «Κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν εἰς ἔργα αὐτοῦ ... καὶ ἐνευφραίνετο ἐν υἱοῖς ἀνθρώπων» (8, 22—31). Δεύτερον ἀνάγνωσμα Δανιήλ: «Καὶ εἴδομεν τὸν λίθον τοῦτον ἀποσχισθέντα ἐκ τοῦ ὄρους ἄνευ χειρῶν (τῶν Ο'. «Ἐθεώρεις ἕως ἀπεσχίσθη λίθος ἐξ ὄρους ἄνευ χειρῶν»).... καὶ ἐπλήρωσε πᾶσαν τὴν γῆν» (2, 34—35). Τρίτον ἀνάγνωσμα Παύλου πρὸς Ἑβραίους: «Πολυμερῶς...»,—εὑρήσεις ἐν τῷ προηγουμένῳ κεφαλαίῳ. Ἀλληλούϊα ἦχος ε'. «Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου, κάθου». Εὐαγγέλιον τοῦ Ματθαίου: «Τοῦ δὲ Ἰησοῦ γεννηθέντος ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας ἐν ἡμέραις Ἡρῴδου... ὅτι ναζωραῖος κληθήσεται» (2, 1—23). Εἰς τὴν νίψιν τῶν χειρῶν καὶ (μεταφορὰν) τῶν Ἁγίων Δώρων—τῆς προηγουμένης ἡμέρας.

26. *Μνήμη τοῦ βασιλέως Δαυῒδ καὶ Ἰακώβου ἀδελφοῦ τοῦ Κυρίου, πρώτου Ἀρχιεπισκόπου.*

Εἰς τὴν Λειτουργίαν τροπάριον, ἦχος α'. «Ὢ τοῦ παραδόξου θαύματος». Προκείμενον ἦχος α'. « Μεγαλύνων τὴν σωτηρίαν τοῦ βασιλέως...... ἕως τοῦ αἰῶνος. Στιχ. «Ὁ Θεός μου, ἄμωμος ἡ ὁδὸς αὐτοῦ . Ἀνάγνωσμα τοῦ β'. κεφαλαίου τῶν Βασιλειῶν: «Καὶ ἔρχονται πάντες οἱ πρεσβύτεροι Ἰσραὴλ πρὸς τὸν βασιλέα εἰς Χεβρών.... καὶ Κύριος παντοκράτωρ μετ' αὐτοῦ» (Β'. Βασιλ. 5, 3—10). Δεύτερον ἀνάγνωσμα Καθολικῆς ἐπιστολῆς Ἰάκωβου: «Ἰάκωβος, Θεοῦ καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ δοῦλος»,—εὑρήσεις εἰς τὴν Τρίτην τῆς Διακαινησίμου. Τρίτον ἀνάγνωσμα Παύλου πρὸς Γαλάτας: «Γνωρίζω δὲ ὑμῖν, ἀδελφοί, τὸ εὐαγγέλιον» (Γαλ. 1 11).—(Περαιτέρω χάσμα).—Εἰς τὴν νίψιν τῶν χειρῶν, ἦχος ε'. «Οἱ ἱερεῖς ἡγιασμένοι, βασιλεῦ», ἕτερον: «Διὰ Δαυῒδ Βασιλέως». Τῶν Ἁγίων Δώρων— «Ἡ σὰρξ τοῦ Κυρίου καὶ τὸ αἷμα».

27. ***Μνήμη Στεφάνου.*** Τροπάριον, ἦχος η'. «Στρατιώτης τοῦ οὐρανίου βασιλέως». Προκείμενον, ἦχος η'. «Αἰνεσάτωσάν σε οἱ ἀγαπῶντες τὸ ὄνομά σου». Στιχ. «Εὐφρανθήτωσαν πάντες οἱ ἐλπίζοντες ἐπὶ σέ». Ἀνάγνωσμα τῶν Πράξεων: «Στέφανος δὲ πλήρης πίστεως καὶ δυνάμεως.... καὶ ἐποίησαν κοπετὸν μέγαν ἐπ' αὐτῷ». (Πράξ. 6, 8—15. 7, 8. 1—2). Ἀλληλούϊα: «Κύριε ἐν τῇ δυνάμει σου»,—(περαιτέρω ἐλλείπει).

29. ***Μνήμη τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου, καὶ Ἰακώβου, ἀδελφοῦ αὐτοῦ.*** Προκείμενον ἦχος β'. «Εὐαγγελίζεσθε ἡμέραν ἐξ ἡμέρας τὸ σωτήριον αὐτοῦ». Στιχ. «ψάλλατε τῷ Κυρίῳ ᾆσμα καινόν»,—πάντα εὑρήσεις εἰς τὸ Σάββατον τῆς νέας ἑβδομάδος.

Μὴν Ἰανουάριος.

1. ***Μνήμη τοῦ Ἁγίου Βασιλείου Ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκίας.***—(Τὰ περαιτέρω φύλλα ἐσχισμένα καὶ ἐφθαρμένα καὶ δυσανάγνωστα).

5. Συνελθόντες εἰς τὸν Ἑσπερινὸν ἀπαγγέλλουσιν ἐκτενῆ καὶ εὐχὴν καὶ λέγουσιν τὴν ὑπακοήν, ἦχος η'. «Σὺ ἔκτισας Θαβὼρ καὶ Ἑρμών». Προκείμενον: «Ἐν ἐξόδῳ Ἰσραήλ».

Τὰ περαιτέρω φύλλα ἐν μέρει ἀπωλέσθησαν, καὶ ἐν μέρει ἐφθάρησαν, ὥστε ἐξ ὅλης τῆς Ἀκολουθίας εἰς τὰ Θεοφάνεια καὶ εἰς τὰς ἑπομένας μετ' αὐτὰ ὀκτὼ ἡμέρας, οὐδὲν δύναταί τις νὰ ἀναγνώσῃ ἐκτὸς τῶν ἑπομένων λόγων: Μετὰ ταῦτα ἀπαγγέλλουσιν ἐκτενῆ καὶ εὐχήν, καὶ τελοῦσι τὸν ἑσπερινόν. Τροπάριον, ἦχος α'. «Χριστοῦ βαπτισθέντος». Προκείμενον, ἦχος δ'. «Φωνὴ Κυρίου ἐπὶ ὑδάτων». Στιχ. «Φωνὴ Κυρίου ἐν ἰσχύϊ». Ἀνάγνωσμα τοῦ Προφήτου Ἠσαΐου: «Λούσασθε καὶ καθαροὶ γίνεσθε, ἀφέλετε τὰς πονηρίας ἀπὸ τῶν ψυ-

χῶν ἡμῶν[1] ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν μου ...... ἐὰν δὲ μὴ θέλητε, μηδὲ εἰσακούσητέ μου, μάχαιρα ὑμᾶς κατέ-

1) Ἡ ἀκολουθία τῆς βαπτίσεως ἐν τῷ ἐκδιδομένῳ μνημείῳ δυστυχῶς δὲν διεσώθη, ἕνεκα ἀπωλείας φύλλων, ἀλλὰ δυνάμεθα νὰ βεβαιώσωμεν, ὅτι ἡ διάταξις τῆς ἀκολουθίας τῆς ἑορτῆς ταύτης ἦτο τοιαύτη, οἵα καὶ ἡ τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ. Τὴν νύκτα τῆς πέμπτης πρὸς τὴν ἕκτην Ἰανουαρίου ἐτελεῖτο ἡ ἀκολουθία τοῦ Ὄρθρου. Τοῦτο φαίνεται πρῶτον ἐκ τοῦ περγαμηνοῦ Στιχηραρίου τῆς Αὐτοκρατορικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Πετρουπόλεως ἀριθμὸς 11, διασώσαντος ᾄσματα τοῦ ἐκδιδομένου μνημείου. Τοὐλάχιστον ἐν ἀρχῇ τοῦ Ἑσπερινοῦ τῆς ἑορτῆς ταύτης εἰς ἀμφότερα τὰ μνημεῖα ὑπάρχει τὸ αὐτὸ ᾆσμα: «Σὺ ἔκτισας Θαβὼρ καὶ Ἑρμὼν» μετὰ τοῦ στίχου: «Ἐν ἐξόδῳ Ἰσραὴλ». Ἐν τῷ ῥηθέντι Στιχηραρίῳ διεσώθησαν ᾄσματα εἰς τὴν ἕκτην Ἰανουαρίου ἐπιγραφέντα: «Ἄσματα τῆς ἀκολουθίας τοῦ ὄρθρου». Δεύτερον ἐξ ἀμέσου παραπομπῆς τῆς Δευτέρας τῆς δευτέρας ἑβδομάδος τῆς Ἁγίας Πεντηκοστῆς εἰς τὴν ἀκολουθίαν τοῦ ὄρθρου τῶν Θεοφανείων. Κατὰ τὸ Ἱεροσολυμητικὸν Στιχηράριον τοῦ Ι'. αἰῶνος, ἀριθμὸς 425, τὰ προεόρτια τῆς ἑορτῆς τῶν Θεοφανείων ἤρχοντο ἀπὸ τῆς τρίτης Ἰανουαρίου. Κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ἐγίνετο **Σύναξις** ἐπὶ τῆς ὄχθης τῆς θαλάσσης τῆς Τιβεριάδος. Ἄγνωστον διατὶ καὶ ἡ σύναξις ἐγίνετο κυρίως ἐπὶ τῆς ὄχθης τῆς Τιβεριάδος. Οὔτε οἱ ἐκ τῆς Δύσεως οὔτε οἱ ἐκ τῆς Ἀνατολῆς προσκυνηταὶ ὑποδεικνύουσι σχέσιν τινὰ τῆς Τιβεριάδος μετὰ τῆς βαπτίσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Τῇ 4ῃ Ἰανουαρίου ἡ Σύναξις ἐτελεῖτο ἐν Σαλήμ. «Τότε αναμνησθεῖσα ἐκ τῆς Γραφῆς, διηγεῖται ἡ Σιλβία τῆς Ἀκυτανίας, ὅτι ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ἐβάπτιζε ἐν Αἰνὼν ἐγγὺς Σαλήμ, ἠρώτησα τὸν πρεσβύτερον πόσον ἀπέχει ὁ τόπος οὗτος. Τότε ὁ Ἅγιος Πρεσβύτερος εἶπεν, ὁ τόπος οὗτος εὑρίσκεται εἰς ἀπόστασιν 200 βημάτων..... Ἡ πηγὴ εἶχε πρὸ αὐτῆς εἶδος λίμνης, ἐν ᾗ φαίνεται ὅτι ἐβάπτιζεν Ἰωάννης ὁ Βαπτιστής» (Ὁδοιπορικὰ τῆς Ἁγίας Γῆς σελ. 43). Ἕνεκα τούτου ἡ ἐν Σαλὴμ ἰδιαιτέρα «Σύναξις» δὲν παριστᾷ τι ἄπορον.

Κατὰ τὴν Κυριακὴν πρὸ τῶν Θεοφανείων ἡ «Σύναξις» ἐτελεῖτο πέραν τοῦ Ἰορδάνου. Ἐνταῦθα λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν τὸ σπήλαιον, ἐν ᾧ ἔζη Ἰωάννης ὁ Βαπτιστής, καὶ ὅπερ οἱονεὶ συχνῶς ἐπεσκέπτετο ὁ Ἰησοῦς Χριστός. Τὸ σπήλαιον τοῦτο κατὰ τὸν Ἰωάννην Μόσχον (Migne P. G. Τόμ. 87, σελ. 235) εὑρίσκετο πέραν τοῦ Ἰορδάνου εἰς ἀπόστασιν ἑνὸς μιλίου. Κατὰ τὸν ἡγούμενον Δανιὴλ τὸ σπήλαιον ἀπέχει τοῦ Ἰορδάνου δύο βολάς· κατὰ δὲ τὸν μοναχὸν Ἐπιφάνιον τρία μίλια (Ὀρθ. Παλ. συλ. τομ. Δ'. τευχ. 2. σελ. 7, 28). Ἐν τῷ βίῳ τῆς Ἁγίας Ἑλένης ἀναφέρεται, ὅτι αὕτη δια-

δεται· τὸ γὰρ στόμα Κυρίου ἐλάλησε ταῦτα» (1, 16—20).

18. ***Ἐν Χοζεβᾷ***[1]. ***Ἐν τῷ μοναστηρίῳ τῆς Θεοτόκου***

βάσα τὸν Ἰορδάνην εὗρεν σπήλαιον, ἐν ᾧ κατῴκει ὁ Βαπτιστὴς καὶ ᾠκοδόμησεν ἐκεῖ ἐκκλησίαν ἐπ' ὀνόματι τοῦ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου (αὐτόθι σελ. 255—259). Τῇ 5 Ἰανουαρίου ἡ «Σύναξις» ἐτελεῖτο ἐπὶ τῆς ὄχθης τοῦ Ἰορδάνου· κατ' αὐτὴν δὲ τὴν ἑορτὴν 6 Ἰανουαρίου ἐν τῷ Ἰορδάνῃ, ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ. Προφανῶς ἐν τῇ παρούσῃ περιστάσει λαμβάνονται δύο σημεῖα ἐν τῷ Ἰορδάνῃ: Τὸ μοναστήριον Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ, γνωστὸν παρὰ τῷ Ἐπιφανίῳ μοναχῷ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ μοναστηρίου τῆς Ἁγίας Τριάδος (Αὐτόθι σελ. 30), καὶ ἡ ἐκκλησία Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ ἐπὶ τοῦ μέρους τῆς βαπτίσεως τοῦ Κυρίου, οἰκοδομηθεῖσα, κατὰ τὸν δυτικὸν προσκυνητὴν Θεοδόσιον, ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀναστασίου (Tobler, Itinera Ierosolymitana I, p. 68, 88).

Ἡ ἑορτὴ αὕτη εἶχε μεθέορτα διαρκοῦντα 8 ἡμέρας. Τοῦτο μανθάνομεν ἐξ ἄλλων μερῶν τοῦ ἐκδιδομένου μνημείου, παραπεμπόντων εἰς τὴν 1, 2, 3, 4, 5, 7, 8 ἡμέραν μετὰ τὰ Θεοφάνεια. Τοιαῦτα δὲ μεθέορτα τῶν Θεοφανείων δεικνύει καὶ τὸ Στιχηράριον τῆς Αὐτοκρατορικῆς Βιβλιοθήκης ἀριθμὸς 11, διασῶσαν τὰ ᾄσματα ὅλων τῶν 8 ἡμερῶν (Κεκελίδζε, Λειτουργ. Γεωργιανὰ μνημεῖα σελ. 357—360). Κατὰ τὸ Στιχηράριον ἀριθμὸς 425, τὰ μεθέορτα ἐξακολουθοῦσι μέχρι τῆς 13 Ἰανουαρίου συμπεριλαμβανομένης, ἐφ' ᾧ τῇ 7ῃ Ἰανουαρίου τελεῖται «Σύναξις» εἰς τὴν ὄχθην τῆς Τιβεριάδος, τῇ 8ῃ εἰς τὸν Ἰορδάνην, τῇ δὲ Κυριακῇ, τῇ μετὰ τὴν ἑορτήν, εἰς τὴν Ἀνάστασιν (αὐτόθι σελ. 379—380). Τὰ ἐπὶ 8 ἡμέρας μεθέορτα τῆς Βαπτίσεως τυγχάνουσιν ἔθος τῆς Παλαιστίνης. Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ταύτης ὁ Ἅγ. Εὐθύμιος ὁ Μέγας («ὀγδόη ἡμέρα ἀπὸ Θεοφανείων») ἀπεμακρύνετο εἰς τὴν ἔρημον, ἔνθα διήρχετο ὅλην τὴν Τεσσαρακοστὴν (Coteler. monumenta Eccles. Græcæ t. IV, p. 69, 76, 78). Τὰ μεθέορτα, κατὰ τὴν Συλβίαν τῆς Ἀκυτανίας, τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ τελοῦνται ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, ἤτοι ἐν τῷ Γολγοθᾷ, τῇ δευτέρᾳ καὶ τῇ τρίτῃ ὡσαύτως, τῇ τετάρτῃ ἡμέρᾳ ἑορτάζεται μετὰ τοιαύτης παρατάξεως ἐν Ἐλαιῶνι. Τῇ πέμπτῃ ἡμέρᾳ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Λαζάρου. Τῇ ἕκτῃ ἐν τῇ Σιών. Τῇ ἑβδόμῃ ἐν τῇ Ἀναστάσει. Τῇ ὀγδόῃ ἡμέρᾳ παρὰ τῷ Σταυρῷ. Τοιουτοτρόπως ἐπὶ ὀκτὼ ἡμέρας ἡ ἑορτὴ τελεῖται κατὰ τὴν τάξιν ταύτην εἰς ὅλους τοὺς Ἁγίους Τόπους, οὓς ἀνωτέρω ὠνόμασεν. Ἐν Βηθλεὲμ δὲ ἡ αὐτὴ τάξις τηρεῖται καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐπὶ 8 ἡμέρας. («Ὁδοιπορικὰ σελ. 70).

1) Κατὰ τὸ Στιχηράριον ἀριθμὸς 425, ἡ ἑορτὴ τῶν ἐγκαινίων τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῇ Λαύρᾳ Χοζεβὰ ἑορτάζεται τῇ 16 Ἰανουαρίου, ἔνθα ἀναγινώσκομεν: «Ἐγκαίνια τῆς ἐκκλησίας τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου ἐν Χοζεβᾷ, ἐν

ἐγκαίνια[1]. Προκείμενον, ἦχος α΄. «Ἡγίασας τὸ σκήνωμά σου,

τῷ Ποιμνίῳ τοῦ μακαρίου Ἰωακείμ. Ἡ Λαύρα τοῦ Χοζεβᾶ, ἧς ὁ κυρίως ναὸς ᾠκοδομήθη πρὸς τιμὴν καὶ δόξαν τῆς Δεσποίνης Θεοτόκου, εὑρίσκεται ἐν τῇ ἐρήμῳ Χοζεβὰ μεταξὺ τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ τῆς Ἱεριχοῦς εἰς τὸ ἀριστερὸν μέρος τῆς ὁδοῦ, τῆς ἀγούσης ἐκ τῆς Ἁγίας Πόλεως εἰς τὴν Ἱεριχώ, ἐν τῷ μέσῳ χαράδρας οἱονεὶ προσκεκολλημένη ἐπὶ βράχων, εἰς ὕψος περὶ τὰ 150 μέτρα. Αὕτη ἱδρύθη περὶ τὰ τέλη τοῦ Ε΄. ἢ ἀρχὰς τοῦ ΣΤ΄. αἰῶνος ὑπὸ Ἰωάννου τοῦ μετὰ ταῦτα Μητροπολίτου Καισαρείας τῆς Παλαιστίνης, ὡς περὶ τούτου ἀναφέρεται ἐν τῷ βίῳ τοῦ Ὁσίου Γεωργίου τοῦ Χοζεβίτου ("Ιδε Πομιαλόφσκη, Παλαιστ. Πατερικὸν τόμ. 9. σελ. 64). Ἀπὸ τοῦ ἕκτου αἰῶνος μέχρι τοῦ ὀγδόου ἡ Λαύρα ἤκμαζε καὶ διεφημίζετο ἐπὶ αὐστηρότητι τοῦ βίου τῶν Ἀσκητῶν αὐτῆς. Κατὰ τὸν Θ΄. αἰῶνα περὶ αὐτῆς ἀναφέρεται ἐν τῷ Commemoratorium de casis dei vel monasteriis ἐν ταῖς ἑπομέναις: «In monasterio sanctae Mariae in Cosiba abba (nomine Ietus)...». Tobler, 1 σελ. 303). Αὕτη ὑφίστατο ἔτι κατὰ τὸν δωδέκατον αἰῶνα, ὡς ἀναφέρει ὁ ἡγούμενος Δανιήλ, ὁρίζων τὴν ἀπόστασιν 15 βερστίων ἀπὸ Ἱερουσαλήμ, ἔνθα κατ' αὐτὸν ἐνήστευσεν ὁ Ἅγιος Ἰωακεὶμ ἕνεκα τῆς ἀτεκνίας αὐτοῦ. (Διήγησις Ἐπιφανίου, Ὀρθ. Παλαιστιν. συλλ. τομ. 4. σελ. 234).

1) ***Ἑορταὶ τῶν ἐγκαινίων τῶν ἐκκλησιῶν***.

Αἱ ἑορταὶ αὗται τυγχάνουσιν ἀρχαιόταται· ἤδη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ τετάρτου αἰῶνος ἦσαν πασίγνωστοι. Ὁ Εὐσέβιος ὁ Καισαρείας ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ αὐτοῦ ἱστορίᾳ καὶ ἐν τῷ βίῳ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου ὁμιλεῖ περὶ αὐτῶν ἐνθουσιωδῶς καὶ ἐμπεριστατωμένως. Ἀμβρόσιος ὁ Μεδιολάνων ἀναφέρει περὶ τῶν ἑορτῶν τούτων, ὅτι ἔχουσι τὴν ἀρχὴν ἐξ ἀρχαιοτάτου καὶ πανταχοῦ παραδεκτοῦ ἔθους (Ν. Κρασνοσέλτσεφ, Τυπικὸν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἁγίας Σοφίας ἐν Κων/πόλει, σελ. 54). Τοιαῦται ἑορταὶ ὑπῆρχον πλεῖσται ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀλλ' ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ ἡμετέρου μνημείου, οὐκ ὀλίγαι ὑπῆρχον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν Ἱεροσολύμων. Ἰδιαζόντως πανηγυρικὸν χαρακτῆρα ἔφερον αἱ ἑορταὶ αὗται κατὰ τὴν 13 Σεπτεμβρίου ὡς καὶ τὴν 22 Ὀκτωβρίου, ὅτε ἑορτάζοντο τὰ «Μεγάλα ἐγκαίνια ἐν Γεθσημανῇ ἐν τῷ εὐκτηρίῳ τοῦ Αὐτοκράτορος Μαρκιανοῦ». Ἐκτὸς τῶν δύο τούτων, ἐν τῷ ἡμετέρῳ μνημείῳ ἀριθμοῦνται ἔτι 16 ἑορταὶ τῶν Ἐγκαινίων: Ἰανουαρίου 18 καὶ 21, Ἰουνίου 9, Αὐγούστου 11 καὶ 17. Σεπτεμβρίου 16 καὶ 21, Ὀκτωβρίου 3, 7, 24, 25, Νοεμβρίου 10, 20, 23. Δεκεμβρίου 2 καὶ 15. Τί κυρίως ἑορτάζετο κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν ἐγκαινίων, ἡ θεμελίωσις ἆρά γε τῆς ἐκκλησίας, ἢ ἡ καθιέρωσις αὐτῆς; Κατά τινας, ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἑορτὴ πρὸς

Ὕψιστε». Στίχ. «Κύριος τῶν δυνάμεων μεθ' ἡμῶν ὁ Θεὸς Ἰακώβ». Ἀνάγνωσμα Παύλου πρὸς Ἑβραίους: «Εἰ μὲν οὖν τελείωσις διὰ τῆς λευϊτικῆς ἱερωσύνης ἦν..... κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδὲκ» (7, 11—17). Εὐαγγέλιον τοῦ Λουκᾶ: «Καὶ ὅτε ἐγένετο ὁ Ἰησοῦς ἐτῶν δώδεκα..... παρὰ Θεῷ καὶ ἀνθρώποις» (2, 42—52).

19. ***Μνήμη τοῦ Μεγάλου Βασιλέως Θεοδοσίου.***

Προκείμενον, ἦχος δ'. «Οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς εὐλογεῖτε τὸν Θεόν». Στιχ. «Ἀναστήτω ὁ Θεὸς καὶ διασκορπισθήτωσαν πάντες οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ». Ἀνάγνωσμα Παύλου πρὸς Τιμόθεον: «Παρακαλῶ οὖν πρῶτον πάντων ποιεῖσθε δεήσεις.... ἐν πίστει καὶ ἀληθείᾳ» (Α'. Τιμ. 2, 1—7). Ἀλληλούϊα, ἦχος δ'. «Κύριε ἐν τῇ δυνάμει σου εὐφρανθήσεται ὁ βασιλεύς». Εὐαγγέλιον τοῦ Λουκᾶ: «Ἐπεὶ δὲ ἐπλήρωσεν ὁ Ἰησοῦς τὰ ῥήματα αὐτοῦ εἰς τὰς ἀκοὰς τοῦ λαοῦ.... εὗρον τὸν ἀσθενοῦντα δοῦλον ὑγιαίνοντα» (7, 1—10).

(ἀκολουθεῖ)

ΑΡΧΙΜ. ΚΑΛΛΙΣΤΟΣ

τιμὴν τῆς ἱδρύσεως τῆς Κων/πόλεως (11 Μαΐου) οὐδὲν ἄλλο ἦτο, εἰ μὴ ἑορτὴ τῶν ἐγκαινίων πολλῶν ἐκκλησιῶν, λαβουσῶν τὴν ἀρχήν των μετὰ τῆς ἀρχῆς τῆς Πόλεως (Ducang. Const. Christ. L, I, p. 28). Ἐντεῦθεν ὑπὸ τὴν λέξιν Ἐγκαίνια ἐννοεῖτο ἡ Ἵδρυσις τῆς Ἐκκλησίας. Ἀφ' ἑτέρου ὑπάρχουσι δεδόμενα ἰσχυρότερα πρὸς παραδοχὴν ἐν ταῖς ἑορταῖς ταύταις τὰ Ἐγκαίνια τῆς ἐκκλησίας. Ἐν τῷ Βυζαντίῳ ὑπῆρχεν ἔθος νὰ ἑορτάζωσιν ἐτησίως τὴν ἑορτὴν τοῦ Ναοῦ, οὐχὶ τὴν ἡμέραν τῆς μνήμης τοῦ Ἁγίου ἢ τοῦ Εὐαγγελικοῦ γεγονότος, πρὸς τιμὴν τοῦ ὁποίου καθιερώθη ὁ Ναός, ὡς τοῦτο συμβαίνει νῦν κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν ἐγκαινίων τοῦ Ναοῦ (Περὶ τῆς τάξεως «τῶν ἐγκαινίων» Πρωθ. Λισίτσινα. «Τὸ πρῶτον Σλαυορωσσικὸν τυπικὸν» σελ. 106, 110). Οὕτω ἐν πρώτοις τὴν 13 Σεπτ. κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Ἐγκαινίων ἐτελεῖτο ὡς γνωστὸν κυρίως ἡ καθιέρωσις τῆς Ἁγ. Ἀναστάσεως. Καὶ ἡ Συλβία τῆς Ἀκυτανίας ὁμιλοῦσα περὶ τῆς ἑορτῆς τῶν Ἐγκαινίων τῆς 13 Σεπτεμβρίου, παρατηρεῖ: «Ἡμέρα τῶν ἐγκαινίων καλεῖται ὁ χρόνος, ὅτε ἡ Ἁγ. Ἐκκλησία, ἡ ἐν Γολγοθᾷ, ἣν καλοῦσι Μαρτύριον, ἀφιερώθη τῷ Θεῷ» (Ὁδοιπορικὰ ἔνθ. ἀνωτ. σελ. 77).

Η ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑ ΤΟΥ ΙΕΡΩΝΥΜΟΥ
ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ
ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ *)

Ἀκούει ὁ ἀμαθὴς ὄχλος περὶ νεκρῶν καὶ ἐνταφιασμένων, ἀκούει περὶ ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν ἀληθοῦς καὶ ὄχι φανταστικῆς, ἀκούει περὶ τῶν ἀπαρχῶν τῶν ἡμετέρων σωμάτων, ὅτι ἔφθασαν εἰς τὰ Οὐράνια διὰ τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου, ἀκούει, ὅτι θὰ ἀναστηθῶμεν οὐχὶ ἐν ξένοις καὶ ἀλλοτρίοις σώμασιν, ἅτινα θεωροῦνται ὡς φαντάσματα, ἀλλὰ καθὼς ὁ Κύριος ἠγέρθη ἐν σώματι, ὅπερ πλησίον ἡμῶν ἐν τῷ ἁγίῳ Τάφῳ ἔκειτο κατατεθέν, οὕτω καὶ ἡμεῖς ἐν τοῖς αὐτοῖς σώμασι, δι' ὧν νῦν περιβαλλόμεθα καὶ ἐνταφιαζόμεθα, θὰ ἀναστηθῶμεν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως. Καὶ ἵνα μή τις μικρὸν τοῦτο θεωρήσῃ, προσθέτει εἰς τὸ τέλος τῆς παραγράφου: «καὶ ἑκάστῳ θ' ἀποδώσῃ καθ' ὅ,τι ἔπραξεν ἐν τῷ σώματι[1], εἴτε καλόν, εἴτε κακόν, δηλ. εἴτε θὰ στέψῃ τὸ σῶμα, ἐὰν δικαίως καὶ ἁγνῶς ἔζησεν, ἢ θὰ καταδικάσῃ αὐτό, ἐὰν ὑπηρέτησε ταῖς ἡδοναῖς καὶ τῇ ἀδικίᾳ». Ταῦτα ἀκούων ὁ ἀπαίδευτος ὄχλος περὶ τῶν τεθνεώτων, περὶ τῆς ταφῆς τοῦ σώματος καὶ τῆς ἀναστάσεως, οὐδεμίαν πανουργίαν καὶ οὐδεμίαν ἐπιβουλὴν ὑπώπτευσε. Πιστεύει ὅ,τι καὶ λέγεται· ἐπειδὴ εἶναι ἁγιώτερα τὰ ὦτα τοῦ λαοῦ, ἢ ἡ ψυχὴ τοῦ ἱερέως.

25. Καὶ πάλιν καὶ πάλιν, ὦ ἀναγνῶστα, παραινῶ σε, ἵνα ἔχῃς ὑπομονὴν καὶ μάθῃς, ὅ,τι ἐγὼ ἐπίσης ἔμαθον διὰ τῆς ὑπομονῆς. Καὶ πρὶν ἀποκαλύψω τὴν ὄψιν τοῦ δράκοντος καὶ τὸ περὶ ἀναστάσεως δόγμα τοῦ Ὠριγένους ἐκθέσω ἐν βραχεῖ (ἐπειδὴ δὲν θὰ δυνηθῇς νὰ κατανοήσῃς τὴν δραστικότητα τοῦ ἀντιδότου, ἐὰν μὴ παρατηρήσῃς τὰ δηλητήρια), παρατήρει ἐκεῖνο ἐπιμελῶς καὶ ἐπιθεώρει προφυλακτικῶς

*) Ἴδε «Νέα Σιών» Τόμ. ΙΑ'. Ἰούλιος—Αὔγουστος σελ. 498.

1) Ὑπάρχει γραφή: in corpore καὶ per corpus.

Ὀνομάζων 9 φορὰς τὴν ἀνάστασιν τοῦ σώματος, οὐδ' ἅπαξ τοὐλάχιστον εἰσήγαγε τὴν τῆς σαρκός· καὶ τοῦτο εἶναι ἄξιον ὑποψίας, διότι παρέλειψεν αὐτὸ ἀπὸ σκοποῦ. Πολλαχοῦ ὁ Ὠριγένης λέγει καὶ μάλιστα ἐν τῷ δ΄. βιβλίῳ περὶ ἀναστάσεως καὶ ἐν τῇ ἐκθέσει τοῦ πρώτου ψαλμοῦ καὶ εἰς τοὺς Στρωματεῖς, ὅτι διπλῆ πλάνη ὑπάρχει ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἡμῶν καὶ τῶν αἱρετικῶν: «ἡμεῖς οἱ ἁπλοϊκοὶ καὶ φιλόσαρκες λέγομεν, ὅτι τὰ αὐτὰ ὀστᾶ, καὶ αἷμα καὶ κρέας δηλ., ὄψις καὶ μέλη καὶ ἡ κατασκευὴ παντὸς τοῦ σώματος θ' ἀναστῇ τὴν τελευταίαν ἡμέραν· ὥστε διὰ τῶν ποδῶν νὰ περιπατῶμεν, διὰ τῶν χειρῶν νὰ ἐργαζώμεθα, νὰ βλέπωμεν διὰ τῶν ὀφθαλμῶν, ν' ἀκούωμεν διὰ τῶν ὤτων καὶ νὰ περιφέρωμεν γαστέρα ἀκόρεστον καὶ στόμαχον χωνεύοντα τὰ φαγητά. Ἡμεῖς, οἵτινες πιστεύομεν ταῦτα, εἶναι ἑπόμενον νὰ λέγωμεν, ὅτι πρέπει νὰ τρώγωμεν καὶ νὰ πίνωμεν, νὰ ἀποκομίζωμεν τὰ περιττώματα, νὰ ἐκχέωμεν ὑγρά, ν' ἀγάγωμεν γυναῖκας καὶ νὰ δημιουργῶμεν τέκνα. Πρὸς τί οἱ γεννητικοὶ ὀχετοί, ἐὰν δὲν θὰ ὑπάρχωσι γάμοι; Πρὸς τί οἱ ὀδόντες, ἐὰν δὲν θὰ καταμασσῶσι τὸ φαγητόν; Πρὸς τί ἡ κοιλία καὶ τὰ φαγητά, ἐὰν κατὰ τὸν Ἀπόστολον καὶ ταῦτα καὶ ἐκεῖνα θὰ καταργηθῶσιν; αὐτὸ δὲ πάλιν ἀναφωνεῖ: «σὰρξ καὶ αἷμα βασιλείαν Θεοῦ κληρονομῆσαι οὐ δύνανται, οὐδὲ ἡ φθορὰ τὴν ἀφθαρσίαν κληρονομεῖ». (Α΄. Κορ. ιε΄. 50).

Ταῦτα διαβεβαιοῖ, ὅτι ἡμεῖς οἱ ἀθῷοι καὶ ἀμαθεῖς λέγομεν: «Οἱ δὲ αἱρετικοί, ἐν οἷς ὁ Μαρκίων, ὁ Ἀπελλῆς, ὁ Βαλεντῖνος, ὁ Μάνης[1], ὄνομα μανίας, τελείως ἀρνοῦνται τὴν ἀνάστασιν τοῦ σώματος καὶ τῆς σαρκός, καὶ δέχονται μόνον σωτηρίαν ψυχῆς· μάτην δὲ ἡμεῖς λέγομεν ὅτι θὰ ἀναστῶμεν κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Κυρίου, ἐπειδὴ αὐτὸς ὁ Κύριος ἀνέστη ἐν φαντάσματι, καὶ οὐ μόνον ἡ ἀνάστασις αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ γέννησις ἐγένετο κατὰ δόκησιν καὶ δὲν ὑπῆρξεν ἀληθής. Ἀλλ' ἑκατέρα τῶν γνωμῶν τούτων ἀπαρέσκει αὐτῷ (δηλ. Ὠριγένει) καὶ ἀποφεύγει τὰς σάρκας τῶν ἡμετέρων καὶ τὰ φαντάσματα τῶν αἱρετικῶν, διότι ἑκατέρα μερὶς φθάνει εἰς ἀντιθέτους ὑπερβολάς· καὶ οἱ μὲν θέλουσι νὰ εἶναι, ὅ,τι ὑπῆρξαν· ἕτεροι δὲ τὴν ἀνάστασιν τοῦ σώματος παντελῶς ἀρνοῦνται. Τέσσαρα, λέγει, εἶναι τὰ στοιχεῖα τὰ μνη-

1) Μάνης περσιστὶ δηλοῖ τὸν δοῦλον· ἀλλ' ἐνταῦθα ὁ Ἱερώνυμος παράγει ἑτέραν σημασίαν ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ τύπου. Ἡ μετὰ πικρίας αὕτη τάσις τοῦ Ἱερωνύμου ἀπεικονίσθη ἐκτάκτως ὑπὸ τοῦ Γάλλου Ἱεροκήρυκος, γνωστοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα: «Le petit Père André», ὅστις ἔν τινι λόγῳ παρέβαλε τοὺς 4 μεγάλους Πατέρας τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὰ 4 γεγραμμένα παιγνιοχάρτια: Αὐγουστῖνος=Ρήγας κούπα, Ἀμβρόσιος=Ρήγας μπαστοῦνι, Ἱερώνυμος=Ρήγας σπαθί, καὶ Γρηγόριος=Ρήγας καρρό. (Anecdotes of the clergy p. 79).

μονευόμενα ὑπό τε τῶν φιλοσόφων καὶ τῶν ἰατρῶν, ἐξ ὧν σύγκεινται πάντα τὰ πράγματα καὶ τὰ ἀνθρώπινα σώματα: γῆ, ὕδωρ, ἀὴρ καὶ πῦρ. Κατανοεῖ τὴν μὲν γῆν ἐν τῇ σαρκί, τὸν δὲ ἀέρα ἐν τῇ ἀναπνοῇ, τὸ ὕδωρ ἐν τῇ ὑγρασίᾳ τοῦ σώματος, καὶ τὸ πῦρ ἐν τῇ θερμότητι αὐτοῦ. Ὅταν δὲ ἡ ψυχὴ τῇ διαταγῇ τοῦ Θεοῦ ἀπολείπῃ τὸ πρὸς ἀπώλειαν καὶ ἀσθενὲς τοῦτο σῶμα, κατὰ μικρὸν πάντα ἐπανέρχονται εἰς τὰς μητρικὰς αὐτῶν ὑπάρξεις. Αἱ σάρκες καταπίνονται ὑπὸ τῆς γῆς, ἡ ἀναπνοὴ μίγνυται ἐν τῷ ἀέρι, ἡ ὑγρότης ἐπανέρχεται εἰς τὰς ἀβύσσους καὶ ἡ θερμότης διίπταται πρὸς τὸν αἰθέρα. Καὶ ὡς ἐὰν ρίψῃς εἰς τὸ πέλαγος ἑκτάριον[1] γάλακτος καὶ οἴνου, καὶ θέλεις πάλιν νὰ διαχωρίσῃς ὅ,τι ἀνέμιξας, ὁ οἶνος καὶ τὸ γάλα, δι' ἃ λυπεῖσαι, καίτοι δὲν ἀπωλέσθησαν, ἐν τούτοις δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ διαχωρίσῃς ὅ,τι συνεχέθη· οὕτω καὶ ἡ οὐσία τῆς σαρκὸς καὶ τοῦ αἵματος δὲν ἐξαφανίζονται ἐν τοῖς πρωταρχικοῖς ὑλικοῖς, ἀλλὰ δὲν δύνανται νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν προτέραν κατασκευήν, οὐδὲ δύνανται νὰ γίνωσι τὰ αὐτά, ὅπως εἶχον ὑπάρξῃ». Ὅταν δὲ ταῦτα λέγωνται, ἡ στερεότης τῶν σαρκῶν, τὸ ρευστὸν τοῦ αἵματος, ἡ ἔντασις τῶν νεύρων, ἡ περιπλοκὴ τῶν φλεβῶν καὶ ἡ σκληρότης τῶν ὀστῶν ἀποκρούεται.

26. *Ἡ γνώμη τοῦ Ὠριγένους*.

« Ἕνεκα τοιούτου λόγου ὁμολογοῦμεν τὴν ἀνάστασιν τῶν σωμάτων, αὐτῶν ἐκείνων, ἅτινα κατετέθησαν ἐν τοῖς τάφοις καὶ διελύθησαν εἰς κόνιν. Τοῦ Παύλου θὰ εἶναι τὸ τοῦ Παύλου, καὶ τοῦ Πέτρου, τὸ σῶμα τοῦ Πέτρου· καὶ ἕκαστον θὰ ἔχῃ τὸ οἰκεῖον, διότι δὲν εἶναι δίκαιον, ἐνῷ ἔχουσιν ἁμαρτήσῃ ἐν ἄλλοις σώμασιν αἱ ψυχαί, νὰ βασανίζωνται ἐν ἑτέροις· οὐδ' εἶναι ἴδιον δικαίου κριτοῦ, ἄλλα μὲν σώματα νὰ χύνωσι τὸ αἷμα ὑπὲρ Χριστοῦ καὶ ἄλλα νὰ στεφανῶνται». Τίς ταῦτα ἀκούων ἤθελε νομίσῃ, ὅτι αὐτὸς ἀρνεῖται τὴν ἀνάστασιν τῆς σαρκός; « Καί, λέγει, ἕκαστον σπέρμα ἔχει λόγον τινὰ ἐντεθέντα ἁρμοδίως ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ὅστις (λόγος) ὡς ἐν ἐμβρύῳ ἐγκλείει τὴν μέλλουσαν αὔξησιν. Καίτοι δὲ τὸ τηλικοῦτον μέγεθος τοῦ δένδρου, ὁ κορμός, οἱ κλάδοι, οἱ καρποί, τὰ φύλλα, δὲν φαίνονται ἐν τῷ σπέρματι, ἐν τούτοις ἐνυπάρχουσι δυνάμει ἐν τῷ σπέρματι, ὅπερ οἱ Ἕλληνες καλοῦσι «σπερματικὸν λόγον»[2]. Καὶ ἐν τῷ κόκκῳ τοῦ σίτου ὑπάρχει ἡ ἐντεριώνη, ἤτοι φλέψ, ἥτις, ὅταν διαλυθῇ ἐν τῇ γῇ, προσ-

1) Τὸ ἕκτον μέρος τοῦ τῶν ρευστῶν μέτρου.

2) Ὁ Ἐρασμος ἀντικαθιστᾷ τὴν ἔκφρασιν ταύτην διὰ τοῦ «σπινθηρισμόν»· ὑπάρχει δὲ καὶ γραφὴ ἐν ἑνὶ χειρογρ. S. Crucis: «σπερατικὸν λόγον». Ἕτεροι δὲ προσάγουσι τὸν ὅρον: «σπερματισμόν».

ελκύει εἰς ἑαυτὴν τὰ πέριξ ὑλικὰ καὶ συνεγείρεται εἰς καυλόν, φύλλα καὶ στάχυν· καὶ ἄλλο τι εἶναι, ὅταν ἀποθνήσκῃ, ἕτερον δὲ ὅταν ἐγείρηται. Ἐπειδὴ δὲ οὐδὲ ἐν τῷ κόκκῳ τοῦ σίτου αἱ ρίζαι, ὁ κάλαμος, τὰ φύλλα, οἱ στάχυες, τὸ ἄχυρον, διαλύονται· κατὰ παρόμοιον λόγον ἐν τοῖς ἀνθρωπίνοις σώμασι παραμένουσιν ἀρχικαὶ δυνάμεις πρὸς ἀνάστασιν, καὶ ὡς ἐντεριώνη[1], δηλ. τῶν θνητῶν σωμάτων τρέφεται ἐν τῷ κόλπῳ τῆς γῆς. Ὅταν δὲ ἐπιστῇ ἡ ἡμέρα τῆς κρίσεως, καὶ ἐν φωνῇ Ἀρχαγγέλλου καὶ ἐν τῇ τελευταίᾳ σάλπιγγι ἡ γῆ θὰ φρίξῃ, τὰ σπέρματα παρευθὺς θὰ κινηθῶσι καὶ ἐν στιγμῇ ὥρας οἱ θνητοὶ θὰ ἐγερθῶσιν εἰς ζωήν· πλὴν οὐχὶ μετὰ τῶν αὐτῶν σαρκῶν οὐδ᾽ ἐν τῷ αὐτῷ τύπῳ θ᾽ ἀποκαταστῶσιν, ἐν ᾧ ὑπῆρξαν.

Θέλεις νὰ γνωρίζῃς τὴν ἀλήθειαν τῶν εἰρημένων, ἄκουε τοῦ Ἀποστόλου: « Ἀλλ᾽ ἐρεῖ τις· Πῶς ἐγείρονται οἱ νεκροί; ποίῳ δὲ σώματι ἔρχονται; Ἄφρον, σὺ ὃ σπείρεις, οὐ ζωοποιεῖται, ἐὰν μὴ ἀποθάνῃ· καὶ ὃ σπείρεις, οὐ τὸ σῶμα τὸ γενησόμενον σπείρεις, ἀλλὰ γυμνὸν κόκκον, εἰ τύχοι, σίτου ἤ τινος τῶν λοιπῶν.....» (Α΄. Κορ. ιε΄. 35—37).

Καὶ ἐπειδὴ εἴπομεν ἤδη ἐν μέρει περὶ τοῦ κόκκου τοῦ σίτου καὶ τοῦ σπέρματος τῶν δένδρων, νῦν θὰ διαλάβωμεν περὶ τοῦ πυρῆνος τοῦ στεμφύλου. Ὁ κόκκος εἶναι μικρός, ὥστε μόλις δύνασαι νὰ κατέχῃς αὐτὸν μεταξὺ τῶν δύο δακτύλων σου· ἀλλὰ ποῦ εἶναι αἱ ρίζαι; ποῦ ἡ πολύστροφος περιπλοκὴ τῶν ριζῶν τοῦ κορμοῦ καὶ τῶν βλαστῶν; ποῦ ἡ σκιὰ τῶν φύλλων καὶ ἡ ὡραιότης τῶν σταφυλῶν, αἵτινες σπαργῶσιν ἐκ τοῦ μέλλοντος οἴνου; Εἶναι ξηρὸν ὅ,τι κρατεῖται, καὶ μόλις διακρίνεται, ἀλλ᾽ ἐν τῷ ξηρῷ ἐκείνῳ κόκκῳ διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ κεκρυμμένου λόγου τοῦ σπέρματος, (δηλ. τοῦ νόμου τῆς μεταδόσεως), εὑρίσκεται τὸ ἀφρῶδες γλεῦκος. Ταῦτα ἀποδίδεις εἰς τὸ ξυλῶδες σπέρμα, (δηλ. προκειμένου περὶ τῶν δένδρων), ἀλλ᾽ εἰς τὸν ἄνθρωπον δὲν ἀποδίδεις. Τὸ φυτόν, ὅπερ θὰ καταστραφῇ, εἶναι οὕτως ἐστολισμένον· ὅ,τι δὲ θὰ παραμείνῃ, δὲν θὰ ἀναλάβῃ τὴν προτέραν εὐτέλειαν[2]. (Διατί νὰ νομίζωμεν ὅτι ὁ ἄνθρωπος, ὅστις διαμένει, θ᾽ ἀναλάβῃ ὀπίσω τὴν προτέραν αὐτοῦ ἀκαθαρσίαν;). Καὶ πάλιν θέλεις σάρκα, ὀστᾶ, αἷμα, μέλη, ἵνα διὰ τοῦ κουρέως κείρῃς τὴν αὔξουσαν κόμην, ἵνα ἡ ρίς σου τρέχῃ, αἱ ἐπαυξήσεις τῶν ὀνύχων ἀποτέμνωνται, ἵνα διὰ

1) Τινὲς ἀνέγνων «ἀντέριον, καὶ ἀνθέριον».

2) Ἡ πλοκὴ τοῦ Λατινικοῦ κειμένου δὲν εἶναι ὁμαλή: Haec ligno tribues, homini non tribues, quod periturum est, sic ornatur: quod mansurum est pristinam non recipiet vilitatem. Ὁ Hactenus ἀναγινώσκει: Haec ligno tribuis, quod periturum est: sic ornatur quod mansurum non est, nec pristinam recipiet vilitatem: et vis rursus ossa....

τῶν κατωτέρων μελῶν ἐκρέωσιν αἱ ἡδοναί; Ἐὰν ἀναφέρῃς αὐτὰς τὰς ἀτοπίας τῶν ἀμαθῶν, λησμονεῖς περὶ τῆς σαρκός, ἐν ᾗ ὡς ἐχθρᾶς δὲν δυνάμεθα νὰ εὐαρεστήσωμεν τῷ Θεῷ, καὶ λησμονεῖς περὶ τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν, ὅτι: «σπείρεται ἐν φθορᾷ, ἐγείρεται ἐν ἀφθαρσίᾳ· σπείρεται ἐν ἀτιμίᾳ, ἐγείρεται ἐν δόξῃ, σπείρεται ἐν ἀσθενείᾳ, ἐγείρεται ἐν δυνάμει· σπείρεται σῶμα ψυχικόν, ἐγείρεται σῶμα πνευματικόν.....» (Α΄. Κορ. ιε΄. 42, 44).

Νῦν βλέπομεν διὰ τῶν ὀφθαλμῶν, ἀκούομεν διὰ τῶν ὤτων, ἐνεργοῦμεν διὰ τῶν χειρῶν, περιπατοῦμεν διὰ τῶν ποδῶν. Ἀλλ' ἐν ἐκείνῳ τῷ πνευματικῷ σώματι θὰ εἴμεθα τὸ πᾶν ὅρασις, τὸ πᾶν ἀκοή, τὸ πᾶν ἐνέργεια, τὸ πᾶν κίνησις. Ὁ δὲ Κύριος θὰ μετασχηματίσῃ τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν εἰς τὸ σῶμα τῆς ἑαυτοῦ δόξης. Ὅταν εἶπε: «μετασχηματίσει» (Φιλιπ. γ΄. 21), ἀποκρούεται διαφορότης τῶν μελῶν, οἷς νῦν χρώμεθα· ἕτερον δὲ ἡμῖν πνευματικὸν καὶ αἰθέριον ἐπαγγέλλεται, ὅπερ δὲν ὑπόκειται τῇ ἀφῇ, οὐδ' ὁρᾶται τοῖς ὀφθαλμοῖς, οὐδὲ βάρει μετρεῖται. Ἡ δὲ μεταβολή, ἣν ὑφίσταται, ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς διαφορᾶς τῶν τόπων, ἐν οἷς μέλλει νὰ ἐγκατοικήσῃ. Ἄλλως ἐὰν θὰ ὑπάρχωσιν αἱ αὐταὶ σάρκες, καὶ σώματα, ἅτινα ὑπῆρξαν, τότε καὶ αὖθις θὰ ὑπάρχωσιν ἄρρενες καὶ θήλειαι, καὶ γάμος πάλιν. Οἱ ἄνδρες θὰ ἔχωσι τὰς λασίας ὀφρῦς καὶ τὴν μακρὰν γενειάδα, αἱ δὲ γυναῖκες τὰς μαλακὰς παρειὰς καὶ στενὰ στήθη, καὶ θὰ ἔχωσι τὰ σώματα αὐτῶν κατάλληλα πρὸς σύλληψιν, διὰ δὲ τὸν τοκετὸν ἡ γαστὴρ καὶ οἱ μηροὶ πρέπει νὰ διαπλατύνωνται. Θὰ ἐγείρωνται ἔτι νήπια, θὰ ἐγείρωνται καὶ γέροντες· τὰ μὲν ἵνα τρέφωνται, οὗτοι δὲ ἵνα ὑποβαστάζωνται διὰ βακτηριῶν. Μὴ δὲ ἀπατᾷ ὑμᾶς τοὺς ἁπλοϊκοὺς ἡ ἀνάστασις τοῦ Κυρίου, ὅστις ἔδειξε τὰς χεῖρας καὶ τὰς πλευράς, ἔστη ἐπὶ τῆς παραλίας, περιεπάτησεν ἐν ὁδοιπορίᾳ μετὰ τοῦ Κλεόπα καὶ εἶπεν, ὅτι ἔχει σάρκας καὶ ὀστᾶ. Ἐκεῖνο τὸ σῶμα εἶχεν ἰδιαίτερα προνόμια, ἐπειδὴ δὲν ἐγεννήθη ἐκ σπέρματος ἀνδρὸς καὶ ἐξ ἡδονῆς σαρκός. Ἔφαγε καὶ ἔπιε μετὰ τὴν ἑαυτοῦ Ἀνάστασιν, καὶ ἐνεφανίσθη ἐνδεδυμένος, καὶ παρέσχεν ἑαυτὸν νὰ ψηλαφηθῇ, ἵνα εἰς τοὺς ἀμφιβάλλοντας Ἀποστόλους ἐμβάλῃ τὴν πίστιν τῆς Ἀναστάσεως. Ἀλλ' ὅμως δὲν ἀπέκρυψε τὴν φύσιν ἀερίου καὶ πνευματικοῦ σώματος. Διότι εἰσέρχεται κεκλεισμένων τῶν θυρῶν, καὶ ἐν τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου γίνεται ἄφαντος ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν. Ἆρά γε καὶ ἡμεῖς μετὰ τὴν ἀνάστασιν θὰ πίνωμεν καὶ θὰ τρώγωμεν καὶ μετὰ τὸ φαγητὸν θὰ ἐκκομίζωμεν τὰ περιττώματα; Ποῦ δὲ ἡ ἐπαγγελία ἐκείνη: «τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀθανασίαν»; (Α΄. Κορ. ιε΄. 53).

Α.Π.Θ.

27. ***Σὰρξ καὶ σῶμα διαφέρουσιν. Ἡ πανουργία τῶν αἱρετικῶν.***

Αὕτη δ' εἶναι ἡ αἰτία, δι' ἣν ἐν τῇ ἐκθέσει τῆς πίστεώς σου, ἵν' ἀπατήσῃς τὰ ὦτα τῶν ἀμαθῶν, ἐννεάκις ὀνομάζεις τὸ σῶμα καὶ οὐδ' ἅπαξ τὴν σάρκα· καὶ ἐν τοσούτῳ οἱ ἄνθρωποι φρονοῦσιν, ὅτι σὺ ὁμολογεῖς σάρκας ἐν τοῖς σώμασιν, καὶ ὅτι σὰρξ εἶναι ὅ,τι καὶ σῶμα. Ἐὰν εἶναι τὸ αὐτό, τότε δὲν δηλοῖ διάφορόν τι. Ἐπειδὴ γνωρίζω, ὅτι σὺ θὰ εἴπῃς τοῦτο: «ἐνόμιζον ὅτι σὰρξ καὶ σῶμα εἶναι τὸ αὐτό· ὁμιλῶ δὲ ἁπλοϊκῶς». Ὅθεν διατί δὲν ὀνομάζεις μᾶλλον σάρκα, ἵνα δηλώσῃς τὸ σῶμα, καὶ ἀδιαφόρως ὁτὲ μὲν σάρκα, ὁτὲ δὲ σῶμα, ἵνα τὸ σῶμα ἐν τῇ σαρκὶ καὶ ἡ σὰρξ ἐν τῷ σώματι ἀποδεικνύηται; Ἀλλ' ἐμοὶ πίστευε, ὅτι ἡ σιωπή σου δὲν εἶναι ἁπλοϊκή. Ἐπειδὴ ἄλλος τις εἶναι ὁ ὁρισμὸς τῆς σαρκός, καὶ ἄλλος ὁ τοῦ σώματος· πᾶσα σὰρξ εἶναι σῶμα, ἀλλὰ πᾶν σῶμα δὲν εἶναι σάρξ. Σὰρξ εἰδικῶς εἶναι ὅτι συμπλέκεται ἐξ αἵματος, φλεβῶν, ὀστέων καὶ νεύρων. Τὸ δὲ σῶμα καίτοι λέγεται σάρξ, ἐνίοτε ὅμως ὀνομάζεται αἰθέριον, εἴτε ἀέριον, ὅπερ δὲν ὑπόκειται τῇ ἀφῇ καὶ τῇ ὁράσει καὶ πολλάκις εἶναι ὁρατὸν καὶ ἁπτόν. Ὁ τοῖχος εἶναι σῶμα, ἀλλ' οὐχὶ σάρξ, ὁ λίθος εἶναι σῶμα, ἀλλὰ δὲν λέγεται σάρξ. Ἐντεῦθεν ὁ Ἀπόστολος ὀνομάζει σώματα οὐράνια, καὶ σώματα ἐπίγεια. Τὸ οὐράνιον σῶμα τοῦ ἡλίου, τῆς σελήνης, τῶν ἀστέρων. Ἐπίγειον δὲ τὸ τοῦ πυρός, ἀέρος, ὕδατος, γῆς καὶ τῶν λοιπῶν, ἅτινα ἐμψυχούμενα ὑπὸ τῆς ψυχῆς εἶναι γνωστὰ ὡς συνιστάμενα ἐξ ὑλικῶν στοιχείων. Βλέπεις, ὅτι ἡμεῖς κατανοοῦμεν τὰ σοφίσματά σου καὶ τὰ μυστήρια, ἅτινα ὁμιλεῖς ἐν τοῖς κουβουκλίοις καὶ ἐν μέσῳ τῶν τελείων, καὶ τὰ ὁποῖα ὁ λαὸς ἔξωθεν ἱστάμενος δὲν δύναται ν' ἀκούσῃ; Διὰ τοῦτο ἀνυψοῦντες τὴν χεῖρα μέχρι τῶν ὤτων καὶ κτυπῶντες τοὺς δακτύλους, μειδιῶντες λέγετε: «Πᾶσα ἡ δόξα τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως» (Ψαλ. μδ'. 14)· καί: «εἰσήνεγκέ με ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ ταμεῖον αὐτοῦ». (Ἀσμ. Ἀσμ. α'. 4).

Ὅθεν εἶναι φανερόν, διατὶ ὁμιλεῖς περὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ σώματος καὶ οὐχὶ καὶ περὶ τῆς σαρκός· δηλονότι, ἵνα ἡμεῖς οἱ ἀμαθεῖς νομίζωμεν, ὅτι σὺ ὁμιλεῖς περὶ τῆς σαρκὸς ἐν τῷ σώματι, οἱ δὲ τέλειοι κατανοῶσιν, ὅτι ἡ σὰρξ ἀποκρούεται ἐν τῷ σώματι. Καὶ τέλος ὁ Ἀπόστολος ἐν τῇ Ἐπιστολῇ αὐτοῦ πρὸς Κολασσαεῖς θέλων νὰ καταδείξῃ τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ σαρκικὸν καὶ οὐχὶ πνευματικόν, ἀέριον, λεπτόν, ἐμφαντικῶς ὡμίλησε λέγων: «Καὶ ὑμᾶς ποτε ὄντας ἀπηλλοτριωμένους καὶ ἐχθροὺς τῇ διανοίᾳ ἐν τοῖς ἔργοις τοῖς πονηροῖς, νυνὶ δὲ ἀποκατήλλαξεν ἐν τῷ σώματι τῆς σαρκὸς αὐτοῦ διὰ τοῦ θανάτου, παραστῆσαι ὑμᾶς ἁγίους καὶ ἀμώμους καὶ ἀνεγκλήτους κατενώπιον αὐτοῦ» (Κολασ. α'. 21, 22)· καὶ πάλιν ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιστολῇ (β'. 11):

«ἐνῷ καὶ περιετμήθητε περιτομῇ ἀχειροποιήτῳ, ἐν τῇ ἀπεκδύσει τοῦ σώματος τῶν ἁμαρτιῶν τῆς σαρκὸς ἐν τῇ περιτομῇ τοῦ Χριστοῦ...».

Ἐὰν τὸ σῶμα δηλοῖ μόνον σάρκα, καὶ δὲν εἶναι ἀμφίβολος λέξις, οὐδ' ἔχει διαφόρους σημασίας, ἦτο ἀρκούντως περιττὸν νὰ εἴπῃ σωματικὸν καὶ σαρκικόν, ὡς ἐὰν ἡ σὰρξ μὴ κατενοεῖτο ἐν τῷ σώματι.

28. *Τὸ ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων παραδοθὲν σύμβολον τῆς πίστεως.*

Ἐν τῷ συμβόλῳ τῆς ἡμετέρας πίστεως καὶ ἐλπίδος, ὅπερ παραδοθὲν ἡμῖν ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων δὲν γράφεται ἐν χάρτῃ καὶ μελάνῃ, ἀλλ' ἐν τοῖς σαρκίνοις πίναξι τῆς καρδίας μετὰ τὴν περὶ Τριάδος ὁμολογίαν καὶ ἑνότητα τῆς Ἐκκλησίας, ἅπαν τὸ μυστήριον τῶν δογμάτων τοῦ Χριστιανοῦ κατακλείεται διὰ τῆς ἀναστάσεως τῆς σαρκός. Σὺ δὲ τοσοῦτον ἐνδιατρίβεις εἰς τὸ σῶμα, καὶ πάλιν εἰς τὸ σῶμα, καὶ ἐκ τρίτου περὶ τοῦ σώματος, καὶ μέχρις ἐννεάκις περὶ τοῦ σώματος εἴτε διὰ τοῦ λόγου, εἴτε δι' ἀριθμοῦ, καὶ οὐδ' ἅπαξ ὀνομάζεις τὴν σάρκα, ἐνῷ ἐκεῖνοι πάντοτε ὀνομάζουσι τὴν σάρκα, ἀποσιωπῶσι δὲ τὸ σῶμα. Ἀλλὰ καὶ ὅπερ πονήρως συνδέεις καὶ ἀποκρύπτεις προφυλάττων ἐπιδεξίως, γνώριζε, ὅτι ἡμεῖς κατανοοῦμεν. Ἐπειδὴ ἀποδεικνύεις τὴν ἀλήθειαν τῆς ἀναστάσεως δι' ἀποδείξεων, δι' ὧν ὁ Ὠριγένης ἀρνεῖται αὐτήν, καὶ διαβεβαιῶν τὰ ἀβέβαια διὰ τῶν ἀμφιβόλων, ἀνατρέπεις δι' αἰφνιδίου θυέλλης τὸν ἀκράδαντον οἶκον τῆς πίστεως. « Σπείρεται, ἔφη, σῶμα ψυχικόν, ἐγείρεται σῶμα πνευματικόν». « Ἐν γὰρ τῇ ἀναστάσει οὔτε γαμοῦσιν, οὔτε ἐκγαμίζονται, ἀλλ' ὡς ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ ἐν Οὐρανῷ εἰσι». (Α'. Κορ. ιε'. 44, Ματθ. κβ'. 30, πρβλ. Λουκ. κ'. 35).

Ποῖα ἄλλα παραδείγματα θὰ παρουσίαζες, ἐὰν ἠρνεῖσο τὴν ἀνάστασιν; Προτίθεσαι νὰ ὁμολογῇς, ὅτι ὁμιλεῖς περὶ τῆς ἀναστάσεως τῆς σαρκὸς ὡς ἀληθοῦς καὶ ὄχι φανταστικῆς. Κατόπιν ἐκείνων, δι' ὧν βαυκαλίζεις τὰ ὦτα τῶν ἀμαθῶν, ὅτι ἐν αὐτοῖς τοῖς σώμασιν, ἐν οἷς ἀποθνήσκομεν καὶ ἐνταφιαζόμεθα, ἀνιστάμεθα, τοῦτο μᾶλλον πρόσθετε καὶ λέγε: Καθὼς ὁ Κύριος μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἔδειξε τοὺς τύπους τῶν ἥλων ἐν ταῖς χερσί, καὶ ἀπέδειξε τὴν ἐν τῇ πλευρᾷ πληγὴν τῆς λόγχης εἰς τοὺς ἀμφιβάλλοντας Ἀποστόλους, ἐπειδὴ ἐφαντάζοντο, ὅτι βλέπουσι φάντασμα, ἀπεκρίθη: «Ψηλαφήσατέ με καὶ ἴδετε· ὅτι πνεῦμα σάρκα καὶ ὀστέα οὐκ ἔχει, καθὼς ἐμὲ θεωρεῖτε ἔχοντα» (Λουκ. κδ'. 39)· καὶ ἰδίᾳ πρὸς τὸν Θωμᾶν: «Φέρε τὸν δάκτυλόν σου ὧδε, καὶ ἴδε τὰς χεῖράς μου· καὶ φέρε τὴν χεῖρά σου, καὶ βάλε εἰς τὴν πλευράν μου καὶ μὴ γίνου ἄπιστος, ἀλλὰ πιστὸς» (Ἰω. κ. 27).

Οὕτω καὶ ἡμεῖς μετὰ τὴν ἀνάστασιν θὰ ἔχωμεν τὰ αὐτὰ μέλη, οἷς νῦν χρώμεθα, τὰς αὐτὰς δὲ σάρκας καὶ αἷμα καὶ ὀστᾶ, ὧν τὰ ἔργα, οὐχὶ δὲ καὶ ἡ φύσις, καταδικάζεται. Καὶ τέλος ἐν τῇ Γενέσει (στ΄· 3) γέγραπται: « Οὐ μὴ καταμείνῃ τὸ πνεῦμά μου ἐν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις εἰς τὸν αἰῶνα, διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς σάρκας ». Καὶ Παῦλος ὁ Ἀπόστολος περὶ τῆς ψευδοῦς διδασκαλίας καὶ τῶν ἔργων τῶν Ἰουδαίων λέγει: « εὐθέως οὐ προσανεθέμην σαρκὶ καὶ αἵματι» (Γαλ. α΄. 16). Καὶ πρὸς τοὺς Ἁγίους, οἵτινες βεβαίως ἦσαν ἐν σαρκί, λέγει: «Ὑμεῖς δὲ οὐκ ἐστὲ ἐν σαρκί, ἀλλ' ἐν πνεύματι, εἴπερ πνεῦμα Θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν ». (Ρωμ. η΄. 9). Ἐπειδὴ ἀρνούμενος ὅτι αὐτοὶ ἦσαν ἐν σαρκί, οἵτινες προδήλως ἦσαν ἐν σαρκί, κατεδίκαζεν ὄχι τὴν φύσιν τῆς σαρκός, ἀλλὰ τὰ πλημμελήματα.

29. *Ἡ ἀληθὴς ὁμολογία τῆς Ἀναστάσεως. Ἠλίας καὶ Ἐνώχ.*

Αὕτη εἶναι ἡ ἀληθὴς ὁμολογία τῆς Ἀναστάσεως, ἥτις οὕτω δόξαν ἀπονέμει τῇ σαρκί, χωρὶς ν' ἀφαιρῇ τὴν ἀλήθειαν. Ὅ,τι μὲν ὁ Ἀπόστολος λέγει: «τὸ φθαρτὸν τοῦτο καὶ τὸ θνητὸν» (Α΄. Κορ. ιε΄.), δείκνυσιν αὐτὸ τοῦτο τὸ σῶμα, δηλ. τὴν σάρκα, ἥτις τότε ἐβλέπετο. Ὅ,τι δὲ ἐπισυνάπτει: « δεῖ γάρ .... ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν καὶ ἀθανασίαν», ἐκεῖνο ὅπερ θὰ ἐνδυθῇ, δηλ. τὸ ἔνδυμα, δὲν λέγει ὅτι θὰ καταργήσῃ τὸ σῶμα, ὅπερ περικοσμεῖ ἐν δόξῃ, ἀλλ' ὅ,τι πρότερον ἦτο ἄδοξον, θὰ καταστήσῃ ἔνδοξον, ὥστε διὰ τῆς ἀπεκδύσεως τοῦ ἀκαθάρτου χιτῶνος τῆς θνητότητος καὶ ἀσθενείας, θὰ ἐνδυθῶμεν διὰ τοῦ χρυσοῦ τῆς ἀθανασίας καί, ἵνα οὕτως εἴπω, διὰ τῆς μακαριότητος τῆς δυνάμεως καὶ ἀρετῆς, θέλοντες νὰ μὴ ἀποστερηθῶμεν τῆς σαρκός, ἀλλὰ νὰ ἐνδυθῶμεν ἐν δόξῃ, καὶ τὸν ἡμέτερον οἶκον τὸν Οὐράνιον ἐπιθυμοῦντες νὰ ἐνδυθῶμεν, ὥστε τὸ θνητὸν νὰ καταποθῇ ὑπὸ τῆς ζωῆς. Βεβαίως οὐδεὶς ἐνδύεται, ἂν μὴ πρότερον ἦτο ἐνδεδυμένος. Οὕτω καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν μετεμορφώθη ἐπὶ τοῦ ὄρους ἐν δόξῃ (Ματθ. ιζ΄. 2. Μαρκ. θ΄.)· οὐχὶ ὅτι τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας καὶ τὰ λοιπὰ μέλη ἀπώλεσε καὶ αἰφνιδίως ἀνελίσσετο εἰς τὸ στρογγύλον εἴτε τοῦ ἡλίου, εἴτε τῆς σφαίρας, ἀλλ' ὅτι αὐτὰ τὰ μέλη ὑπὸ τῆς λαμπηδόνος τοῦ ἡλίου πυρρούμενα, ἐθάμβωσαν τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν Ἀποστόλων· ἐντεῦθεν καὶ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ μετεβλήθησαν εἰς λάμψιν ὄχι εἰς ἀέρα, ἐκτὸς ἐὰν διαβεβαιοῖς, ὅτι καὶ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ ἦσαν πνευματικά. «Καὶ ἔλαμψε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος, τὰ δὲ ἱμάτια αὐτοῦ ἐγένετο λευκὰ ὡς τὸ φῶς» (Ματθ. ιζ΄. 2). Ὅταν δὲ τὸ πρόσωπον ὀνομάζεται, ὑπολαμβάνω, ὅτι καὶ τὰ λοιπὰ μέλη συγκαταλέγονται. Ὁ

Ἐνὼχ μετέστη ἐν σαρκί. Ὁ Ἠλίας ἐν σαρκὶ ἡρπάγη εἰς τὸν Οὐρανὸν (Γένεσ. ε'. 4. Βασιλ. ΙΙ), καὶ δὲν εἶναι θνητοὶ καὶ ἤδη εἶναι ἄποικοι τοῦ Παραδείσου καὶ ἔχουσι τὰ μέλη, μεθ' ὧν ἡρπάγησαν καὶ μετεφέρθησαν. Ὅ,τι δὲ ἡμεῖς ἐπιδιώκομεν τῇ νηστείᾳ, ἐκεῖνοι κατέχουσι διὰ τῆς μετὰ τοῦ Θεοῦ ἐπικοινωνίας. Ζῶσιν ἐν οὐρανίῳ ἄρτῳ καὶ ἱκανοποιοῦνται ἐπὶ παντὶ ρήματι τοῦ Θεοῦ, ἔχοντες τὸν αὐτὸν ὡς Κύριον, καὶ φαγητόν. Ἄκουε τοῦ Κυρίου λέγοντος: «ἔτι δὲ καὶ ἡ σὰρξ κατασκηνώσει ἐπ' ἐλπίδι» (Ψαλμ. ιε'. 9)· καὶ ἀλλαχοῦ: « οὐδὲ ἡ σὰρξ αὐτοῦ εἶδε διαφθοράν ». (Πράξ. β'. 31)· καὶ πάλιν: «πᾶσα σὰρξ ὄψεται τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ» (Ἡσ. μ'. 5). Καὶ σὺ πάντοτε ἐπιδιπλασιάζεις τὸ σῶμα; Προτίμησον μᾶλλον τὸν Ἰεζεκιήλ, ὅστις συνδέων ὀστᾶ μετὰ ὀστῶν καὶ ἐξάγων αὐτὰ ἐκ τῶν τάφων αὐτῶν καὶ ποιῶν αὐτὰ νὰ ἵστανται εἰς τοὺς πόδας, συνδέει διὰ σαρκῶν καὶ νεύρων καὶ καλύπτει ἄνωθεν διὰ δέρματος. (λζ'. 1.).

30. ***Ὁ Ἰὼβ ἀθλητὴς τῆς Ἐκκλησίας πρὸ Χριστοῦ. Ὁ Ἰὼβ φαίνεται ὅτι ἔγραψε κατὰ τοῦ μέλλοντος Ὠριγένους.***

Ἠχεῖ Ἰὼβ ὁ νικητὴς τῶν βασάνων καὶ μαρτυρεῖ ξύων δι' ὀστράκου τὸ πυῶδες τῆς σαρκός, συνειθίζων τὰς δυστυχίας του μετ' ἐλπίδος καὶ ἀληθείας τῆς ἀναστάσεως. « Τίς γὰρ ἂν δοίη γραφῆναι τὰ ρήματά μου.... ἐν γραφείῳ σιδηρῷ καὶ μολύβῳ, ἢ ἐν πέτραις ἐγγλυφῆναι; Οἶδα γὰρ ὅτι ἀέναός ἐστιν ὁ ἐκλύειν με μέλλων ἐπὶ γῆς ἀναστῆσαι τὸ δέρμα μου τὸ ἀναντλοῦν ταῦτα. Παρὰ γὰρ Κυρίου ταῦτά μοι συνετελέσθη, ἃ ἐγὼ ἐμαυτῷ συνεπίσταμαι, ἃ ὁ ὀφθαλμός μου ἑώρακε, καὶ οὐκ ἄλλος, πάντα δέ μοι συντετέλεσται ἐν κόλπῳ». (Ἰὼβ ιθ'. 23).

Τί τῆς προφητείας ταύτης σαφέστερον; Οὐδεὶς ὁμιλεῖ τόσον σαφῶς περὶ τῆς Ἀναστάσεως μετὰ Χριστόν, ὅσον αὐτὸς πρὸ Χριστοῦ. Θέλει, ἵνα οἱ λόγοι αὐτοῦ διαρκέσωσιν ἐς ἀεί, καὶ μὴ ἐξαλειφθῶσιν ὑπὸ οὐδεμιᾶς παλαιότητος, ἀλλὰ ἀποτυπωθῶσιν εἰς μολυβδίνας πλάκας καὶ ἐγγλυφῶσιν ἐπὶ λίθου. Ἐλπίζει διὰ τὴν ἀνάστασιν, ἢ μᾶλλον ἐγνώριζε καὶ εἶδεν, ὅτι ὁ Χριστὸς ὁ Λυτρωτὴς αὐτοῦ ἔζη καὶ ὅτι κατὰ τὴν τελευταίαν ἡμέραν θὰ ἐγερθῇ ἐκ τῆς γῆς. Δὲν εἶχεν ἀποθάνει ἕως τότε ὁ Κύριος, καὶ ὁ ἀθλητὴς τῆς Ἐκκλησίας ἔβλεπε τὸν Λυτρωτὴν αὐτοῦ ἀνιστάμενον ἐκ τοῦ Ἅδου. Ἐκεῖνο δέ: «Καὶ ἐνδυθήσομαι πάλιν τὸ δέρμα μου καὶ ἐν τῇ σαρκί μου ὄψομαι τὸν Θεόν», νομίζω ὅτι δὲν ὁμιλεῖ, ὡς ἐραστὴς τῶν σαρκῶν, ἃς ἔβλεπε σηπομένας καὶ καταμαραινομένας ἀλλ' ἐκ πεποιθήσεως, ὅτι θὰ ἀναστῇ, περιφρονεῖ τῶν παρόντων διὰ τῆς παρηγορίας τῶν μελλόντων. Πάλιν λέγει: «Περιβληθήσομαι τὸ δέρμα μου ». Ποῦ δὲ ἐνταῦθα τὸ αἰθέριον σῶμα;

ποῦ δὲ τὸ ἀέριον, ἢ τὸ ὅμοιον πνεύματι ἢ αὔρα; Βεβαίως ὅπου δέρμα καὶ σάρξ, ὅπου ὀστᾶ καὶ νεῦρα, καὶ αἷμα καὶ φλέβες, ἐκεῖ τὸ δέμας τῆς σαρκός, ἐκεῖ ἡ ἰδιότης τοῦ γένους[1]. « Καὶ ἐν τῇ σαρκί μου, ἔφη, ὄψομαι τὸν Θεόν ». Ἀφοῦ πᾶσα σὰρξ θὰ ἴδῃ τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ καὶ τὸν Ἰησοῦν ὡς Θεόν, τότε καὶ ἐγὼ θὰ ἴδω τὸν Λυτρωτὴν καὶ Σωτῆρα καὶ Θεόν μου. Θὰ ἴδω ὅμως ἐν αὐτῇ τῇ σαρκί, ἥτις νῦν με βασανίζει, ἥτις νῦν τήκεται διὰ λύπης. Ὅθεν ἐν σαρκὶ θὰ ἴδω τὸν Θεόν, ἐπειδὴ πάσας τὰς ἀσθενείας μου διὰ τῆς ἑαυτοῦ ἀναστάσεως ὑγίασεν. Δὲν σοῦ φαίνεται, ὅτι ἤδη ὁ Ἰὼβ τότε ἔγραφε κατὰ τοῦ Ὠριγένους, καὶ διὰ τὴν πραγματικότητα τῆς σαρκός, ἐν ᾗ ἐβασανίζετο, διεξάγων ἕτερον ἀγῶνα κατὰ τῶν αἱρετικῶν; Ἐπειδὴ εἶναι λυπηρόν, ἐὰν τοσαῦτα ὑπέφερεν εἰς μάτην, καὶ ὅτι πνευματικῶς θ' ἀναστῇ ἄλλη ἀντ' αὐτῆς, ἐν ᾗ ὑπέφερε σαρκικῶς.

Ἐντεῦθεν καὶ πάντα τὰ μυστήρια ἀβεβαίας ὁμολογίας κατέκλεισεν ἐκπεφασμένως λέγων: « Τίνα θὰ ἴδω ἐγὼ ὁ ἴδιος καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ οὐχὶ ἕτερόν τι θὰ παρατηρῶνται». Ἐὰν αὐτὸς δὲν θὰ ἀναστῇ ἐν τῷ γένει του, καὶ διὰ τῶν αὐτῶν μελῶν, ἅτινα ἔκειντο ἐν τῇ κοπρίᾳ, ἐὰν δὲν θὰ ἀνοίξῃ τοὺς αὐτοὺς ὀφθαλμούς, ἵνα ἴδῃ τὸν Θεόν, δι' ὧν τότε ἔβλεπε τοὺς σκώληκας, ποῦ θὰ εἶναι λοιπὸν ὁ Ἰώβ;

Αἴρεις τὰ συστατικὰ τοῦ Ἰὼβ καὶ δίδεις μοι κενὴν φράσιν τοῦ ἀνισταμένου, ὡς ἐὰν θέλῃς νὰ διορθώσῃς πλοῖον μετὰ ναυάγιον καὶ ἀρνεῖσαι ἓν ἕκαστον πρᾶγμα, ἐξ ὧν τὸ πλοῖον κατασκευάζεται.

31. ***Ἐν τίνι συνίσταται ἡ ἀλήθεια τῆς ἀναστάσεως. Ἡ ὑποσχεθεῖσα ἡμῖν ὁμοιότης πρὸς τοὺς Ἀγγέλους ἐν τίνι συνίσταται.***

Θὰ ὁμιλήσω ἐλευθέρως, καίτοι περιστρέφετε τὰ στόματά σας, ἐκτίλλετε τὴν κόμην σας, ποδοκροτεῖτε, ἀναλαμβάνετε λίθους ὡς οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ θὰ ὁμολογήσω τὴν πίστιν τῆς Ἐκκλησίας ἐλευθερώτατα. Ἡ ἀλήθεια τῆς Ἀναστάσεως ἄνευ σαρκὸς καὶ ὀστῶν, ἄνευ αἵματος καὶ μελῶν, εἶναι ἀδύνατον νὰ κατανοηθῇ. Ὅπου σὰρξ καὶ ὀστᾶ, καὶ μέλη καὶ αἷμα ὑπάρχουσιν, ἐκεῖ κατ' ἀνάγκην πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ἡ διαφορότης τοῦ γένους. Ὅπου δὲ ὑπάρχει ἡ διαφορὰ τοῦ γένους, ἐκεῖ ὁ Ἰωάννης εἶναι Ἰωάννης, καὶ ἡ Μαρία εἶναι Μαρία. Μὴ φοβοῦ τοὺς γάμους ἐκείνων, οἵτινες ἔτι πρὸ τοῦ θανάτου ἔζησαν ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτῶν γένει, χωρὶς νὰ χρησιμοποιήσωσι τοῦτο. Ὅταν λέγηται: «Ἐν γὰρ τῇ ἀναστάσει οὔτε γαμοῦσιν, οὔτε ἐκγαμίζονται» (Ματθ. κβ΄. 30), ἀναφέρεται εἰς ἐκείνους, οἵτινες, ἐνῷ δύνανται νὰ γαμήσωσι, δὲν γα-

1) Δηλ. ἄρρεν καὶ θῆλυ.

μοῦσιν. Ἐπειδὴ οὐδεὶς λέγει περὶ τῶν Ἀγγέλων: «Οὔτε γαμοῦσιν, οὔτε ἐκγαμίζονται». Ἐγὼ οὐδέποτε ἤκουσα νὰ πανηγυρίζηται ἐν Οὐρανῷ ὁ γάμος τῶν πνευματικῶν ἀρετῶν. Ἀλλ' ὅπου ὑπάρχει γένος, ἐκεῖ ὑπάρχει ἀνὴρ καὶ γυνή. Ἐντεῦθεν καὶ σὺ ἠναγκάσθης ὑπὸ τὸ βάρος τῆς ἀληθείας, καίτοι ἄκων, νὰ ὁμολογήσῃς, καὶ εἶπας: «Εἴτε νὰ στέψῃ τὸ σῶμα, ὅπερ ἁγνῶς καὶ δικαίως ἔζησεν, εἴτε νὰ καταδικάσῃ τὸ σῶμα, ὅπερ ἐδούλευσε ταῖς ἡδοναῖς καὶ τῇ ἀδικίᾳ».

Ἆρον τὸ σῶμα καὶ θὲς σάρκα, καὶ τότε δὲν θὰ ἀρνηθῇς τὸν ἄνδρα καὶ τὴν γυναῖκα. «Ἐπειδή, τίς ἔζησε μετὰ δόξης τῆς αἰδημοσύνης, ὅστις δὲν ἔχει γένος, δι' οὗπερ ἡ ἀναίδεια θὰ καθίστατο δυνατή»[1]; Τίς δέ ποτε ἔστειψεν λίθον, διότι παρθένος διέμεινεν; Ἐπαγγέλλεται ἡμῖν ἡ πρὸς τοὺς Ἀγγέλους ὁμοιότης, δηλ. ἡ μακαριότης ἐκείνη, ἐν ᾗ οἱ Ἄγγελοι ὑπάρχουσιν ἄνευ σαρκὸς καὶ γένους· ἀλλ' αὕτη θὰ δοθῇ ἡμῖν, ἐν τῇ ἡμετέρᾳ σαρκὶ καὶ ἐν τῷ ἡμετέρῳ γένει.

Οὕτω πιστεύει ἡ ἐμὴ ἁπλοϊκότης, καὶ οὕτως ἀντιλαμβάνεται νὰ ὁμολογῇ τὸ γένος ἄνευ τῆς ἐξασκήσεως αὐτοῦ, ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἀνίστανται, καὶ οὕτως αὐτοὶ ἐξισοῦνται τοῖς Ἀγγέλοις. Οὐδὲ θὰ φανῇ πάραυτα περιττὴ ἡ τῶν μελῶν ἀνάστασις, ἅτε μὴ ἐχόντων ἴδιον καθῆκον, ἀφοῦ, ἐνῷ εἰσέτι ἐσμὲν ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ, τείνομεν νὰ μὴ ἐκπληρῶμεν τὰ καθήκοντα τῶν μελῶν. Ἡ ὁμοιότης δὲ πρὸς τοὺς Ἀγγέλους, δὲν δηλοῖ μεταβολὴν τῶν ἀνθρώπων εἰς τοὺς Ἀγγέλους, ἀλλὰ τὴν τελειοποίησιν αὐτῶν ἐν τῇ ἀθανασίᾳ καὶ τῇ δόξῃ.

32. *Ἐνὼχ καὶ Ἠλίας τὸ δεύτερον.*

Αἱ ἀποδείξεις δέ, ἃς μεταχειρίζεσαι ἐκ τῶν παίδων καὶ νηπίων καὶ γερόντων καὶ φαγητῶν καὶ περιττωμάτων κατὰ τῆς Ἐκκλησίας, δὲν εἶναι ἰδικαί σου, ἀλλ' ἀπορρέουσιν ἐξ ἐθνικῆς πηγῆς. Ἐπειδὴ οἱ ἐθνικοὶ τὰ αὐτὰ ἀντιτείνουσιν ἡμῖν. Σὺ δὲ ὅστις λέγεις, ὅτι εἶσαι Χριστιανός, ἀπόθες τὰ ὅπλα τῶν ἐθνικῶν. Ἐκεῖνοι πρέπει νὰ μάθωσι μᾶλλον παρὰ σοῦ νὰ ὁμολογῶσι τὴν ἀνάστασιν τῆς σαρκός, ἢ σὺ παρ' ἐκείνων, ν' ἀρνῆσαι αὐτήν. Ἐὰν σὺ ἐγκαταριθμῆσαι μεταξὺ τῶν ἐχθρῶν, δεῖξον σαυτὸν ἐλευθέρως ἀντίπαλον, ἵν' ἀναλάβῃς τὰς κατὰ τῶν ἐθνικῶν ἐκτοξευομένας πληγάς. Δίδω σοι (ὑποχωρῶ εἰς τοῦτο) τὰς τροφούς σου, διὰ νὰ καθησυχάσωσι τὰ νήπια, ἵνα μὴ κλαυθμυρίζωσι, δίδω βαθυγήρους γέροντας, ἵνα μὴ ὑπὸ τοῦ ψύχους τοῦ χειμῶνος ῥικνοῦνται.

1) Δηλ. τίς δύναται νὰ καυχηθῇ ἐφ' ἁγνότητι βίου, μὴ ὑπάρχοντος γένους;

Ἔτι μάτην οἱ κουρεῖς ἐδιδάχθησαν τὴν τέχνην αὐτῶν, ἀφοῦ γνωρίζομεν, ὅτι ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς ἐπὶ 40 ἔτη δὲν ᾐσθάνθη τὴν αὔξησιν οὔτε τῶν ὀνύχων, οὔτε τῆς κόμης· καὶ τὸ δὴ μεῖζον, τὰ ἐνδύματα αὐτῶν δὲν ἐτρίβησαν, οὐδ' ἐπαλαιώθησαν τὰ ὑποδήματα αὐτῶν. Ὁ Ἐνὼχ καὶ Ἠλίας, περὶ ὧν εἴπομεν, ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον διαμένουσιν εἰς τὴν αὐτὴν ἡλικίαν, ἐν ᾗ ἡρπάγησαν. Ἔχουσιν ὀδόντας, γαστέρα, γεννητικὰ μόρια, καὶ ὅμως δὲν χρήζουσιν οὔτε φαγητοῦ, οὔτε συζύγων. Τί διαβάλλεις τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ; ὅστις δύναται ἐκ τῆς ἐντεριώνης ἐκείνου καὶ ἐκ τῆς ὑμετέρας οὐ μόνον σάρκας ἐκ σαρκῶν νὰ ἐξαγάγῃ, ἀλλὰ καὶ σώματα· καὶ ἄλλο ἐξ ἄλλου νὰ καταστήσῃ, καὶ ἐκ τοῦ ὕδατος, δηλονότι ἐκ τῆς εὐτελείας τῶν σαρκῶν, νὰ μεταβάλῃ εἰς πολυτίμους οἴνους ἀερίου σώματος. Δύναται δὲ διὰ τῆς αὐτῆς δυνάμεως, δι' ἧς ἐκ τοῦ μηδενὸς τὰ πάντα ἐδημιούργησε, ν' ἀποκαταστήσῃ ὅσα ὑπῆρξαν, ἐπειδὴ πολὺ ὀλιγώτερον εἶναι ν' ἀποκαταστήσῃ ὅ,τι ὑπῆρξεν, ἢ νὰ δημιουργήσῃ ὅ,τι δὲν ὑπῆρξε. Θαυμάζεις, ἐὰν ἐκ τῶν νηπίων καὶ γερόντων γίνῃ ἀνάστασις εἰς τὴν ἡλικίαν τελείου ἀνδρός, ἀφοῦ ἐκ τοῦ χοὸς ἀποτελειωθεὶς ὁ ἄνθρωπος ἐγένετο χωρὶς νὰ διέλθῃ διά τινος σταθμοῦ ἡλικίας; Ἡ πλευρὰ μεταβάλλεται εἰς γυναῖκα, καὶ κατὰ τρίτον τρόπον τῆς ἀνθρωπίνης δημιουργίας, τὰ ρυπαρὰ καί, ἐφ' οἷς ἐρυθριῶμεν, ἡμέτερα γεννητικὰ στοιχεῖα μεταβάλλονται εἰς σάρκας, συνδέονται διὰ τῶν μελῶν, ρέουσιν εἰς τὰς φλέβας καὶ ἀποσκληρύνονται ἐν τοῖς ὀστέοις. Θέλεις καὶ τέταρτον τρόπον τῆς ἀνθρωπίνης γεννήσεως ν' ἀκούσῃς; «Πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σὲ καὶ δύναμις Ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι· διὸ καὶ τὸ γεννώμενον ἅγιον κληθήσεται Υἱὸς Θεοῦ». (Λουκ. α'. 35.). Ἄλλως ὁ Ἀδάμ, ἄλλως ἡ Εὔα, ἑτέρως ὁ Ἄβελ καὶ ἑτέρως ὁ ἄνθρωπος Ἰησοῦς Χριστός. Ἐν πάσαις δὲ ταῖς διαφόροις ἀρχαῖς ἡ μία φύσις τοῦ ἀνθρώπου δὲν διαφέρει.

33. *Μαρτυρίαι αἵτινες ἀποδεικνύουσιν ἀληθῆ τὴν ἀνάστασιν. Τί σημαίνει ἡ λέξις ἀνάστασις.*

Ἐὰν ἤθελον ν' ἀποδείξω τὴν ἀνάστασιν τῆς σαρκὸς καὶ πάντων τῶν μελῶν, καὶ κατέφευγον εἰς τὰς ἐξηγήσεις μιᾶς ἑκάστης τῶν μαρτυριῶν, τοῦτο θὰ ἦτο ἔργον πολλῶν βιβλίων· ἀλλ' ἡ παροῦσα αἰτία δὲν ἀπαιτεῖ τοῦτο. Ἐπειδὴ δὲν ἐσκόπουν ν' ἀπαντήσω εἰς πάντα τὰ σημεῖα τοῦ Ὠριγένους, ἀλλὰ νὰ ἐκθέσω τὰ μυστήρια τῆς ἀπατηλῆς ἱκανοποιήσεως[1]. Ἐν τούτοις ἐπειδὴ ἐμακρηγόρησα ἐν τῇ διαβεβαιώσει τῶν ἐναντίων καὶ φοβοῦμαι μή, ἐνῷ σπουδάζω νὰ ἐκθέσω τὰς ἀπά-

1) Ἐννοεῖται ἡ Ἀπολογία.

τας, ἐγκαταλείψω σκάνδαλόν τι τῷ ἀναγνώστῃ, θὰ θέσω τὰς μαρτυρίας συντόμως καὶ ἀκριβῶς καὶ ἐπιτροχάδην θὰ πραγματευθῶ, ἵνα δι' ὅλου τοῦ κύρους τῶν Γραφῶν ἀγωνισθῶμεν κατὰ τῶν δεδηλητηριασμένων ἀποδείξεων. Ὅστις δὲν ἔχει ἔνδυμα γάμου, οὐδ' ἐξετέλεσε τὴν ἐντολὴν ἐκείνην: «ἔστωσαν λευκὰ πάντοτε τὰ ἱμάτιά σου», ὑποχρεοῦται χερσί τε καὶ ποσὶ νὰ μὴ ἀνακλίνηται ἐν τῷ συμποσίῳ, μηδὲ νὰ κάθηται ἐπὶ τῆς ἕδρας, μηδὲ νὰ ἵσταται ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ· ἀλλὰ στέλλεται εἰς τὴν γέενναν, ὅπου ὁ κλαυθμὸς τῶν ὀφθαλμῶν καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων (Ματθ. κβ'. 14). «Ἀλλὰ καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς ὑμῶν πᾶσαι ἠρίθμηνται» (Λουκ. ιβ'. 7). Ἐὰν δὲ αἱ τρίχες, νομίζω, εὐκολώτερον οἱ ὀδόντες. Εἰς μάτην δὲ θὰ ἦσαν ἠριθμημέναι, ἐὰν μέλλωσί ποτε νὰ καταστραφῶσιν. «Ἔρχεται ὥρα καὶ νῦν ἐστιν, ὅτε οἱ νεκροὶ ἀκούσονται τῆς φωνῆς τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ οἱ ἀκούσαντες ζήσονται»[1] (Ἰωάν. ε'. 25). Ἀκούουσι διὰ τῶν ὤτων, ἐκπορεύονται διὰ τῶν ποδῶν. Τοῦτο ἤδη πρότερον καὶ ὁ Λάζαρος ἐποίησεν. Ἐκπορεύονται δὲ ἐκ τῶν μνημείων, δηλονότι οἱ ἐν τοῖς μνημείοις κατακείμενοι νεκροὶ θ' ἀναστῶσιν ἐκ τῶν τάφων αὐτῶν. Ἐπειδὴ ἡ ἐκ τοῦ Θεοῦ δρόσος θεραπεύει αὐτὰ τὰ ὀστᾶ. Τότε θὰ πληρωθῇ ὅ,τι ὁ Κύριος εἶπε διὰ τοῦ Προφήτου: «Εἴσελθε ὁ λαός μου εἰς τὰ ταμεῖά σου, ἕως ἂν παρέλθῃ ἡ ὀργή μου». (Ἡσ. κστ'. 20). Ταμεῖα δηλοῦσι τοὺς τάφους, ὅθεν ἐκπορεύεται ὅ,τι ἐκρύβη· καὶ θὰ ἐξέλθωσιν ἐκ τῶν τάφων αὐτῶν ὡς νεβροὶ ἐλεύθεροι ἐκ τῶν δεσμῶν. Θὰ χαρῇ ἡ καρδία αὐτῶν, καὶ τὰ ὀστᾶ αὐτῶν ὡς ἥλιος θ' ἀνατείλωσιν, καὶ θὰ παρουσιασθῇ πᾶσα σὰρξ ἐνώπιον τοῦ Κυρίου, καὶ θὰ διατάξῃ τοὺς ἰχθύας τῆς θαλάσσης καὶ θὰ ἐμέσωσι τὰ ὀστᾶ, ἅτινα κατέφαγον καὶ θ' ἀποτελέσῃ τὴν ἀλληλουχίαν τῶν ὀστῶν, καὶ ὅσοι ἐν τῇ κόνει τῆς γῆς ἐκοιμήθησαν, θ' ἀναστῶσιν, οἱ μὲν εἰς ζωὴν αἰώνιον, οἱ δὲ εἰς ὀνειδισμὸν καὶ αἰσχύνην αἰώνιον (Δανιὴλ ιβ'. 2). Τότε οἱ δίκαιοι θὰ ἴδωσι τὰς τιμωρίας καὶ βασάνους τῶν ἀσεβῶν, «ὧν ὁ σκώληξ οὐ τελευτήσει, καὶ τὸ πῦρ αὐτῶν οὐ σβεσθήσεται καὶ ἔσονται εἰς ὅρασιν πάσῃ σαρκὶ» (Ἡσ. ξστ'. 24).

Ὅσοι λοιπὸν κατέχομεν τὴν ἐλπίδα ταύτην, καθὼς παρεδώκαμεν τὰ μέλη ἡμῶν δοῦλα τῇ ἀκαθαρσίᾳ καὶ ἐξ ἀνομίας εἰς ἀνομίαν, οὕτω νῦν ἀναδείξωμεν αὐτὰ δοῦλα τῇ δικαιοσύνῃ εἰς ἁγιασμόν, ὥστε ἀνιστάμενοι ἐκ νεκρῶν, νὰ περιπατήσωμεν ἐν καινότητι ζωῆς. (Ρωμ. ς'. 19). Καθ' ὃν τρόπον καὶ ἡ ζωὴ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ ἐκδηλοῦται ἐν τῷ ἡμετέρῳ θνητῷ σώματι, καὶ ὅστις ἤγειρε τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν

1) Ἐν τῷ Λατινικῷ ὑπάρχει: «Ἐκπορεύσονται».

Α.Π.Θ.

ἐκ τῶν νεκρῶν, θὰ ζωοποιήσῃ καὶ τὰ θνητὰ ἡμῶν σώματα διὰ τὸ ἐν ἡμῖν ἐνοικοῦν πνεῦμα αὐτοῦ (Β'. Κορ. δ'. 14). Εἶναι δὲ δίκαιον, ἵνα, καθὼς περιφέρωμεν πάντοτε τὴν ἀπονέκρωσιν τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ ἡμετέρῳ σώματι, ὁμοίως καὶ ἡ ζωὴ τοῦ Ἰησοῦ ἀποκαλύπτηται ἐν τῷ ἡμετέρῳ θνητῷ σώματι, δηλονότι ἐν τῇ σαρκὶ θνητῇ μὲν κατὰ φύσιν, ἀθανάτῳ δὲ κατὰ χάριν. Ὁρᾷ καὶ ὁ Στέφανος τὸν Ἰησοῦν ἑστῶτα ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς (Πράξ. ζ'.) καὶ ἡ χεὶρ τοῦ Μωϋσέως μετεβλήθη εἰς λευκότητα χιόνος, καὶ εἶτα ἀποκατέστη εἰς τὸ ἀρχαῖον αὐτῆς χρῶμα (Ἔξ. δ'.) καὶ χεὶρ ὑπῆρξεν ἐν ἑκατέρᾳ τῇ διαφορᾷ. Ὁ κεραμεὺς ἐκεῖνος τοῦ Ἱερεμίου, οὗ τὸ ἀγγεῖον, ὅπερ ἐποίησε διὰ τὴν σκληρότητα τῶν λίθων συνεθραύσθη, ἐκ τοῦ αὐτοῦ ὑλικοῦ καὶ ἐκ τοῦ αὐτοῦ πηλοῦ ἀποκατέστησεν ὅ,τι εἶχε καταθρυμματισθῇ (Ἱερεμ. ιη'. 3, 4). Ὅρα δέ μοι καὶ αὐτὴν τὴν λέξιν «ἀνάστασις», δηλοῦσαν οὐχὶ ὅτι ἕτερον καταστρέφεται, καὶ ἕτερον ἐγείρεται· καὶ τὸ ἀκόλουθον «τῶν νεκρῶν» καταδηλοῖ εἰδικῶς τὴν σάρκα· διότι ὅπερ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἀποθνήσκει, τοῦτο καὶ ζωοποιεῖται. Ὁ τετραυματισμένος ἐκεῖνος ἐν τῇ ὁδοιπορίᾳ εἰς Ἱεριχώ, ὅλος μεταφέρεται εἰς τὸ πανδοχεῖον καὶ οἱ μώλωπες τῶν πληγῶν αὐτοῦ διὰ τῆς ἀθανασίας θεραπεύονται (Λουκ. ι'.).

34. ***Ἡ ἀλήθεια τῆς Ἀναστάσεως ἀποδειχθεῖσα ἐκ τῶν 40 ἡμερῶν. Διατί ὁ Χριστὸς ἔφαγε μετὰ τὴν Ἀνάστασιν; Ἡ πλάνη καὶ βλασφημία τοῦ Μαρκίωνος. Ἀπολλώνιος ὁ Τυανεὺς πρὸ τοῦ Δομετιανοῦ.***

Καὶ τὰ μνημεῖα ἠνεῴχθησαν ἐν τῇ Σταυρώσει τοῦ Κυρίου, ὅτε ὁ ἥλιος ἐσκοτίσθη, ἡ γῆ ἐσείσθη, καὶ πολλὰ σώματα τῶν ἁγίων ἠγέρθη, καὶ ἐνεφανίσθησαν ἐν τῇ ἁγίᾳ πόλει (Ματθ. κζ'.).

«Τίς, λέγει ὁ Ἠσαΐας, ὁ παραγενόμενος ἐξ Ἐδώμ, ἐρύθημα ἱματίων ἐκ Βοσόρ; οὕτως ὡραῖος ἐν στολῇ» (ξγ'. 1,). Ἐδὼμ ἑρμηνεύεται ἐπίγειος ἢ αἱματηρός. Βοσὸρ δέ, σάρξ, ἢ «ἐν πειρασμῷ». Δι' ὀλίγων καταδεικνύει ἅπαν τὸ μυστήριον τῆς Ἀναστάσεως ἤγουν καὶ τὴν πραγματικότητα τῆς σαρκὸς καὶ τὴν αὔξησιν τῆς δόξης. Καὶ σημαίνει: Τίς εἶναι οὗτος, ὅστις ἀναβαίνει ἐκ τῆς γῆς, ἀναβαίνει ἐκ τοῦ αἵματος (Γενεσ. μθ'. Ἡσ. ξγ'.), οὗτινος τὰ ἱμάτια, κατὰ τὴν προφητείαν τοῦ Ἰακώβ, ὅστις ἔδεσε τὴν ὄνον αὐτοῦ εἰς τὴν ἄμπελον, καὶ μόνος κατεπάτησε τὸν ληνόν, καὶ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ εἶναι ἐρυθρᾶ μετὰ νέου οἴνου ἐκ Βοσόρ, ἤγουν ἐκ σαρκός, ἢ ἐκ τῶν θλίψεων τοῦ κόσμου (Ἰω. ιστ'. 33), ἐπειδὴ αὐτὸς ἐνίκησε τὸν κόσμον. Ὅθεν ἐρυθρᾶ καὶ στίλβοντα εἶναι τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, διότι εἶναι ὡραῖος παρὰ τοὺς υἱοὺς

τῶν ἀνθρώπων (Ψαλμ. μδ΄. 3)· καὶ διὰ τὴν δόξαν τοῦ θριαμβεύοντος εἰς στολὴν λαμπρὰν μετεβλήθησαν· καὶ τότε δὲ περὶ τῆς σαρκὸς τοῦ Χριστοῦ ἐπληρώθη (Ἀσμ. Ἀσμ. η΄. 5). «Τίς αὕτη ἡ ἀναβαίνουσα λελευκανθισμένη ἐπιστηριζομένη ἐπὶ τὸν ἀδελφιδὸν αὐτῆς;» καὶ ὅπερ ἐν τῷ αὐτῷ βιβλίῳ γράφεται (α΄. 10) «ἀδελφιδός μου λευκὸς καὶ πυρρός».

Τοῦτον μιμοῦνται ὅσοι δὲν ἐμόλυναν τὰ ἱμάτια αὐτῶν μετὰ γυναικῶν (Ἀποκάλ. ιδ΄. 4)· ἐπειδὴ διέμειναν παρθένοι, ὅσοι ηὐνούχισαν ἑαυτοὺς ἕνεκα τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. Ὅθεν θὰ εἶναι ἐν λευκοῖς ἐνδύμασιν. Κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον οἱ λόγοι τοῦ Κυρίου τελείως θὰ πραγματοποιηθῶσιν. «Πᾶν ὃ δέδωκέ μοι, μὴ ἀπολέσω ἐξ αὐτοῦ, ἀλλ' ἀναστήσω αὐτὸ ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ» (Ἰω. ΣΤ΄. 39). Πάντα δηλονότι τὸν ἄνθρωπον, ὃν πάντα γεννώμενος ἀνέλαβεν. Τότε τὸ ἀπολεσθὲν πρόβατον, ὅπερ ἐπλανᾶτο εἰς τὸν κατώτερον (κόσμον), θὰ φέρηται ὅλον ἐπὶ τῶν ὤμων τοῦ Σωτῆρος, καὶ τὸ πρόβατον, ὅπερ ἐμαραίνετο ὑπὸ τῶν ἁμαρτημάτων, θὰ ὑποστηριχθῇ ὑπὸ τῆς ἐπιεικείας τοῦ Κριτοῦ. (Λουκ. ιε΄. 3). Τότε οἱ διατρυπήσαντες αὐτὸν καὶ οἱ κραυγάσαντες «Σταύρωσον Σταύρωσον» (Ἰω. ιθ΄. 6) θὰ ἴδωσιν ἐκεῖνον. Πάλιν καὶ πάλιν θὰ κτυπήσωσι τὰ στήθη αὐτοὶ καὶ αἱ γυναῖκες αὐτῶν. Ἐκεῖναι αἱ γυναῖκες, αἷς ὁ Κύριος φέρων τὸν σταυρὸν ὡμίλησε: «Θυγατέρες Ἱερουσαλήμ, μὴ κλαίετε ἐπ' ἐμέ, πλὴν ἐφ' ἑαυτὰς κλαίετε καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ὑμῶν» (Λουκ. κγ΄. 28). Τότε θὰ πληρωθῇ ἡ προφητεία τῶν Ἀγγέλων, οἵτινες εἰς τοὺς ἐντρόμους Ἀποστόλους εἶπον: «Ἄνδρες Γαλιλαῖοι, τί ἑστήκατε ἐμβλέποντες εἰς τὸν Οὐρανόν; οὗτος ὁ Ἰησοῦς ὁ ἀναληφθεὶς ἀφ' ὑμῶν εἰς τὸν Οὐρανόν, οὕτως ἐλεύσεται, ὃν τρόπον ἐθεάσασθε αὐτὸν πορευόμενον εἰς τὸν Οὐρανὸν» (Πραξ. α΄. 11). Τί δὲ σημαίνει, νὰ λέγῃ τις, ὅτι ὁ Κύριος μετὰ τὴν Ἀνάστασιν ἐπὶ 40 ἡμέρας ἔφαγε μετὰ τῶν Ἀποστόλων, ἵνα μὴ θεωρηθῇ ὡς φάντασμα, καὶ ἔπειτα διαβεβαιοῖ, ὅτι ἦτο φάντασμα, ὅπερ ἔφαγε καὶ ἐφάνη ἐν σαρκὶ καὶ ἐν μέλεσιν; Ὅ,τι ἐφαίνετο εἶνε εἴτε ἀληθὲς εἴτε ψευδές. Ἐὰν μὲν ἀληθές, τότε ἀληθῶς ἔφαγε καὶ ἀληθῶς εἶχε μέλη· ἐὰν δὲ ψευδές, πῶς ἤθελε νὰ δείξῃ πράγματα ψευδῆ, ἵν' ἀποδείξῃ τὴν πραγματικότητα τῆς ἀναστάσεως; Ἐπειδὴ οὐδεὶς ἀποδεικνύει τὸ ἀληθὲς διὰ τοῦ ψευδοῦς. Θὰ ἐρωτήσῃς λοιπόν, ἆρά γε καὶ ἡμεῖς θὰ τρώγωμεν μετὰ τὴν ἀνάστασιν; Ἀγνοῶ. Ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει ἐν ταῖς Γραφαῖς, καὶ ὅμως ἐὰν ἐρωτηθῶ, νομίζω, ὅτι δὲν θὰ τρώγωμεν. Ἐπειδὴ ἀνέγνων, ὅτι ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι βρῶσις καὶ πόσις καὶ ἐπαγγέλλεται ἡμῖν «ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη» (Α΄. Κορ. β΄. 9). Ὁ Μωϋσῆς καὶ Ἠλίας ἐνήστευσαν ἐπὶ 40 ἡμέρας καὶ νύκτας (Ἡσ.

ξε'. 4. Δευτερ. θ'.). Τοῦτο ἡ φύσις τῶν ἀνθρώπων δὲν ἀνέχεται, ἀλλ' ὅπερ εἶναι ἀδύνατον τῷ ἀνθρώπῳ, τῷ Θεῷ εἶναι δυνατόν. (Γ'. Βασιλ. ιθ'.). Καθὼς ὁ προλέγων τὰ μέλλοντα, δὲν ἐνδιαφέρει, ἐὰν προαναγγέλῃ αὐτὰ μετὰ 10 ἢ 100 ἔτη, ἐπειδὴ μία εἶναι ἡ ἐπιστήμη τῶν μελλόντων, οὕτω καὶ ἐκεῖνος, ὅστις δύναται νὰ νηστεύσῃ 40 ἡμέρας καὶ ζῇ, δὲν σημαίνει ὅτι νηστεύει ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλ' ὅτι ζῇ διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ· καὶ ἐς ἀεὶ θὰ δυνηθῇ νὰ ζῇ ἄνευ φαγητοῦ καὶ ποτοῦ. Διατί δὲ ὁ Κύριος ἔφαγεν μελίκηρον; ἵν' ἀποδείξῃ τὴν Ἀνάστασιν, καὶ ὄχι ἵνα ἐπιτρέψῃ τὸ μέλι εἰς τοὺς φάρυγγάς σου. Ἰχθῦν ἐπ' ἀνθράκων ἐζήτησεν, ἵνα διαβεβαιώσῃ τοὺς δυσπιστοῦντας Ἀποστόλους, νομίζοντας, ὅτι θεωροῦσι πνεῦμα καὶ ὄχι σῶμα. Ἡ θυγάτηρ τοῦ ἀρχισυναγώγου ἐγείρεται καὶ τρώγει· ὁ Λάζαρος τετραήμερος ἀνίσταται καὶ δειπνεῖ, ὄχι διότι θὰ ἔτρωγεν εἰς τὸν Ἅδην, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ δυσκολία τοῦ ἔργου ἀπῄτει τὴν ἀμφιβολίαν τῆς πίστεως. Καθὼς τὰς ἀληθεῖς χεῖρας καὶ τὴν ἀληθῆ πλευρὰν ἔδειξεν, οὕτω συνέφαγε τοῖς Ἀποστόλοις· ἀληθῶς περιεπάτησε μετὰ τοῦ Κλεόπα, ἀληθῶς ὡμίλησε διὰ γλώσσης πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, ἀληθῶς ἀνεκλίθη ἐν τῷ δείπνῳ, διὰ τῶν ἀληθῶν χειρῶν ἔλαβε τὸν ἄρτον, ηὐλόγησε καὶ ἔκλασε καὶ ἔδωκεν ἐκείνοις. Ὅτι δὲ ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν αἰφνιδίως ἄφαντος ἐγένετο, τοῦτο εἶναι ἴδιον τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ καὶ ὄχι σκιᾶς καὶ φαντάσματος. Ἔτι δὲ καὶ πρὸ τῆς Ἀναστάσεως, ὅτε ἐξήγαγον αὐτὸν ἐκ τῆς Ναζαρὲτ ἐπὶ τῆς ὀφρύος τοῦ ὄρους, ἵνα αὐτὸν κατακρημνίσωσι, διῆλθε διὰ μέσου αὐτῶν, δηλ. ὠλίσθησεν ἐκ τῶν χειρῶν αὐτῶν. Μὴ ἄρα δυνάμεθα κατὰ τὸν Μαρκίωνα νὰ εἴπωμεν, ὅτι διὰ τοῦτο ἡ γέννησις αὐτοῦ ὑπῆρξε φανταστική, ἐπειδὴ αὐτὸς ὅστις ἐκρατεῖτο, διέφυγε παρὰ φύσιν; Ὅ,τι οἱ Μάγοι δύνανται, τοῦτο δὲν δύναται καὶ ὁ Κύριος; Λέγεται, ὅτι Ἀπολλώνιος ὁ Τυανεύς, ὅτε ἵστατο πρὸ τοῦ Δομετιανοῦ ἐν τῷ συνεδρίῳ, αἰφνιδίως ἐξηφανίσθη. Μὴ ἐξίσου τὴν δύναμιν τοῦ Κυρίου πρὸς τὰ τεχνάσματα τῶν μάγων, ἵνα φαίνηται, ὅτι ὑπῆρξεν, ὅ,τι δὲν ὑπῆρξεν, καὶ θεωρεῖται ὅτι ἔφαγεν ἄνευ ὀδόντων, περιεπάτησεν ἄνευ ποδῶν, ἔκλασε τὸν ἄρτον ἄνευ χειρῶν, ὡμίλησεν ἄνευ γλώσσης καὶ ἔδειξε τὴν πλευρὰν ἄνευ πλευρῶν.

(ἀκολουθεῖ)

Τ. Π. ΘΕΜΕΛΗΣ

ΒΙΟΣ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΣΑΒΑ

ΥΠΟ ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΤΟΥ ΣΚΥΘΟΠΟΛΙΤΟΥ*)

Σιναϊτικὸς μεμβράνινος Κῶδιξ ὑπ' ἀριθμ. 494, αἰῶνος Θ'.
Φύλ. 1α—135β.

Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα λέγοντες ἀνεχώρησαν ἄφνω ἀπὸ τοῦ ὄρους ἐκείνου ὁμοθυμαδὸν ἐν αὐτῷ τῷ μεσονυκτίῳ, ὡς πλῆθος κοράκων φαινόμενοι, μετὰ κτύπου τινὸς καὶ θορύβου ἀτάκτου· καὶ ποιμένες ἦσαν κατὰ τὴν περὶ τὸ ὄρος ἐκεῖνο ἔρημον, ἀγρυπνοῦντες καὶ φυλάσσοντες τὴν ἑαυτῶν ποίμνην, οἵτινες τὸν θόρυβον τῶν κοράκων βλέποντες, καὶ τῶν φωνῶν ἀκούοντες καὶ λίαν φοβηθέντες, ἔλεγον πρὸς ἑαυτούς· Μᾶλλον ἅγιοί τινες ἄνδρες μένουσιν ἐν τῷ Καστελλίῳ, καὶ τὰ ἐκεῖσε δαιμόνια πεφυγάδευσαν· ἀλλὰ διέλθωμεν δὴ ἕως τοῦ βουνοῦ καὶ ἴδωμεν τί τὸ γεγονός, καί, εἴπερ εἰσὶν ἐκεῖσε ἄνδρες ἅγιοι, προσκυνήσωμεν αὐτούς. Καὶ γενομένης πρωΐας ἀνέβησαν εἰς τὸν τοῦ Καστελλίου βουνὸν καὶ εὑρόντες τὸν ἅγιον πρεσβύτην μονώτατον, διηγήσαντο αὐτῷ ὅσα τῇ νυκτὶ εἶδον καὶ ἤκουσαν. Ὁ δὲ ἅγιος εἶπε πρὸς αὐτούς· Ὑπάγετε, τέκνα, ἐν εἰρήνῃ καὶ «τὸν φόβον αὐτῶν μὴ φοβηθῆτε» (Α'. Πέτρ. γ'. 14)· καὶ οὕτως θαρσοποιήσας αὐτοὺς ἀπέλυσεν ἐν εἰρήνῃ. Πληρωθέντων δὲ τῶν ἡμερῶν τῆς νηστείας, ἦλθεν εἰς τὴν Λαύραν, καὶ ποιήσας τὴν πασχαλίαν ἑορτὴν(1), ἔλαβέ τινας τῶν Πατέρων καὶ ἦλθεν εἰς τὸ Καστέλλιον, καὶ ἤρξατο ἀνακαθαίρειν τὸν τόπον(2), καὶ κτίζειν

*) Ἴδε «Νέα Σιών» Τόμος ΙΓ'. Τεῦχος Θ'.—Ι'. σελ. 750—765.

1) Κατὰ τὸ ἔτος 492 τὸ Πάσχα συνέπεσε τῇ 15 Απριλίου.

2) «Τοῦ Καστελλίου καθαρισθέντος ἐκ τῆς τῶν δαιμόνων οἰκήσεως, ὡς

ΑΠΘ

κελλία ἐκ τῆς εὑρεθείσης ὕλης. Ἐν τῷ οὖν ἀνακαθαίρειν εὑρίσκουσιν ὑποκάτω τῆς ὕλης οἶκον βιωτικὸν μέγαν ἀπὸ λίθων θαυμαστῶν κεκαμαρωμένον· ὅν τινα ἐκχοΐσας καὶ διακοσμήσας ἐκκλησίαν πεποίηκε. Καὶ ἐκ τούτου λοιπὸν ἐσκέψατο τὸν τόπον κοινόβιον ποιῆσαι· ὅπερ καὶ γέγονε. Αὐτοῦ δὲ ἐν τούτῳ τῷ Καστελλίῳ κοπιῶντος μετὰ τῶν ἀδελφῶν καὶ μηδὲν τῶν πρὸς τροφὴν ἐπιτηδείων ἐχόντων περὶ τὸν Αὔγουστον μῆνα, ἀποκαλύπτεται τῷ ἐν ἁγίοις Ἀββᾷ Μαρκιανῷ[1], περὶ τὴν ἁγίαν κοινοβιαρχοῦντα Βηθλεέμ, τὰ κατὰ τὸν θεῖον πρεσβύτην. Ἑώρα γὰρ ἐν μιᾷ νυκτὶ μορφήν τινα ἀγγελικὴν ἀπαστράπτουσαν καὶ λέγουσαν πρὸς αὐτόν· Ἰδοὺ σύ, Μαρκιανέ, καθέζῃ ἐν ἀνέσει ἔχων πάντα τὰ πρὸς τροφὴν τοῦ σώματος, ὁ δὲ δοῦλος τοῦ Θεοῦ Σάβας κοπιᾷ ἐν τῷ Καστελλίῳ μετὰ ἀδελφῶν τινων διὰ τὴν πρὸς Θεὸν ἀγάπην, πεινῶν, καὶ μηδενὸς τῶν πρὸς τροφὴν ἐπιτηδείων εὐπορῶν, ἀλλὰ θέλησον ἀνυπερθέτως ἀποστεῖλαι αὐτοῖς τροφάς, ἵνα μὴ ἀθυμήσωσιν. Ὁ δέ γε μέγας Μαρκιανὸς παραυτίκα διαναστὰς ἐκέλευσε στρωθῆναι τὰ ἄλογα τοῦ κοινοβίου, καὶ ταῦτα φορτώσας διάφορα βρώματα, ἀπέστειλεν εἰς τὸ Καστέλλιον μετὰ ἀδελφῶν· οὕς τινας ἀδελφοὺς μετὰ τοῦ φορτίου δεξάμενος ὁ θεῖος πρεσβύτης, τὰς εὐχαριστηρίους φωνὰς τοῦ τε Δαβὶδ καὶ τοῦ Δανιὴλ ἐπὶ τῇ τοῦ Θεοῦ ἐπισκοπῇ προσφόρως ἐμελέτα, καὶ γέγονε περὶ τὴν τοῦ κοινοβίου οἰκοδομὴν προθυμότερος. Ὁ μέντοι ἐν ἁγίοις Μαρκιανὸς μετὰ τὴν εἰρημένην ἀποκάλυψιν τέσσαρας μῆνας ἐπιβιώσας, εἰς τὸν ἀγήρω καὶ

ἤδη μοι εἴρηται εἰς τὸν περὶ τοῦ ἐν ἁγίοις Σάβα λόγον, πολλὰ μετὰ τοῦ πατρὸς ἡμῶν Σάβα κεκοπίακεν αὐτόθι σὺν ἄλλοις τισίν, ὡς αὐτός μοι διηγήσατο (Ἰωάννης ὁ Ἡσυχαστής), ἡνίκα καὶ ὁ ἐν ἁγίοις Ἀββᾶς Μαρκιανός, κατὰ θείαν ἀποκάλυψιν, ἀπέστειλεν αὐτοῖς τροφὰς πεινῶσι καὶ μηδενὸς τῶν πρὸς τροφὴν ἐπιτηδείων εὐποροῦσιν» (Βίος Ἰωάν. Ἡσυχαστοῦ κεφ. 6).

1) Ὁ Μαρκιανὸς ἐμόνασε πρότερον ἐν τῇ τοῦ Ἀββᾶ Πασσαρίωνος μονῇ, βραδύτερον δὲ (451) ἀνεδείχθη εἷς ἐκ τῶν θερμοτέρων ὀπαδῶν τοῦ μονοφυσιτισμοῦ (Βίος ἁγ. Εὐθυμ. κεφ. λγ). Τῷ 454 ἔκτισεν ἴδιον μοναστήριον κείμενον ἐν τῇ ἀπὸ Βηθλεὲμ εἰς τὴν τοῦ Ἀββᾶ Θεοδοσίου μονὴν ἀγούσῃ ὁδῷ (Βίος Θεοδοσ. κεφ. 61, 62). Ἐπανελθὼν εἰς τοὺς κόλπους τῆς ὀρθοδοξίας (484. Ἔνθ. ἀν. κεφ. μη΄.), προάγεται εἰς ἀρχιμανδρίτην πάντων τῶν μοναχῶν ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Σαλλουστίου (497. Ὅρα κεφ. λ΄. τοῦ παρόντος βίου), τῇ δὲ 23 Νοεμβρίου τοῦ 493 ἔτους τελευτᾷ.

ἄλυπον μετέστη βίον(1), μηνὸς Νοεμβρίου εἰκάδι τρίτῃ τῆς πρώτης Ἰνδικτιῶνος· καὶ οὕτως μέν ἐστι ὁ τῆς τοῦ Καστελλίου συστάσεως καὶ τῆς τοῦ θείου Ἀββᾶ Μαρκιανοῦ τελευτῆς ἀκριβέστατος χρόνος. Ὁ δὲ μέγας πατὴρ ἡμῶν Σάβας πληροφορηθεὶς θεραπεύεσθαι τὸν Θεὸν ἐπὶ τῷ ἑαυτοῦ κόπῳ, ἐπλήρωσε τὴν τοῦ κοινοβίου οἰκοδομὴν σπουδῇ καὶ προθυμίᾳ πολλῇ χρησάμενος· καὶ συνοδίαν ἱκανὴν αὐτόθι περιποιησάμενος, Παῦλόν τινα ἀρχαῖον ἀναχωρητὴν ἅμα Θεοδώρῳ τῷ μαθητῇ ἑαυτοῦ διοικητὴν τοῦ τόπου κατέστησε. Τοῦ δὲ Παύλου τελειωθέντος, κρατήσας τῆς διοικήσεως Θεόδωρος, τόν τε ἴδιον ἀδελφὸν Σέργιον καὶ Παῦλον τὸν ἑαυτοῦ θεῖον προσελάβετο, Μελιτηνοὺς ὄντας τῷ γένει· οἵτινες κατὰ καιροὺς τοῦ Καστελλίου καλῶς ἡγησάμενοι τῆς τε Ἀμαθοῦντος(2) καὶ τοῦ Ἀϊλᾶ(3) τὰς ἱεραρχίας διεξέξαντο· καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ Καστελλίου.

ΚΗ΄. Ὁ δὲ πατὴρ ἡμῶν Σάβας τὸ τοῦ Καστελλίου κοινόβιον συστησάμενος, πᾶσαν σπουδὴν ἐποιεῖτο καταφυτεῦσαι εἰς αὐτὸ ἄνδρας προβεβηκότας καὶ ἐν μοναχικῇ πολιτείᾳ διαπρέποντας· καὶ ὅταν κοσμικούς τινας ἐδέχετο ἀποτάξασθαι βουλομένους, οὔτε εἰς τὸ Καστέλλιον, οὔτε ἐν τῇ Λαύρᾳ εἰς κελλία ἤφιεν αὐτοὺς οἰκῆσαι, ἀλλὰ μικρὸν κοινόβιον πρὸς τὸ ἀρκτῷον μέρος τῆς Λαύρας(4) συστησάμενος, καὶ ἄνδρας ἐστυμμένους καὶ

Α.Π.Θ.

1) «***Μηνὸς Νοεμβρίου—ἀκριβέστατος χρόνος***» ἐλλείπουσιν ἐκ τοῦ κειμένου τοῦ Κοτελερίου.

2) «***Λέγεται καὶ νῦν Ἀμαθοῦς κώμη ἐν τῇ Περαίᾳ τῇ κατωτέρᾳ Πέλλων διεστῶσα σημείοις καὶ εἰς νότον***» (Ὀνομαστικὸν Lagarde σ. 239)· «***αἱρεῖ δὲ καὶ Ἀμαθοῦντα μέγιστον ἔρυμα τῶν ὑπὲρ τὸν Ἰορδάνην κατῳκημένων***» (Ἰώσηπ. ἀρχ. ιγ΄. 13, 3). Ἡ Ἀμαθοῦς δὲν ἀπαντᾶται ὡς ἐπισκοπὴ ἐν τῷ τακτικῷ τοῦ Ἱεροσολυμιτικοῦ Θρόνου.

3) «***Αἰλία ἡ καὶ Ἀϊλὰ*** (νῦν Ἄκαμπα) ***χώρα παράλιος εἰς τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν, ἀπέχουσα τῆς τῶν Ἡρώων*** (νῦν Σουέζ) ***πόλεως μιλίῳ ρν΄. δυτικωτέρα τοῦ ὄρους Σινᾶ, ἀφ' οὗ ἀπέχει μίλια ἑξήκοντα***» (Ἱεροσόλυμα σ. τπα΄).

4) «***Καὶ ταύτην αὐτοῦ*** (Ἰωάννου τοῦ Ἡσυχαστοῦ) ***ἐκτελοῦντος τὴν διακονίαν*** (τοῦ οἰκονόμου), ***συνέβη κτισθῆναι τὸ πρὸς βορρᾶν ἔξω τῆς Λαύρας κοινόβιον πρὸς τὸ ἐκεῖσε τοὺς ἀποτασσομένους τῷ βίῳ, τὴν μοναχικὴν πρότερον εἰς αὐτὸ παιδεύεσθαι πολιτείαν, εἶθ' οὕτως εἰς τὴν λαύραν οἰκεῖν τὸν κοινοβιακὸν κανόνα ἀκριβῶς διδαχθέντας, τοῦ μακαρίου Σάβα διαβεβαιουμένου καὶ λέγοντος, ὅτι ὥσπερ ἄνθος προηγεῖται καρποφορίας, οὕτως ὁ κοινοβιακὸς βίος τοῦ ἀναχωρητικοῦ προηγεῖται***» (Βίος Ἰωάνν. Ἡσυχαστοῦ κεφ. 7). Τὸ κοινόβιον τοῦτο ἴσως ἔκειτο ἔνθα νῦν τὸ παρεκκλήσιον τῆς ἁγίας Σοφίας.

νηφαλίους καταστήσας, ἐκεῖ τοὺς ἀποτασσομένους ἐμμένειν ἐκέλευεν, ἕως οὗ τό τε ψαλτήριον μάθωσι καὶ τὸν κανόνα τῆς ψαλμῳδίας καὶ τὴν μοναχικὴν ἐκπαιδευθῶσιν ἀκρίβειαν(1)· αὐτοῦ πάντοτε λέγοντος, ὅτι δεῖ τὸν κελλιώτην εἶναι μοναχὸν διακριτικὸν καὶ σπουδαῖον ἀγωνιστήν, νηφάλιόν τε καὶ σώφρονα, κόσμιον, διδακτικόν, οὐ μέντοι διδασκαλίας χρῄζοντα, ἱκανὸν τὰ μέλη τοῦ σώματος χαλιναγωγῆσαι καὶ τὸν νοῦν τηρεῖν ἀσφαλῶς. Τὸν γὰρ τοιοῦτον, μονότροπον οἶδα τὴν Γραφὴν ὀνομάζουσαν, ἐν τῷ λέγειν «Κύριος κατοικίζει μονοτρόπους ἐν οἴκῳ» (Ψαλμ. ξζ'. 7). Ὅτε δὲ ἐδοκίμαζε τοὺς ἀποταξαμένους(2) τόν τε τῆς ψαλμῳδίας κανόνα ἀκριβῶς μεμαθηκότας, καὶ ἱκανοὺς γενομένους τὸν ἑαυτῶν νοῦν τηρεῖν καὶ καθαρεύειν τῆς τῶν κοσμικῶν μνήμης τὴν διάνοιαν, καὶ πρὸς τοὺς ἀλλοτρίους λογισμοὺς ἀνταγωνίζεσθαι, τότε παρεῖχεν ἑαυτοῖς κελλία εἰς τὴν Λαύραν· εἰ δὲ εἶεν δυνατοί, ἐπέτρεπεν αὐτοῖς οἰκοδομῆσαι, διαβεβαιούμενος καὶ λέγων· ὅτι ὅστις ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ κτίσῃ κελλίον ἢ ἐπικτίσει, οὕτως ἐστὶν ὡς ἐκκλησίαν Θεοῦ κτίζων.

ΚΘ'. Ταῦτα ποιῶν καὶ διδάσκων ὁ πατὴρ ἡμῶν Σάβας, ἀγένειον παντελῶς οὐ συνεχώρει συνοικῆσαι τῇ ὑπ' αὐτὸν συνοδίᾳ, μὴ πληρώσαντα τὴν ὄψιν γενείων, διὰ τὰ σκάνδαλα τοῦ πονηροῦ· καὶ εἴ ποτέ τινα ἀγένειον, ἐν τελείᾳ ὄντα ἡλικίᾳ, βουλόμενον ἀποτάξασθαι, ἐδέχετο τοῦτον, τῷ τρισμακαρίῳ Θεοδοσίῳ, ἐκ τῆς τοῦ Καθίσματος ἐκκλησίας ἤδη ἀναχωρήσαντι(3), καὶ ὑπὸ Μαρίνου τοῦ τὴν Φωτεινοῦ λεγομένην μονὴν συστησαμένου, καὶ Λουκᾶ τοῦ Μετωπηνοῦ τῶν πάλαι ὑπὸ τοῦ ὁσίου Εὐ-

1) Καὶ ὁ ἐν τῷ Ἰορδάνῃ Ἀββᾶς Γεράσιμος «***τοὺς ἀρχαρίους ἐν τῷ κοινοβίῳ μένειν καὶ παιδαγωγεῖσθαι τὴν μοναχικὴν πολιτείαν ἐνομοθέτησε***» (Βίος κεφ. 2).

2) «***Ὅτε δὲ ἐδοκίμαζε τοὺς ἀποταξαμένους--ἐπέτρεπεν αὐτοῖς οἰκοδομῆσαι***» (παρὰ Νικηφόρῳ μονάζοντι λόγ. περὶ φυλακῆς καρδίας, Φιλοκαλία τόμ. β'. σ. 238, ἔκδ. Ἀθηνῶν 1893), μετὰ τὰ ὁποῖα προστίθησιν· «***ὁρᾷς πῶς καὶ ὁ θεσπέσιος Σάβας τὴν τοῦ νοὸς φυλακὴν ἀπῄτει τοῖς μαθηταῖς, καὶ οὕτως αὐτοῖς παρέχων κελλία συνεχώρει καθίσαι; τί πράξομεν ἡμεῖς οἱ ἀργῶς ἐν κελλίοις καθήμενοι, καὶ οὐδέ, εἰ ἔστι νοὸς τήρησις, ἐπιστάμενοι***».

3) Τελευτήσας ὁ ἡγούμενος «***ψηφίζονται συμφώνως ἅπαντες Θεοδόσιον εἰς τὴν τοῦ Καθίσματος ἐκκλησίαν· αὐτὸς δὲ γνοὺς καὶ τὸν τῆς ἀρχῆς κίνδυνον ὑφορώμενος φυγὰς ᾤχετο. Καὶ πρῶτον μὲν ἔρχεται εἰς τοὺς περὶ τὰ Μέτωπα τόπους πρός τε τὸν μακαρίτην Μαρῖνον τὸν ἀναχωρητὴν καὶ πρὸς***

Α.Π.Θ.

θυμίου(1) παιδευθέντων, εἰς μοναχικὴν τελειότητα προβιβασθέντι, καὶ ὡς ἀπὸ τριάκοντα πέντε σταδίων οἰκήσαντι πρὸς δυσμάς, καὶ κοινόβιον αὐτόθι τῇ τοῦ Χριστοῦ συνεργίᾳ συνιστῶντι περιφανέστατον. Καὶ ὁ μὲν πατὴρ ἡμῶν Σάβας ἀποστέλλων, ὡς εἴρηται, ἀδελφὸν τῷ μεγάλῳ Θεοδοσίῳ, πρῶτον τοιαῦτα αὐτὸν ἐνουθέτει λέγων· Τέκνον, ἀπρεπές ἐστι, μᾶλλον δὲ ἐπιβλαβές, τὸ τὴν τοιαύτην Λαύραν ἔχειν ἀγένειόν τινα· τοῦτο δὲ καὶ οἱ ἀρχαῖοι τῆς Σκήτεως πατέρες ἐνομοθέτησαν(2), κἀμοὶ δὴ παραδεδώκασιν οἱ περὶ τὸν μέγαν πατέρα ἡμῶν Εὐθύμιον. Βουληθέντα γάρ με τὴν αὐτοῦ Λαύραν οἰκῆσαι, ἀγένειον θεασάμενος, τῷ μακαρίῳ Θεοκτίστῳ ἀπέστειλε, λέγων, ὅτι ἄτοπόν ἐστι καὶ ἐπιβλαβὲς ἀγένειον ἐν Λαύρᾳ οἰκεῖν(3)· καὶ αὐτὸς οὖν ἄπιθι, τέκνον, πρὸς τὸν Ἀββᾶν Θεοδόσιον, κἀκεῖσε χρησιμεύσῃς. Ὁ δὲ μέγας Θεοδόσιος δεχόμενος τὸν παρ' αὐτοῦ πεμπόμενον ἀδελφόν, ἔσπευδε πᾶσι τρόποις θεραπεῦσαι αὐτόν, διὰ τὸν ἀποστείλαντα· γεγόνασι γὰρ ὁμόψυχοι καὶ ὁμόφρονες, πνέοντες ἀλλήλους μᾶλλον ἢ τὸν ἀέρα, ὥστε τὴν κατὰ Θεὸν ὁμόνοιαν αὐτῶν καὶ συμφωνίαν τοὺς Ἱεροσολυμίτας καλεῖν νέαν ἀποστολικὴν ζυγὴν Πέτρου καὶ Ἰωάννου.

Λʹ. Ὅθεν τοὺς ἀμφοτέρους αὐτοὺς ἀρχιμανδρίτας καὶ τῶν μοναχῶν ἐξάρχους πεποίηκεν ὁ ἐν ἁγίοις ἀρχιεπίσκοπος Σαλλούστιος, μέλλων ἐν Χριστῷ τελειοῦσθαι αἰτηθεὶς παρὰ παντὸς τοῦ μοναχικοῦ σχήματος· τίς δὲ ἡ αἰτία γέγονε τῆς

τὸν Αββᾶν Λουκᾶν τὸν Μετωπηνόν, καὶ τὸν τῆς ἐρήμου κανόνα παρ' αὐτῶν ἐκμανθάνει, οὓς ἐν πρώτοις ὁ ἐν Ἁγίοις Εὐθύμιος τὴν μοναχικὴν ἐπαίδευσεν ἀκρίβειαν. Τούτους οὖν ἐπὶ χρόνους τινὰς προσκαρτερήσας ὁ Ἀββᾶς Θεοδόσιος, ἦλθεν εἰς τὴν κορυφήν, ἐν ᾗ νῦν σὺν Θεῷ ἵδρυται ἡ ἁγία αὐτοῦ μονή» (Βίος κεφ. 1).

1) Βίος ἁγίου Εὐθυμίου κεφ. ιʹ. σ. 13. Ἡ λαύρα τοῦ Φωτεινοῦ (νῦν Χίρμπετ Φωτινὲ) κεῖται ἐν τῇ μικρᾷ κώμῃ Τούμπα ἀριστερόθεν τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης ἐξ Ἱεροσολύμων εἰς Βηθλεέμ.

2) Ὑπῆρχε γνώμη παρὰ τοῖς ἐρημίταις, ὅτι «οὐ φέρει ὁ Θεὸς τὰ παιδία εἰς τὴν ἔρημον, ἀλλ' ὁ σατανᾶς, ἵνα καταστρέψῃ τοὺς εὐσεβῶς θέλοντας ζῆν» (Γεροντικὸν φύλ. 235β, Σιναϊτικὸς μεμβρ. κῶδ. ιαʹ. αἰῶν. ὑπ' ἀρ. 448· ὁ δὲ ἐν Νιτρίᾳ πρεσβύτερος Ἰσαὰκ ἔλεγε τοῖς ἀδελφοῖς: «μὴ φέρετε ὧδε παιδία, τέσσαρες γὰρ ἐκκλησίαι εἰς Σκήτην ἔρημοι γεγόνασι διὰ τὰ παιδία» (Αὐτόθ. φύλ. 63α).

3) Ὅρ. Βίον ἁγίου Εὐθυμίου κεφ. λδʹ. σ. 55.

τούτων προβολῆς, δι' ὀλίγων ἐρῶ(1). Ἐλπιδίου(2) καὶ Ἠλία τοῦ ἐν ἁγίοις Πασσαρίωνος διαδόχων τελευτησάντων ἀρχιμανδριτῶν κατὰ διαδοχὴν ὄντων, καὶ Λαζάρου τινὸς τὴν ἐκείνων ἡγουμενίαν διαδεξαμένου, ἀποσχίσαντος τῆς καθολικῆς κοινωνίας, ἀποθανόντος, καί τινος Ἀναστασίου διαδεξαμένου τὴν ἡγουμενίαν, ἀναρχία τις ἡ καὶ πολυαρχία ἐν τοῖς μοναχοῖς τὸ τηνικαῦτα ἐκράτει, ἐξ ὧν πέφυκε γίνεσθαι ἀταξία τε καὶ στάσις. Ὅθεν ἐν συγχύσει τοῦ μοναχικοῦ ὑπάρχοντος, Λαζάρου ἤδη καὶ Ἀναστασίου τῶν κατὰ διαδοχὴν ἀρχιμανδριτῶν ἐξησθενικότων ἐκ τοῦ τόνου τῆς μοναχικῆς ἀκριβείας, καὶ ταῖς γηΐναις φροντίσι καὶ κοσμικαῖς προσόδοις προσασχοληθέντων, ὅτε μάλιστα τὴν βασιλείαν Ζήνωνος Ἀναστασίου διαδεξαμένου(3), καὶ τοῖς ἀποσχίσταις παρρησίαν δεδωκότος, τότε διαναστὰς ὁ ἐν ἁγίοις Σαλλούστιος, τὸν ἀνωτέρω μνημονευθέντα Ἀββᾶν Μαρκιανὸν ἀρχιμανδρίτην τῶν μοναχῶν πεποίηκεν. Ὀλιγίστου δέ τινος χρόνου διελθόντος, καὶ Μαρκιανοῦ ἐν Χριστῷ κοιμηθέντος(4), πάντων τῶν τῆς ἐρήμου μοναχῶν ἐν τῷ ἐπισκοπείῳ παρὰ τῷ πατριάρχῃ ἀρρωστοῦντι συναθροισθέντων, προεβλήθησαν κατὰ κοινὴν ψῆφον Θεοδόσιος καὶ Σάβας ἀρχιμανδρῖται καὶ ἔξαρχοι(5) πάντων τῶν ὑπὸ τὴν ἁγίαν πόλιν μοναστηρίων, ὡς ἐρημῖται καὶ ἀκτήμονες(6), καὶ βίῳ καὶ λόγῳ κεκοσμημένοι, καὶ τοῖς θείοις κομῶντες χαρίσμασιν. Ἀπὸ τότε τοίνυν ὁ μὲν Ἀββᾶς Θεοδόσιος ἀρχηγὸς γέγονε καὶ ἀρχιμανδρίτης παντὸς τοῦ κοι-

1) Ἐνταῦθα ἄρχεται τὸ λ΄. κεφ. ἐν τῷ κειμένῳ τοῦ Κοτελερίου.

2) Ὁ Ἐλπίδιος ἐγένετο διάδοχος τοῦ Πασσαρίωνος (428) ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ ἱδρυθέντι μοναστηρίῳ ἐν Ἱεροσολύμοις, βραδύτερον (451) προσῆλθεν εἰς τὸν Μονοφυσιτισμόν, ἀλλ' ἀποπτύσας τοῦτον (451), ἐπανῆλθεν εἰς τοὺς κόλπους τῆς ὀρθοδοξίας (ὅρ. Βίον ἁγ. Εὐθυμίου κεφ. λγ΄.).

3) Ἐν ἔτει 461.

4) Τῇ 23 Νοεμβρίου 493 (ὅρ. κεφ. κζ΄.).

5) Ἀλλαχοῦ ὁ Κύριλλος καλεῖ αὐτούς· «**τοὺς τῶν μοναχῶν κορυφαίους καὶ ἡγεμόνας**» (κεφ. νστ΄.), «**οἱ τῶν μοναχῶν ταξίαρχοι**» (κεφ. νζ), «**ἀρχιμανδρίτας**» (κεφ. ξε΄.).

6) «Ὡς ἐρημίτας καὶ ἀκτήμονας καὶ τὰ θεῖα καλῶς ἠσκημένους, καὶ τὴν μοναχικὴν ἀκρίβειαν καλῶς κατορθώσαντας καὶ πρὸς θεοσέβειαν πολλοὺς ἀγαγόντας» (ὅρ. κεφ. ξε΄.).

νοβιακοῦ κανόνος[1], ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ τὸν δευτερεύοντα τῆς τῶν κοινοβίων καταστάσεως καὶ φροντίδος, τὸν ἐν ἁγίοις Παῦλον, τὸν τῆς τοῦ μακαρίου Μαρτυρίου μονῆς ἡγούμενον, ὁ δὲ πατὴρ ἡμῶν Σάβας ἄρχων κατεστάθη[2] καὶ νομοθέτης παντὸς τοῦ ἀναχωρητικοῦ βίου, καὶ πάντων τῶν ἐν ταῖς κέλλαις ζῆν προαιρουμένων[3].

ΛΑ΄. Τοῦ μέντοι πατριάρχου Σαλλουστίου ἐπὶ ὀκτὼ χρόνους καὶ μῆνας τρεῖς τοῦ Ἱεροσολύμων θρόνου κρατήσαντος καὶ ἐν Χριστῷ κοιμηθέντος, μηνὸς Ἰουλίου εἰκάδι τρίτῃ τῆς δευτέρας ἰνδικτιῶνος, Ἠλίας ὁ πλειστάκις ἐν τῇ περὶ τοῦ ὁσίου Εὐθυμίου συγγραφῇ μνημονευθεὶς[4], τὴν πατριαρχείαν διεδέξατο, τῷ πεντηκοστῷ ἕκτῳ τῆς τοῦ μακαρίου Σάβα ἡλικίας χρόνῳ. Ὅστις πατριάρχης Ἠλίας ᾠκοδόμησε μοναστήριον πλησίον τοῦ ἐπισκοπείου, καὶ ἐν αὐτῷ περισυναγαγὼν τοὺς τῆς ἁγίας Ἀναστάσεως Σπουδαίους[5] εἰς τοὺς περὶ τὸν πύργον Δαβὶδ διεσπαμένους κελλία ἑκάστῳ αὐτῶν διανείμας πᾶσαν ἀνάπαυσιν σωματικὴν ἔχοντα. Αὐτῶν δέ, ὡς εἴρηται, συναθροισθέντων, ὁ πατὴρ ἡμῶν Σάβας διάφορα παρ' αὐτῶν ἀγοράσας κελλία, ξενοδοχεῖον[6] ταῦτα τῇ Λαύρᾳ πεποίηκεν· ἦσαν δὲ ἄλλα κελλία κατὰ τὸ βόρειον μέρος τῶν ἀγορασθέντων κελλίων, ἅπερ ἐβούλετο ἀγοράσαι εἰς λόγον ξένων μοναχῶν· καὶ ἱκανῆς χρυσίου

1) «Ἀρχηγὸς καὶ ἀρχιμανδρίτης—κοινοβιακοῦ κανόνος» (ἔρ. κεφ. ξε΄. καὶ βίον ἁγ. Θεοδοσ. κεφ. 3).

2) «Δευτερεύοντα αὐτοῦ (ἔχων) τὸν μακαρίτην Εὐγένιον τὸν τῆς λαύρας τοῦ ἐν ἁγίοις Ἀββᾶ Γερασίμου ἡγούμενον» (Βίος ἁγ. Θεοδοσ. κεφ. 3).

3) «Ἄρχων κατεστάθη καὶ νομοθέτης—ἐν ταῖς κέλλαις ζῆν προαιρουμένων» (ἔρ. κεφ. ξε΄. καὶ ζ΄. Βίον ἁγ. Θεοδοσ. κεφ. 3).

4) Ὁ Ἠλίας κατήγετο ἐξ Ἀραβίας καὶ ἐμόνασεν ἐν Νιτρίᾳ τὸ πρότερον· ἐλθὼν δ' ἐν Παλαιστίνῃ (457) διετέλεσε μαθητὴς τοῦ ἁγίου Εὐθυμίου (Βίος αὐτοῦ κεφ. λστ΄.), μετὰ τὴν τελευτὴν αὐτοῦ χειροτονεῖται πρεσβύτερος (473) καὶ κτίζει δύο μοναστήρια παρὰ τὴν Ἱεριχώ, τῇ δὲ 23 Ἰουλίου 494 ἀνάγεται εἰς τὸν τοῦ ἀδελφοθέου θρόνον.

5) Τὸ μοναχικὸν τάγμα τῶν Σπουδαίων, ἐξ οὗ ἔχει τὴν ἀρχὴν ἡ σημερινὴ Ἁγιοταφιτικὴ Ἀδελφότης, συνεστήθη ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τοῦ Ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως (326), σπουδάζοντες δὲ εἰς τὰς νυχθημερινὰς τελετὰς τοῦ ναοῦ, ἐκλήθησαν: «Σπουδαῖοι τῆς ἁγίας Ἀναστάσεως», ἢ «τάγμα τῶν Σπουδαίων» (Χ. Παπαδοπούλ. Ἐκκλ. Ἱεροσολ. σελ. 97).

6) Τὸ ξενοδοχεῖον τοῦτο ἔκειτο ἐγγὺς τῆς κολυμβήθρας Βηρσαβεὲ παρὰ τὴν

ποσότητος ἐπιζητουμένης οὐκ εἶχε πλὴν ἑνὸς ἡμισείου. Καὶ τῇ εἰς Θεὸν πίστει ἐπερειδόμενος δέδωκε τὸ ἥμισυν(1) ἀρραβῶνα, λέγων· εἰ μὴ αὔριον πᾶσαν τὴν τιμὴν ἀποπληρώσω, ἀπόλλω τὸν ἀρραβῶνα. Καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ὁρισθείσῃ ἡμέρᾳ πρὸ τοῦ τὸν ἥλιον ἀνατεῖλαι, τοῦ μακαρίου πατρὸς ἡμῶν περὶ τούτου διενθυμουμένου καὶ κατὰ διάνοιαν προσευχομένου, ἔρχεταί τις πρὸς αὐτὸν ξενικὸς ἄγνωστος παντελῶς, καὶ δίδωσιν αὐτῷ ἑκατὸν ἑβδομήκοντα νομίσματα, καὶ πάραυτα ἀνεχώρησε μηδὲ τὴν οἰκείαν ἀπαγγεῖλας προσηγορίαν. Ὁ δὲ μακάριος πατὴρ ἡμῶν θαυμάσας τὴν τοῦ Θεοῦ ταχεῖαν ἀντίληψιν, δέδωκε τὸ τίμημα τῶν κελλίων, καὶ καθίστησι ξενοδοχεῖον ἕτερον, πρὸς τὴν τῶν ἐρχομένων ἀπὸ ξένης μοναχῶν ἀνάπαυσιν. Ἦν δὲ καὶ τῷ Καστελλίῳ περιποιησάμενος ξενοδοχεῖα δύο, ἕν τε τῇ ἁγίᾳ πόλει οὐ μακρὰν τοῦ πύργου Δαβὶδ καὶ ἐν Ἱεριχῷ, ἐν ἑνὶ τῶν ὠνηθέντων παρ' αὐτοῦ παραδεισίων.

ΛΒ΄. Κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον ἀπέστειλεν ὁ Θεὸς τῷ πατρὶ ἡμῶν Σάβα δύο ἀδελφοὺς κατὰ σάρκα, ἐκ τῆς μὲν Ἰσαυρίας ὁρμωμένους, Θεόδουλόν τε καὶ Γελάσιον προσαγορευομένους· οὕς τινας ἐάν τις, ὡς ἔμοι γε δοκεῖ, Βεσελεὴλ καὶ Ἐλιὰβ (Ἔξοδ. λα΄. 2, 6) τοὺς ἀρχιτέκτονας τῆς Σκηνῆς καλέσειεν, οὐχ ἁμαρτήσει τοῦ πρέποντος. Τούτους ἔχων ὁ νέος παρ' ἡμῖν Μωϋσῆς, τά τε λείποντα εἰς τὴν ἑαυτοῦ περιφανεστάτην ἔκτισε Λαύραν, καὶ τὰ περὶ αὐτὴν εὐαγῆ μοναστήρια. Καὶ πρῶτον μὲν ἔκτισε μαγκιπεῖον καὶ νοσοκομεῖον ἐν τῇ Λαύρᾳ, καὶ ὑπεράνω τὴν μεγάλην ἔκτισεν ἐκκλησίαν τῆς πανσέπτου Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, ὡς τῆς Θεοκτίστου ἐκκλησίας στενοχωρούσης τὴν συνοδίαν πληθυνθεῖσαν, καὶ τῶν Ἀρμενίων πληθυνθέντων, καὶ ἐν τῷ μικρῷ εὐκτηρίῳ ὡσαύτως στενοχωρουμένων. Ἀναμέσον δὲ τῶν ἀμφοτέρων ἐκκλησιῶν μέσαυλον πεποίηκεν, ἔνθα πρώην εἶδε τὴν τοῦ στύλου πυρὸς ὀπτασίαν· ἐποίησε δὲ καὶ δοχεῖα

πύργον Δαβίδ, ἔνθα ὑψοῦται νῦν τὸ μεγαλοπρεπὲς οἰκοδόμημα τῆς Ἁγιοταφιτικῆς Ἀδελφότητος καλούμενον «Βηρσαβεέ». (ὅρ. κεφ. πστ΄. καὶ βίον Ἀβραμίου Κρατείας κεφ. 6).

1) Παρὰ τῷ Μεταφραστῇ· «οὐδὲν αὐτῷ ὑπελείφθη εἰ μὴ νομίσματος τὸ ἥμισυ».

ὑδάτων μέγιστα ἐν τῷ χειμάρρῳ. Τῆς οὖν μεγάλης ἐκκλησίας οἰκοδομηθείσης καὶ κόσμῳ παντὶ διακοσμηθείσης, κατελθὼν ὁ ἐν ἁγίοις Ἠλίας ὁ ἀρχιεπίσκοπος εἰς τὴν Λαύραν ταύτην, ἐνεκαίνισε καὶ θυσιαστήριον ἡγιασμένον κατέπηξεν εἰς αὐτήν, μηνὸς Ἰουλίου πρώτῃ τῆς ἐννεακαιδεκάτης[1] ἰνδικτιῶνος, ἑξηκοστῷ δὲ τρίτῳ τῆς τοῦ μεγάλου Σάβα ἡλικίας χρόνῳ. Τότε οὖν τοὺς Ἀρμενίους μετέστησεν ἀπὸ τοῦ μικροῦ εὐκτηρίου[2], πρὸς τὸ ἐπιτελεῖν τὸν τῆς ψαλμῳδίας κανόνα τῇ τῶν Ἀρμενίων διαλέκτῳ εἰς τὴν θεόκτιστον ἐκκλησίαν, παρεγγυήσας αὐτοῖς τὸ μεγαλεῖον[3] καὶ τὴν λοιπὴν ἀκολουθίαν Ἀρμενιστὶ καθ' ἑαυτοὺς λέγειν, καὶ ἐν τῷ καιρῷ τῆς θείας προσκομιδῆς ἔρχεσθαι μετὰ τῶν Ἑλληνισταρίων καὶ σὺν αὐτοῖς τῶν Ἁγίων μεταλαμβάνειν Μυστηρίων[4]. Ἐπειδὴ δέ τινες αὐτῶν λέγειν ἐπεχείρησαν τὸν Τρισάγιον ὕμνον μετὰ τῆς ὑπὸ Πέτρου τοῦ ἐπίκλην Κναφέως[5] ἐπινοηθείσης προσθήκης τοῦ: ὁ σταυρωθεὶς δι' ἡμᾶς, ἀγανακτήσας εἰκότως ὁ θεῖος πρεσβύτης, Ἑλληνιστὶ τοῦτον αὐτοῖς τὸν ὕμνον ψάλλειν ἐκέλευσε, κατὰ τὴν ἀρχαίαν τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας παράδοσιν, καὶ οὐ κατὰ τὴν τοῦ προρρηθέντος Πέτρου καινοτομίαν, τοῦ τὰ Εὐτυχοῦς φρονήσαντος καὶ ἐκ δευτέρου τυραννικῷ τρόπῳ τοῦ Ἀντιοχείας θρόνου κρατήσαντος[6],

1) Ἐν τῇ ὤᾳ νεωτέρα χεὶρ ἔγραψε «ἐνάτης», ὅπερ καὶ ὀρθότερον, ὡς ἐξάγεται καὶ ἐκ τῶν ἑξῆς· «τοῦ ἐγκαινισμοῦ τοῦ γεγονότος ἐν τῇ λαύρᾳ ἐπὶ τῆς ἐνάτης ἰνδικτιῶνος, τοῦ σεβασμίου οἴκου τῆς παναγίας ἐνδόξου Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας» (Βίος Ἰωάννου Ἡσυχαστοῦ κεφ. 11).

2) Ὅρ. κεφ. κ'.

3) Μεγαλεῖον, ἤτοι τὸ Εὐαγγέλιον.

4) Οὕτω καὶ ἐν τῇ μονῇ τοῦ Ἀββᾶ Θεοδοσίου «μέχρι μὲν τῶν θεοπνεύστων Εὐαγγελίων κατὰ τὴν οἰκείαν ἕκαστον ἐκκλησίαν (Ἀρμένιοι καὶ Βεσσοὶ) ἅμα καὶ γλῶτταν τῆς θείας ἀκούειν φωνῆς, τὸ δὲ ἐπὶ τούτοις εἰς μίαν πάντας..... τῶν Ἑλληνιστῶν ἐκκλησίαν ἀθροίζεσθαι ...... καὶ τῶν ἁγιασμάτων ἐκεῖ μετέχουσι» (Βίος ὑπὸ Μεταφραστοῦ κεφ. 38).

5) Πέτρος ὁ Κναφεὺς πρεσβύτερος ὢν τοῦ ἐν Χαλκηδόνι ναοῦ τῆς ἁγίας Βάσσης, ἦλθεν εἰς Ἀντιόχειαν. διεγείρων δὲ μυρίους θορύβους καὶ ῥαδιουργίας κατὰ τοῦ πατριάρχου Μαρτυρίου, ἐπιπηδᾷ ἐπὶ τοῦ θρόνου, παραιτηθέντος τοῦ Μαρτυρίου (465). Διὰ τῆς προσθήκης «ὁ σταυρωθεὶς δι' ἡμᾶς» σχίσας τὸν λαὸν τῆς Ἀντιοχείας, φεύγει, ἀποφασισθείσης τῆς ἐξορίας αὐτοῦ· τοῦτον δὲ διαδέχεται ὁ Ἰουλιανὸς μέχρι τοῦ 474.

6) Ἐπιταγῇ τοῦ τὴν βασιλείαν ἁρπάσαντος Βασιλίσκου ἀναλαμβάνει τὸν θρό-

καὶ ὑπὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν θεσμῶν ἐκβληθέντος, καὶ πάλιν ἐκ τρίτου μετὰ τὴν ἐν Ἰσαυρίᾳ γενομένην τοῦ Ἴλλου τυραννίδα ἐπὶ τῆς βασιλείας Ζήνωνος, βασιλικῇ αὐθεντίᾳ τοῦ αὐτοῦ κρατήσαντος θρόνου ἀθέσμως(1), μὴ λυθέντων τῶν κατ' αὐτοῦ γενομένων ἀναθεμάτων, καὶ πᾶσαν τὴν ἀνατολὴν ἐκταράξαντος, καὶ ὑπὸ τοῦ πάπα Φήλικος(2) ἀναθεματισθέντος, διά τε τὴν ἑτεροδοξίαν καὶ τὴν εἰρημένην τοῦ Τρισαγίου προσθήκην. Ὅθεν δικαίως καὶ εὐσεβῶς ὁ πατὴρ ἡμῶν Σάβας τὴν ὑπ' ἐκείνου ἐπινοηθεῖσαν προσθήκην ἀποσεισάμενος, τῇ ἐκκλησιαστικῇ εἵπετο παραδόσει. Ἐθέσπισε δὲ ὥστε κατὰ πᾶν Σάββατον τὴν σύναξιν εἰς τὴν Θεόκτιστον ἐπιτελεῖν ἐκκλησίαν, κατὰ δὲ Κυριακὴν εἰς τὴν τῆς Θεοτόκου ἐκκλησίαν ἐπιτελεῖν τὴν σύναξιν, καὶ ἀπαραλείπτως ἀπὸ ὀψὲ ἕως πρωῒ ἀγρυπνίαν ἐν ἀμφοτέραις γίνεσθαι ταῖς ἐκκλησίαις κατά τε Κυριακὴν καὶ Δεσποτικὴν ἑορτήν.

ΛΓ'. Αὐτοῦ τοίνυν τῇ τοῦ Χριστοῦ χάριτι ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ τήν τε Λαύραν πλατύναντος, καὶ τὴν συνοδίαν αὐξήσαντος, καὶ τὸ τοῦ Καστελλίου κοινόβιον συστησαμένου, καὶ πάντων τῶν ἐν ταῖς ἄλλαις λαύραις ἐξάρχοντος, οἱ ἀνωτέρω μνημονευθέντες μαθηταὶ αὐτοῦ καὶ κατήγοροι, τῇ τοῦ Καστελλίου συστάσει μᾶλλον φθονήσαντες, καὶ τεσσαράκοντα γεγονότες, ἔκ τινος σκαιοῦ δαίμονος συστροφὰς κατ' αὐτοῦ ἐποιοῦντο. Ὁ δὲ πατὴρ ἡμῶν Σάβας πραῢς μὲν ὑπάρχων πρὸς ἀνθρώπους, μαχητὴς δὲ πρὸς δαίμονας, παραχωρήσας αὐτοῖς, ἀνεχώρησεν ἐπὶ τὰ μέρη Σκυθουπόλεως(3), καὶ ἐκάθησεν εἰς ἔρημον τόπον παρὰ τὸν λε-

νον (474) τὸ δεύτερον ὁ θεοπασχίτης Κναφεύς· τὸ ἑπόμενον ὅμως ἔτος (475), ψήφῳ τῆς ἀνατολικῆς συνόδου καθαιρεῖ αὐτὸν ὁ Ζήνων καὶ εἰς Πιτυοὺς ἐξορίζει.

1) Πάλιν ῥᾳδιουργίαις χρησάμενος ὁ ταραξίας Κναφεύς, ἀδείᾳ τοῦ Ζήνωνος ἐπιβαίνει τὸ τρίτον τοῦ θρόνου (484). Ἐκβαλὼν ἐπισκόπους ἀνεπιλήπτους, χειροτονίας ἀθέσμους ποιήσας, καὶ ἄλλα πολλὰ κακά, θνήσκει τῷ 490.

2) Φῆλιξ ὁ Β'. ὁ πάπας διετέλεσεν ὡς τοιοῦτος ἀπὸ 18 Μαρτίου 483 μέχρι 13 Φεβρουαρίου 492.

3) «Τοῦ μακαρίου Σάβα τῆς Λαύρας ὑποχωρήσαντος ἐπὶ τὰ μέρη Σκυθοπόλεως (501) διὰ τὴν ἀκαταστασίαν τῶν εἰς ὕστερον τὴν Νέαν λαύραν οἰκησάντων, ὁ τιμιώτατος Ἰωάννης φεύγων τὸ τῆς ἀταξίας συνέδριον ἀνεχώρησεν εἰς τὴν ἔρημον τοῦ Ρουβᾶ» (Βίος Ἰωάννου Ἡσυχαστοῦ κεφ. 12).

γόμενον ποταμὸν Γαδάρων· καὶ ἔμενεν ἐκεῖσε ἐν σπηλαίῳ ἐπὶ χρόνον ὀλίγον, ἐν ᾧ εἰώθει λέων παμμεγεθέστατος ἀναχωρεῖν. Ὅστις λέων περὶ τὸ μεσονύκτιον ἐλθών, ηὗρε τὸν μακάριον Σάβαν καθεύδοντα, καὶ λαβόμενος τοῦ κεντωνίου[1] ἐν στόματι, εἷλκεν αὐτὸν ἐξεῶσαι τοῦ σπηλαίου φιλονεικῶν. Τοῦ δὲ ἀναστάντος καὶ τῆς νυκτερινῆς ψαλμῳδίας ἀρξαμένου, ἐξελθὼν ὁ λέων ἐξεδέχετο ἔξω τοῦ σπηλαίου ἱστάμενος· τοῦ δὲ πρεσβύτου τὸν κανόνα πληρώσαντος καὶ ἀνακλίναντος ἑαυτὸν ἐν ᾧ τόπῳ εἰώθει ὁ λέων καθεύδειν, πάλιν εἰσελθὼν ὁ λέων καὶ τοῦ κεντωνίου λαβόμενος, εἷλκεν αὐτὸν ἐκβαλεῖν τοῦ σπηλαίου πειρώμενος. Τοῦ τοίνυν λέοντος ἐπείγοντος αὐτὸν ἐξελθεῖν τοῦ σπηλαίου, λέγει πρὸς αὐτὸν θαρραλέῳ τῷ φρονήματι ὁ πρεσβύτης· Τὸ μὲν σπήλαιον εὐρύχωρόν ἐστι δυνάμενον ἀφθόνως τοὺς ἀμφοτέρους ὑποδέξασθαι· εἷς γὰρ τῶν ἀμφοτέρων ὁ δημιουργός. Σὺ δὲ εἰ βούλει μένε αὐτοῦ, εἰ δὲ μή γε ἀναχώρησον· ἐγὼ γὰρ χειρὶ Θεοῦ ἐπλάσθην, καὶ τῇ αὐτοῦ εἰκόνι τετίμημαι. Ταῦτα ἀκούσας ὁ λέων καὶ τρόπον τινὰ αἰδεσθείς, ἀνεχώρησεν.

ΛΔ΄. Αὐτοῦ δὲ ἐν ὀλίγαις ἡμέραις ἐπισήμου αὐτόθι γεγονότος, ἤρχοντό τινες πρὸς αὐτὸν τῶν Σκυθοπολιτῶν καὶ τῶν Γαδαρηνῶν· ἐν οἷς νεώτερός τις Σκυθοπολίτης ὀνόματι Βασίλειος, προσγενὴς ὑπάρχων Σεβήρου καὶ Σωφρονίου τῶν αὐτόθι περιβοήτων, θείᾳ κινηθεὶς κατανύξει ἦλθε πρὸς αὐτὸν καὶ ἀπετάξατο, καὶ τὴν ἀσκητικὴν ἀκρίβειαν ἐπαιδεύετο. Περὶ οὗ Βασιλείου λησταί τινες μαθόντες ἐπῆλθον αὐτοῖς ἄφνω ἐν μεσονυκτίῳ χρήματα ἔχειν τὸν Βασίλειον ὑπονοήσαντες, καὶ μηδὲν αὐτοῖς τοῦ αἰῶνος τούτου εὑρηκότες, ἀπῆλθον οἰκοδομηθέντες τὴν αὐτῶν πολιτείαν, καὶ ἀκτημοσύνην καταμαθόντες· καὶ συναντῶσι δυσὶ λέουσι παμμεγεθεστάτοις. Ἔμφοβοι δὲ γενό-

1) Κεντώνιον ἐκ τῆς λατιν. λέξεως cento δηλούσης τὸ ἐκ πολλῶν τμημάτων συνερραμμένον ἱμάτιον, ὅπερ παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις μοναχοῖς ἐλέγετο πολύρραφον. «Οἱ Πατέρες ἡμῶν καὶ ὁ Ἀββᾶς Παμβώ, ἔλεγεν ὁ Ἀββᾶς Ἰσαὰκ τοῖς ἀδελφοῖς, παλαιὰ πολύρραφα ἐφόρουν καὶ σεβέννια, νῦν δὲ πολύτιμα φορεῖτε· ὑπάγετε ἔνθεν ἠρημώσατε τὰ ὧδε» (Ἀποφθέγμ. Πατέρ. σ. 225. Πατρολογ. τόμ. 65). Ἀλλαχοῦ λέγει ὁ Κύριλλος, ἐπειδὴ ὁ θεῖος Σάβας ἐφόρει «κεντώνια ῥυπαρὰ καὶ πολύρραφα» (κεφ. να΄), δὲν ἐπετράπη αὐτῷ ὑπὸ τῶν σιλεντιαρίων νὰ εἰσέλθῃ μετὰ τῶν λοιπῶν ἡγουμένων πρὸς τὸν βασιλέα Ζήνωνα.

μενοι ὥρκωσαν τοὺς θῆρας οὕτω λέγοντες· Τὰς εὐχὰς τοῦ Ἀββᾶ Σάβα, οὗτινος νῦν τὴν ἀρετὴν ἐθαυμάσαμεν, ἀπόστητε τῆς ὁδοῦ, ἵνα παρέλθωμεν. Καὶ οἱ μὲν λέοντες τοῦ ὀνόματου τοῦ Ἀββᾶ Σάβα ἀκούσαντες, ὡς ὑπὸ μάστιγός τινος ἐλαυνόμενοι ἔφυγον· οἱ δὲ λησταὶ ἀγασθέντες τῷ θαύματι, εἰκότως ἐλογίσαντο ὅτι ὄντως δοῦλος τοῦ Θεοῦ ἐστιν ὁ Γέρων, ὅστις καὶ μὴ παρὼν θαυματουργεῖ. Καὶ ὑποστρέψαντες ὁμοθυμαδὸν πρὸς αὐτόν, καὶ προσπεσόντες αὐτῷ, διηγήσαντο τὸ γεγονὸς θαῦμα· καὶ λοιπὸν συνθέμενοι τῷ Θεῷ μηκέτι ἀδικῆσαι ἄνθρωπον, ἀπετάξαντο πάσῃ παρανομίᾳ, καὶ ταῖς ἰδίαις ἀπὸ τότε ἐσχόλαζον γεωργίαις. Τούτου δὲ διαφημισθέντος, συνέτρεχον πολλοὶ πρὸς αὐτόν· ἦν γὰρ ἐν ὀλίγαις ἡμέραις κελλίον δειμάμενος, καὶ ἄλλους δύο ἀδελφοὺς περιποιησάμενος. Ὡς οὖν εἶδεν ἑαυτὸν ὑπὸ τῶν κοσμικῶν ὀχλούμενον, ἀνεχώρησε λάθρα παραθέμενος τῷ Θεῷ τοὺς ἀδελφούς, ὧν τινων τῷ χρόνῳ τελειωθέντων, Εὐμάθιός τις Ἴσαυρος τὸ κελλίον διαδεξάμενος, κοινόβιον πεποίηκε, καὶ συνοδίαν εἰς αὐτὸ περιεποιήσατο, ἐξ ἧς συνοδίας ἐστὶν ὁ τίμιος Ἀββᾶς Ταράσιος, ὁ τὴν Εὐμαθίου ἀρετὴν καὶ ἡγεμονίαν διαδεξάμενος(1), Ἴσαυρος ὢν καὶ αὐτὸς τῷ γένει, καὶ ἐν μοναχικοῖς κατορθώμασι βεβοημένος.

ΛΕ΄. Ὁ μέντοι ἡγιασμένος Σάβας ἐλθὼν εἰς τὴν ἑαυτοῦ Λαύραν, ηὗρε τοὺς μνημονευθέντας τεσσαράκοντα, τοὺς πρὸς τὴν κακοῦ μετουσίαν ἐπιτηδείους, ἑτέρους ὑπονοθεύσαντας καὶ ἑξήκοντα γεγονότας, καὶ ἐλυπεῖτο καὶ ἔκλαιεν ἱκανῶς διὰ τὴν προσγινομένην τῇ ἑαυτοῦ συνοδίᾳ βλάβην· καὶ ἐθαύμαζε πῶς εὐζήλωτον καὶ πρόχειρον ἡ μοχθηρία, ῥᾳδίως τοὺς χαύνους ἐπισπωμένη. Καὶ πρῶτον μὲν ἀντετίθει τῷ ἐκείνων θυμῷ τὴν μακροθυμίαν· τῷ μίσει τὴν ἀγάπην, πνευματικῇ συνέσει καὶ ἀκεραιότητι τὸν ἑαυτοῦ λόγον ῥυθμίζων· ἔπειτα δὲ βλέπων τῇ πονηρίᾳ ἀνδρειουμένους καὶ ἀναισχυντίᾳ κεχρημένους, καὶ μὴ ἀνεχομένους ἐν τῇ ταπεινῇ ὁδῷ τοῦ Χριστοῦ βαδίζειν, ἀλλὰ «προφάσεις» προφασιζομένους «ἐν ἁμαρτίαις» (Ψαλμ. ρμ΄. 4), καὶ λόγους ἀνευρί-

1) «*Ἴσαυρος ὢν—βεβοημένος*» ἐλλείπουσιν ἐκ τοῦ κειμένου τοῦ Κοτελερίου.

ΑΠΘ

σκοντας συνηγόρους τοῖς πάθεσιν, δίδωσί «τόπον τῇ ὀργῇ» (Ρωμ. ιβ΄. 19), καὶ ἀναχωρεῖ ἐπὶ τὰ μέρη Νικοπόλεως, καὶ ἡσυχάζει αὐτόθι ἐπὶ ἡμέρας πλείους ὑποκάτω μιᾶς κερατέας, ἐκ τῶν κερατίων διαιτώμενος· καὶ μαθὼν ὁ τοῦ τόπου ἐπίτροπος ἐξῆλθε πρὸς αὐτὸν καὶ κτίζει αὐτῷ ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ κελλίον, καὶ ἐν ὀλίγαις ἡμέραις τὸ κελλίον ἐκεῖνο κοινόβιον γέγονε τῇ τοῦ Χριστοῦ συνεργίᾳ. Αὐτοῦ τοίνυν ἐν ἐκείνοις ὄντος τοῖς τόποις, οἱ γεννάδαι ἐκεῖνοι τῆς χρονίας αὐτοῦ ἀπουσίας δραξάμενοι, διαφημίζουσιν εἰς τὴν Λαύραν, ὅτι ὁ Ἀββᾶς ἡμῶν τὰς ἐρήμους περιερχόμενος θηριάλωτος γέγονε· καὶ συναρπάζουσι καὶ τοὺς λοιποὺς καὶ εἰσέρχονται εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Ἠλίαν, λέγοντες· ὅτι ὁ Ἀββᾶς ἡμῶν εἰς τὴν περὶ τὴν Νεκρὰν θάλασσαν ἔρημον ἀναχωρῶν λεοντόβρωτος γέγονεν, ἀλλὰ κέλευσον δοῦναι ἡμῖν ἡγούμενον. Ὁ δὲ ἀληθῶς ἱερεὺς Θεοῦ Ἠλίας γινώσκων ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ μεγάλου Εὐθυμίου([1]) τὴν ἐκ νεότητος τοῦ θείου Σάβα διαγωγήν, ἀπεκρίνατο πρὸς αὐτοὺς λέγων· Ἐγὼ μὲν ὑμῶν οὐ πιστεύω. Οἶδα γὰρ ὅτι οὐκ ἄδικος ὁ Θεὸς παριδεῖν τὸν δοῦλον αὐτοῦ θηριάλωτον γενέσθαι· ἀλλ' ὑπάγετε μᾶλλον τὸν Ἀββᾶν ὑμῶν ζητήσατε, ἢ ἡσυχάσατε, ἕως οὗ ὁ Θεὸς φανερώσῃ αὐτόν. Τῆς οὖν ἡμέρας τῶν Ἐγκαινίων([2]) φθασάσης, κατὰ τὴν τῶν ἡγουμένων συνήθειαν, ἀνέρχεται εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν μετά τινων ἀδελφῶν τοῦ περὶ Νικόπολιν μοναστηρίου· ἦν γὰρ ἐκεῖσε, ὡς εἴρηται, μοναστήριον συστησάμενος καὶ ἀδελφοὺς εἰς αὐτὸ περιποιησάμενος, συνεργεῖ γὰρ αὐτῷ ὁ Θεὸς ἐν παντὶ καιρῷ καὶ τόπῳ καὶ πράγματι. Καὶ εἰσέρχεται μετά τινων ἡγουμένων πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον([3])· ὅν τινα πρεσβύτην ὁ πα-

1) Ἀπὸ τοῦ ἔτους 457.

2) «Ἡμέραι ἐγκαινίων καλοῦνται αἱ ἡμέραι, καθ' ἃς ἡ ἁγία ἐκκλησία ἐν τῷ Γολγοθᾷ ἥτις καλεῖται Μαρτύριον, ἐνεκαινίσθη τῷ Θεῷ, καὶ ἡ ἁγία ἐν τῇ Ἀναστάσει ἐκκλησία, ἔνθα ὁ Κύριος ἀνέστη μετὰ τὸ πάθος, τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐνεκαινίσθη τῷ Θεῷ. Τῶν ἁγίων δὲ ἐκκλησιῶν τούτων τὰ ἐγκαίνια ἐπιτελοῦνται μετὰ μεγάλων τιμῶν, ἐπειδὴ ὁ σταυρὸς τοῦ Κυρίου εὑρέθη κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην» (Ὁδοιπορ. Συλβίας κεφ. 48, σ. 77). Ἡ ἑορτὴ τῶν Ἐγκαινίων ἑωρτάζετο ἐπὶ ὀκτὼ ἡμέρας (14 Σεπτεμβρίου μέχρι 21), κατὰ τὰς ὁποίας συνηθροίζοντο ἄπειρα πλήθη ἐκ Μεσοποταμίας, Συρίας καὶ Αἰγύπτου.

3) Ἐντεῦθεν ἄρχεται τὸ λε΄. κεφ. ἐν τῷ Κοτελερίου κειμένῳ.

τριάρχης θεασάμενος καὶ περιχαρὴς γενόμενος, λαβὼν αὐτὸν ἰδίᾳ, παρεκάλει εἰς τὴν ἰδίαν ὑποστρέψαι Λαύραν· τοῦ δὲ συγχωρηθῆναι παρακαλοῦντος καὶ μηδόλως ἀνεχομένου, κινηθεὶς ὁ ἀρχιεπίσκοπος εἶπε πρὸς αὐτόν· Πίστευε ὅτι ἐὰν μὴ ἀνάσχῃ τῆς παρακλήσεώς μου καὶ συμβουλῆς, ἀλλὰ παρακούσῃς, οὐκέτι ὄψει τὸ πρόσωπόν μου, οὐδὲ γὰρ θέλω ὁρᾶν τοὺς κόπους σου ὑπὸ ἄλλων διοικουμένους. Τοῦτο τοῦ ἀρχιεπισκόπου εἰρηκότος, ὁ πατὴρ ἡμῶν ὑπέσχετο εἶξαι τῇ αὐτοῦ κελεύσει, ἀναγκάζεται δὲ τὴν ἀκαταστασίαν εἰπεῖν τῶν ἑξήκοντα φατριαστῶν καὶ τὴν φιλοτάραχον αὐτῶν γνώμην. Τότε διαναστὰς ὁ πατριάρχης γράφει πρὸς τοὺς ἐν τῇ Λαύρᾳ ἐπιστολὴν οὕτως ἔχουσαν· Γινώσκειν ὑμᾶς βούλομαι, ἀδελφοί, ὅτι ὁ πατὴρ ὑμῶν ζῇ καὶ λεοντόβρωτος οὐ γέγονεν, ἦλθε γὰρ πρός με ἐν τῇ ἑορτῇ καὶ κατασχὼν αὐτὸν συνεῖδον μὴ καταλιπεῖν αὐτὸν τὴν ἑαυτοῦ Λαύραν, ἥν περ αὐτὸς μετὰ τὴν Θεοῦ πρόνοιαν κοπιάσας συνεστήσατο. Θελήσατε οὖν τοῦτον μετὰ τῆς ὀφειλομένης δέξασθαι τιμῆς, καὶ πᾶσι τρόποις ὑποταγῆναι αὐτῷ· οὐδὲ γὰρ ὑμεῖς αὐτὸν αὐτόθι ὑπεδέξασθε, ἀλλ' αὐτὸς ὑμᾶς ὑπεδέξατο. Διὸ ἀνάγκη ὑμᾶς ὑποταγῆναι αὐτῷ· εἰ δέ τινες ἐξ ὑμῶν αὐθάδεις εἰσὶ καὶ ὑπερήφανοι καὶ ἀπειθεῖς καὶ οὐκ ἀνέχονται ταπεινωθῆναι, μὴ μείνωσιν αὐτόθι, οὐκ ἐνδέχεται γὰρ αὐτὸν μὴ ἀπολαβεῖν τὸν ἴδιον τόπον. Ὁ τοίνυν πατὴρ ἡμῶν Σάβας παρακούειν μὴ γινώσκων, τινὰ τῶν μετ' αὐτοῦ μαθητῶν, Νικοπολίτην τῷ γένει, Σεβῆρον ὀνόματι, ἡγούμενον τοῦ περὶ Νικόπολιν μοναστηρίου πεποίηκεν(1), ὅντινα ἐπὶ ἱκανὰ ἔτη τὸ αὐτὸ μοναστήριον κυβερνήσαντα, Δόμνος διεδέξατο τελευτήσαντα, ὅστις μετὰ πολὺν χρόνον Σαβάρωνά τινα καταλείψας διάδοχον, ἐτελεύτησεν, ὅντινα Σαβάρωνα(2) γινώσκομεν αὐτόθι γηράσαντα καὶ μέχρι τοῦ νῦν τοῦ τόπου καλῶς κρατοῦντα.

(ἀκολουθεῖ)

ΑΥΓΟΥΣΤΙΝΟΣ ΜΟΝΑΧΟΣ

1) «Ὅντινα ἐπὶ ἱκανὰ ἔτη—τοῦ τόπου καλῶς κρατοῦντα» ἐλλείπουσιν ἐκ τοῦ κειμένου τοῦ Κοτελερίου.

2) «Ὅστις Σαβάρων καὶ εἰς ἐμὲ διετέλεσε τοῦ τοιοῦδε προεστὼς σεμνείου, βαθύτατα ἤδη γεγηρακώς» (Βίος ἁγ. Σάβα ὑπὸ Κλεόπα κεφ. 106. Ἱεροσόλυμα 1905).

ΙΩΑΝΝΗΣ Ο ΜΟΣΧΟΣ ΚΑΙ ΣΩΦΡΟΝΙΟΣ Ο ΣΟΦΙΣΤΗΣ

Ο ΚΑΙ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ *)

Διηγήσαντο τῷ Μόσχῳ καὶ Σωφρονίῳ τῶν πατέρων τινὲς τοῦ Σινᾶ περὶ τοῦ ἀββᾶ Σεργίου τοῦ ἀναχωρητοῦ, ὅτι ὅτε διέμενεν ἐπὶ τοῦ ὄρους Σινᾶ, ὁ ἡγούμενος ἀνέθηκεν αὐτῷ τὴν ἐπιστασίαν τῶν ἡμιόνων τοῦ μοναστηρίου. Ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ συνήντησε λέοντα ἀνακείμενον ἐν τῇ ὁδῷ. Οἱ ἡμίονοι καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ ἰδόντες αὐτὸν κατελήφθησαν ὑπὸ φόβου καὶ ἐτράπησαν εἰς φυγήν. Ἀλλ' οὗτος λαβὼν ἐκ τῆς πήρας ἄρτον τοῦ μοναστηρίου, προσῆλθε τῷ λέοντι καὶ εἶπε· «Λάβε τὴν εὐλογίαν τῶν πατέρων καὶ ἄπελθε ἐκ τῆς ὁδοῦ, ἵνα παρέλθωμεν». Λαβὼν δ' αὐτὴν ἀνεχώρησεν[1].

Προκειμένου περὶ τῶν ἐν τῇ Λαύρᾳ Φαρὰν κατοικούντων ἀδελφῶν ὁ Ἰωάννης Μόσχος ὁμιλεῖ ἰδίᾳ περὶ τοῦ ἀββᾶ Κοσμᾶ τοῦ Εὐνούχου, τοῦ Παύλου καὶ Αὐξάνοντος. Ὁ Κοσμᾶς, ὅστις εἶχε λίαν ὀρθόδοξα φρονήματα, μεγάλην εἶχεν εὐσέβειαν καὶ μεγάλην τῶν θείων Γραφῶν γνῶσιν. Ἐν τῇ νυκτὶ δὲ τῆς Κυριακῆς ἵστατο, ἀπὸ ἑσπέρας μέχρι πρωΐας, ψάλλων καὶ ἀναγινώσκων ἐν τῷ κελλίῳ αὐτοῦ καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, μηδὲ ὅλως καθήμενος. Ἀφ' οὗ δὲ ἐπλήρου τὸν κανόνα, ἐκάθητο ἀναγινώσκων τὸ Εὐαγγέλιον μέχρι τῆς συνάξεως. Ἡμέραν τινὰ μὴ δυνάμενος, ἵνα ἀντιληφθῇ καλῶς χωρίου τινὸς τῆς Γραφῆς, ἀπῆλθε παρὰ τῷ ἀββᾷ Θεοφίλῳ, διαμένοντι ἐν τῇ τῶν Πυργίων Λαύρᾳ πρὸς ἑρμηνείαν αὐτοῦ. Φθὰς δ' ἐγγὺς τοῦ Καλαμῶνος εἶδε δράκοντα ὑπερμεγέθη ἐκ τοῦ ὄρους κατερχόμενον ἐπὶ τὸν Καλαμῶνα. Ἐνόησε δέ, ὅτι ἦν ὁ δαίμων, ὅστις ἤθελεν, ἵνα παρακωλύσῃ τὴν μετάβασιν ταύτην. Ἀλλ' ἀδεῶς ἐξακολουθήσας τὴν πορείαν αὐτοῦ ἀφίκετο παρὰ

*) Ἴδε «Νέα Σιὼν» Τόμος ΙΓ'. Τεῦχος ΙΑ'.—ΙΒ'. σελ. 815—836.

1) Κεφ. 125, σελ. 2988.

Α.Π.Θ.

τῷ Θεοφίλῳ, ὅστις ἔδωκεν αὐτῷ τὴν αἰτουμένην ἑρμηνείαν. Ὁ ἀββᾶς Βασίλειος, πρεσβύτερος τῆς μονῆς τῶν Βυζαντίων, ἔλεγε περὶ τοῦ Κοσμᾶ, ὅτι μεταβὰς παρ' αὐτῷ ψυχικῆς χάριν σωτηρίας ὑπέμνησέ τι χωρίον τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου. Οὗτος δὲ εἶπεν· «Ὅταν εὕρῃς λόγον τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου καὶ μὴ ἔχῃς χαρτία, εἰς τὰ ἱμάτιά σου γράψον αὐτόν». Ἀποθανὼν δ' ἐν Ἀντιοχείᾳ, εἰς ἣν μετέβη, ἐτάφη, ἐντολῇ τοῦ Πατριάρχου, ἐν τῷ κοιμητηρίῳ, ἐν ᾧ ἔκειτο ἐπίσκοπος. Ἐπὶ δὲ τοῦ τάφου αὐτοῦ ἐθεραπεύθη παραλυτικός[1]. Ὁ ἀββᾶς Παῦλος ἐν τῇ Λαύρᾳ ἐπ' ἴσης Φαρὰν ἦν ἀνὴρ ἅγιος, πρᾳότατος καὶ ἀσκητικώτατος, δάκρυα πάμπολλα καθ' ἑκάστην ἐκχέων. Διετέλεσε δὲ ἡσυχάζων περὶ τὰ πεντήκοντα ἔτη, ἀρκούμενος τῇ εὐλογίᾳ τῆς ἐκκλησίας μόνον καὶ μὴ συντυγχάνων τινὶ τὸ παράπαν[2]. Ὁ δὲ Αὐξάνων ἦν ἐξ Ἀγκύρας τῆς Γαλατίας. Ἦν δὲ ἐλεήμων καὶ ἐγκρατὴς καὶ τηλικαύτην ἤσκει σκληραγωγίαν, ὥστε ἐντὸς τεσσάρων ἡμερῶν μίαν ἔτρωγε προσφορὰν εἴκοσι λεπτῶν, ἐνίοτε δὲ ἠρκεῖτο εἰς αὐτὴν ὅλην τὴν ἑβδομάδα. Περὶ δὲ τὰ τελευταῖα τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἔτη περιέπεσεν εἰς κοιλιακὴν νόσον. Ἤχθη δὲ ἐν τῷ νοσοκομείῳ τοῦ Πατριάρχου ἐν Ἱερουσαλήμ. Ὁ τότε ἡγούμενος τῆς Λαύρας τοῦ ἁγίου Σάβα Κόνων ἀπέστειλεν αὐτῷ νομίσματα ἓξ καὶ εὐλογίαν. Ὁ γέρων τὴν μὲν εὐλογίαν ἐδέξατο, τὰ δὲ νομίσματα ἐπέστρεψεν εἰπών, ὅτι μετὰ δύο ἡμέρας ἀπέρχεται τοῦ κόσμου τούτου, ὅπερ καὶ ἐγένετο. Ἀχθεὶς δὲ εἰς τὴν Λαύραν Φαρὰν ἐτάφη ἐν αὐτῇ[3].

Τὸ ἐγγὺς Βηθλεὲμ μοναστήριον τοῦ ἁγίου Σεργίου ἢ τοῦ Ξηροποτάμου διετέλει ὑπὸ τὸν εὐλαβῆ σφόδρα ἀββᾶν Εὐγένιον, ὅστις ὕστερον ἐγένετο Ἑρμοπόλεως τῆς κατ' Αἴγυπτον ἐπίσκοπος. Οὗτος διηγήσατο τῷ Μόσχῳ καὶ τῷ Σωφρονίῳ, ὅτι ὁ ἀββᾶς Ἀλέξανδρος ὁ Κίλιξ γηράσας ἐν τοῖς σπηλαίοις τοῦ Ἰορδάνου ἦλθεν ἐν τῷ μοναστηρίῳ αὐτοῦ, ἐν ᾧ ἠσθένησε. Δέκα δὲ ἡμέρας πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ κατελήφθη ὑπὸ δαίμονος ἐκ φθόνου διαβολικοῦ. Τὴν προσβολὴν ὅμως ταύτην ὑπέστη μετὰ περισσῆς ὑπομονῆς. Ἔψεγε δὲ τὸν δαίμονα, ὅτι προσέβαλεν αὐτὸν γηράσαντα καὶ δὲν ἐτόλμησεν, ἵνα ἐνοχλήσῃ νέον ὄντα [4].

Εἴκοσι μίλια μακρὰν Ἱεροσολύμων ὑπῆρχεν ἀναχωρητὴς καλούμενος Ἰωάννης, ὅστις μεγίστην ᾐσθάνετο εὐλάβειαν πρὸς τὴν Θεο-

1) Κεφ. 40, σελ. 2892.
2) Κεφ. 41, σελ. 2896.
3) Κεφ. 42, σελ. 2896.
4) Κεφ. 182, σελ. 3053.

τόκον καὶ τοὺς ἁγίους μάρτυρας. Εἶχε δὲ ἐν τῷ κελλίῳ αὐτοῦ εἰκόνα τῆς Θεοτόκου, ἐν ἀγκάλαις τὸν Θεὸν φερούσης. Ἐπειδὴ δὲ ἐξ εὐλαβείας ἐλαυνόμενος ἀπήρχετο εἰς Ἱερουσαλήμ, ἵνα προσκυνήσῃ τὸν τίμιον Σταυρόν, εἰς τὸ Σίναιον ὄρος καὶ εἰς ἄλλους τόπους ἀφεστηκότας, ἐν οἷς ὑπῆρχον λείψανα ἁγίων μαρτύρων, ἥναπτε λυχνίαν πρὸ τῆς εἰκόνος ταύτης καὶ ἔλεγε τῇ Θεοτόκῳ· «Ἁγία Δέσποινα Θεοτόκε, ἐπειδὴ ὁδὸν μέλλω βαδίσαι μακράν, πολλῶν ἡμερῶν προθεσμίαν ἔχουσαν, τῆς κανδήλας σου φρόντισον, καὶ σβεννυμένην αὐτὴν κατὰ τὴν ἐμὴν πρόθεσιν φύλαξαι· ἐγὼ γὰρ τὴν σὴν βοήθειαν συνοδοιπόρον ἔχων ἀπέρχομαι». Ἐπιστρέψας δὲ εὕρισκε τὴν λυχνίαν ἁπτομένην, ὡς αὐτὴν κατέλιπεν, εἰ καὶ ἦν μακρὰν ἕνα μῆνα, δύο ἢ καὶ τρεῖς[1]. Ἔλεγον ἐπ' ἴσης περὶ αὐτοῦ, ὅτι ἡμέραν τινὰ ἐν ὁδῷ στενωτάτῃ μεταξὺ δύο φραγμῶν περιπατῶν εἶδε λέοντα ἐξ ἐναντίου ἐρχόμενον. Ἀνάγκη ἦν, ὅπως εἷς τῶν δύο ὑποχωρήσῃ. Ὁ λέων ἰδὼν αὐτὸν προχωροῦντα ἔστη ὄρθιος ἐπὶ τῶν ὀπισθίων ποδῶν, ἵνα διέλθῃ ἐλευθέρως. Ἀδελφὸς δέ τις προσελθὼν αὐτῷ καὶ οὐδὲν ἐν τῷ σπηλαίῳ εὑρὼν εἶπε· «Πῶς κάθῃ ὧδε, πάτερ, μὴ ἔχων τὰς χρείας σου»; Ὁ δὲ γέρων ἐποιήσατο αὐτῷ τὴν ἑξῆς ἀπάντησιν· «Τὸ σπήλαιον τοῦτο, τέκνον, κήρωμά ἐστι, δός, λάβε»[2].

Ὁ Μόσχος ὁμιλεῖ περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἀβραμίου, ὅστις ἵδρυσεν ἐν Κωνσταντινουπόλει τὴν μονὴν τῶν Ἀβραμιτῶν, ὕστερον δ' ἐγένετο Ἐφέσου ἀρχιεπίσκοπος καὶ ἔκτισε μοναστήριον τῶν Βυζαντίων, παραθέτων τὴν ἱστορίαν δύο ἀδελφῶν. Ὅτε, λέγει, εὑρίσκετο ἐν τῷ κοινοβίῳ τοῦ ἀββᾶ Θεοδοσίου, ὑπῆρχον ἐν αὐτῷ δύο ἀδελφοὶ ὁρκωμοσίαν ποιήσαντες, ἵνα μήτε ἐν τῇ ζωῇ, μήτε ἐν τῷ θανάτῳ χωρισθῶσιν ἀλλήλων. Ἀμφότεροι δ' ἦσαν οἰκοδομήσεως ἀντικείμενον. Εἷς ὅμως τούτων ὑπὸ ἀκαθάρτων ληφθεὶς λογισμῶν ἠθέλησεν, ἵνα ἐπανέλθῃ εἰς τὸν κόσμον. Ὁ δὲ ἕτερος μὴ θέλων, ἵνα ἀποστῇ αὐτοῦ, ἠκολούθησεν οὐχὶ ὅπως μιμηθῇ αὐτόν, ἀλλ' ἵνα τὰ ὑπεσχημένα φυλάξῃ καὶ εἰς τὰς εὐθείας ἐπαναγάγῃ αὐτὸν τρίβους. Ὁ πρῶτος ἐδόθη εἰς ἐσχάτην ἀκολασίαν, οὐδόλως δὲ ὑπέτεινε τὸ οὖς εἰς τὰς συμβουλὰς καὶ νουθεσίας τοῦ συντρόφου. Οὗτος δὲ ἐκτενῶς ἐδέετο τοῦ Θεοῦ, ἐνήστευε καὶ ἐδάκρυεν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τοῦ ἀδελφοῦ. Ἀμφότεροι δὲ εἰργάζοντο ἐν τῷ μοναστηρίῳ τῶν Βυζαντίων τοῦ ἀββᾶ Ἀβραμίου. Ὁ ὀλισθήσας ἀδελφὸς ἐλάμβανε τῶν δύο τὸν μισθόν, μετέβαινε καθ' ἑκάστην εἰς τὴν πόλιν καὶ εἰς ἀσωτείας ἐδαπάνα αὐτόν, ὁ δὲ ἄλλος πᾶσαν ἐ-

1) Κεφ. 180, σελ. 3052.
2) Κεφ. 181, σελ. 3053.

νήστευεν ἡμέραν καὶ μετὰ πάσης εἰργάζετο ἡσυχίας, μὴ λαλῶν πρός τινα. Οἱ τεχνῖται βλέποντες αὐτὸν καθ' ἑκάστην μήτε ἐσθίοντα, μήτε λαλοῦντα, ἀλλὰ πάντοτε σύννουν, ἐγνώρισαν τοῦτο τῷ ἀββᾷ Ἀβραμίῳ, ὅστις μεταπεμψάμενος αὐτὸν ἠρώτησε πόθεν εἶνε καὶ ποία αὐτοῦ ἡ ἐργασία. Οὗτος δὲ πάντα ἐξεμυστηρεύθη αὐτῷ, ὅτι χάριν τῆς ψυχικῆς τοῦ ἀδελφοῦ σωτηρίας τὰ πάντα ὑπομένει, ὅπως ὁ Θεὸς τὴν θλῖψιν αὐτοῦ βλέπων σώσῃ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ. Ὁ Ἀβράμιος ἀκούσας ταῦτα λέγει τῷ ἀδελφῷ· «Καὶ Κύριος ἐχαρίσατό σοι τὴν ψυχὴν τοῦ ἀδελφοῦ σου». Ἐξελθὼν δὲ ἐκ τοῦ κελλίου αὐτοῦ εἶδε τὸν ἀδελφὸν κράζοντα· «Ἀδελφέ μου, λάβε με εἰς τὴν ἔρημον, ἵνα σωθῶ». Λαβὼν δ' αὐτὸν εὐθέως ἀπῆλθεν εἰς σπήλαιον ἐγγὺς τοῦ Ἰορδάνου, ἐκεῖ δὲ ζήσας ἐν μεγάλῃ μετανοίᾳ πρὸς ἐξιλασμὸν τῶν ἁμαρτιῶν αὐτοῦ, ἀπεδήμησε πρὸς Κύριον. Ἔμεινε δὲ ὁ ἀδελφὸς ἐν τῷ αὐτῷ σπηλαίῳ κατὰ τὸν ὅρκον, ἵνα τελευτήσῃ ἐν αὐτῷ[1]. Γέρων τις ἐκ τῆς Λαύρας τοῦ Καλαμῶνος προσῆλθε τῷ ἀδελφῷ τούτῳ μετὰ τὴν τελευτὴν τοῦ ἀδελφοῦ καὶ ἠρώτησε· Τί κατώρθωσεν ἐν τοσούτῳ χρόνῳ ἡσυχίας καὶ ἀσκήσεως. Οὗτος δὲ ἀπεκρίνατο, ἵνα ἔλθῃ μετὰ δέκα ἡμέρας, ὅπως μάθῃ τοῦτο. Ἐλθὼν δ' ὁ γέρων τὴν δεκάτην ἡμέραν εὗρεν αὐτὸν τελευτήσαντα καὶ ὄστρακον, ἐφ' οὗ ἦσαν γεγραμμένα τὰ ἑξῆς· «Συγχώρησόν μοι, πάτερ, ὅτι οὐδέποτε ποιῶν τὸν κανόνα μου, ἀφῆκα τὸν νοῦν εἰς τὴν γῆν[2]».

Ἐν καιρῷ λοιμοῦ μαστίζοντος τὴν Καισάρειαν Παλαιστίνης Προκόπιός τις μετέβη παρὰ τῷ ἀββᾷ Ζακχαίῳ, ἵνα μάθῃ, ἂν θὰ πάθωσί τι οἱ δύο αὐτοῦ υἱοί. Ἐλθὼν δὲ εἰς τὴν ἁγίαν Σιών, ἔνθα ἐσχόλαζε, δὲν εὗρεν αὐτόν. Ἰδὼν δ' αὐτὸν ἐν τῷ μεσαύλῳ ὡμίλησε περὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ. Ὁ Ζακχαῖος στραφεὶς πρὸς ἀνατολὰς προσηύξατο ἐπὶ δύο ὥρας μηδὲν λαλήσας. Στραφεὶς δὲ τότε πρὸς αὐτὸν εἶπε· «Θάρσει, μὴ θλιβῇς· τὰ παιδία σου οὐκ ἀποθνήσκουσιν εἰς τὸ θανατικόν, ἀλλὰ καὶ μετὰ δύο ἡμέρας παύει τὸ θανατικὸν ἀπὸ Καισαρείας». Τοῦτο δὲ ἐγένετο. Ὁ Θεὸς δὲ ἔδειξε ταυτοχρόνως, ὅτι ἕνεκα τῶν δεήσεων αὐτοῦ κατέπαυσε τὸν λοιμόν, διότι ὁ ἀββᾶς Κυπριανός, ὁ ἐπικαλούμενος Κουκουλᾶς, οὗτινος τὸ μοναστήριον ἔκειτο ἔξω τῆς πύλης Καισαρείας, κλεισθεὶς ἐν τῷ κελλίῳ αὐτοῦ ἐδέετο ἐκτενῶς τοῦ Κυρίου, ὅπως ἀπαλλάξῃ τὴν πόλιν ἀπὸ τῆς μάστιγος ταύτης. Ἀλλ' ἤκουσε φωνῆς λεγούσης· «Τὴν χάριν ταύτην ἔλαβεν ὁ ἀββᾶς Ζακχαῖος»[1].

1) Κεφ. 97, σελ. 2956.
2) Κεφ. 98, σελ. 2957.
1) Κεφ. 131 καὶ 132, σελ. 2996.

Ὁ ἀββᾶς Ἀθανάσιος, ἀκμάζων ἐν τῇ Λαύρᾳ τοῦ ἁγίου Σάβα ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μόσχου, ἔλεγε τοῖς περὶ αὐτὸν ἀδελφοῖς· «Οἱ πατέρες ἡμῶν τὴν ἐγκράτειαν καὶ τὴν ἀκτημοσύνην μέχρι θανάτου ἐτήρησαν· ἡμεῖς δὲ ἐπλατύναμεν τὰς κοιλίας ἡμῶν καὶ βαλάντια. Ἐπὶ τῶν πατέρων ἡμῶν περισπουδαῖον ἦν τὸ ἀπερίσπαστον· νυνὶ δὲ πράττει ἐπὶ ἡμῶν χύτρα καὶ χείρεργον». Ὁ Θεὸς ἐγνώρισεν αὐτῷ ἐν ἐκστάσει οἵας θὰ τύχωσιν ὑποδοχῆς ἐν τῷ μέλλοντι βίῳ οἱ ἀγωνιζόμενοι καὶ μὴ ἀγωνιζόμενοι. Ἐλθὼν δέ τις εἶπεν, ἵνα ἀκολουθήσῃ αὐτῷ. Ἤχθη δὲ ἐν τόπῳ φωτὸς πεπληρωμένῳ ἐγγὺς πύλης, ἤκουσε δὲ ἀναριθμήτους φωνὰς ὑμνούντων τὸν Θεόν. Κρουσάντων δ' αὐτῶν, ἵνα εἰσέλθωσιν, ἀπεκρίναντο ἔνδοθεν· «Οὐκ εἰσέρχεταί τις ὧδε ἐν ἀμελείᾳ ζῶν· ἀλλ' ἐὰν θέλητε εἰσελθεῖν, ἀπέλθετε ἀγωνίσασθαι, μηδὲν μέντοι ἐν τῷ κόσμῳ τῷ ματαίῳ λογιζόμενοι[1]».

Ὁ ἀββᾶς Γρηγόριος ὁ ἀπὸ Σχολαρίων ἔλεγεν, ὅτι ἦν ἀδελφὸς ἐν τῷ κοινοβίῳ τοῦ Χουζιβᾶ, ὅστις ἔμαθε τὴν προσκομιδὴν τῆς ἁγίας ἀναφορᾶς. Πεμφθεὶς δέ, ἵνα κομίσῃ εὐλογίας καὶ ἐρχόμενος ἐν τῷ μοναστηρίῳ εἶπε τὴν προσκομιδὴν ὡσεὶ ᾖδε στίχους. Τὰς εὐλογίας δὲ ταύτας ἔθεντο οἱ διάκονοι ἐν δίσκῳ ἐν τῷ ἁγίῳ θυσιαστηρίῳ. Κατὰ δὲ τὴν προσκομιδὴν ὁ πρεσβύτερος ἀββᾶς Ἰωάννης ὁ Χοζεβίτης, ὅστις ἐγένετο ὕστερον Καισαρείας τῆς Παλαιστίνης ἐπίσκοπος, δὲν εἶδε, κατὰ τὸ σύνηθες, τὴν ἐπιφοίτησιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Λυπηθεὶς δὲ μήπως ἥμαρτεν, εἰσῆλθεν ἐν τῷ διακονικῷ καὶ ἤρξατο κλαίων καὶ ρίπτων ἑαυτὸν ἐπὶ πρόσωπον. Ἄγγελος ὅμως ἐπιφανεὶς εἶπεν, ὅτι, ἐν ᾧ καθ' ὁδὸν ὁ ἀδελφὸς κομίζων τὰς εὐλογίας ἔλεγε τὴν ἁγίαν ἀναφοράν, ἡγιάσθησαν. Ἔκτοτε δὲ ὁ γέρων ἐνετείλατο, ἵνα ὁ μὴ ἔχων χειροτονίαν μὴ μανθάνῃ τὴν ἁγίαν ἀναφοράν, μηδὲ λέγωσιν αὐτὴν ἐν οἱῳδήποτε καιρῷ χωρὶς τόπου ἡγιασμένου[2].

Τῶν πατέρων τις διηγήσατο τῷ Μόσχῳ καὶ Σωφρονίῳ περὶ τοῦ Πατριάρχου Ἀντιοχείας Ἐφραίμ, ὅτι ἦν λίαν ζηλωτὴς καὶ θερμὸς περὶ τὴν ὀρθόδοξον πίστιν. Μαθὼν οὗτος, ὅτι εἰς τὰ μέρη Ἱεραπόλεως ὑπάρχει στυλίτης προσκείμενος εἰς τὴν αἵρεσιν τοῦ Σευήρου καὶ τῶν Ἀκεφάλων, προσῆλθεν αὐτῷ, ἵνα πείσῃ. Ἀλλ' οὗτος εἶπεν, ὅτι τότε θὰ πεισθῇ καὶ θὰ κοινωνήσῃ τῇ ἁγίᾳ καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ ἐκκλησίᾳ, ὅταν ἀμφότεροι εἰσέλθωσιν ἐντὸς πυρός, ὁ δὲ ἀβλαβὴς ἐξελθὼν εἶνε ὀρθόδοξος. Ὁ Ἐφραὶμ τότε, θαρρῶν ἐπὶ τὴν Κυρίου ἀντίληψιν, ἐνετείλατο, ἵνα ἀφθῇ πυρὰ καὶ εἶπε τῷ στυλίτῃ· «Κάτελθε, καὶ κατὰ τὴν

1) Κεφ. 130, σελ. 2993.
2) Κεφ. 25, σελ. 2869.

κρίσιν σου, εἰσερχώμεθα ἀμφότεροι». Μὴ θέλοντος δὲ τοῦ στυλίτου, ἵνα κατέλθη, ὁ Ἐφραίμ, ἀποδυσάμενος ὃ ἔφερεν ὠμοφόριον καὶ ἐλθὼν ἐγγὺς τοῦ πυρὸς ηὔξατο λέγων· «Κύριε, Ἰησοῦ Χριστὲ ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ δι' ἡμᾶς καταξιώσας ἐκ τῆς δεσποίνης ἡμῶν τῆς ἁγίας Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας κατὰ ἀλήθειαν σαρκωθῆναι, δεῖξον ἡμῖν τὴν ἀλήθειαν». Εἰπὼν δὲ ταῦτα ἔρριψεν ἐν μέσῳ τοῦ πυρὸς τὸ ὠμοφόριον, μετὰ τρεῖς δὲ ὥρας ἔλαβον αὐτὸ ἐκ τοῦ πυρὸς σῶον, ἀβλαβὲς καὶ ἀκέραιον. Ὁ στυλίτης τότε ἰδὼν τὸ γεγονὸς ἀνεθεμάτισε Σευῆρον καὶ τὴν αἵρεσιν αὐτοῦ καὶ προσῆλθε τῇ ὀρθοδόξῳ ἐκκλησίᾳ, ἐκοινώνησεν ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ Ἐφραὶμ καὶ ἐδόξασε τὸν Θεόν[1].

Ἐπισκόπου ὄντος Σελευκείας τοῦ Διονυσίου, διηγήσατο ὁ μετ' αὐτὸν ἐπίσκοπος Θεόδωρος, ὅτι ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ὑπῆρχεν ἔμπορος πλούσιος καὶ λίαν εὐλαβής, πρεσβεύων τὰ τοῦ Σευήρου δόγματα, εἶχε δὲ ὑπηρέτην ὀρθόδοξον, ὅστις λαβὼν κοινωνίαν τῇ ἁγίᾳ πέμπτῃ, κατὰ τὸ κρατοῦν ἐν τῇ χώρᾳ ἔθος, ἔθετο ἐν ὀθόνῃ καὶ ἀπέθετο ἐν ἁρμαρίῳ. Ἀπελθόντος δ' αὐτοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἕνεκα ἐργασίας, ἡ ἁγία κοινωνία ἔμεινεν ἐν τῷ ἁρμαρίῳ, οὗτινος τὴν κλεῖδα ἐνεχείρισε τῷ κυρίῳ αὐτοῦ. Ἀνοίξας οὗτος τὸ ἁρμάριον εὗρεν αὐτήν, ἀλλ' εἴασεν αὐτήν, ἵνα μεταλάβῃ ὁ ὑπηρέτης. Ἐπελθούσης δὲ τῆς μεγάλης πέμπτης καὶ τοῦ ὑπηρέτου μὴ ἐπιστρέψαντος, ἠθέλησεν, ἵνα καύσῃ αὐτήν, ὅπως μὴ μείνῃ καὶ δεύτερον ἔτος. Ἀλλ' ἀνοίξας βλέπει, ὅτι ἅπασαι αἱ ἅγιαι μερίδες ἐβλάστησαν στάχεις. Φόβῳ δὲ πολλῷ καὶ τρόμῳ ληφθεὶς ἐπὶ τῷ καινῷ καὶ παραδόξῳ θεάματι, λαβὼν τὰς ἁγίας μερίδας μετέβη πανοικεὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Διονύσιον. Πολλοὶ δὲ ἐκ τοῦ θαύματος τούτου προσῆλθον τῇ ὀρθοδοξίᾳ[2].

Ρουφῖνος, ὁ τῆς ἐκκλησίας συγγράψας ἱστορίαν, λέγει, ὅτι Ἀλέξανδρος ὁ πάπας τῆς Ἀλεξανδρείας μετὰ Ἀχιλλᾶν γενόμενος, θεωρῶν τὴν θάλασσαν βλέπει παρὰ τὴν παραλίαν παῖδας παίζοντας καὶ μιμουμένους ἐπίσκοπον καὶ τὰ τῆς ἐκκλησίας. Προσέχων δ' ἐπὶ πολὺ εἶδεν, ὅτι πράττονται μυστήριά τινα. Ταραχθεὶς ἐνετείλατο τοῖς κληρικοῖς, ἵνα, συλληφθέντες πάντες οἱ παῖδες, ἀχθῶσι πρὸς αὐτόν. Ἐλθόντας δὲ ἠρώτησε τί ἔπραττον. Οἱ παῖδες πτοηθέντες ὡμολόγησαν τὰ πάντα, ὅτι ἐβάπτισαν κατηχουμένους τινὰς διὰ Ἀθανασίου, ὃν κατέστησαν ἑαυτοῖς οἱονεὶ ἐπίσκοπον. Ὁ Ἀλέξανδρος τότε ἐξετάσας τίνες ἐβαπτίσθησαν καὶ μαθών, ὅτι τὰ πάντα, κατὰ τὰ ἔθη τῆς ὀρθοδόξου

1) Κεφ. 36, σελ. 2884.
2) Κεφ. 79, σελ. 2936.

ἐκκλησίας, ἐγένοντο, ὥρισεν, ἵνα μὴ τὸ δεύτερον βαπτισθῶσιν οἱ βεβαπτισμένοι. Ἀθανάσιον δὲ καὶ τοὺς ἄλλους προσκαλέσας τοὺς γονεῖς αὐτῶν προὔτρεψεν, ἵνα ἀνατρέφωσιν αὐτοὺς ἐν παιδείᾳ Κυρίου, μάλιστα δὲ Ἀθανάσιον, ὃν μετ' οὐ πολὺ καθιέρωσε τῷ Θεῷ. Τοιαῦτα δὲ δείγματα ἐκ παίδων παρασχὼν ὁ Ἀθανάσιος ἀνεδείχθη ὕστερον εἷς τῶν μεγίστων τῆς ἐκκλησίας ἱεραρχῶν[1].

Τῶν γερόντων τις διηγήσατο τῷ Μόσχῳ καὶ τῷ Σωφρονίῳ ἐν Θηβαΐδι, ὅτι γέρων σφόδρα ἐνάρετος διέμενεν ἔξω τῆς πόλεως Ἀντινόου, ζήσας ἐν κελλίῳ περὶ τὰ ἑβδομήκοντα ἔτη. Εἶχε δὲ μαθητὰς δέκα, ὧν εἷς σφόδρα ἠμέλει ἑαυτοῦ. Ὁ γέρων πολλάκις ἐνουθέτει αὐτὸν λέγων. «Ἀδελφέ, φρόντιζε τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς, ἔχεις ἀποθανεῖν καὶ εἰς κόλασιν ἀπελθεῖν». Ὁ ἀδελφὸς ὅμως πάντοτε παρήκουε, μετ' ὀλίγον δὲ ἀπέθανεν. Ὁ γέρων ἐλυπήθη σφόδρα, ἐδέετο δὲ τοῦ Θεοῦ, ἵνα ἀποκαλύψῃ αὐτῷ τὰ περὶ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ. Γενόμενος δ' ἐν ἐκστάσει θεωρεῖ ποταμὸν πυρὸς καὶ ἐν αὐτῷ πλῆθος πολύ, ἐν μέσῳ δὲ τὸν ἀδελφὸν ἕως τραχήλου βεβυθισμένον. Ὁ γέρων τότε εἶπεν αὐτῷ· «Οὐ διὰ ταύτην τὴν τιμωρίαν παρεκάλουν σε, ἵνα φροντίσῃς τῆς ἰδίας ψυχῆς, τέκνον»; Ὁ ἀδελφὸς δὲ ἀπεκρίνατο. «Εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ, Πάτερ, ὅτι κἂν ἡ κεφαλή μου ἄνεσιν ἔχει. Κατὰ γὰρ εὐχάς σου ἐπάνω κορυφῆς ἵσταμαι ἐπισκόπου[2]».

Ὁ ἀββᾶς Παλλάδιος διηγήσατο αὐτοῖς, ὅτι ἤκουσε τὸν πατέρα Ἀνδρέαν λέγοντα, ὅτι, ὅτε ἦν νέος, ἦν λίαν ἄτακτος. Πολέμου δὲ καὶ ἀταξίας γενομένης, ἀπῆλθε μετ' ἄλλων ἐννέα εἰς Παλαιστίνην, ὧν εἷς μὲν ἦν φιλόπονος, ὁ δὲ Ἑβραῖος. Ἐν τῇ ἐρήμῳ δ' αὐτῶν εὑρισκομένων, ἠσθένησεν ὁ Ἑβραῖος μέχρι θανάτου, εὑρίσκοντο δὲ πάντες ἐν ἀμηχανίᾳ περὶ τοῦ πρακτέου. Ἀλλὰ δὲν ἐγκατέλιπον αὐτόν, ἀλλ' ἕκαστος αὐτῶν ἐβάσταζεν αὐτὸν ὅσον ἠδύνατο, ἵνα ἀγάγωσιν αὐτὸν εἰς πόλιν ἢ ἐμπορεῖον. Ἀλλ' ἐπειδὴ εὑρίσκετο ἐν ἐλεεινῇ καταστάσει ἐξ ἀσιτίας, σφοδροτάτου πυρετοῦ, ἀμέτρου κόπου καὶ ἐκ τοῦ καύσωνος, δίψης καὶ σχεδὸν ἑτοιμοθάνατος, ἀπεφάσισαν μετὰ μεγάλης θλίψεως, ὅπως ἀφήσωσιν αὐτὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ. Ὅτε δὲ κατέθηκαν αὐτὸν ἐπὶ τῆς ἄμμου καὶ εἶδεν αὐτοὺς ἀπερχομένους ἤρξατο λέγων· «Τὸν Θεὸν τὸν μέλλοντα κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς, μὴ ἐάσητέ με Ἰουδαῖον ἀποθανεῖν, ἀλλ' ὡς Χριστιανόν. Ποιήσατε οὖν ἔλεος μετ' ἐμοῦ καὶ βαπτίσατέ με, ἵνα κἀγὼ Χριστιανὸς ὑπεξέλθω τοῦ βίου τούτου καὶ πρὸς Κύριον ἀπέλθω». Οὗτοι δὲ ἔλεγον, ὅτι εἶνε κοσμικοὶ καὶ ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο εἶνε ἐπισκόπων καὶ πρεσβυτέρων. Ἀλλ' οὗτος ἐπέμενεν. Ἐν

1) Κεφ. 197, σελ. 3084.
2) Κεφ. 44, σελ. 2897.

ᾧ δὲ εὑρίσκοντο ἐν ἀμηχανίᾳ, θεόθεν ὁ φιλόπονος παρορμηθεὶς εἶπεν· «Ἐγείρατε αὐτὸν καὶ ἐκδύσατε». Τούτου δὲ μετὰ κόπου γενομένου, οὗτος πληρώσας τὰς χεῖρας ἄμμου τρὶς κατέχεεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ λέγων· «Βαπτίζεται Θεόδωρος εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος». Οὗτος δὲ τοσοῦτον ἀνέλαβεν, ὥστε οὐδὲν λείψανον παρέμεινε νόσου, ὑγιῶς δὲ καὶ ἐρρωμένως προέτρεχε πάντων. Ἀγγελθέντος τούτου τῷ ἐπισκόπῳ Διονυσίῳ Ἀσκάλωνος, ἐν ᾗ ἀπέβησαν, οὗτος μετὰ πολλὰς συζητήσεις μετὰ τοῦ κλήρου περὶ τοῦ ἐγκύρου ἢ μὴ τοῦ τοιούτου βαπτίσματος, ἀπεφάσισεν, ἵνα πεμφθῇ εἰς Ἰορδάνην καὶ βαπτισθῇ, τὸν δὲ φιλόπονον διάκονον ἐχειροτόνησεν[1].

Ἐν τῷ Λειμῶνι ἀπαντῶσι πλεῖσται ἕτεραι οἰκοδομητικαὶ διηγήσεις, δεικνύουσαι, ὅτι ἐν τοῖς πλείστοις τῶν μοναστηρίων τῆς Παλαιστίνης ἀσφαλῶς καὶ αὐστηρῶς ὁ μοναστικὸς ἐφυλάττετο βίος καὶ ὅτι ὑπῆρχον ἐν αὐτοῖς ἀναχωρηταὶ μεγίστην ἔχοντες ἁγιότητα καὶ διὰ πολλῶν πεπροικισμένοι ἀρετῶν.

(ἀκολουθεῖ)

ΙΩΑΝΝΗΣ ΦΩΚΥΛΙΔΗΣ

1) Κεφ. 176, σελ. 3044—3045.

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΤΟΥ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ*)

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Νομοθεσία δι᾽ ἐξωτερικὰ τῆς Ἐκκλησίας ζητήματα.

Ἀνάλογος τῆς περὶ τῆς πίστεως τῆς Ἐκκλησίας φροντίδος ἦτο ἡ φροντὶς τοῦ Ἰουστινιανοῦ διὰ τὰ ἐξωτερικὰ τῆς Ἐκκλησίας ζητήματα. Οἱ ναοί, ὁ κλῆρος, ὁ μοναχικὸς βίος, ἡ διοίκησις αὐτῶν, ἡ κοινωνικὴ ἐργασία τῆς Ἐκκλησίας, αἱ σχέσεις αὐτῆς πρὸς τὴν Πολιτείαν καὶ τὰ παρόμοια, πάντα ταῦτα ἐκίνουν ζωηρῶς τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Ἰουστινιανοῦ, καὶ ἂν ὄχι περισσότερον τῶν δογματικῶν ζητημάτων, ἐν τούτοις ἐξ ἴσου πρὸς αὐτά.

Τὴν προσοχὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐφείλκυσε πρὸ παντὸς ὁ κλῆρος καὶ ἡ ὀργάνωσις τῆς Ἐκκλησίας. Οὐχὶ ὅτι ὁ Ἰουστινιανὸς νέαν ἔδωκε τῇ Ἐκκλησίᾳ ὀργάνωσιν καὶ διοίκησιν, ἀλλ᾽ ὅτι τὴν ὑπάρχουσαν ἐτακτοποίησε καὶ ἀνέπτυξε.

Ὡς προκύπτει ἐκ τῶν ἰουστινιανείων νόμων, καὶ ὡς ἄλλως εἶναι ἡμῶν γνωστὸν (ἰδίᾳ ἐκ τῶν συγχρόνων λόγων καὶ ὁμιλιῶν), ἐν τῷ κλήρῳ ἐπεκράτει φοβερὰ ἀταξία, παρὰ τοὺς ἀληθῶς ἐκτάκτους ἀρχηγοὺς αὐτοῦ. Ὁμοίως δὲ καὶ ὁ μοναχικὸς βίος δὲν φαίνεται ἱστάμενος ἐπὶ τῆς βαθμίδος ἐκείνης, ἐφ᾽ ἧς ἔδει νὰ ἵσταται. Συγχρόνως ὅμως ἤρξατο καὶ ἡ κοινωνικὴ καὶ φιλανθρωπικὴ ἐργασία, ἥτις πάντοτε οὐσιῶδες τῆς Ἐκκλησίας μέρος ἀπετέλει, νὰ ὑποχωρῇ, καὶ τοῦτο πιθανῶς, ἕνεκα τῆς παραμελήσεως καὶ ἀδιαφορίας τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας. Ἀκόμη καὶ αὐταὶ αἱ ἱεροτελε-

*) Ἴδε «Νέα Σιών» Τόμ. ΙΓ΄. Τεῦχος ΙΑ΄.—ΙΒ΄. σελ, 876—885.

στίαι καὶ τὰ κληρικὰ καθήκοντα φαίνονταί ἐκτάκτως παρημελημένα κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην. Διὰ πάντα ταῦτα ἔπρεπε νὰ φροντίσῃ ὁ Ἰουστινιανός, ὅπως διὰ νόμου τακτοποιήσῃ αὐτά. Ὁ Ἰουστινιανὸς ὅμως προὐχώρησεν ἔτι περαιτέρω, ἐπιχειρήσας διὰ διαφόρων νομικῶν διατάξεων νὰ ἐξυψώσῃ τὴν ἠθικὴν τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, ἥτις, φαίνεται, οὐδαμῶς ἵστατο εἰς τὸ ὕψος αὐτῆς. Τὸ μέρος ὅμως τοῦτο τῆς ἐκκλησιαστικῆς νομοθεσίας τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἀποκτᾷ ἔτι μεγαλειτέραν σημασίαν ἐκ τοῦ ὅτι οὗτος καθώρισε τὰς μεταξὺ Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας σχέσεις καθ' ὅλως περίεργον τρόπον. Αἱ σχέσεις αὗται τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὴν Πολιτείαν, αἵτινες κατὰ πολὺ εὐνοϊκώτεραι δι' αὐτὴν τὴν Ἐκκλησίαν ἦσαν, θὰ ἠδύναντο ὁριστικῶς ὑπὸ ἄλλας συνθήκας (Δύσις) νὰ φέρωσιν ὅλως φυσικῶς εἰς τὴν Κυριαρχίαν τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ τῆς Πολιτείας. Βεβαίως ὁ Ἰουστινιανὸς ἔδωκε τοιαύτην θέσιν τῇ Ἐκκλησίᾳ ὑπὲρ τὴν Πολιτείαν, διότι ἦτο πρὸς τοῦτο ἠναγκασμένος. Ἠναγκασμένος δὲ ἕνεκα τῆς ἀντιθέσεως τοῦ θαυμασίου αὐτοῦ Πολιτεύματος πρὸς τὴν τελείαν ἀνικανότητα τῆς ὑπαλληλίας καθ' ὅλου αὐτοῦ. Ἐὰν ἡ δευτέρα αὕτη ἵστατο εἰς ὑψηλοτέραν θέσιν, τότε δὲν θὰ ἔθετε τὸν κλῆρον καὶ δι' αὐτοῦ τὴν Ἐκκλησιαν ἐν τοῖς πολιτικοῖς καὶ πολιτειακοῖς πράγμασι τοσοῦτον ὑψηλά. Καὶ παρὰ ταῦτα ὅμως ἐν τῇ Ἀνατολῇ οὐδέποτε ἡ Ἐκκλησία ἐκυριάρχησε τὴν Πολιτείαν, καὶ μάλιστα οὐχὶ ἐκ τοῦ συνήθους λόγου, ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ ἠγρύπνει ἐναντίον τῆς τοιαύτης κυριαρχίας. Ἀλλὰ δὲν εἶναι οὐδαμῶς ἀπίθανον, ὅτι ἡ ὑψηλὴ αὕτη ὑπὲρ τὴν Πολιτείαν θέσις τῆς Ἐκκλησίας, ἣν ἔδωκεν αὐτῇ ὁ Ἰουστινιανός, συνετέλεσεν ἐμμέσως καὶ ἀπαρατηρήτως εἰς τὴν ἐν τῇ Δύσει ἐπελθοῦσαν κυριαρχίαν τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ τῆς Πολιτείας.

Διὰ τούτων πάντων ἐφρόντισεν ὁ Ἰουστινιανός, ὅπως νομικῶς καθορίσῃ καὶ διατάξῃ τὰς διαφόρους ἐκκλησιαστικὰς ὑποθέσεις. Βεβαίως ἐν πολλοῖς ἡ νομοθεσία αὕτη δὲν εἶναι τελείως πρωτότυπος, ἐν τούτοις δικαίως θὰ ἠδύνατό τις νὰ εἴπῃ, ὅτι ὁ Ἰουστινιανὸς ὑπῆρξεν εἷς τῶν σπανίων καὶ μεγάλων διοργανωτῶν καὶ νομοθετῶν τῆς Ἐκκλησίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

ΚΟΣΜΙΚΟΣ ΚΛΗΡΟΣ [1]

Α) Οἱ Κληρικοὶ καὶ τὸ πολίτευμα αὐτῶν ἐν ταῖς λεπτομερίαις αὐτοῦ.

Ἐν τοῖς διαφόροις νόμοις τοῦ Ἰουστινιανοῦ εὑρίσκομεν πολλὰς διεσκορπισμένας διατάξεις περὶ τοῦ κλήρου μερικῶς καὶ τοῦ πολιτεύματος τῆς Ἐκκλησίας ἐν γένει. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἐφρόντισε μετὰ σπουδῆς, ὅπως ἐξασφαλίσῃ ὑψηλὴν καὶ εἰς ἄκρον σεβαστὴν τῷ κλήρῳ θέσιν. Ὑποδεικνύει τὸ ἱερατεῖον ὡς «***δῶρον Θεοῦ***»[2], ὡς καὶ τὴν βασιλείαν· παραδέχεται δὲ ἀμφότερα ὡς ἐκ τῆς αὐτῆς ἀρχῆς προερχόμενα. Τὰ ἀληθῶς μεγάλα καθήκοντα καὶ αἱ ὑποχρεώσεις, τὰς ὁποίας ὁ Ἰουστινιανὸς ἀπαιτεῖ παρὰ τοῦ ἱερατείου («***Θεὸν ὑπηρετεῖν***»), ἀναλογοῦσι πρὸς τὴν μεγάλην αὐτοῦ φροντίδα, τὴν ὁποίαν ἐκφράζει ἐν τοῖς ἑξῆς λόγοις: «***ἡμεῖς τοίνυν μεγίστην ἔχομεν φροντίδα περί τε τὰ ἀληθῆ τοῦ Θεοῦ δόγματα, περί τε τὴν τῶν ἱερέων σεμνότητα, ἧς ἐκείνων ἀντεχομένων πεπιστεύκαμεν, ὡς δι' αὐτῆς μεγάλα ἡμῖν ἀγαθὰ δοθήσεται παρὰ Θεοῦ, καὶ τά τε ὄντα βεβαίως ἕξομεν, τά τε οὔπω καὶ νῦν ἀφιγμένα προσκτησόμεθα***»[3]. Αἱ διάφοροι αὗται διατάξεις εἶναι αἱ αὐταὶ πρὸς τὰς ἐν ταῖς συνοδικαῖς ἀποφάσεσι καὶ κανόσι, τὰς ὁποίας ὅμως ὁ Ἰουστινιανὸς παρεδέχθη καὶ υἱοθέτησεν[4].

1) Ὁμιλοῦντες περὶ τοῦ κοσμικοῦ κλήρου ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν μοναχικόν, ἐννοοῦμεν οὐ μόνον τὸ σύνολον αὐτοῦ, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ τὸ σύνολον τῆς ἐργασίας αὐτοῦ, ἵνα τοιουτοτρόπως δυνηθῶμεν νὰ ἔχωμεν πλήρη αὐτοῦ εἰκόνα.

2) Z. a Lingenthal, I. p. 44.

3) Z. a Lingenthal, I. p. 45.

4) «Τοῦτο δ' ἔσεσθαι πιστεύομεν, εἴπερ ἡ τῶν ἱερῶν κανόνων παρατήρησις φυλάττοιτο, ἣν οἵ τε δικαίως ὑμνούμενοι καὶ προσκυνητοὶ καὶ αὐτόπται καὶ ὑπηρέται τοῦ Θεοῦ λόγου παραδεδώκασιν ἀπόστολοι, καὶ οἱ ἅγιοι πατέρες ἐφύλαξάν τε καὶ ὑφηγήσαντο» Z. a. Lingenthal, I. p. 45.

Ἐν τούτοις μεταξὺ τούτων εὑρίσκομεν καὶ πλείστας ὅσας διατάξεις ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐκδοθείσας καὶ τῆς αὐτῆς πρὸς τὰς πρώτας σπουδαιότητος. Τὰς περὶ τοῦ κλήρου καὶ τοῦ πολιτεύματος αὐτοῦ διατάξεις τῶν νόμων τούτων ἐξετάζομεν νῦν ἐν τοῖς ἑξῆς κατ' ἱεραρχικὴν τάξιν.

1) ***Οἱ Ἐπίσκοποι.*** Ἡ τάξις τῶν ἐπισκόπων εἶναι ἐκείνη, ἥτις προσείλκυσεν ἐφ' ἑαυτῆς τὴν προσοχὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Οἱ ἐπίσκοποι ἦσαν καὶ ὤφειλον νὰ εἶναι οἱ μᾶλλον ἀνεπτυγμένοι κληρικοί, διότι εἶχον οὐ μόνον τὴν διεύθυνσιν τῆς Ἐκκλησίας ἐν ταῖς χώραις αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν διεύθυνσιν καὶ ἐποπτείαν τῶν πολιτικῶν καὶ τῶν πολιτειακῶν λειτουργῶν, καὶ διὰ τοῦτο ὤφειλον νὰ εἶναι ἐξέχουσαι προσωπικότητες. Ἀκριβῶς δὲ τὸ πρόσωπον τοῦ Ἐπισκόπου ἦτο τὸ ἀπασχολῆσαν κατὰ πρῶτον τὸν Ἰουστινιανόν.

Τὰς περὶ τῶν ἐπισκόπων διατάξεις εὑρίσκομεν καὶ ἐν ἄλλοις τισὶ νόμοις, ἰδίᾳ ὅμως εἰς τοὺς ἑξῆς τρεῖς: Cod. I. 3. 41 τῆς 1ης Μαρτίου 528[1], Νεαρὰ 6 τῆς 16ης Μαρτίου 535[2], καὶ Νεαρὰ 123 τῆς 1ης Μαΐου 546[3], ὡς ἐπίσης καὶ Νεαρὰ 137 τῆς 1ης Ἀπριλίου 565.

Οἱ ἐπίσκοποι ὤφειλον νὰ ἐκλέγωνται ἀκριβῶς κατὰ τὸ ἀποστολικὸν παράδειγμα καὶ τὰς ἀποστολικὰς διατάξεις οὕτως, ὥστε νὰ εἶναι γνήσιοι τῶν Ἀποστόλων διάδοχοι. Χηρευούσης ἐπισκοπικῆς τινος ἕδρας, ***οἱ κληρικοί***[4], ***οἱ οἰκοῦντες τὴν αὐτὴν πόλιν***[5], καὶ δὴ ἐκ τούτων ***οἱ πρῶτοι τῆς πόλεως***[6] ὤφειλον νὰ συνέρχωνται ἐπὶ τῷ αὐτῷ καὶ νὰ συντάσσωσι ***ψήφισμα*** περὶ τριῶν προσώπων. Τὰ τρία ταῦτα πρόσωπα ὤφειλον νὰ εἶναι «***ὀρθῇ πίστει καὶ βίου σεμνότητι καὶ τοῖς ἄλλοις ἀγαθοῖς μεμαρτυρημένα***»[7], ἐκτὸς δὲ τούτου «***γράμ-***

1) Cod. ed. Krüger 43. κ. ἑ.
2) Z. a. Lingenthal p. 44 κ. ἑ.
3) Z. a. Lingenthal II. p. 294 κ. ἑ.
4) Αὐτόθι II. p. 294 α'. κ. ἑ.
5) Cod. p. 43 στ. 15.
6) Z. a. Lingenthal. II 294 α'.
7) Cod. p. 43 στ. 15, Z. a. Lingenthal. I. 45 α'.

ματα εἰδέναι»[1], ὤφειλον δὲ νὰ εἶναι ἄγαμοι[2], ἢ τοὐλάχιστον χῆροι· καὶ δὴ τοιοῦτοι, οἵτινες ἀπ' ἀρχῆς καὶ ἅπαξ εἶχον νυμφευθῇ παρθένον τινὰ καὶ ἐστεροῦντο τέκνων[3]. Οἱ ἐκλεγέντες ἔπρεπε νὰ στεροῦνται τέκνων ἢ ἐγγόνων, ὅπως εἶναι ἐλεύθεροι νὰ ἀφιερῶσιν ἑαυτοὺς εἰς τὰ πνευματικὰ αὐτῶν καθήκοντα[4]. Σχετικῶς πρὸς τὸν ἐξωτερικὸν τῶν προσώπων τούτων βίον ὁρίζεται, ὅτι οὗτοι δὲν ἔπρεπε νὰ εἶναι πολιτικοὶ ἢ στρατιωτικοὶ ὑπάλληλοι[5], εἰ καὶ τοιοῦτοι ἦσαν μετὰ 15ετῆ μοναχικὸν βίον ἐκλέξιμοι[6]. Εἰ καὶ λαϊκός τις («***ἰδιώτης ἐκ τῶν καλουμένων λαϊκῶν***»)[7] δὲν εἶχε τὰ προσόντα, ὅπως χειροτονηθῇ ἐπίσκοπος, ἐν τούτοις ἠδύνατο τοιοῦτος «κοσμικός», ἐὰν κατεῖχε τὰς λοιπὰς ἰδιότητας νὰ ἐκλεγῇ (μεταξὺ τῶν τριῶν) ὡς ὑποψήφιος διὰ τὴν ἐπισκοπικὴν ἕδραν, ἐν τούτοις καὶ ἐκ τῶν τριῶν τούτων ἐὰν ἐξελέγετο οὗτος ὡς ἐπίσκοπος, ἔπρεπε νὰ μείνῃ τοὐλάχιστον ἐπὶ τρεῖς μῆνας κατώτερος κληρικός, ἵνα μάθῃ τὴν κληρικὴν καὶ ἐκκλησιαστικὴν ὑπηρεσίαν, ἔπειτα δὲ νὰ χειροτονηθῇ εἰς ἐπίσκοπον[8].

Τὰ ἐκλεγέντα τρία πρόσωπα δὲν ἔπρεπε νὰ εἶναι ἡλικίας μικροτέρας τῶν 35 ἐτῶν[9]. 'Εὰν εἰς μέρος τι δὲν ὑπῆρχον τρία

1) Z. a. Lingenthal. II. p. 295.

2) «Ὅτι οὐδὲ γαμετὴν οὐδὲ παῖδάς τις ἐξ αὐτῶν ἔχει» Z. a. Lingenthal. II. p. 295.

3) «Οὐδὲ παλλακὴν ἢ παῖδας φυσικοὺς γινώσκουσιν αὐτὸν ἐσχηκέναι ἢ ἔχειν, ἀλλ' εἰ καὶ πρότερον γαμετήν τις ἐξ αὐτῶν ἔσχε, καὶ αὐτὴν μίαν καὶ πρώτην, καὶ οὐδὲ χήραν, οὐδὲ ἀνδρὸς ἀποζευχθεῖσαν, οὐδὲ τοῖς νόμοις, οὐδὲ τοῖς ἱεροῖς κανόσιν ἀπηγορευμένην» Z. a Lingenthal II. p. 295 I. p. 46.

4) «Χρὴ γὰρ καὶ τὸν ἐπίσκοπον μὴ ἐμποδιζόμενον προσπαθείᾳ σαρκικῶν τέκνων, πάντων τῶν πιστῶν πνευματικὸν εἶναι πατέρα· διὰ ταῦτα τοίνυν ἀπαγορεύομεν τὸν ἔχοντα τέκνα ἢ ἐγγόνους χειροτονεῖσθαι ἐπίσκοπον» Cod. p. 43 στ. 29 κ. ἑ.

5) «Οὐδὲ βουλευτὴν ἢ ταξεώτην τοῦτον εἶναι» Z. a Lingenthal. II. p. 295, I. p. 45 κ. ἑ.

6) «Δεκαπέντε ἐνιαυτῶν μοναχικὸν βίον ἐκτελέσαντα» Z. a Lingenthal II. p. 295.

7) Z. a Lingenthal. I. p. 46 κ. ἑ.

8) «Ὁ κοσμικός... τοῖς κληρικοῖς οὐκ ἔλαττον τριῶν μηνῶν συναριθμηθῇ καὶ οὕτω τοὺς ἁγίους κανόνας καὶ τὴν ἱερὰν τῆς ἐκκλησίας λειτουργίαν διδαχθεὶς ἐπίσκοπος χειροτονηθῇ» Z. a. Lingenthal. II. p. 296.

9) «Οὐχ ἧττον ἢ τριάκοντα πέντε τῆς ἡλικίας ἐνιαυτοὺς ἔχειν» Z. a Lingenthal. II p. 295.

πρόσωπα[1], τότε ἠδύνατο νὰ περιορισθῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑποψηφίων εἰς δύο καὶ εἰς ἕνα, ὁπότε ὅμως πᾶσαι αἱ ἀνωτέρω περὶ τοῦ προσώπου τῶν ὑποψηφίων διατάξεις ὤφειλον νὰ τηρῶνται. Μετὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν τριῶν τούτων προσώπων, ἅτινα ἔπρεπε **«*τὴν πᾶσαν σπουδήν τε καὶ εὔνοιαν περὶ τὴν θείαν λειτουργίαν καὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ*** ἔχειν πράγματα»[2], ἠκολούθει ἡ «***ἐπιλογή***».

Ὁ «***βελτίων***» καὶ «***ἐπιτηδειότερος***» χειροτονεῖται «***τῇ ἐπιλογῇ καὶ τῷ κρίματι τοῦ χειροτονοῦντος***»[3]. Μετὰ τὴν ἐπιλογὴν ἠκολούθει ἡ χειροτονία. Διὰ ταύτην ὅμως εὑρίσκομεν τὰς ἑξῆς διατάξεις: Ὅτι ὁ νέος ἐπίσκοπος ὤφειλε «***τῆς ὀρθῆς καὶ καθολικῆς πίστεως καὶ σεμνοῦ βίου καὶ ὑπὲρ τὸ τριακοστὸν ἔτος εἶναι***»[4] εἴπομεν ἤδη.

Μετὰ τοῦτο ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ δώσῃ «***λίβελλον μεθ' ὑπογραφῆς***», ἐν ᾧ νὰ ὁμολογῇ τὴν ὀρθοδοξίαν αὐτοῦ. Τὸν λίβελλον τοῦτον ὤφειλε νὰ ἀναγνώσῃ μετὰ τῶν λοιπῶν εὐχῶν κατὰ τὴν λειτουργίαν τῆς χειροτονίας αὐτοῦ[5]. Μετὰ τοῦτο ὤφειλεν ὁ χειροτονούμενος νὰ ὁρκισθῇ ἐπὶ τῶν ἁγίων Γραφῶν, ὅτι ἡ χειροτονία αὐτοῦ εἶναι μακρὰν πάσης Σιμωνίας[6]. Πᾶσαι αἱ διατάξεις αὗται ὤφειλον νὰ φυλάσσωνται ἐπακριβῶς, διότι, ἔστω καὶ μιᾶς καὶ μόνης παραμελουμένης, ἔπρεπεν οὐ μόνον ὁ χειροτονηθεὶς «***τῆς ἐπισκοπῆς ἐκβάλλεσθαι***»[7], ἀλλὰ καὶ ὁ χειροτονῶν «***χωρίζεσθαι ἐπὶ ἕνα ἐνιαυτὸν τῆς ἱερατικῆς λειτουργίας***» καὶ ἡ περιουσία αὐτοῦ ὁλόκληρος νὰ περιέρχηται εἰς τὸ ταμεῖον τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ[8].

1) Z. a. Lingenthal. II. p. 296. κ. ἑ.
2) Cod. p. 43 στ. 24 κ. ἑ.
3) Z. a Lingenthal II. p. 295 κ. ἑ. Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου φαίνεται ὅτι τὴν ἐπικύρωσιν τῆς τελειωτικῆς ἐκλογῆς τοῦ ἐπισκόπου δὲν εἶχεν εἰσέτι ὁ βασιλεύς, ἀλλ' ***«ὁ χειροτονῶν»*** Μητροπολίτης.
4) Z. a Lingenthal II. 409 β'. κ. ἑ.
5) «Ἀπαγγέλλειν δὲ τοῦτον καὶ τὴν θείαν προσκομιδὴν τὴν ἐπὶ τῇ ἁγίᾳ κοινωνίᾳ γενομένην καὶ τὴν ἐπὶ τῷ ἁγίῳ βαπτίσματι εὐχὴν καὶ τὰς λοιπὰς προσευχάς».
6) Νεαρὰ 137 β'. Z. a Lingenthal. II. p. 410.
7) Νεαρὰ 123 α'. § 2, Z. a Lingenthal II. p. 296.
8) Αὐτόθι.

Μετὰ τοῦτο ἀκολουθοῦσιν αἱ διατάξεις ἐν σχέσει πρὸς τὰς ἐναντίον τῶν ἐκλεγέντων ἐπισκόπων κατηγορίας. 'Εάν τις ἤθελεν ἐγείρει κατηγορίαν ἐναντίον ἐκλεγέντος ἐπισκόπου[1], τότε ὤφειλεν ἡ χειροτονία αὐτοῦ νὰ ἀναβληθῇ ἐπὶ τρεῖς μῆνας, ἵνα κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ ἐξετασθῇ ἐπακριβῶς ἡ κατηγορία[2]. Τὴν ἐν λόγῳ κατηγορίαν ὤφειλε νὰ ἐξετάσῃ ἐπακριβῶς «**ἐκεῖνος, ὑφ' οὗ ἤμελλεν ὁ ἐπίσκοπος χειροτονεῖσθαι**». Καὶ ἂν μὲν ὁ κατηγορούμενος εὑρίσκετο πράγματι ἔνοχος, τότε «**κωλυέσθω ἡ χειροτονία**»[3], ἐὰν δὲ ἡ κατηγορία ἀπεδεικνύετο ψευδὴς καὶ ἄδικος, τότε ὁ κατήγορος «**ἐκ τῆς ἐπαρχίας ἐν ᾗ οἰκεῖ ἐκβαλλέσθω**»[4]. 'Εν περιπτώσει ὅμως καθ' ἣν ὁ χειροτονῶν ἤθελε χειροτονήσῃ τινὰ εἰς ἐπίσκοπον ὑπὸ κατηγορίαν εὑρισκόμενον, χωρὶς νὰ ἐξετάσῃ πρότερον τὴν ὑφισταμένην κατηγορίαν, ἀμφότεροι, ὅ τε χειροτονῶν καὶ ὁ χειροτονηθείς, ὑπήγοντο εἰς τὰς ἀνωτέρω μνημονευθείσας τιμωρίας[5]. Ἕτερον σημεῖον τῆς χειροτονίας, τὸ ὁποῖον ζωηρῶς ἀπασχολεῖ τοὺς νόμους τούτους, εἶναι ἡ Σιμωνία.

Ἡ σιμωνία (ἐν τῇ ἀρχικῇ ἐννοίᾳ αὐτῆς) τιμωρεῖται διὰ βαρυτάτων ποινῶν. Ὁ χειροτονῶν, ὁ χειροτονηθεὶς καὶ ὁ τοῦ κακουργήματος τούτου μεσίτης (ἐὰν εἶναι κληρικὸς) «**τῆς ἱερωσύνης ἢ τῆς τοῦ κλήρου τιμῆς ἀποκινείσθωσαν**»[6]. Πάντα τὰ δοθέντα χρήματα, δῶρα καὶ τὰ τοιαῦτα παρόμοια, ὤφειλον νὰ περιέλθωσιν εἰς τὸ ταμεῖον τῆς 'Εκκλησίας, εἰς ἣν θὰ ἀνῆκεν ὁ χειροτονηθείς[7]. 'Εὰν ὁ μεσίτης ἦτο λαϊκός, εἴτε καὶ ἂν οἱοσδήποτε λαϊκὸς εἶχε λάβει πρὸς τοιοῦτον σκοπὸν χρήματα, ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ πληρώσῃ τὸ διπλοῦν, πάσης τῶν λη-

1) «Εἰ δέ τις τοῦ πρὸς τὴν χειροτονίαν ἐπιλεγέντος ἐπισκόπου κατηγορήσει».
2) Νεαρὰ 123 β'. Z. a Lingenthal p. 296—297.
3) Νεαρὰ 123. Z. a Lingenthal II. p. 249.
4) Αὐτόθι.
5) Ἴδε σ. 194 (χειρογρ!!!), πρβλ. Cod. Just. I. 3. 47 στ. 27, p. 51 στ. 3 κ ἑ.
6) Νεαρὰ 123 § 1. Z. a. Lingenthal II. 297.
7) «Τὸ δὲ ὑπὲρ ταύτης τῆς αἰτίας δοθὲν τῇ 'Εκκλησίᾳ ἐκείνῃ ἐκδικείσθω, ἧς ἠβουλήθη τὴν ἱερωσύνην ὠνήσασθαι» Νεαρὰ 123 § 1. Z. a. Ling. p. 297, πρβλ. Cod. Just. ed. Krüger I. 3. 41 τῆς 1ης Μαρτίου 518, p. 44 στ. 43.

φθέντων χρημάτων ἢ πραγμάτων ἀποξενώσεως (περαιτέρω δωρεὰ ἢ πώλησις) οὔσης ἀκύρου[1]. Ταῖς περὶ Σιμωνίας διατάξεσιν ἕπονται αἱ ἐξόχως ἐνδιαφέρουσαι τοιαῦται περὶ τῶν τελῶν τῶν χειροτονιῶν[2]. Τὰ τέλη ταῦτα τῶν χειροτονιῶν, ἅτινα βαθμηδὸν κατέλαβον τὴν θέσιν τῆς σιμωνίας, καθορίζει ὁ Ἰουστινιανὸς ἅπαξ διὰ παντὸς πρὸς τελείαν αὐτῆς ἐξαφάνισιν. Τὰ τέλη ταῦτα[3] δὲν ἔπρεπε νὰ ὑπερβαίνωσι τὸ ἐνταῦθα καθοριζόμενον ποσόν[4]. Οἱ πέντε Πατριάρχαι, Ρώμης, Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας (Θεουπόλεως) καὶ Ἱεροσολύμων, δὲν ἔπρεπε νὰ δίδωσιν περισσότερον «**τῶν κ΄. χρυσίου λυτρῶν**». Τὰ τέλη τῆς χειροτονίας τῶν Μητροπολιτῶν καὶ λοιπῶν Ἐπισκόπων καθωρίσθησαν ἐν ἀναλογίᾳ τῶν εἰσοδημάτων τῶν Ἐκκλησιῶν αὐτῶν κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπον: Ἐὰν Ἐκκλησία τις εἶχε «**πρόσοδον ἔλαττον τῶν λ΄. χρυσίου λιτρῶν**», τότε ὁ Ἐπίσκοπος ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ δίδῃ «**ὑπὲρ ἐνθρονιστικῶν**» «**100 νομίσματα**», ἐκτὸς δὲ τούτου τῷ γραμματεῖ «**καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς ὑπηρετοῦσιν αὐτῷ**» «**300 νομίσματα**»[5]. Ἐπὶ εἰσοδήματος ὀλιγωτέρου τῶν 30 λιτρῶν χρυσίου καὶ μὴ μικροτέρου τῶν 10, τὰ τέλη τῆς ἐνθρονίσεως ἦσαν 100 νομίσματα καὶ 200 διὰ τὴν ἐπισκοπικὴν ἀκολουθίαν. Ἐπὶ εἰσοδήματος 10—5 λιτρῶν χρυσίου τὰ μὲν τέλη καθωρίζοντο εἰς 50 νομίσματα, τὰ δὲ λοιπὰ ἔξοδα εἰς 70. Ἐπὶ εἰσοδήματος 5—3 λιτρῶν χρυσίου τὰ μὲν τέλη εἰς 18, τὰ δὲ λοιπὰ ἔξοδα εἰς 24 νομίσματα. Ἐπὶ εἰσοδημάτων 3—2 χρυσίου λιτρῶν διὰ τὰ τέλη 12, διὰ τὰ λοιπὰ 6 νομίσματα (ἴσως ὀρθότερον ἀντιθέτως). Ἐν περιπτώσει τέλος καθ' ἣν τὰ εἰσοδήματα Ἐκκλησίας τινὸς ἦσαν μικρότερα τῶν 2 λιτρῶν χρυσίου, ὁ ἐπίσκοπος ἀπηλλάσσετο παντὸς τέλους[6]. Τὰ χρήματα, ἅτινα ὤφειλε νὰ δώσῃ ὁ χειροτο-

1) Νεαρὰ 123, Z. a Lingenthal. II p. 297—8.
2) Νεαρὰ 123, γ΄. αὐτόθι p. 298.
3) «Τὰ ὑπὲρ συνηθειῶν ὑπὸ τῶν χειροτονουμένων Ἐπισκόπων παρέχεσθαι».
4) Αὐτόθι.
5) Νεαρὰ 123, γ΄. Z. a Lingenthal II. p. 298.
6) Νεαρὰ 123 Z. a Lingenthal II p. 299.

ΑΠΘ

νηθεὶς τῇ ἀκολουθίᾳ τοῦ χειροτονοῦντος, ἐλάμβανεν ὁ πρεσβύτερος καὶ ὁ ἀρχιδιάκονος τοῦ τελευταίου, διένειμον δ' οὗτοι ταῦτα τοῖς λοιποῖς[1]. Ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ὁ χειροτονῶν ἐπίσκοπος ἤθελε τολμήσει νὰ λάβῃ περισσότερα χρήματα τῶν ὁριζομένων, ὑπεχρεοῦτο νὰ πληρώσῃ τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ χειροτονηθέντος τὸ τριπλοῦν. Ὡς λόγος τῆς ἀκριβοῦς τοῦ τοιούτου νόμου ἐκτελέσεως δίδεται: «**ἵνα μὴ καὶ αἱ Ἐκκλησίαι χρέεσι βαρύνωνται καὶ αἱ ἱερωσύναι πράσιμοι γίνωνται**»[2]. Ἐκ τῶν ἀληθῶς ἐνδιαφερουσῶν τούτων περὶ τῶν τελῶν τῆς χειροτονίας διατάξεων, δύναταί τις νὰ πληροφορηθῇ διάφορα σχετικά: Περὶ τοῦ τρόπου τῆς πληρώσεως τῶν τότε ἐπισκοπῶν, περὶ τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ τῶν ἐπισκόπων κλπ., πρὸ παντὸς ὅμως τὴν προσπάθειαν τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὅπως διὰ τοῦ τοιούτου τρόπου ἐξαφανίσῃ τὴν Σιμωνίαν, ἥτις, κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἔκφρασιν, ἦτο λίαν διαδεδομένη.

Σχετικαὶ πρὸς τὴν τοιαύτην τῶν ἐπισκοπικῶν ὑποθέσεων διακανόνισιν εἶναι καὶ αἱ διατάξεις ἐκεῖναι, αἵτινες καθορίζουσι σημεῖά τινα σχετικὰ πρὸς τὸ πρόσωπον καὶ τὸν καθόλου βίον τοῦ ἐπισκόπου. Ἐκτὸς τῶν ἤδη μνημονευθεισῶν εὑρίσκομεν εἰσέτι τὰς ἑξῆς διατάξεις. Καὶ πρῶτον περὶ τῆς περιουσίας τῶν ἐπισκόπων καθορίζεται, ὅτι οὗτοι δὲν ἔπρεπε φυσικῶς νὰ κατέχωσιν οὐδαμῶς περιουσίαν, διότι ὁλόκληρος ἡ περιουσία αὐτῶν περιείρχετο μετὰ τὸν θάνατον αὐτῶν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ᾗ ἀνῆκον. Ἐκτὸς τούτου οὐδὲν δικαίωμα εἶχον νὰ δωρίζωσιν ἢ πωλῶσι περιουσίαν, τὴν ὁποίαν ἀπέκτησαν εἴτε διὰ δωρεῶν εἴτε ἄλλως πως μετὰ τὴν χειροτονίαν των, διότι αὕτη ἀνῆκε τῇ Ἐκκλησίᾳ, ᾗ ἀνῆκον. Τὸ πολὺ ἠδύναντο κατὰ τὸ διάστημα τοῦ βίου αὐτῶν νὰ νέμωνται καὶ διαθέτωσι κατὰ τὴν ἰδίαν βούλησιν τὴν τυχὸν πατρικὴν αὐτῶν περιουσίαν. Ὅση ὅμως καὶ ἐκ ταύτης ἀπέμενε μετὰ τὸν θάνατον αὐτῶν, περιείρχετο τῇ Ἐκκλησίᾳ, ᾗ ἀνῆκον[3]. Ἐξαίρεσιν τῶν διατάξεων τούτων ἐπέτρεπεν ἡ διὰ τῆς

1) Αὐτόθι.
2) Αὐτόθι.
3) Cod. Just. I, 3. 41 τῆς 1ης Μαρτίου 528 ed. Krüger p. 43 στ. 31 κ.ἑ.

ἐπισκοπικῆς περιουσίας (ζῶντος τοῦ ἐπισκόπου) ἐξαγορὰ αἰχμαλώτων καὶ ἐξάσκησις παντὸς εἴδους φιλανθρωπίας[1]. Ἐάν, τοὐναντίον, νέος τις ἐπίσκοπος ἤθελε δωρήσει τῇ Ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ ὁλόκληρον τὴν περιουσίαν του, τὸ τοιοῦτον οὐ μόνον δὲν ἦτο ἀξιοτιμώρητον, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄκρον ἀξιέπαινον, διότι διὰ τούτου δὲν ἠγόραζε τὴν ἐπισκοπήν του, ἀλλὰ προσέφερεν αὐτῇ καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ δωρεάν τινα[2]. Ἐν τῷ λοιπῷ καθορισμῷ τῶν βιωτικῶν τοῦ ἐπισκόπου σχέσεων ἡ νομοθεσία τοῦ Ἰουστινιανοῦ ὁμιλεῖ μετὰ πολλοῦ σεβασμοῦ περὶ τῶν ἐπισκόπων. Οὕτως ἐν μέρει τινὶ τοῦ νόμου Cod. I. 4. 34 τῆς 4ης Νοεμβρίου 534, ὅπου γίνεται λόγος περὶ τῶν βιωτικῶν σχέσεων τῶν κατωτέρων κληρικῶν, ἀναγινώσκει τις τὴν ἑξῆς περὶ τῶν ἐπισκόπων παρατήρησιν: «Τὸ γὰρ ἔτι πορρωτέρω τούτου καὶ εἰπεῖν ἐρυθριῶμεν, φαμὲν δὴ τὸ τῶν θεοφιλῶν ἐπισκόπων»[3].

Ἐν τούτοις φαίνεται ὅτι, ἕνεκα τοῦ πλήθους τῶν ἐπισκόπων, ἐπεκράτει τοιαύτη ἀταξία, ἥτις ἐπέτρεπεν, ἂν μὴ ἐπέβαλε, τὴν ἔκδοσιν ὡρισμένων ἐπὶ τούτῳ διατάξεων, τὰς ὁποίας εὑρίσκομεν εἰς διαφόρους νόμους διεσκορπισμένας. Οὕτω λ. χ. ἐν τῇ Νεαρᾷ 123 τῆς 1ης Μαΐου 546 ἀπαγορεύεται τοῖς ἐπισκόποις ἐπὶ ποινῇ καθαιρέσεως ἡ συγκατοικία μετὰ γυναικός[4]. Φαίνεται ὅτι οἱ ἐπίσκοποι οὐχὶ σπανίως ἐν τῷ ὑπερβολικῷ ζήλῳ πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων αὐτῶν δὲν ὤκνουν πρὸς ἐπιβολὴν νὰ μεταχειρίζωνται καὶ τὴν ῥάβδον αὐτῶν ἐν τῇ πραγματικότητι,

1) «Ἀπαγορεύομεν δὲ τοῖς ὁσιωτάτοις ἐπισκόποις πράγματα κινητὰ ἢ ἀκίνητα ἢ αὐτοκίνητα, ὅσα μετὰ τὴν ἐπισκοπὴν εἰς αὐτοὺς οἱῳδήποτε τρόπῳ περιέλθοι, εἰς ἰδίους συγγενεῖς ἢ ἄλλα οἱαδήποτε πρόσωπα οἱῳδήποτε τρόπῳ μεταφέρειν· εἰς αἰχμαλώτων δὲ ἀνάρρυσιν καὶ πτωχῶν ἀποτροφὰς καὶ εἰς ἄλλας εὐσεβεῖς αἰτίας ἢ ὑπὲρ τοῦ συμφέροντος τῆς ἰδίας ἐκκλησίας ἐκ τούτων δαπανᾶν ἄδειαν ἐχέτωσαν». Νεαρὰ 131 τῆς 18ης Μαρτίου 545, ιγ΄. Z. a Lingenthal. II. p. 273.

2) «Εἴ τις μέντοι ἐκ τῶν ἐπισκόπων εἴτε πρὸ τῆς ἰδίας χειροτονίας εἴτε μετὰ τὴν χειροτονίαν βουληθῇ τὰ ἴδια πράγματα ἢ μέρος ἐξ αὐτῶν προσαγαγεῖν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἧς τὴν ἱερωσύνην, λαμβάνει, οὐ μόνον οὐ κωλύομεν καὶ πάσης καταδίκης καὶ ποινῆς τοῦ παρόντος νόμου ἐλεύθερον αὐτὸν εἶναι θεσπίζομεν, ἀλλὰ καὶ παντὸς ἐπαίνου ἄξιον κρίνομεν, ἐπειδὴ τοῦτο οὐκ ἔστιν ἀγορασία, ἀλλὰ προσφορά», Νεαρὰ 123 γ΄. Z. a Lingenthal. II p. 298.

3) Cod. Just. ed. Krüger p. 71 στ. 7.

4) Nov. 123, κθ΄. Z. a Lingenthal. II p. 316—317.

τοῦθ' ὅπερ ἠνάγκασε τὸν Ἰουστινιανὸν ἐν τῷ ια'. κεφαλαίῳ τῆς μνημονευθείσης Νεαρᾶς 123 νὰ ἀναφέρῃ ὅτι: « Οὐδὲ οἰκείαις χερσὶν ἔξεστιν ἐπισκόπῳ τινὰ πλήττειν, τοῦτο γὰρ ἀλλότριόν ἐστιν ἱερέων»[1].

Πρὸ τῶν χρόνων καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐπεκράτει ἡ κακὴ συνήθεια, καθ' ἣν διάφοροι ἐπίσκοποι, πιθανώτατα ἕνεκα χρηματολογίας, ἐγκατέλιπον τὰς ἐπαρχίας αὐτῶν καὶ διέμενον εἰς μεγαλειτέρας τοιαύτας, καὶ δὴ εἰς Κωνσταντινούπολιν, πρὸς ἐπιτυχίαν περισσοτέρων κερδῶν. Αἱ ἐκ τῆς τοιαύτης ἀταξίας προκληθεῖσαι διατάξεις τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἶναι αὐστηρόταται. Οὐδεὶς ἐπίσκοπος ἐπετρέπετο τοῦ λοιποῦ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν ἐπισκοπὴν αὐτοῦ καὶ νὰ ἔλθῃ εἰς ἄλλην τινὰ «ἐπαρχίαν» ἄνευ βασιλικῆς καὶ ἀρχιεπισκοπικῆς (σχετ. πατριαρχικῆς) ἀδείας. Καὶ ἀκόμη περισσότερον, οὐδεὶς ἐπίσκοπος ἠδύνατο ἄνευ τῆς πατριαρχικῆς καὶ βασιλικῆς ἀδείας νὰ ἔλθῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν[2]. Ὁ νόμος Cod. I. 3. 42 τῆς 1ης Μαρτίου 528 λέγει ρητῶς ὅτι, ἐὰν ἐπίσκοπός τις εἶχεν οἱανδήποτε ὑπόθεσιν ἐν τῇ πρωτευούσῃ, ὤφειλε νὰ στείλῃ ἐκεῖ δύο τῶν κληρικῶν αὐτοῦ καὶ δι' αὐτῶν νὰ εἰδοποιήσῃ τὸν Πατριάρχην καὶ δι' αὐτοῦ τὸν Βασιλέα περὶ τῆς ὑποθέσεως αὐτοῦ. Μόνον δὲ ὅταν ὁ αὐτοκράτωρ ἐθεώρει ἀναγκαῖον νὰ ἀκούσῃ αὐτοπροσώπως ἐπίσκοπόν τινα, τότε μόνον ἠδύνατο ὁ ἐπίσκοπος ἐκεῖνος νὰ κληθῇ εἰς Κωνσταντινούπολιν[3].

Ἐὰν ἐπίσκοπός τις ἤθελεν ἔλθῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἦτο ὑποχρεωμένος κατὰ πρῶτον νὰ μεταβῇ εἰς τὸν Πατριάρχην καὶ ἔπειτα μόνον δι' αὐτοῦ εἰς τὸν Βασιλέα. Ἐὰν ἐπίσκοπός τις, παρὰ τὰς διατάξεις ταύτας, ἐγκατέλιπε τὴν ἐπισκοπὴν αὐτοῦ, ὁ τοιοῦτος ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ ἀνεκτὸς μόνον ***δι' ἓν ἔτος*** εἰσέτι εἰς τὴν ἐπισκοπήν του. Ὁ κλῆρος τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ὤφειλε νὰ προσκαλῇ αὐτὸν δι' ἐπιστολῶν ὀπίσω, ἐν περιπτώσει δὲ καθ' ἣν μετὰ τὴν πάροδον τοῦ

1) Nov. 123, ια'. αὐτόθι p. 305.
2) Nov. 123, θ'. αὐτόθι p. 302. Cod. Just. ed. Krüger p. 46 στ. 1.
3) Cod. Just. ed. Krüger p. 46 στ. 3 κ. ἑ.

ἔτους δὲν ἐπέστρεφε, τότε ὤφειλε, συμφώνως πρὸς τοὺς ἁγίους κανόνας, νὰ καθαιρεθῇ καὶ ἀντ' αὐτοῦ νὰ ἀναδειχθῇ ἄλλος «**καλλίων**» αὐτοῦ[1].

Ἐκ τῆς Νεαρᾶς 42 τῆς 6ης Αὐγούστου 536 γίνεται φανερὸν ὅτι ὁσάκις (τοπική) τις σύνοδος καθήρει ἐπισκόπους τινάς, ἀμέσως τὴν καθαίρεσιν ταύτην ἐπεκύρου ὁ αὐτοκράτωρ δι' αὐτοκρατορικοῦ διατάγματος[2].

Ἐὰν ὁ οὕτω καθαιρεθεὶς ἐπίσκοπος «**τολμήσῃ ἐπιβῆναι τῆς πόλεως, ἐξ ἧς ἐξεβλήθη**», ἢ ἐὰν ἤθελεν ἐγκαταλείψῃ τὸν ὁρισθέντα τόπον τῆς ἐξορίας αὐτοῦ, τότε ἔπρεπε νὰ κλεισθῇ εἰς μοναστήριόν τι κείμενον εἰς ἄλλην ἐπαρχίαν[3].

Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς διατάξεις ταύτας, αἵτινες ἀναφέρονται εἰς τὴν ἐπικρατοῦσαν ἀταξίαν, ὑπάρχουσι καὶ πλεῖσται ἄλλαι τοιαῦται, ἐξασφαλίζουσαι εἰς τοὺς ἐπισκόπους ὑψηλὴν ἐν τῇ κοινωνίᾳ καθόλου θέσιν.

Ἐνταῦθα εἶναι ἀρκετόν, ἐὰν ἀναφέρωμεν μόνον ὀλίγας τινὰς ἐξ αὐτῶν, καθ' ὅσον ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ (κεφάλαιον περὶ τῶν σχέσεων τῆς Πολιτείας καὶ τῆς Ἐκκλησίας) θέλουσιν ἐξετασθῇ πλησιέστερον.

Ἡ ἐπισκοπικὴ χειροτονία δίδει, συμφώνως ταῖς διατάξεσι ταύταις, τῷ προσώπῳ τοῦ χειροτονουμένου eo ipso, ἐλευθερίαν καὶ ἀνεξαρτησίαν. Ἐὰν δηλ. τὰ εἰς ἐπίσκοπον χειροτονούμενα πρόσωπα ἐξηρτῶντο πρότερον ὑπὸ τῶν γονέων αὐτῶν, ἀπὸ τοῦδε τῇ δυνάμει τῆς χειροτονίας αὐτῶν ἐγένοντο ἀνεξάρτητα[4].

ΑΠΘ

1) Nov. 123 θ'. Z a Lingenthal II. p. 302.

2) Nov. 42. Z. a. Lingenthal p. 367 κ. ἑ. «Πρᾶγμα οὐκ ἀηθες τῇ βασιλείᾳ καὶ ἡμεῖς πράττοντες ἐπὶ τὸν παρόντα ἐληλύθαμεν νόμον. Ὁσάκις γὰρ ἡ τῶν ἱερέων ψῆφός τινας τῶν οὐκ ἀξίων τῆς ἱερωσύνης τῶν ἱερατικῶν κατεξίβασε θρόνων .... τοσαυτάκις καὶ ἡ βασιλεία σύμψηφος γέγονε τῇ τῶν ἱερέων αὐθεντίᾳ, ὥστε τὰ θειότερά τε καὶ ἀνθρώπινα συνδραμόντα μίαν συμφωνίαν ταῖς ὀρθαῖς ποιήσασθαι ψήφοις .... ὥστε μηδένα τῶν πάντων διαλαθεῖν τά τε τῇ ἀρχιερωσύνῃ δόξαντα, τά τε ὑπὸ τῆς βασιλείας κεκυρωμένα».

3) Nov. 123, Z. a Lingenthal II p. 305.

4) «Εἰ δὲ συμβῇ τὸν χειροτονούμενον ἐπίσκοπον ὑπὸ τὴν τοῦ ἰδίου γονέως ἐξουσίαν εἶναι, ἐξ αὐτῆς τῆς χειροτονίας αὐτεξούσιος ἔστω» Nov. 123 δ'. Z. a Lingenthal II. p. 300.

Καὶ ἂν τυχὸν ὁ μέλλων νὰ χειροτονηθῇ ἦτο «**δουλικῆς καὶ ἐνυπογράφου τύχης**», τότε ἐγίνετο ὁ τοιοῦτος διὰ τῆς χειροτονίας ἐλεύθερος. Ἐὰν πολιτικὸς ἢ στρατιωτικός τις ὑπάλληλος ἐχειροτονεῖτο ἐπίσκοπος, (πρᾶγμα τὸ ὁποῖον κατὰ τὰς προηγουμένας διατάξεις δὲν ἐπετρέπετο νὰ γίνῃ), τότε καθωρίζετο μὲν ὅπως **τοὺς τοιούτους τῆς ἐπισκοπῆς ἀποκινεῖσθαι**», δὲν ἐπετρέπετο ὅμως καὶ ἡ εἰς τὸ πρῶτον αὐτῶν ἐπάγγελμα ἐπαναφορὰ αὐτῶν, «**ἵνα μὴ ἐκ τῆς τοιαύτης τύχης τῇ ἱερωσύνῃ ὕβρις γένηται**»[1].

Οἱ ἐπίσκοποι ἠλευθεροῦντο τῶν ἐποπτικῶν καὶ ἐπιτροπιακῶν καθηκόντων, ἵνα δύνανται νὰ ἐκπληρῶσιν ἀνενόχλητοι τὰ ἴδια αὐτῶν πνευματικὰ καθήκοντα[2]. Οὐδεὶς δικαστὴς ἠδύνατο νὰ καλέσῃ πρὸς αὐτὸν καὶ πρὸ τοῦ δικαστηρίου ἐπίσκοπόν τινα πρὸς κατάθεσιν τῆς μαρτυρίας αὐτοῦ, τοὐναντίον πρὸς τοῦτο «**πεμπέτω ὁ δικαστὴς πρὸς αὐτούς τινας ἐκ τῶν προσώπων τῶν ὑπηρετούντων αὐτῷ**»[3]. Ἀκόμη καὶ ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ὁ ἐπίσκοπος εὑρίσκετο ὑπὸ βαρεῖάν τινα κατηγορίαν, ἀκόμη καὶ τότε ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἠδύνατο ὁ δικαστὴς ἄνευ βασιλικῆς ἀδείας νὰ καλέσῃ τὸν ἐπίσκοπον, καὶ δὴ βίᾳ, πρὸ αὐτοῦ εἰς ἀπολογίαν. Ἄρχων τις, ὅστις ἤθελεν ὑποπέσει εἰς τοιαύτην τοῦ νόμου παράβασιν καὶ ἔλεγεν «**ἐγγράφως εἴτε ἀγράφως προστάξει**» ἐπίσκοπόν τινα πρὸς μαρτυρίαν ἢ ἀπολογίαν, ὁ τοιοῦτος οὐ μόνον ἐπαύετο («**ἡ τῆς ζώνης ἀφαίρεσις**»), ἀλλὰ καὶ ἐπλήρωνε πρόστιμον 20 λιτρῶν χρυσίου, «**ἐβασανίζετο σωματικῶς**», καὶ τέλος «**ἐπέμπετο εἰς ἐξορίαν**»[4]. Πᾶσαι αὗται αἱ διατάξεις εὑρίσκονται εἰς τὰς ἀνωτέρω μνημονευθείσας Νεαράς, ὡς καὶ εἰς ἄλλους πολλοὺς νόμους. Ἀκριβῶς ὅμως τὸ πλῆθος τῶν διατάξεων τούτων δεικνύει δύο τινά: πρῶτον τὸν ζῆλον τοῦ Ἰουστινιανοῦ πρὸς διατήρησιν τῆς ἐκκλησι-

1) Nov. 123 δ'. Z. a Lingenthal II. p. 300. Ἐνταῦθα παρατηρεῖ τις τὴν ἰδέαν τοῦ character indelebilis τῆς ἱερωσύνης.
2) Nov. 123, ε'. στ'. Z. a Lingenthal, p. 300.
3) Αὐτόθι ζ'., p. 302.
4) Αὐτόθι η'. p. 302.

αστικῆς τάξεως, ἴσως ὅμως δεύτερον καὶ τὴν μὴ πάντοτε ἀκριβῆ τῶν τοιούτων διατάξεων τήρησιν.

Ἐάν τις παρατηρήσῃ ἐγγύτερον τὰς διαφόρους ταύτας διατάξεις περὶ τῶν ἐπισκόπων, θὰ ἐννοήσῃ, ὅτι αὗται εἶναι μὲν σχεδὸν αἱ αὐταὶ πρὸς τὰς τῶν (καθαρῶς ἐκκλησιαστικῶν) κανόνων, ἐν τούτοις ὅμως ὅτι πολλαὶ ἐξ αὐτῶν φέρουσι ἄλλον τινὰ χαρακτῆρα ἢ ἐκεῖναι. Ὁ Ἰουστινιανὸς διὰ τῶν νόμων του ὑπεστήριξε τὸ πλῆθος ἐκεῖνο τῶν ἐπισκόπων, ἐφρόντισεν ὅπως εἶναι ἀνεπτυγμένοι, ἐπίσης τὰ μέγιστα ἐφρόντισε πρὸς ἀπομάκρυνσιν τῆς σιμωνίας καὶ πάσης ἄλλης τοῦ ἐπισκοπικοῦ ἀξιώματος ταπεινώσεως. Ἐκτὸς τούτου συνεσώρευσεν ὁ Ἰουστινιανὸς ἐπὶ τοῦ ἐπισκοπικοῦ ἀξιώματος πλῆθος μεγάλων τιμῶν. Ἐν ὀλίγοις, ἐπεδίωξε καὶ ἀπήτησεν ὁ Ἰουστινιανὸς τὴν δυνατὴν τοῦ ἐπισκόπου τελειότητα, τελειότητα δυναμένην νὰ ἀνταποκριθῇ οὐχὶ μόνον εἰς τὰς μεγάλας τοῦ ἐπισκοπικοῦ ἀξιώματος ὑποχρεώσεις, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ὑποχρεώσεις τῶν ἐπισκόπων, αἵτινες, ὡς θὰ ἴδωμεν προϊόντες, προῆλθον ἐκ τῶν σχέσεων τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὴν Πολιτείαν, καὶ τῶν σχέσεων τῶν πολιτικῶν ὑπαλλήλων πρὸς τοὺς Ἐπισκόπους, τὰς ὁποίας ἐθέσπισεν ὁ Ἰουστινιανός.

Ἐπειδὴ νῦν ἐνταῦθα γίνεται λόγος περὶ τῶν ἐπισκόπων, διὰ τοῦτο δυνάμεθα νὰ ἀναφέρωμεν σχετικῶς καὶ τὰς διατάξεις ἐκείνας τοῦ Ἰουστινιανοῦ, αἵτινες πραγματεύονται περὶ τῆς ἱεραρχικῆς τῶν ἐπισκόπων (τῶν κυριωτέρων τοὐλάχιστον ἐξ αὐτῶν) τάξεως.

2) ***Ἱεραρχικὴ τάξις τῶν ἐπισκόπων.***— Εἰ καὶ ὁ Ἰουστινιανὸς διϊσχυρίζεται ὅτι ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἱεραρχικὴν τῶν ἐπισκόπων τάξιν «***θεσπίζει κατὰ τοὺς τῶν [συνόδων] ὅρους***»[1], ἐν τούτοις εὑρίσκομεν σχετικάς τινας διατάξεις αὐτοῦ, κατ' εὐθεῖαν ἀπ' αὐτοῦ πηγαζούσας καὶ μὴ στηριζομένας εἰς προηγηθέντας ἱεροὺς κανόνας.

Ἡ νομικῶς ἀνεγνωρισμένη ἱεραρχικὴ τάξις εὑρίσκεται μὲν

1) Nov. 131 β'. τῆς 14 Μαΐου 545 Z. a Lingenthal II p. 267.

ἐν τῷ ἀνωτέρω μνημονευθέντι χωρίῳ, οὐχ ἧττον εὑρίσκεται ἐπίσης καὶ εἰς περισσοτέρους νόμους.

'Εὰν ἀκολουθήσωμεν τὴν τοιαύτην ἱεραρχικὴν τάξιν, τότε ἐκ πάντων τῶν ἐπισκόπων «**ὁ ἁγιώτατος τῆς πρεσβυτέρας Ρώμης πάπας**» εἶναι «**πρῶτος πάντων τῶν ἱερέων**».[1] 'Εν τῷ νόμῳ Cod. I. 1. 7 τῆς 26ης Μαρτίου 533[2] ἐκφράζεται ὁ Ἰουστινιανὸς μετὰ ζήλου ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τῆς μετὰ τοῦ Πατριάρχου Ρώμης (σχετ. τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου) ἑνότητος[3]. Ἐν τῷ αὐτῷ χωρίῳ ὀνομάζει αὐτὸν «**κεφαλὴν πάντων τῶν ἁγιωτάτων τοῦ Θεοῦ ἱερέων**». Λέγει ὅτι ὅλοι οἱ ἱερεῖς ὑπάγονται καὶ ὑπακούουσι τῷ ἐπισκόπῳ Ρώμης[4]. Οἱ τίτλοι, τοὺς ὁποίους δίδει τῷ ἐπισκόπῳ Ρώμης, εἶναι διάφοροι· ὀνομάζει αὐτὸν «**μακαριώτατον Πατριάρχην**», «**ἁγιώτατον Πάπαν**», «**ἐπίσκοπον**», «**ἀρχιεπίσκοπον**», «**ἱερέα**» κλπ. Εἶναι ἀναμφίβολον, ὅτι ὁ Ἰουστινιανὸς ἔτρεφε μέγιστον σεβασμὸν πρὸς τὸν διάδοχον τοῦ Πέτρου. Ἡ ἀπέναντι τοῦ Πάπα στάσις τοῦ Ἰουστινιανοῦ δὲν ἐρρυθμίζετο πάντοτε, ὡς διϊσχυρίζονταί τινες, ἐκ τῆς θρησκευτικῆς αὐτοῦ καὶ ἐκκλησιαστικῆς πολιτικῆς. Διότι, ὡς ἐκ τῶν συγγραμμάτων καὶ τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ ἐμφαίνεται, ὁ Ἰουστινιανὸς πάντοτε ἐξήρτησε τὴν ἑνότητα τῆς Ἐκκλησίας ἐκ τῆς μετὰ τῆς Ρώμης ἑνότητος, ἀκόμη καὶ ὅτι ἡ ἐκκλησιαστικὴ καὶ θρησκευτικὴ πολιτικὴ οὐδεμίαν εἶχε θέσιν.

(ἀκολουθεῖ)
ΑΜΙΛΚΑΣ ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΣ

1) Nov. 131 β'. Z. a Lingenthal II p. 267.

2) Cod. Just. ed. Krüger p. 12 στ. 12.

3) «'Αλλὰ διὰ πάντων φυλάττοντες τὴν κατάστασιν τῆς ἑνώσεως τῶν ἁγιωτάτων 'Εκκλησιῶν τῆς πρὸς τὸν ἁγιώτατον Πάπαν τῆς πρεσβυτέρας Ρώμης καὶ Πατριάρχην» αὐτόθι.

4) «Omnes sacerdoti universi orientalis tractus et subicere et unire sedi vestrae sanctitatis» Cod. Just. I. 1. 8. τῆς 5ης Ἰουνίου 533. Ed. Krüger p. 15 στ. 6.

ΑΝΑΛΕΚΤΑ

Ἐπιγραφαὶ ἐκ μωσαϊκοῦ ἐν Ἐλ Μεχάγετ.

Ἐν Ἐλ-Μεχάγετ, μίαν περίπου ὥραν βορειοδυτικῶς τῆς Μαδηβᾶς, ἀνεκαλύφθησαν θεμέλια καὶ ἐκκλησίας δάπεδον, κτιζομένου οἰκίσκου κατὰ τὴν ἀνατολικὴν τοῦ λόφου ἄκραν. Ἡ ἐκκλησία αὕτη, ὡς δείκνυται ἐκ τῶν ἀνακαλυφθέντων ἐρειπίων, εἶχε μῆκος μὲν 17 μέτρων, πλάτος δὲ 10. Τὸ ἔδαφος αὐτῆς σύγκειται ἐκ λαμπροῦ μωσαϊκοῦ ἐν ἀρίστη σωζομένου καταστάσει. Ὁ ἀναγγείλας τὴν πολύτιμον ταύτην ἀρχαιολογικὴν ἀνακάλυψιν Πατὴρ Dom Maurice Gisler ἐκ Μαδηβᾶς λέγει, ὅτι σπουδαιότατον τοῦ μωσαϊκοῦ τούτου μέρος εἶνε εἶδος ἀμπέλου, ἧς οἱ κλάδοι σχηματίζουσιν εἴκοσι μετάλλια μετὰ δώδεκα προτομῶν ἀνθρώπων καὶ ὀκτὼ ζώων· ἡ ὅλη δ' ἐργασία εἶνε λεπτότατα κατειργασμένη διὰ κύβων τριῶν χιλιοστῶν τοῦ μέτρου. Πρὸ δὲ τοῦ θυσιαστηρίου ὁρᾶται δένδρον λεπτοτάτης κατασκευῆς, ὑφ' ὃ ἵστανται δύο γυναῖκες ἁπλούστατα ἐνδεδυμέναι καὶ συνοδευόμεναι ἀφ' ἑνὸς μὲν ὑπὸ αὐλητοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὑπὸ ἀνθρώπου, ὁμοιάζοντος πρὸς τὸν Ἡρακλέα καλαύροπα φέροντα. Κατὰ μῆκος δὲ τοῦ τοίχου ἐκτείνεται ποταμός, ἐν ᾧ βρίθουσι διάφορα εἴδη ἐνύδρων ζώων, ἐν διαφόροις δὲ τοῦ μωσαϊκοῦ μέρεσιν εὕρηνται ἐσπαρμένα διάφορα τετραπόδων εἴδη. Ὁ Καϊμακάμης τῆς Σάλτης μαθὼν τὴν ἀνακάλυψιν ταύτην ἔσπευσεν, ἵνα καλύψῃ τὰ ἀνακαλυφθέντα διὰ χώματος. Κατὰ τὸ βραχὺ δὲ διάστημα, καθ' ὃ τὰ ἐρείπια ταῦτα εὑρέθησαν φωτιζόμενα ὑπὸ τοῦ ἡλίου, ὁ Πατὴρ Gisler ἐκ καλῆς ὁρμώμενος σκέψεως, ἔσπευσεν ὅπως ἀντιγράψῃ τὰς ἐπὶ τοῦ μωσαϊκοῦ τούτου ἑλληνικὰς ἐπιγραφάς. Ταύτας δὲ ἐσπευσμένως ληφθείσας ἐδημοσίευσε διορθωσάμενος ὁ εἰδικὸς περὶ τὴν ἐπιγραφολογίαν Δομινικανὸς Πατὴρ Abel ἐν τῷ ἐξόχῳ περιοδικῷ τῆς ἐνταῦθα Ἁγιογραφικῆς Σχολῆς τοῦ ἁγίου Στεφάνου Revue Biblique, μέχρις οὗ γένηται ἄνετος αὐτῶν ἀντιγραφή.

Α.—***Ἐν τῷ κέντρῳ τῆς ἐκκλησίας, πιθανῶς ἐν τοῖς μεταλλίοις.***

ΟΘ̅C̅ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΛΟΥΤ Κ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ
ΠΡΟΚΟΠΙΟΥ ΠΡΟCΔΕΞΕ ΤΗΝ
ΠΡΟCΦΟΡΑΝ Κ ΤΗΝ ΚΑΡΠΟΦΟΡs
CΤΕΦΑΝΟΥ Κ ΗΛΙΑ ΑΔΕΛΦΟΝ ΤΕ
ΚΝΑ ΚΟΜΙΤΙCCΑ. Ο Θ̅C̅ ΤΟΝ ΑΓΙΟ
Ν ΜΑΡΤΥΡΟΝ ΠΡΟCΔΕΞΕ
ΤΗΝ ΚΑΡΠΟΦΟΡΙΑΝ CΕΡΓΙΟΥ Κ
ΠΡΟΚΟΠΙΟΥ ΤΕΚΝΟΝ ΑΥΤΟΥ.
ΥΠΕΡ CΩΤΗΡΙΑC ΡΑΒΑΟΑC ΑΝΑC
ΤΑCΙΑC
Κ ΥΠΕΡ ΑΝΑΠΑΥCΕΩC ΙΑΝΝΟΥ Α
ΝΑCΤΑCΙΟΥ Κ ΥΠΕΡ ΟΝ ΠΡΟCΕ
ΝΙΚΕΝΚ̅C̅ ΓΙΝΩCΚΙ ΤΩΟΝΟΜΑΤΑ
ΕΠΙ ΤΟΥ ΑΓΙΩΚΩCΙΩ ΙΩΑΝ
ΝΟΥ ΕΠΙCΚΕΚΤΙCΟΗ ΚΕΤΕΛΙ
ΩΘΗ Ω ΑΓΙΟC ΤΩΠΩC CΠΟΥΔΙ
ΒΑΡΙΧΑ ΠΡΕCΒΥΤΕΡΟΥ Κ ΠΑ
ΡΑΜΟΝΑΡΙΟΥ ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΕΝ ΜΗ
ΝΙ ΝΟΕΜΒΡΙΩ ΧΡΟΝΟΝ ΕΚΤΙΝΙΝΙ
ΑC

Ὁ Θ(εὸ)ς τοῦ ἁγίου Λοὺτ κ(αὶ) τοῦ ἁγίου
Προκοπίου πρόσδεξ (αι) τὴν προσφορὰν
κ(αὶ) τὴν καρποφορ(ίαν)
Στεφάνου (καὶ) Ἠλία ἀδελφ(ῶ)ν τέκν(ων)
Κομιτίσσ(ης). Ὁ Θ(εὸ)ς τ(ῶ)ν ἁγί(ω)ν
μαρτύρ(ω)ν πρόσδεξ(αι)
τὴν καρποφορίαν Σεργίου κ(αὶ) Προκοπίου
τέκνο(ν) αὐτοῦ.
Ὑπὲρ σωτηρίας Ῥαβαόας Ἀναστασίας.
κ(αὶ) ὑπὲρ ἀναπαύσεως Ἰάννου Ἀ-
ναστασίου κ(αὶ) ὑπὲρ (ὧ)ν προσεν(εγ)κ(ό)ν(των)
Κ(ύριο)ς γιν(ώ)σκ(ε)ι τ(ὰ) (ὀ)νόματα
ἐπὶ τοῦ ἁγιω(τάτου) κ(αὶ) (ὁ)σιω(τάτου)
Ἰωάννου ἐπισκ(όπου) ἐκτ(ί)σθη κ(αὶ)
ἐ(τελε)ιώθη (ὁ) ἅγιος τ(ό)π(ος) σπουδ(ῇ)
Βαριχᾶ πρεσβυτ(έ)ρου κ(αὶ) παραμοναρίου

Α.Π.Θ.

τοῦ αὐτοῦ, ἐν μηνὶ νοεμβρίῳ χρόν(ω)ν
ἕκτ(ης) ἰνδ(ικτιῶνος).

B.— ***Κατὰ τὴν νοτιοανατολικὴν γωνίαν τῆς ἐκκλησίας.***

ΑΓΙΕ ΛΩΤ ΠΡΟCΔΕΞΕ ΤΗΝ ΠΡΟC
ΕΥΧΗΝ ΡΩΜΗC ς ΠΟΡΦΥΡς
ς ΜΑΡΙΑC ΤΩΝ CΩΝ ΔΟΥΛΩΝ
ἅγιε Λὼτ πρόσδεξ(αι) τὴν προσευχὴν
Ρώμης (καὶ) Πορφυρ(ίας) (καὶ) Μα-
ρίας τῶν σῶν δούλων.

Γ.— ***Περὶ δὲ τὴν εἴσοδον τῆς ἐκκλησίας.***

ΤΩ ΤΗ ΑΝΟΙCΟΥCΙΝ ΠΙ ΤΩ
ΟΥCΙΑCΤΗΡΙΩΝ CΟΥ ΜΟCΧΟΥC
ΚΥ ΗΛΗCΙCΟΝ ΕΠΙΦΑΝΙΑ ΤΑΠΙΝ
Τ(ό)τ(ε) ἀνοίσουσιν (ἐ)πὶ τ(ὸ) θυσιαστή-
ρι(ό)ν σου μόσχους
Κύ(ριε) (ἐ)λ(έη)σον Ἐπιφανία(ν) ταπ(ε)ιν(ήν).

Ὡς βλέπομεν, τὸ ὄνομα τοῦ ἀνεψιοῦ τοῦ Ἀβραὰμ ἀπαντᾷ ὑπὸ δύο τύπους, ὑπὸ τὸν ἐγχώριον (Λοὺτ) καὶ τὸν παρ' ἡμῖν. Ὑπεράνω τῆς Σηγὼρ ὑπῆρχεν, ὡς φαίνεται, ἱερὸν ἐγηγερμένον ὑπὲρ τοῦ Λώτ, ὅστις ἐν τῇ δευτέρᾳ Πέτρου[1] καλεῖται «δίκαιος» καὶ παρὰ τοῖς Πατράσι τῆς ἐκκλησίας λέγεται, ὅτι ἐσώθη ἐκ Σοδόμων «διὰ φιλοξενίαν καὶ εὐσέβειαν». Τὸ δὲ ὑπεράνω Ζοόρων οἰκοδόμημα ἐν τῷ μωσαϊκῷ χάρτῃ τῆς Μαδηβᾶς πάντως εἶνε Ἱερὸν τοῦ Λώτ, φέρον τὴν ἐπιγραφὴν ΤΟ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ Λ..... Αἱ δὲ δύο γυναῖκες, αἵτινες ἵστανται ὑπὸ τὸ πρὸ τοῦ θυσιαστηρίου δένδρον, ἐν τῷ προκειμένῳ μωσαϊκῷ, εἶνε ἴσως αἱ δύο τοῦ Λὼτ θυγατέρες. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν σταυροφόρων ὁ Ρῶσσος ἡγούμενος Δανιὴλ (1106) λέγει, ὅτι ἐν Σηγὼρ ὁρᾶται ὁ τάφος τοῦ Λὼτ καὶ τῶν δύο αὐτοῦ θυγατέρων, καὶ ὅτι εἶνε δύο τάφοι διάφοροι, ὑπάρχει δὲ μέγα σπήλαιον, ἐν ᾧ ὁ Λὼτ κατέφυγε μετὰ τῶν θυγατέρων αὐτοῦ[2]. Ἡ Σηγὼρ εἶνε ἡ Πένι Ναῒμ ἢ Κάφρ Παρίκ, τὸ πέντε χιλιόμετρα περίπου μακρὰν τῆς Χεβρῶνος χωρίον, ἔνθα ἐν τζαμίῳ δείκνυται ἔτι ὁ τάφος τοῦ Λώτ. Ὁ δὲ Ἰωάννης εἶνε ἴσως ἐπίσκοπος Μαδάβων.

Ι. ΦΩΚΥΛΙΔΗΣ

1) β'. 7.
2) Ἴδε Revue Biblique, Ἰανουάριος, ἀρ. 1, 1914, σελ. 112—115 καὶ P. Abel, une Croisière autour de la Mer Morte, Παρίσιοι, 1911, σελ. 88 καὶ 98.

Α.Π.Θ.

Ἓν διήγημα περὶ Ἀλεξάνδρου ξενοδόχου Ἀσκάλωνος.

Ἀλέξανδρος ὁ ξενοδόχος Ἀσκάλωνος καὶ ὁ σχολαστικὸς Ἀλέξανδρος ἐπίσης ἐξ Ἀσκάλωνος εἶναι ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον. Παῦλος ὁ Ἑλλαδικὸς ἐν τῷ πρὸς τὸν ἅγιον Θεόγνιον ἐγκωμιαστικῷ αὐτοῦ λόγῳ, ἀπαγγελθέντι περὶ τὸ 526, ὁμιλῶν περὶ αὐτοῦ λέγει· «Ἀλέξανδρος, ὁ τῆς ἡμετέρας γενεᾶς τίμιος μαργαρίτης, ὁ τῆς Ἀσκαλωνιτῶν μὲν σχολαστικὸς γεγονώς, τοῖς δὲ φιλερήμοις καὶ ἐναρέτοις πατράσι συναριθμούμενος, ὁ μὴ μόνον ὑπὸ πιστῶν ἀνθρώπων γνησίως ἀγαπηθεὶς διὰ τὴν τῶν οἰκείων τρόπων καὶ ἔργων χρηστότητα καὶ φιλανθρωπότητα, ἀλλὰ καὶ ὑπ' ἀπίστων. Ἡνίκα πρώην ἐγὼ κατέλιπον τὴν Ἑλλάδα, κατήντησα δὲ εἰς Παλαιστίνην, καὶ τῷ ἀνδρὶ συντυχὼν ἠρώτησα ποῖ με χρὴ καταχθῆναι ὠφελείας δεόμενον ψυχικῆς, ἔλεγέ μοι ὅτι· Σύντυχε τῷ κυρῷ Θεογνίῳ καὶ πάντως ὠφεληθήσῃ· ἂν δὲ καὶ ἀρέσῃ σοι, μεῖναι πάντοτε ἐν τῷ μοναστηρίῳ αὐτοῦ, χάριτας ὀφλήσεις καλῶς συμβουλεύοντι»[1]. Κατὰ τὰς ἀνωτέρω καὶ τοῦ ἐπομένου διηγήματος πληροφορίας, ὁ ξενοδόχος καὶ ὁ σχολαστικὸς ὁρμῶντο ἐκ τῆς αὐτῆς πόλεως, καὶ ἐκαλοῦντο διὰ τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος· ἄρα πρόκειται περὶ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ προσώπου, ὅστις σχολαστικὸς ὢν τὸ πρότερον, περιεβλήθη τὸ μοναχικὸν σχῆμα βραδύτερον, διὰ δὲ τρόπων χρηστότητα προήχθη εἰς ξενοδόχον τῆς ἰδίας αὐτοῦ πόλεως.

Ἐν τῷ διηγήματι τούτῳ, ὅπερ ἴσως ἀνήκει τῷ Μόσχῳ, ἀπαντᾶται καὶ ὁ τύπος τῆς εὐχῆς τῆς παραθέσεως, ἀπαγγελλομένης ἐπ' ἀδελφῷ ἀποστελλομένῳ εἰς διακονίαν, ἢ καὶ ἐναρέτου ἐρημίτου ἐπὶ ἀπολύσει μοναχοῦ ἐπισκεψαμένου αὐτόν. Δυστυχῶς ὅμως πλὴν τῆς τοῦ ἁγίου Γερασίμου λαύρας οὐδεμία ἄλλη μνημονεύεται ἐκ τῶν παρὰ τὸν Ἰορδάνην, οὔτε τὸ ὄνομα τοῦ πρυορατικοῦ ἀναχωρητοῦ, οὔτε τὸ τοῦ εὐγενοῦς Σκυθοπολίτου· οὐχ ἧττον ὅμως δημοσιεύομεν τοῦτο, διότι τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ ἀνάγεται εἰς τὴν πρὸ τῶν Περσικῶν ἐποχήν, ὡς εὕρηται ἐπὶ ἑνὸς καὶ μόνου χειρογράφου τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Ἱεροῦ ἡμῶν Κοινοῦ.

(Πατριαρχικὴ συλλογὴ ὑπ' ἀριθμ. 113, φύλ. 175α—177α)

«Διηγήσατό τις τῶν πατέρων καὶ ἁγίων ἀνδρῶν περὶ τούτου τοῦ μακαρίου Ἀλεξάνδρου τοῦ ξενοδόχου Ἀσκάλωνος[2], ὅτι μέλλων

1) Βίος ἁγίου Θεογνίου, κεφ. 17, σ. 52. (Βίοι Παλαιστινῶν ἁγίων ὑπὸ Κλεόπα Κοικυλίδου, Ἱεροσόλυμα 1907).

2) Τοῦ ξενοδοχείου Ἀσκάλωνος μνείαν ποιεῖται καὶ ὁ Μόσχος (κεφ. 154), ὅστις ἐπισκεφθεὶς τοῦτο, συνήντησεν ἐκεῖ πρεσβύτερόν τινα Εὐσέβιον ὀνόματι.

ποτὲ ἐπὶ τὴν συνήθη αὐτῷ διάβασιν τῆς ἐρήμου, κατ' ἔτος ἀπήρχετο ἐπὶ τὸ αὐτό, ἑταίρα τις ἀκούσασα ὅτι μέλλει ἀπιέναι, ἔλαβεν ὅσον εἶχε χρυσίον· ἐλθοῦσα δὲ εὗρεν ὅτι ἐξῆλθε καὶ εἴχετο τῆς ὁδοῦ. Ὡς οὖν εἶχεν ἡ γυνὴ κατέδραμεν αὐτόν, καὶ καταλαβοῦσα ἔκραξε· Κῦρι, διὰ τὸν Θεὸν μεῖνόν μοι. Εὐθέως οὖν ὁ μακάριος λέγει· ἄφες ἴδωμεν τί θέλει. Ἐλθοῦσα τοίνυν, ρίπτει ἑαυτὴν εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ κλαίουσα καὶ λέγουσα· Δέσποτά μου, ποίησον μετ' ἐμοῦ ἔλεος τῆς ἁμαρτωλοῦ καὶ λάβε τὸν μισθὸν τῶν ἐμῶν ἀνομιῶν καὶ διάδος ὅπου οἶδας, ἴσως διὰ τούτου μικρόν τινα κουφισμὸν εὑρήσω ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως. Δεξάμενος οὖν ὁ μακάριος τὸ χρυσίον ἀπήει ἐπὶ τὴν ὀρεινὴν καὶ ἐπισκεψάμενος, ἅμα καὶ παρακαλέσας τὰ ἐν αὐτῇ μοναστήρια, κατῆλθεν ἐπὶ τὸν Ἰορδάνην, ὀφείλων κἀκεῖ τὰ συνήθη διαπράξασθαι. Κατατήσας οὖν ἐν τῇ λαύρᾳ τοῦ ἁγίου Γερασίμου καὶ πάντας τοὺς ἐν τῷ τόπῳ φιλοφρονησάμενος, ὡς ἔμελλεν ἐκεῖθεν ἐξιέναι, λέγουσιν αὐτῷ οἱ τοῦ τόπου· Ἡδέως ἔχεις, κῦρι, εὐλογηθῆναι παρά τινος ἀναχωρητοῦ. Ὁ δὲ λέγει αὐτοῖς, ποιήσατε ἀγάπην καὶ λάβετέ με πρὸς αὐτόν· [καὶ] ἰδοὺ ὁ ἅγιος εἰς ὑπάντησιν αὐτῶν ἤρχετο. Ὡς δὲ πρὸς αὐτὸν ἐγένοντο, ἔρριψαν ἑαυτοὺς χαμαί, καὶ εὐλογήσας πάντας, ἤρξατο λέγειν· Καλῶς ἦλθες, κῦρι Ἀλέξανδρε, ἐργάτα τοῦ Χριστοῦ. Μετὰ οὖν τὸ συντυχεῖν ἐκβάλλει ὁ μακάριος Ἀλέξανδρος δοῦναι αὐτῷ ἐκ τῆς εὐλογίας, ἧς ἐπεφέρετο. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ ἅγιος, ὀλίγα εἰσί. Νομίσας δὲ ὁ μακάριος ὅτι τῷ ὄντι ὡς πλείονα ἐπιζητῶν, ὡς εἶχε μηδὲν ἀναδυείς, προσήγαγε τῷ Ὁσίῳ ὅσον ἐπεφέρετο χρυσόν, καὶ λέγει αὐτῷ· Τοῦ Θεοῦ, δέσποτά μου, καὶ τῆς ἁγιωσύνης σου εἰσὶ πάντα. Τότε λέγει αὐτῷ ὁ ἅγιος· Ὁ Θεὸς εὐλογήσει σε, τέκνον, πλὴν ἐγὼ τούτων οὐ χρήζω, ἀλλὰ τὸ κοδρίν, ὃ ἔδωκέ σοι ἡ ἀδελφὴ ἐκείνη ὡς ἐξήρχου ἀπὸ Ἀσκάλωνος, λάβε καὶ ἄπελθε εἰς Σκυθόπολιν καὶ δὸς αὐτὸ ἐκεῖ τοῖς χρείαν ἔχουσι. Καὶ λέγει ὁ μακάριος· Ἡ μὲν ἐντολὴ καλὴ καὶ ἀναγκαία, τί δὲ ποιήσω, δέσποτά μου, ὅτι οὔτε τὴν ὁδὸν ἐπίσταμαι οὔτε τὴν πόλιν· ὅμως ποιήσοι ὁ Κύριός μου εὐχὴν[1] καὶ παράθηταί μοι τῷ Θεῷ καὶ ὑπάγω. Τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ ρήμασιν ἐφοδιάσας ἀπέλυσεν αὐτόν, εἰπών· ὁ Θεὸς ὁ δεσπότης τῶν ἁπάντων τὸν ἅγιον αὐτοῦ ἄγγελον ἐξαποστέλλει πρὸ προσώπου σου. Τότε λέγει αὐτῷ ὁ μακάριος· Ἐπειδὴ ὡς εἶπον, δέσποτά μου, καὶ τὴν πόλιν ἀγνοῶ, οὔτε τὸ πρόσωπον ἐπίσταμαι τῷ χρείαν ἔχοντι, πῶς κελεύεις ἵνα ποιήσω; Λέγει αὐτῷ ὁ ἅγιος· Εἰσερχόμενος εἰς τὴν πόλιν, ἀναζήτη-

1) «Ἐπειδὴ ***ἡ ἡμέρα λοιπὸν παρῆλθε καὶ οὐκ ἠγείρετο*** (ὁ διορατικὸς ἀναχωρητὴς) ***λέγει*** (ὁ ἅγιος Σάβας)· ***παράθου ἡμᾶς τῷ Χριστῷ Πάτερ»*** (Βίος ἁγίου Σάβα κεφ. κε'. ἐν Νέᾳ Σιὼν Τόμ. ΙΓ'. σ. 762).

σον τόνδε τὸν τόπον, καὶ ἀπελθὼν εὑρήσεις ἐν τῷ τόπῳ ἀναπατοῦντά τινα τοιᾶσδε ἡλικίας, καὶ φόρεμα ἔχοντα τοιόνδε καὶ σχῆμα· Διανοίξας τοίνυν τὴν ὁδόν, τὸ δὴ λεγόμενον Παρμοῦ, ταχύτερον καὶ εἰσερχόμενος ἐν τῇ πόλει περιειργάσατο, καὶ κατὰ τὸ προρρηθὲν ὑπὸ τοῦ ἁγίου οὕτως εὗρε. Καὶ προσελθὼν τῷ ἀνθρώπῳ ἠσπάσατο αὐτόν· ὁ δὲ οὐκ ἔδωκεν αὐτῷ ἀπόκρισιν, ἦν γὰρ ἐν στενοῖς ἡ ψυχὴ αὐτοῦ. Καὶ διαστήσας ὀλίγον ὁ ἐν ἁγίοις, πάλιν μετὰ τοῦ ταπεινοῦ καὶ ἐνθέου αὐτοῦ ἔθους ἠσπάσατο αὐτόν· ὁ δὲ ἀποβδελυξάμενος αὐτὸν ὡς ξένον οὐκ ἔδωκεν αὐτῷ ἀπόκρισιν. Εἶτα μὴ ἀκηδιάσαντος τοῦ θηρευτοῦ τῶν καλῶν Ἀλεξάνδρου τοῦ μακαρίου, ἀλλ' ἐπιμείναντος, προσέρχεται αὖθις καὶ λέγει αὐτῷ· Δέξαι με ἐὰν κελεύῃς, κῦρι, τίς ποτε γὰρ τῶν ἁγίων ἀπέστειλέ με πρός σε. Ὡς οὖν ἤκουσε τὸ ὄνομα τοῦ ἁγίου, μεταβληθεὶς ἐκ τῆς ὀλιγωρίας ἐπέδωκεν αὐτῷ· καὶ λέγει αὐτῷ ὁ μακάριος, τί ἔχεις κῦρι; τί ἐστι τὸ συνέχον σου τὴν ψυχήν; Μηδὲν δὲ ἐκεῖνος ἀποκρινόμενος, ἀλλ' ἢ τὸ φελώνιον ὃ ἐφόρει κουφήσας καὶ ἐκβαλὼν τὴν ἀριστερὰν χεῖρα ἔχουσαν σχοινίον, λέγει μετὰ τοῦ σχήματος· Ἴδε τί ἔχω, καὶ διὰ τοῦτο ὀλιγωρῶ. Καὶ λέγει ὁ μακάριος τί ἐστι τοῦτο; καὶ λέγει ἐκεῖνος· ἆρες με, Ἀββᾶ, ἀποθάνω· τί ἦλθες ἀναξάναι τὰ κακά μου; ὁ δὲ μακάριος πεσὼν εἰς τὸ στῆθος αὐτοῦ— ἦν γὰρ φιλάνθρωπος, εἴ καί τις ἄλλος—παρεκάλει λέγων· διὰ τὸν Κύριον τὸν Θεὸν εἰπέ μοι, τί ἐστιν ἡ τοσαύτη ἀθυμία, κῦρι, ἡ συνέχουσά σε; ἴσως δώσει ὁ Θεὸς καὶ γίνομαι ἄξιος τοῦ χρησιμεῦσαί σοι. Τότε ἤρξατο λέγειν, ὅτι ἐκ τῶν ἐμῶν ἀνομιῶν περιεπάρην πράγμασι καὶ κατάχρεως γενόμενος καὶ ὀχλούμενος ὑπὸ τῶν δανειστῶν, μὴ φέρων ἐπὶ τοσοῦτον διαπέμπεσθαι αὐτούς, ἀνθρώπους χρησιμεύσαντάς μοι ἐν καιρῷ χρείας μου, ἠρησάμην ἀπάγξασθαι, μὴ φέρων τὴν ἀπορίαν, ἐπειδὴ ἀπὸ εὐγενῶν εἰμι, καὶ ἐσπούδαζον ἐν οἷς ἐδίδουν ἢ ἐλάμβανον βλάβην μὴ ποιῆσαί τινι. Ὁ δὲ δοῦλος τοῦ Χριστοῦ ὡς ἤκουσε ταῦτα δακρύων λέγει αὐτῷ· Μὴ καταπέσῃς, δέσποτά μου, ὅσα ἔχουσιν οἱ χριστιανικῶς ζῶντες ἀλλήλων εἰσί· εἰπὲ οὖν τὴν ὁλκὴν τοῦ χρέους σου καὶ ὁ Θεὸς βοηθεῖ. Αὐτοῦ οὖν εἰπόντος, ὅτι τόση ἐστί, παραχρῆμα λαβὼν δέδωκεν αὐτῷ, ὅσα εἶπε χρεωστεῖν καὶ ἄλλα τινὰ δοὺς αὐτῷ εἰς ἀναλώματα. Οὕτω ῥυσάμενος ἐκ τοῦ διπλοῦ θανάτου τὸν ἄνθρωπον ἐξῆλθε τῆς πόλεως τὴν ἄσυλον καὶ ἄρευστον πραγματείαν ἐπιφερόμενος».

Α.Π.Θ.

Τοῦ Ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Ἀββᾶ Μάρκου τοῦ ἀσκητοῦ
Εἷς ἀνέκδοτος λόγος

Ἀντίζυγα κακιῶν ταῖς ἀρεταῖς.

Ὁ Ἀββᾶς Μᾶρκος, ὁ διὰ τὸ αὐστηρὸν τοῦ βίου αὐτοῦ ἐπικληθεὶς ἀσκητής, κατέχει σπουδαιοτάτην θέσιν μεταξὺ τῶν ἐν Νιτρίᾳ συγγραφέων ἐρημιτῶν μοναχῶν, Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου καὶ Ἀλεξανδρέως, Ἀμμωνᾶ, Ἡσαΐου, Μωϋσέως τοῦ Αἰθίοπος, Εὐαγρίου τοῦ Ποντικοῦ καὶ πλείστων ἄλλων.

Αἰγύπτιος ὢν τὸ γένος, ὁ Μᾶρκος καὶ ἐν νεαρᾷ ἡλικίᾳ περιβληθεὶς τὸ μοναχικὸν ἔνδυμα, διήνυσε τοὺς ἀσκητικοὺς αὐτοῦ ἀγῶνας ἐν Νιτρίᾳ. Πρὸς τοῖς ἄλλοις αὐτοῦ προτερήμασιν ἐκοσμεῖτο καθ' ὑπερβολὴν διὰ πρᾳότητος καὶ σωφροσύνης[1]. Ἀσχολούμενος δὲ πάντοτε εἰς τὴν μελέτην τῶν ἁγίων Γραφῶν ἀπεστήθισε τὴν Παλαιὰν καὶ Καινὴν Διαθήκην[2]. Μακάριος ὁ Ἀλεξανδρεὺς διηγήσατο τῷ Παλλαδίῳ, ὅτι «κατὰ τὸν καιρὸν τῆς διαδόσεως τῶν τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων, Μάρκῳ τῷ ἀσκητῇ οὐδέποτε ἔδωκα ἐγὼ προσφοράν, ἀλλ' ἄγγελος αὐτῷ ἐπεδίδου ἀπὸ τοῦ θυσιαστηρίου λαμβάνων· μόνον δὲ τὸν ἀστράγαλον τῆς χειρὸς ἐθεώρουν ἐγὼ τοῦ ἐπιδιδόντος τούτῳ τὴν κοινωνίαν»[3]. Ἐπιποθῶν πλειοτέρας παιδεύσεως κατέλιπε τὸ ἀσκητήριον αὐτοῦ βραδύτερον, καὶ ἀπελθὼν πρὸς Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον ἐγένετο εἷς τῶν μαθητῶν αὐτοῦ[4]. Ἐπιστρέψας ἐν τῇ ἐρήμῳ διέμεινε μέχρι τέλους τοῦ βίου αὐτοῦ. Διαπρέψας δὲ ἐπὶ παιδείᾳ καὶ μοναχικοῖς κατορθώμασι καὶ ἔμπειρος τοῦ πνευματικοῦ βίου γενόμενος κατέλιπεν ἱκανὰ συγγράμματα πλήρη πνευματικῆς σοφίας, ἐξ ὧν ἀρκετὰ μὲν ἐδημοσιεύθησαν (Πατρολογ. τόμ. 65, σ. 905—1117 καὶ Φιλοκαλ. τόμ. α'. σ. 56—73), τινὰ δὲ μένουσιν ἔτι ἀνέκδοτα ἐν διαφόροις βιβλιοθήκαις ἐναποκείμενα, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ ἑπόμενος ἀνέκδοτος λόγος: «*Ἀντίζυγα κακιῶν ταῖς ἀρεταῖς*», ληφθεὶς ἐκ τῆς ἐν τῷ Ἄθῳ βιβλιοθήκης τῆς ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Ξενοφῶντος, κατὰ χειρόγραφον τοῦ ΙΔ'. αἰῶνος[5].

1) Σωζομέν. ἐκκλ. ἱστορ. στ'. 29.

2) Αὐτόθ. Παλλαδίου Λαυσαϊκὴ ἱστορία κεφ. κ'. σ. 60. ἔκδ. Αὐγουστίνου μοναχοῦ Ἱεροσόλυμα 1914.

3) Λαυσαϊκ. ἱστορ. κεφ. ιθ'. σ. 60.

4) Νικηφόρ. Καλλίστου, ἐκκλ. ἱστορ. ιδ'. 30, 54.

5) Τὴν ἀντιγραφὴν τοῦ λόγου τούτου πάνυ εὐγενῶς ἐποιήσατο ὁ ἐπὶ πολλῷ ζήλῳ διακρινόμενος Πανοσιώτατος Ἀρχιμανδρίτης καὶ Προηγούμενος τῆς ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Ξενοφῶντος, εἰς ὃν καὶ δημοσίᾳ ἐκφράζω τὰς ἐγκαρδίους εὐχαριστίας μου.

Ὁ λόγος οὗτος πρῶτον ἤδη δημοσιευόμενος οὐδὲν τὸ κοινὸν ἔχει πρὸς τὸν τοῦ Ἀββᾶ Νείλου, ὁμοίως ἐπιγραφόμενον: «***Περὶ τὰς ἀντιζύγους τῶν ἀρετῶν κακίας***», καὶ ἀπευθυνόμενον πρὸς τὸν μοναχὸν Εὐλόγιον (Πατρολογ. τόμ. 79, σ. 1140—1144). Ἕτερος ὅμως λόγος τοῦ Ἀββᾶ Νείλου: «***Παραίνεσις πρὸς Μοναχοὺς***» (Αὐτόθ. σ. 1236—1240), περιλαμβάνεται σχεδὸν ὁλόκληρος ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ· ἐπειδὴ δὲ ὑπάρχουσι διαφοραί τινες μεταξὺ ἐκείνου καὶ τοῦ ἐνταῦθα κειμένου, ὑποσημειοῦνται αὗται.

Κῶδιξ χαρτῷος ὑπ' ἀρ. 738, 36, αἰῶνος ΙΔ'. σελ. 403-407 ἐκ τῆς ἐν τῷ Ἄθῳ βιβλιοθήκης τῆς ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Ξενοφῶντος[1].

Α'. Ἀκροώμενος λόγον ἐρώτα τὸν νοῦν σου, καὶ τότε διακρίνας, τὸ ψήφισμα δώσεις. Μὴ παραλογίζου τὸν νοῦν σου ἀβουλίᾳ ῥημάτων, ἵνα μὴ κρημνισθῇ σου ἡ ἀχαλίνωνος γλῶσσα. Ὃν τρόπον ἱπτάμενον ὄρνεον τέμνει τὸν ἀέρα, οὕτω καὶ ψυχὴ ὑψοῦται πτερωθεῖσα ταῖς ἀρεταῖς. Ὥσπερ νέφη κωλύουσι φαίνειν τοῦ ἡλίου τὰς ἀκτῖνας, οὕτω καὶ ἡ ὀργὴ σβέννυσι τὸ φέγγος τῆς ψυχῆς. Ὃν τρόπον ὑετοῦ σταγόνες ἀμέτρητοι, οὕτω καὶ ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ ἀνεξιχνίαστος. Ὥσπερ ὕδωρ ἀνενέγκαι εἰς ὕψος, μὴ συγκλεισθὲν πανταχόθεν τοῦ μὴ ἔχειν ἔκβασιν, ἀδύνατον, οὕτω καὶ ὁ νοῦς οὐκ ἂν φρονήσῃ τὰ ἄνω καὶ ἐν τῇ χώρᾳ γένηται τῶν ἀσωμάτων, μὴ καθαρεύσας νοῦν. Ὥσπερ οὐκ ἔστι κατιδεῖν ἐν ὕδατι σαλευομένῳ τὴν ἑαυτοῦ εἰκόνα, οὕτω καὶ ὁ νοῦς οὐ δυνήσεται ὡς ἐν ἐσόπτρῳ θεάσασθαι τὸν Κύριον μὴ τὰ ἔνδον διορθωσάμενος καὶ ἐκκαθάρας τὴν ψυχὴν τῶν ὑλικῶν παθημάτων. Ὡς οὐκ ἔστι πύργον οἰκοδομῆσαι ἄνευ τεχνίτου, οὕτω οὐκ ἔστι κτήσασθαι Θεοῦ σοφίαν ἄνευ πολέμου· καὶ οὐκ ἔστι κατορθῶσαι τὸν πόλεμον ἄνευ φρονήσεως, καὶ οὐκ ἔστιν εὑρεῖν φρόνησιν ἄνευ πόθου περὶ τὸ θεῖον καὶ σπουδῆς. Ὥσπερ δένδρον οὐ ποιεῖ καρπὸν μὴ χρονίσαν ἐν τῇ γῇ, οὕτω καὶ ὁ ἄνθρωπος οὐ ποιήσει καρπὸν δικαιοσύνης τέλειον, μὴ ὑπομείνας θλίψεις καὶ πειρασμοὺς διὰ τὴν ἀλήθειαν. Ὡς οὐκ ἔστιν ἐκ σιδήρου σκεῦος γενέσθαι μὴ βληθὲν ἐν καμίνῳ, οὕτως οὐκ ἔστι γενέσθαι τινὰ ὅσιον ἄνευ πειρατηρίου τοῦ ἐναντίου μὴ καρτερήσαντα. Ὁ φεύγων πειρασμὸν ἐπωφελῆ φεύγει ζωὴν αἰώνιον[2].

1) Σ. Π. Λάμπρου, Κατάλογος τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τοῦ Ἁγίου Ὄρους Ἑλληνικῶν κωδίκων, τόμ. α'. σ. 65, Κανταβριγία 1895.

2) «***Εἶπε γέρων· ἔπαρον τοὺς πειρασμοὺς καὶ οὐδεὶς ἅγιος. Ὁ γὰρ φεύγων πειρασμὸν ἐπωφελῆ, φεύγει ζωὴν αἰώνιον· τοὺς γὰρ στεφάνους τοῖς ἁγίοις οἱ πειρασμοὶ προεξένησαν***» (Γεροντικὸν φύλ. 276α, Σιναϊτικ. κωδ. ὑπ' ἀρ. 448).

Καὶ ὁ μὴ ὑπομείνας θλῖψιν διὰ τὸν Κύριον, οὐκ ὄψεται τὸν νυμφῶνα αὐτοῦ. Ὥσπερ ὕδωρ αὔξει φυτόν, οὕτω θλῖψις διὰ δικαιοσύνης αὔξει ψυχήν. Ὁ μὴ ὑποπιάζων καὶ δουλαγωγῶν τὸ σῶμα αὐτοῦ, ἀλλ' ἐκτελῶν ἐπιθυμίας σαρκὸς αὐτοῦ, οὐ δειπνήσει τὸ ἀληθινὸν δεῖπνον. Ὥσπερ οὐκ ἔστιν ὁ ἥλιος αἴτιος τῷ τυφλῷ μὴ φωτίζων αὐτόν, ἡ γὰρ ἀμβλυωπία τοῦ ὀφθαλμοῦ αἰτία γέγονεν, οὕτω καὶ ὁ σκοτισθεὶς ἀπὸ τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης ἑαυτὸν καταμεμφέσθω, ἐκ γὰρ ματαίας ἀναστροφῆς συμβήσεται αὐτῷ τοῦτο. Ὥσπερ οὐκ αἰσθάνεται νεκρὸς ἐπαίνου καὶ ὕβρεως, οὕτως οὐδὲ ὁ πιστὸς δόξης καὶ ἀτιμίας καὶ καταφρονήσεως· Ὥσπερ πηγὴ περικαθαιρομένη τὰς περικειμένας ὕλας διαυγὲς ὕδωρ βρύει, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ὁ νοῦς περικαθαρθεὶς ἀπὸ ὀργῆς καὶ μνησικακίας καὶ φροντίδος σωματικῆς, καθαρὰν γνῶσιν εὑρίσκει, γλυκὺν πόθον ἐμποιῶν τῷ κεκτημένῳ. Ὁ ἐν ὁδῷ ἀρξάμενος βαδίζειν, ἐὰν μὴ τελέσῃ τὴν ὁδοιπορίαν, ἀλλ' ἐν μέσῃ τῇ ὁδῷ παύσηται, εὐκαταγέλαστος γενόμενος τῶν ἀμφοτέρων ὁδῶν, ἐκπεσεῖται καὶ τῆς ἀφ' ἧς ἐξελήλυθε καὶ εἰς ἣν ὥρμησεν, οὕτω καὶ ὁ ἐναρξάμενος θείῳ νόμῳ πορεύεσθαι, ἐὰν μὴ τελέσῃ τὸν δρόμον, ἀδόκιμος καὶ πλήρης γέλωτος γενόμενος, ἀϊδίου ζωῆς στερηθήσεται[1]. Ὡς ἀδύνατόν ἐστιν ἀθλητὴν στεφανωθῆναι μὴ παλαίσαντα, οὕτως οὐκ ἔστι γενέσθαι χριστιανὸν[2] τέλειον μὴ νικήσαντα τὴν ἁμαρτίαν. Ὥσπερ οὐκ ἔστιν ὁ ζυγὸς ἴσος, βαρυνομένου τοῦ ἑνὸς μέρους, οὕτως οὐκ ἔστι κατορθῶσαι ἐντολὴν Θεοῦ κατακρατοῦντος τοῦ θελήματος τῆς σαρκός. Ὡς οὐκ ἔστι μαθεῖν τέχνην μὴ σχολάσαντα ἐπιμόνως, οὕτως οὐκ ἔστι κτήσασθαι προσευχὴν μὴ προσκαρτερήσαντα τῷ Θεῷ ἐν εὐθείᾳ καρδίᾳ. Ὁ δὲ [μὴ κεκτημένος προσ]ευχὴν καθαράν, οὐκ ἔχει ὅπλον εἰς πόλεμον. Ὁ κεκοσμημένος καὶ σεσαρωμένος ἀπὸ ἀρετῶν Θεοῦ, κατοικητήριόν ἐστι δαιμόνων. Ὡς οὐκ ἔστι βασιλέα κατοικῆσαι ἐν οἰκίᾳ πένητος, οὕτως οὐ μὴ κατοικήσει Χριστὸς ἐν ἀνδρὶ[3] ρερυπωμένῳ ἁμαρτίαις. Ὥσπερ ἀνήμερος τόπος ἡμεροῦται δι' ἐπιμελοῦς φιλεργίας, οὕτω ψυχὴ ἀγριωθεῖσα ταῖς ἁμαρτίαις ἡμεροῦται, ἐὰν ἐν νόμῳ Θεοῦ πολιτεύσηται. Ὥσπερ πέτρα ἑδραία οὖσα ἐν τῇ θαλάσσῃ, ἀσάλευτος μένει κατακρουομένη ὑπὸ τῶν κυμάτων, οὕτω καὶ ὁ τὰς ἀρετὰς κατορθώσας καὶ ταύταις ὅλως ἀνακραθείς, οὐ συλευθήσεται ὑπὸ τοῦ διαβόλου. Ὥσπερ ἰατρὸς πρὸς τὴν τοῦ πάθους θεραπεί-

1) Τὰ ἑπόμενα μέχρι: «***εἰ μὴ μετὰ πάσης ἀκριβείας καὶ ὑπομονῆς ἡσυχάσαι***», μικρὸν πρὸ τοῦ τέλους τοῦ λόγου, ἀπαντῶνται καὶ ἐν τῷ τοῦ Ἀββᾶ Νείλου «Παραίνεσις πρὸς μοναχοὺς» λόγῳ.

2) ***Ἄνευ ἀγώνων*** παρὰ τῷ Νείλῳ.

3) ***Ἐν ψυχῇ ρερυπωμένῃ ἁμαρτίαις.***

αν ἐπινοεῖ τὰ φάρμακα, οὕτω[1] καὶ ὁ προνοητὴς ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἑκάστῃ ψυχῇ πρὸς τὸ συμφέρον αὐτῇ ἐπάγει τὴν θεραπείαν. Ὥσπερ χαράδρα ἑαυτῇ ἐντέμνει τὴν ὁδόν, οὕτω καὶ ἡ ἁμαρτία παραδεχθεῖσα κατεργάζεται τῷ κεκτημένῳ αὐτὴν τὴν ἀπώλειαν. Ὡς οὐκ ἔστιν εἰς λίνα ἐμπεσόντα ἔλαφον εὐχερῶς ἐκφυγεῖν, οὕτως[2] οὐκ ἔστιν ἐκφυγεῖν ἁμαρτίας ὁ τὰς ἐπιθυμίας ἐκτελῶν ἑαυτοῦ[3] καὶ ἐν τῷ κόσμῳ ἀναστρεφόμενος· ἐπιθυμίαι γὰρ πονηραὶ σειραὶ δύσλυτοι. Ὥσπερ ἄμπελος, μὴ ποιοῦσα καρπὸν καλὸν ἐκκόπτεται καὶ εἰς πῦρ βάλλεται, ἵνα μὴ καὶ τὴν γῆν καταργῇ, οὕτω καὶ ἀπὸ Χριστοῦ ἐκριζωθήσεται πᾶς ὁ μὴ ποιῶν καρπὸν Πνεύματος ἁγίου. Ὥσπερ ἀμήχανον μὴ βλαβῆναι ἄνθρωπον κρουσθέντα ὑπὸ βέλους, οὕτως ἀμήχανον μοναχὸν καταδεξάμενον λογισμὸν πονηρὸν μὴ τρωθῆναι. Ὥσπερ ὁ ἐξελθὼν ὁδοῦ εὐθείας πλανᾶται ἐν ἀλλοδαπῇ χώρᾳ, μὴ ἐπιστάμενος ποῦ πορεύεται, οὕτω καὶ ὁ ἄνθρωπος πλανᾶται μὴ πιστεύων εἰς ὁμοούσιον Τριάδα.

Β'. Ὥσπερ πῦρ[4] εἰς πολλὰ διαιρούμενον ἕν ἐστι τῇ φύσει, οὕτω καὶ ἡ ἁγία Τριάς, εἰ καὶ τοῖς ὀνόμασι καὶ ταῖς ὑποστάσεσι διαιρεῖται, ἀλλὰ μία ἐστὶ τῇ φύσει. Θεοῦ δὲ φύσιν οὐ μὴ καταλάβοις, οὐδ' εἰ πτεροῖς πετώμενος· ὁ Θεὸς γὰρ ἀκατάληπτός ἐστι, καθότι καὶ κτίστης ἡμῶν. Ὥσπερ τὸ κατασκευαζόμενον σκεῦος ἀγνοεῖ τοῦ κατασκευάσαντος τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν φύσιν, οὕτω οὐδὲ ὁ ἄνθρωπος δυνήσεται ἐξευρεῖν Θεοῦ φύσιν καὶ ἀρχήν. Τὴν Τριάδα μὴ περιεργάζου, ἀλλὰ μόνον πίστευε· ὁ γὰρ περιεργαζόμενος οὐ πιστεύει[5]. Πόθησον ἔνδυμα φωτεινὸν Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ὑπὲρ πᾶσαν στολὴν βυσσίνην, οὐ γὰρ ὠφελήσουσιν ὑπάρχοντα ἐν ἡμέρᾳ θανάτου. Ὥσπερ πῦρ καταναλίσκει δρυμόν, οὕτω καταναλωθήσεται πᾶς ἁμαρτωλὸς ὑπὸ τοῦ αἰωνίου πυρός, καὶ οὐ δύναται τελευτῆσαι· ἀθάνατα γὰρ βασανισθήσεται. Οὐδὲν μέγα εἰ γεννώμεθα δίκαιοι, οἷοι[6] γὰρ ἐκτίσθημεν πρῶτον ὑπὸ τοῦ Θεοῦ καλοὶ λίαν, αὐτοὶ γεννησόμεθα. Ὁ παρὰ φύσιν βιῶν, οὐ τηρεῖ ἐντολὰς Θεοῦ. Πᾶσα σοφία ἐστὶ[7] φοβεῖσθαι τὸν Κύριον· πᾶσα δὲ παιδεία ἡ μὴ διδάσκουσα[8] τηρεῖν νόμους Θεοῦ, ἀφροσύνη

1) *Οὕτω καὶ γνῶσις τοῦ Θεοῦ συντηρουμένη διδάσκει τὸν μετέχοντα αὐτῆς, ὅπως ἂν διαφυλαχθῇ, καὶ ἐπὶ μείζονα προέλθοι.*

2) *Οὐ μὴ φύγῃ ἁμαρτίαν ὁ τὰς ἐπιθυμίας.*

3) *Ἑαυτοῦ·* ἐλλείπει.

4) *Τίς εἰς πολλὰ διαιρούμενος.*

5) *Κτήσασθαι σοφίαν καὶ μὴ ἀργύριον, ποιήσατε φωτεινὸν ἔνδυμα.*

6) *Ὃ γὰρ ἐκτίσθημεν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πρῶτον.*

7) *Ἐστί·* ἐλλείπει.

8) *Νόμον Κυρίου, μωρία ἐστὶ καὶ ἀφροσύνη.*

ἐστί. Πᾶσα ἡ κτίσις τῷ προστάγματι τοῦ Θεοῦ πειθαρχεῖ, ὁ δὲ ἄνθρωπος μόνος ἀπειθεῖ, δι' ὃν γέγονε τὰ πάντα[1]. Εἰ οὐ κατορθοῖς τὰ προστάγματα τοῦ Χριστοῦ, μὴ λέγε ἑαυτὸν πιστόν· οὐδὲν παρέξομεν τῷ Θεῷ, εἰ τηρήσομεν ἑαυτοὺς ἁγνούς, ἀλλ' ἑαυτοῖς ζωὴν προξενήσομεν καὶ ἀπόλαυσιν ἀνεκλάλητον[2]. Μὴ εἴπῃς: οὐ δύναμαι τηρῆσαι διὰ τὸν πατέρα[3] μου τὴν ἐντολὴν ἢ δι' ἔργον συγγενοῦς ἢ φίλων· οὐ γὰρ ἐκεῖνοι ῥύσονταί σε τῆς ἐπικειμένης ὀργῆς καὶ τοῦ ἀτελευτήτου σκώληκος. Ἔστω δὲ πᾶς ὁ ἐναντιούμενός σε πρὸς κατόρθωσιν ἐντολῶν Θεοῦ, βδελυκτός. Τῷ τοιούτῳ μηδὲ συνεσθίειν καλόν.

Γ'. Ἀκρασία βρωμάτων περικόπτει νηστεία, ἀκολασίαν δὲ πορνείας περιαιρεῖ ἐγκράτεια μετὰ προσευχῆς. Θυμοῦ καταδρομὴν καταπραΰνει μακροθυμία καὶ ψαλμῳδία· ἀκηδίαν δὲ καταστέλλει ὑπομονὴ καὶ δάκρυα. Λύπην κοσμικὴν κατασιγάζει τὸ μῖσος τὸ πρὸς τὰς ἡδονάς· φιλοξενίαν δὲ ταπείνωσις, καὶ φιλαρχίας καὶ ὑπεροχῆς ἀποστροφή. Ὑπερηφανίαν τὸ ἀρχαῖον κακόν, τὸ βδελυκτὸν ἐνώπιον Κυρίου, τὴν ἀνθισταμένην Θεῷ[4] ἡ μακαρία ταπεινοφροσύνη ἡ ἄμετρος, ἡ λέγουσα· «Ἐγώ εἰμι γῆ καὶ σποδός» (Γένεσ. ιη'. 27). Καὶ πάλιν· «Ἐὰν μὴ Κύριος οἰκοδομήσῃ οἶκον, εἰς μάτην ἐκοπίασεν [ὁ οἰκοδομῶν] καὶ ἠγρύπνησεν ὁ φυλάσσων» (Ψαλμ. ρκστ'. 1-2). Ὥσπερ οὐκ ἔστιν ὕδωρ τεθολωμένον καθαρεῦσαι μὴ μένον ἀσάλευτον, οὕτως οὐκ ἔστι μοναχοῦ[5] συνείδησιν καὶ κατάστασιν καθαρεῦσαι, εἰ μὴ μετὰ πάσης ἀκριβείας καὶ ὑπομονῆς ἡσυχάσαι. Πολυλογία ταράσσει ψυχήν, νυσταγμὸς δὲ ἄμετρος παχύνει διάνοιαν «καὶ ῥεμβασμὸς ἐπιθυμίας μεταλλεύει νοῦν ἄκακον» (Σοφ. Σολομ. δ'. 12). Γέλως ἄκρατος συνεσταλμένον ἦθος ἀφανίζει, συντυχίαι δὲ πολλαὶ ἕξιν ὀρθὴν ἐπιθολοῦσι. Κακαὶ συντυχίαι ἐοίκασιν ἀνδρὶ κατανυττομένῳ ὑπὸ βέλους, ὅστις ἐὰν χρονίσῃ κεντούμενος, προσθήσει καὶ τὴν ζωήν· αἱ γὰρ καταλαλιαὶ ἀπελαύνουσιν ἡμᾶς τῆς εἰρήνης. Ἐὰν πάντα σου τὸν χρόνον διάξῃς ἐν μοναστηρίῳ, μὴ κτήσῃ δὲ ἀρετὴν τὴν πληροφοροῦσάν σου τὴν διάνοιαν, ὅτι ἐγένου υἱὸς Θεοῦ καὶ μεταβέβηκας ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωήν, οἰκήσαντος τοῦ Κυρίου ἐν σοί, μὴ προσδοκήσῃς κληρονομῆσαι βασιλείαν οὐρανῶν. Σπουδὴ καὶ πό-

1) ***Εἰ οὐ κατορθοῖς— ἑαυτὸν πιστόν·*** ἐλλείπουσι.

2) ***Τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν.***

3) ***Ἢ διὰ μητέρα, ἢ διὰ γυναῖκα, ἢ διὰ τέκνα, ἢ δι' ἑτερόν τινα τὴν τοῦ Θεοῦ ἐντολήν· οὐ γὰρ ἐκεῖνοί σε ῥύσονται.***

4) ***Καταπαύει ταπεινοφροσύνη ἀμέτρητος.***

5) ***Κατάστασιν ἐπιγνῶναι ἄνευ ἡσυχίας.*** Ἔνθα καὶ περατοῦται ὁ λόγος τοῦ Ἀββᾶ Νείλου.

Α.Π.Θ.

θος καὶ νέκρωσις σώματος δάκρυα γεωργήσει, τὰ δὲ δάκρυα σμήχει τὴν ψυχὴν ἀπὸ ἁμαρτιῶν, ὃν τρόπον ἡ ἀκόνη τὸν ἰὸν τοῦ σιδήρου ἐπαίρει. Ἡδεῖα ἡ ἡδονή, ἀλλὰ δεινὸν τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον· δυσκατόρθωτος ἡ ἀρετή, ἀλλ' ἀνεκλάλητος ἡ δόξα τῶν δικαίων. Ὁ ἀκούων διδαχὴν Θεοῦ, καὶ μὴ ποιῶν δαρήσεται πολλάς. Ὁ εἰδὼς τὸ θέλημα Κυρίου καὶ μὴ ποιήσας μηδὲ ἑτοιμάσας ἑαυτόν, καὶ πᾶς ὁ ἀποστρεφόμενος τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, ὡς ἀπειθὴς τιμωρηθήσεται· ὁ δὲ ἀκούων καὶ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου μακάριος, ὅτι μέτοχος γενήσεται ζωῆς αἰωνίου, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

ΑΥΓΟΥΣΤΙΝΟΣ ΜΟΝΑΧΟΣ

Ἰορδανίτης

Α.Π.Θ.

ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Προσκυνηταὶ καὶ περιηγηταὶ κατὰ τὸ 1913.

Κατὰ τὴν ἀνακοίνωσιν τοῦ Κ. Pavie, Διευθυντοῦ τῆς μεταξὺ Ἰόππης καὶ Ἱερουσαλὴμ σιδηροδρομικῆς γραμμῆς, ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπισκεψαμένων τὴν ἁγίαν Πόλιν προσκυνητῶν καὶ περιηγητῶν, οἵας δήποτε ἐθνικότητος καὶ θρησκείας, ἀνῆλθεν εἰς 26 χιλ. περίπου κατὰ τὸ διαρρεῦσαν ἔτος.

Ἐκ τῶν προσκυνητῶν, Ἕλληνες 1243, Ρῶσσοι 6778, Γάλλοι καθολικοὶ 449, Ἀρμένιοι 1252, Κόπται καὶ Ἀβυσσινοὶ 931, Μωαμεθανοὶ 5742, διάφοροι 3723.

Ἐκ δὲ τῶν περιηγητῶν, Ἄγγλοι 1836, Ἀμερικανοὶ 1103, Γερμανοὶ 861, διάφοροι 510.

Ἤτοι τὸ ὅλον 24,428.

Ὁ ἀριθμὸς οὗτος εἶνε ὑποδεέστερος τῶν προηγουμένων ἐτῶν ἕνεκα τῶν βαλκανικῶν πολέμων.

Αὐστριακοὶ δὲ ὅμιλοι ἔπαυσαν ἐπισκεπτόμενοι τὴν ἁγίαν πόλιν ἀπὸ τοῦ 1911.

Κατὰ τὸ αὐτὸ δὲ χρονικὸν διάστημα οἱ ἐπισκεψάμενοι τοὺς ἁγίους τόπους τοῦ Μωαμεθανισμοῦ Μωαμεθανοί, κατ' ἀνακοίνωσιν τῆς ἑταιρίας τῆς Χετζάζης, διὰ τῆς Τζέδδας, ἀνῆλθον εἰς 97,000 προσκυνητάς, ἐξ ὧν Ἰνδοὶ 12,434, Πέρσαι καὶ κάτοικοι τῆς περιοχῆς Βαγδατίου 3,962, Ἰνδοσῖναι 14, Σιάμιοι 12, Μαροκκηνοί, Ἀλγερῖνοι καὶ Τυνήσιοι 8,158, κάτοικοι Μασκάτης 1385, κάτοικοι Χετζάζης καὶ Ὑεμένης 2,267, Αἰγύπτιοι 12,684, Σουδανοὶ 6,888, κάτοικοι Σινικῆς, Ἰαύας καὶ Πολυνησίας 34,685, Βουχαριῶται 7,450, ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας 3,530, Σύριοι 3,131, ἤτοι τὸ ὅλον 97,000 προσκυνηταὶ διὰ θαλάσσης προσελθόντες. Εἰς τὸν ἀριθμὸν τοῦτον προσθετέον 13,000 προσκυνητὰς ἐλθόντας διὰ τοῦ σιδηροδρόμου μέχρι Μεδίνης, ὥστε ὁ ὁλικὸς ἀριθμὸς τῶν προσκυνητῶν, οἵτινες εὑρέθησαν ἐν Μέκκᾳ κατὰ τὰς ἑορτὰς τοῦ Βαϊραμίου, ἀνῆλθεν εἰς 110,000.

Σιδηρόδρομος μεταξὺ Πτολεμαΐδος καὶ Χάϊφας.

Αἱ δύο πόλεις Πτολεμαΐς, καθ' ἡμᾶς Ἄκρη, καὶ Χάϊφα, παράλιοι ἀμφότεραι καὶ εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπ' ἀλλήλων κείμεναι, ἡνώθησαν οὐ πρὸ πολλοῦ διὰ σιδηροδρομικῆς γραμμῆς. Πρὸ τῆς κατασκευῆς τῆς γραμμῆς ταύτης ἡ συγκοινωνία μεταξὺ τῶν δύο πόλεων ἐγίνετο δι' ἁμαξῶν, μὴ ὑπαρχούσης δὲ ἁμαξιτῆς ὁδοῦ, αἱ ἅμαξαι αἱ ἀπερχόμεναι ἐκ Χάϊφας διέσχιζον βατὸν μέρος τῆς θαλάσσης ἐν καιρῷ θέρους, διήρχοντο δὲ τὸν χειμῶνα διὰ γεφύρας ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Κισῶν τῆς Γραφῆς (τὰ νῦν Νὰχρ ἐλ Μοκάττα)· καθ' ὅλον δὲ τὸ μέχρι Πτολεμαΐδος διάστημα οἱ τροχοὶ τῶν ἁμαξῶν εὑρίσκοντο ἐντὸς τῶν ὑδάτων τῆς θαλάσσης. Τὸ μῆκος τῆς γραμμῆς ταύτης εἶνε $21\frac{1}{2}$ χιλ. Κατεσκευάσθη δὲ ὑπὸ τῆς διευθύνσεως τοῦ σιδηροδρόμου τῆς Χετζάζης. Τὰ ἐγκαίνια δ' αὐτῆς ἐγένοντο πανηγυρικώτατα τὴν 1)14 Ὀκτωβρίου παριππεύσαντος ἔτους. Ἡ γραμμὴ αὕτη μέχρι τοῦ σταθμοῦ Πέλετ-ἐσ-Σέχ, πέντε ἀπέχοντος χιλιόμετρα, συγχέεται μετὰ τῆς γραμμῆς Χάϊφας—Δέραα.

Ἄφιξις ναυτῶν.

Περὶ τὰς ἀρχὰς Δεκεμβρίου ἀφίκοντο πρὸς ἐπίσκεψιν τῆς Ἱερουσαλὴμ εἴκοσιν ἀξιωματικοὶ καὶ τριάκοντα ναῦται Ὀλλανδικοῦ καταδρομικοῦ, περὶ δὲ τὰ τέλη τοῦ πρώτου ἡμίσεως τοῦ παρελθόντος μηνὸς ἑξακόσιοι περίπου ἀξιωματικοί, ὑπαξιωματικοὶ καὶ ναῦται τοῦ Ρωσσικοῦ καταδρομικοῦ ***Ποκατίρ***, παραμείναντος ἐπὶ μίαν περίπου ἑβδομάδα ἐν Ἰόππῃ, πρὸς ἐπίσκεψιν τῆς ἁγίας Πόλεως.

Ι. ΦΩΚΥΛΙΔΗΣ

ΑΠΘ.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

Ἑορταί.—Ἡ πρώτη τοῦ νέου σωτηρίου ἔτους 1914, καθὼς καὶ ἡ ἑορτὴ τῶν Θεοφανείων ἔν τε τῷ Ἰορδάνῃ ποταμῷ καὶ ἐν τῷ Ναῷ τῆς Ἀναστάσεως διεξήχθησαν ἐν συρροῇ πολλῶν προσκυνητῶν καὶ μετὰ τῆς δεούσης μεγαλοπρεπείας. Ἐπὶ τῇ πρώτῃ δὲ τοῦ νέου ἔτους, κατὰ τὴν κρατοῦσαν συνήθειαν, ὁ Μακαριώτατος ἡμῶν Πατὴρ ἀπηύθυνε συγχαρητήρια εὐχετικὰ τηλεγραφήματα τῷ τε Μ. Αὐτοκράτορι καὶ τοῖς Βασιλεῦσι τῶν Ὀρθοδόξων Κρατῶν, παρ' ὧν ἐλήφθησαν ἔμπλεα ὑψηλῆς εὐαρεσκείας εὐχαριστήρια ἀπαντητικὰ τηλεγραφήματα. Ἑόρτια τηλεγραφήματα ἀντηλλάγησαν καὶ μεταξὺ τῶν Πατριαρχῶν Κων/λεως καὶ Ἀντιοχείας καὶ τῶν πρώην Πατριαρχῶν. Πλεῖστοι δὲ τῶν λογάδων τοῦ εὐσεβοῦς ἡμῶν Γένους, τῶν Μητροπολιτῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου καὶ ἄλλων, τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Σιναίου, τῶν ἱερατικῶς προϊσταμένων τῶν ἐν διασπορᾷ Ὀρθοδόξων Κοινοτήτων, καὶ πολλῶν ἄλλων προκρίτων τῆς Ἐπιστήμης ὑπέβαλον θερμὰ συγχαρητήρια. Ὁμοίως καὶ πάντες οἱ ἐν ἐξωτερικαῖς διακονίαις τελοῦντες Ἁγιοταφῖται διὰ τηλεγραφημάτων καὶ ἐπιστολῶν ἐξέφρασαν τὰ συγχαρητήρια αὐτῶν καὶ ᾐτήσαντο τὰς Πατριαρχικὰς εὐχὰς καὶ εὐλογίας, καθὼς καὶ οἱ ἐν Ἱερουσαλὴμ Πατέρες καὶ ἀδελφοὶ αὐτοπροσώπως, αἱ ἁγιοταφιτικαὶ σχολαί, οἱ ἐν ὑπηρεσίαις τοῦ Ἱεροῦ ἡμῶν Μοναστηρίου ὄντες καὶ πολλοὶ ἄλλοι ὁμογενεῖς καὶ ξένοι.

Ἀναχωρήσεις.—Οἱ ἐπὶ προσκυνήσει τῶν ἁγ. Τόπων παρεπιδημοῦντες ἔγκριτοι Ἱεράρχαι Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Ἐφέσου κ. **Ἰωακεὶμ** καὶ Πανιερώτατος Μητροπολίτης Κασσανδρείας κ. **Εἰρηναῖος** ἀνεχώρησαν ἐντεῦθεν, ὁ μὲν τῇ 11 Ἰανουαρίου, ὁ δὲ τῇ 8 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς προπεμφθέντες μετὰ πολλῶν τιμῶν.

Χειροτονία Ἀρχιμανδρίτου.—Πατριαρχικῇ καὶ Συνοδικῇ διαγνώμῃ ὁ ἐκ τῶν διακόνων **Τιμόθεος Πυθαγόρας Θέμελης** προυχειρίσθη εἰς Πρεσβύτερον ἐν τῷ ἱερῷ Κουβουκλίῳ ὑπὸ τοῦ Κυριακου-

Α.Π.Θ.

πόλεως Βασιλείου τῇ 5 Ἰανουαρίου ἡμέρᾳ Κυριακῇ καὶ τῇ 29 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς προήχθη εἰς Ἀρχιμανδρίτην.

Ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν ἐτελέσθη ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Δημητρίου—περιλαμβανομένης νῦν ἐν τῷ Κεντρικῷ ἡμῶν Μοναστηρίῳ,—χοροστατοῦντος τοῦ Μακαριωτάτου, λειτουργία ὑπὸ τοῦ Ἀρχιμανδρίτου ***Τιμοθέου*** καὶ ἐμνημονεύθησαν οἱ Ἔφοροι, Καθηγηταί, Διδάσκαλοι, μαθηταὶ καὶ μαθήτριαι μετὰ πάντων τῶν ὑπὲρ ἐπιδόσεως τῶν ἡμετέρων Σχολῶν συνεργούντων. Μετὰ τὸ πέρας τῆς λειτουργίας οἱ πάντες συνῆλθον ἐν τῇ εὐρείᾳ τοῦ Γυμνασίου αἰθούσῃ, ἐν ᾗ, προκαθημένου τοῦ Σέπτου ἡμῶν Πατρὸς μετὰ πολλῶν Ἁγιοταφιτῶν καὶ ἐν μέσῳ πολλῶν φιλομούσων, ὁ Σχολάρχης Ἀρχιμανδρίτης ***Ἰάκωβος Ἀρχατζικάκης*** ἀνελθὼν τὸ βῆμα ἀνέγνω τὸν πανηγυρικὸν τῆς ἡμέρας πραγματευθεὶς «Περὶ τῆς κατὰ Χριστὸν μορφώσεως τῆς νεολαίας».

Τὸν λόγον τοῦ κ. Σχολάρχου ἐκάλυψαν ζωηρὰ χειροκροτήματα, μεθ' ὃ οἱ μαθηταὶ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Μουσικοδιδασκάλου κ. ***Ἐμμανουὴλ Βαμβουδάκη*** ἔψαλαν ἐκλεκτὰ ᾄσματα. Τὴν τελετὴν ταύτην τῶν γραμμάτων ὁ Μακαριώτατος ἐπεσφράγισε διὰ καταλλήλου προσλαλιᾶς.

Ἐπισκέψεις.—Τῇ 18 Ἰανουαρίου ὁ Ἄγγλος ὑποστράτηγος **Alex. Rawlins** μετὰ τῆς Κυρίας αὐτοῦ ἐπεσκέφθη τὸν Μακαριώτατον γενόμενος δεκτὸς μετὰ πολλῶν τιμῶν. Τῇ δ' εἰκοστῇ ἐγένετο ἡ ἀντεπίσκεψις αὐτοπροσώπως ὑπὸ τῆς Α. Θ. Μακαριότητος.

Τῇ 27 Ἰανουαρίου ὁ Πρόξενος τῆς Γερμανίας **E. Schmidt** ἀνῆλθεν εἰς τὰ Πατριαρχεῖα καὶ συνέστησε τῷ Μακαριωτάτῳ τοὺς ἐκ Γερμανίας ἀφιχθέντας Καθηγητὰς **Duensing** καὶ **Martin Flashar** ζητήσαντας ἄδειαν, ὅπως ἐργασθῶσιν ἐπὶ χειρογράφων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἐν τῇ Κεντρικῇ ἡμῶν Βιβλιοθήκῃ.

Αὐθημερὸν ὁ Ἄγγλος Πρόξενος **Mc Gregor** συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ ***Τ. Π. Θέμελη*** ἐπεσκέφθη τὰ πλέον ἀξιοπερίεργα μέρη τοῦ Ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως καὶ εἶτα τὸ ἡμέτερον Τυπογραφεῖον.

Τῇ 11 Φεβρουαρίου ὁ Ἀμερικανὸς **Andrew Gray** διδάκτωρ τῆς Θεολογίας ἐπεσκέφθη τὸν Μακαριώτατον διαβιβάσας τοὺς ἀδελφικοὺς ἀσπασμοὺς τοῦ Προεδρεύοντος Ἀγγλικανοῦ Ἐπισκόπου τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν καὶ ἀνακοινώσας πολλὰ τὰ ἐνδιαφέροντα περὶ τῆς ζωῆς τῶν ἐν Ἀμερικῇ Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν.

Σύλλογος ὁ Πανάγιος Τάφος.— Ὁ μετὰ δραστηριότητος καὶ λίαν ἐπωφελῶς ὑπὲρ τοῦ Παναγίου Τάφου ἐργαζόμενος ἀνωτέρω Σύλλογος ἀνήγγειλε δι' ἐπιστολῆς τῷ Μακαριωτάτῳ τὴν ἐκλογὴν τοῦ νέου

Διοικητικοῦ Συμβουλίου ὑπὸ πρόεδρον τὸν αὐτὸν κ. **Γρηγόριον Στυλιανίδην** ἐκλεγέντα παμψηφεὶ διὰ 4 φοράν, καὶ Γραμματέα τὸν αὐτὸν κ. **Ἀλέξ. Παπασπύρου** δικηγόρον, ὁμοίως ἐκλεγέντα παμψηφεὶ διὰ 4 φοράν. Ἅμα δὲ προειδοποιεῖ, ὅτι διὰ τὸ προσεχὲς Πάσχα διοργανοῦται ἐκδρομὴ εἰς τοὺς Ἁγίους Τόπους μετὰ πολυτίμων δώρων.

Συγχαρητήρια.— Τῷ Μακαριωτάτῳ Ἀντιοχείας **Γρηγορίῳ** ἄγοντι τὴν ὀνομαστήριον αὐτοῦ ἑορτὴν (25 Ἰανουαρίου) ὁ Σεπτὸς ἡμῶν Πατὴρ καὶ Πατριάρχης τηλεγραφικῶς ἀπηύθυνεν ἀδελφικὰ συγχαρητήρια.

Ἀρχιεπισκοπικὴ μετάθεσις.— Τῇ 29 Ἰανουαρίου ἐγένετο διὰ κανονικῆς πράξεως καὶ τελετῆς ἐν τῷ ναῷ τῶν ἁγίων Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης ἡ μετάθεσις καὶ προαγωγὴ τοῦ τέως Ἀρχιεπισκόπου Φιλαδελφείας κ. **Σωφρονίου** εἰς Ἀρχιεπίσκοπον Θαβωρίου, διὸ καὶ ἐδέξατο τὰ συγχαρητήρια τῶν Ἁγιοταφιτῶν Πατέρων καὶ τῶν πολλῶν αὐτοῦ φίλων.

Διορισμὸς Ἀρχιγραμματέως.— Ἐν τῇ Συνοδικῇ συνεδρίᾳ τῆς 29 Ἰανουαρίου ὁ τέως ἀναπληρωτὴς τῆς Ἀρχιγραμματείας Ἱερολογιώτατος διάκονος κ. **Ἱππόλυτος Μιχαηλίδης** ὠνομάσθη κοινῇ γνώμῃ τῆς ἁγίας καὶ ἱερᾶς Συνόδου Γέρων Ἀρχιγραμματεὺς καὶ Συνοδικὸν μέλος.

Διορισμοὶ νέων Συνοδικῶν μελῶν.—Ὁμοφώνῳ Πατριαρχικῇ καὶ Συνοδικῇ ἀποφάσει ἐνεκρίθησαν ὡς νέα Συνοδικὰ μέλη οἱ Ἀρχιμανδρῖται **Κάλλιστος** διευθυντὴς τοῦ Ρωσικοῦ Γραφείου, **Δοσίθεος** Ἐπίτροπος ἐπὶ τῆς Ἐκπαιδεύσεως, καὶ **Τιμόθεος** Γραμματεὺς τῆς ἁγίας καὶ ἱερᾶς Συνόδου. Ἡ ὁρκωμοσία τῶν τεσσάρων τούτων νέων Συνοδικῶν μελῶν ἐγένετο τῇ 1 Φεβρουαρίου, ὅτε καὶ παρεκάθησαν ἐν τῇ Συνοδικῇ συνεδρίᾳ ὡς κανονικὰ καὶ τακτικὰ μέλη, τῆς ἁγίας καὶ ἱερᾶς Συνόδου παμψηφεὶ ἐγκρινάσης τὴν ἐκλογὴν τῶν ἀνωτέρω διά τε τὴν μόρφωσιν, τὴν χρηστότητα τοῦ ἤθους καὶ τὴν εὐδοκίμησιν ἐν ταῖς ὑπηρεσίαις.

Ἀρχιμανδρίτης Κάλλιστος

Ἐγεννήθη ἐν Κρήτῃ τῷ 1866 καὶ ἀφίκετο εἰς Ἱεροσόλυμα τῷ 1881. Ἐξεπαιδεύθη ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τοῦ Σταυροῦ, ἐξ ἧς ἀπεφοίτησε τῷ 1888 διορισθεὶς ἐπὶ ἓν ἔτος Βιβλιοφύλαξ τῆς Κεντρικῆς Βιβλιοθήκης. Τῇ 5ῃ Ἰουλίου 1889 χειροτονηθεὶς Διάκονος ἐν τῷ Ναῷ τῆς Ἀναστάσεως ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Νικοδήμου εἰς τὴν Θεολογικὴν Ἀκαδημίαν τῆς Μόσχας πρὸς τελειοποίησιν τῶν σπουδῶν αὐτοῦ. Τῷ 1894 ἀποφοιτήσας τῆς Ἀκαδημίας μετὰ τοῦ βαθμοῦ

« Προλύτης τῆς Θεολογίας », αἰτήσει τοῦ Πατριάρχου Ἀντιοχείας Σπυρίδωνος πρὸς τὸν Πατριάρχην Γεράσιμον διωρίσθη κατὰ Ὀκτώβριον μῆνα ἀντιπρόσωπος τοῦ Ἀντιοχικοῦ Θρόνου ἐν Μόσχᾳ, προσωρινῶς ἀποσπασθεὶς τῆς ἱερᾶς αὐτοῦ Μετανοίας, ἔνθα χειροτονηθεὶς Πρεσβύτερος ὑπὸ τοῦ Βικαρίου τοῦ Μητροπολίτου Μόσχας ἐπισκόπου Νέστορος ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Σεμιναρίου τῇ 6ῃ Νοεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἐπὶ ἑξαετίαν διηύθυνε τὸ Ἀντιοχικὸν Μετόχιον. Μετὰ ταῦτα προαχθεὶς εἰς Ἀρχιμανδρίτην τῷ 1900 διορίζεται ἐν Κων/πόλει ὡς βοηθὸς τοῦ Ἐπιτρόπου τοῦ Π. Τάφου Ἀρχιεπισκόπου Νεαπόλεως Ἀρσενίου ἐπὶ διετίαν ἐκεῖ παραμείνας. Τῆς θέσεως τοῦ βοηθοῦ καταργηθείσης, ἐπανέρχεται εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ διορίζεται μέλος τῆς Ἐκπαιδευτικῆς Ἐπιτροπῆς, καὶ Γραμματεὺς τῆς Ρωσσικῆς· εἶτα μέλος τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Σώματος καὶ μετὰ ταῦτα Διευθυντὴς τοῦ Ρωσσικοῦ Γραφείου. Τῇ 29ῃ Ἰανουαρίου 1914 διορίζεται μέλος τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου.

Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο εἰργάσθη λίαν εὐδοκίμως, διὸ καὶ ἐδημοσίευσε διαφόρους θεολογικὰς μελέτας, ὧν τὰς πλείστας ἐν τῇ « Νέᾳ Σιών ». Περικοσμεῖται δὲ ὑπὸ πολλῶν παρασήμων.

Ἀρχιμανδρίτης Δοσίθεος.

Ἐκ Σάμου καταγόμενος ἐγεννήθη ἐν Ἱερουσαλὴμ τῷ 1879. Ἐξεπαιδεύθη ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τοῦ Σταυροῦ, ἐξ ἧς ἀπεφοίτησεν τῷ 1901. Τῇ 7 Ἰουλίου 1902 ἐκάρη μοναχὸς καὶ τῇ 15 Ἰουλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους διωρίσθη ἐν τοῖς Πατριαρχικοῖς Γραφείοις. Τῇ 25 10/βρίου 1903 ἐχειροτονήθη διάκονος ἐν τῷ Ναῷ τῆς Ἀναστάσεως ὑπὸ τοῦ Διοκαισαρείας Νικοδήμου. Τῷ 1909 διωρίσθη Γραμματεὺς τῆς ἁγίας Συνόδου καὶ τὸν 10/βριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἀπεστάλη ὡς βοηθὸς τοῦ ἐν Κων/λει Ἐπιτρόπου Ἀρσενίου Νεαπόλεως. Ἀποχωρήσαντος τούτου κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1910, διωρίσθη προσωρινὸς Ἐπίτροπος παραμείνας ἐν τῇ θέσει ταύτῃ μέχρις 8/βρίου 1911, ὅτε ἐν τῷ μεταξὺ κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα προὐχειρίσθη εἰς Πρεσβύτερον ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Κων/λεως Ἰωακεὶμ τῇ ἐγκρίσει τοῦ Μακαριωτάτου Ἱεροσολύμων. Ἐπανελθὼν εἰς Ἱεροσόλυμα διωρίσθη μέλος τοῦ Μικτοῦ Σωματείου προαχθεὶς εἰς Ἀρχιμανδρίτην τῇ 23 10/βρίου 1911. Τῇ 31 Αὐγούστου 1912 διωρίσθη Ἐπίτροπος τῆς ἐκπαιδεύσεως, τῇ 8 8/βρίου 1912 μέλος τῆς ἐφορίας τοῦ Τυπογραφείου καὶ τῇ 29 Ἰανουαρίου 1914 μέλος Συνοδικὸν διὰ τὴν εὐδοκίμησιν, ἣν ἐπεδείξατο ἐν ταῖς ἀνωτέρω ὑπηρεσίαις τοῦ Ἱεροῦ ἡμῶν Κοινοῦ.

Ἱππόλυτος Μιχαηλίδης

Ἐγεννήθη ἐν Κύπρῳ τῷ 1881 καὶ ἀφίκετο εἰς Ἱεροσόλυμα τῷ 1893. Ἐσπούδασεν ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τοῦ Σταυροῦ καρεὶς μοναχὸς τῇ 3 10/βρίου 1902. Ἐκ τῆς Σχολῆς ἀπεφοίτησεν ἀριστοῦχος τῷ 1903, διορισθεὶς γραμματεὺς τῆς Ἐκπαιδευτικῆς Ἐπιτροπείας καὶ ταὐτοχρόνως βοηθὸς ἐν τοῖς Πατριαρχικοῖς Γραφείοις. Τῇ 14 Φεβρουαρίου 1904 χειροτονεῖται διάκονος ἐν τῷ ἁγίῳ Κουβουκλίῳ. Ὁρίζεται δὲ μετ' ὀλίγον γραμματεὺς ἀποκλειστικῶς ἐν τοῖς Πατριαρχικοῖς Γραφίοις, ἐκπληρῶν ἅμα καὶ καθήκοντα γραμματέως τῆς Νέας Σιὼν ἀπὸ τοῦ 1905. Τῷ 1910 διωρίσθη Γραμματεὺς τῆς ἁγίας καὶ ἱερᾶς Συνόδου, ἐξ ἧς θέσεως μετά τινα χρόνον ἀποσυρθεὶς διορίζεται τῇ 6 Μαΐου 1910 Βιβλιοφύλαξ τῆς Κεντρικῆς ἡμῶν Βιβλιοθήκης, κατέχων συγχρόνως καὶ τὴν θέσιν γραμματέως ἐν τοῖς Πατριαρχικοῖς Γραφείοις. Τὸν Αὔγουστον τοῦ 1912 διορίζεται ἀναπληρωτὴς τῆς Ἀρχιγραμματείας καὶ εἶτα ἔφορος τοῦ Τυπογραφείου. Τῇ 29 Ἰανουαρίου 1914, ὁμοφώνῳ Συνοδικῇ ἀποφάσει, διορίζεται Γέρων Ἀρχιγραμματεὺς τοῦ Ι. Κοινοῦ καὶ μέλος Συνοδικόν.

Τιμόθεος Πυθαγόρας Θέμελης

Ἐγεννήθη ἐν Χώρᾳ τῆς Σάμου τῷ 1878 καὶ ἀφίκετο εἰς Ἱεροσόλυμα τῷ 1898. Ἀποφοιτήσας τῆς Σχολῆς τοῦ Σταυροῦ διήκουσε μαθήματα ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Ὀξφόρδης, καὶ εἶτα διωρίσθη Διευθυντὴς τῆς Νέας Σιών, Βιβλιοφύλαξ, Γραμματεὺς τῆς ἁγίας καὶ ἱερᾶς Συνόδου, Ἔφορος τῶν ἐν Ἱερουσαλὴμ Σχολῶν, καὶ τελευταίως μέλος Συνοδικόν. Ἐκάρη μοναχὸς τῇ 24 Μαρτίου 1906, ἐχειροτονήθη διάκονος τῇ Κυριακῇ τῶν Μυροφόρων τοῦ 1906, προὐχειρίσθη εἰς Πρεσβύτερον τῇ 5 Ἰανουαρίου 1914 καὶ προήχθη εἰς Ἀρχιμανδρίτην τῇ 29 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους.

Κουραὶ καὶ χειροτονίαι.—Πατριαρχικῇ καὶ Συνοδικῇ ἐγκρίσει ἐκάρησαν εἰς Μοναχοὺς ὑπὸ τοῦ Μακαριωτάτου τῇ 7 Φεβρ. οἱ ἐκ τῶν δοκίμων Πολύδωρος, Παῦλος, Κωνσταντῖνος Φίλιππος, Ἰωάννης καὶ Ἰωάννης μετονομασθέντες κατὰ σειρὰν Παλλάδιος, Παῦλος, Καλλίνικος, Θαδδαῖος Ἰωαννίκιος καὶ Ἰγνάτιος. Ἐχειροτονήθησαν δὲ διάκονοι οἱ μοναχοὶ Βαρθολομαῖος καὶ Παλλάδιος τῇ 8 Φεβρουαρίου, ὁ Παῦλος τῇ 9, ὁ Καλλίνικος τῇ 10, ὁ Θαδδαῖος τῇ 12, ὁ Ἰωαννίκιος τῇ 13 καὶ ὁ Ἰγνάτιος τῇ 22 τοῦ αὐτοῦ μηνός. Οἱ μοναχοὶ Κοσμᾶς καὶ Εὐγένιος ἐχειροτονήθησαν διάκονοι, ὁ μὲν τῇ 14 Φεβρ. καὶ ἱερεὺς τῇ 15, ὁ δὲ διάκονος τῇ 15 καὶ ἱερεὺς τῇ 22.

Διορισμοί.—Ὁ Ἱερομόναχος Εὐγένιος διωρίσθη ἐπιστάτης ἐν Διδυμοτείχῳ, ὁ μοναχὸς Ἀκάκιος ἐπιστάτης ἐν Σκεπαστῷ, ὁ Ἱερομόναχος Κοσμᾶς ἐφημέριος ἐν τῇ ἀνακαινιζομένῃ Μονῇ τοῦ Πατριάρχου Μοδέστου καὶ ὁ Ἀρχιμανδρίτης Ματθίας μέλος τῆς Κτηματικῆς Ἐπιτροπῆς.

Θεῖον Κήρυγμα.—Τὸ πρόγραμμα τοῦ θείου κηρύγματος κατὰ τὴν Μεγάλην Τεσσαρακοστὴν καθωρίσθη ὡς ἑξῆς: Ἀρχιμ. Ἰάκωβος τῇ Α΄. Κυριακῇ τῶν Νηστειῶν, Ἀρχιμ. Ματθίας τῇ Β΄., Διάκονος Βησσαρίων τῇ Γ΄., Διάκονος Κωνστάντιος τῇ Δ΄., Διάκονος Νάρκισσος τῇ Ε΄., Διάκονος Ἀθηναγόρας τῇ Μ. Πέμπτῃ Τουρκιστί, Ἀρχιμ. Παντελεήμων τῇ Μ. Παρασκευῇ, καὶ Ἀρχιμ. Δοσίθεος τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ Ἀραβιστί.

Κυριακὴ τῆς ὀρθοδοξίας.— Ἡ μεγάλη Παρρησία τῆς Κυριακῆς τῆς Ὀρθοδοξίας ἐτελέσθη ἐν τῷ Ναῷ τῆς Ἀναστάσεως ὑπὸ τοῦ Μακαριωτάτου ἡμῶν Πατρὸς συμπαραστατουμένου ὑπὸ τῶν Σεβασμιωτάτων Ἀρχιερέων Ἰορδάνου Μελετίου, Λύδδης Νικοδήμου, Θαβωρίου Σωφρονίου, Σεβαστείας Γλυκερίου καὶ Γάζης Σωφρονίου, τοῦ Κυριακουπόλεως Βασιλείου τελέσαντος τὴν λειτουργίαν ἐν τῇ Βασιλικῇ τῆς Βηθλεέμ. Ἥ τε λειτουργία καὶ ἡ λιτανεία ἐν τῷ Ναῷ τῆς Ἀναστάσεως ἐγένοντο ἐν μεγάλῃ συρροῇ προσκυνητῶν καὶ ἄλλων πιστῶν. Μετέσχον δ' ἐν μὲν τῷ Ἑσπερινῷ 47 ἱερεῖς μετὰ 8 διακόνων, ἐν δὲ τῇ λιτανείᾳ 18 διάκονοι, 60 ἱερεῖς καὶ 5 Ἀρχιερεῖς.

Ἐπίσημος Ἰνδὸς ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ.—Τῇ 27 Ἰανουαρίου ἐπεσκέφθη τὴν Κεντρικὴν ἡμῶν Βιβλιοθήκην ὁ Ἀπδουλκερὴμ Ἀμποῦ Ἄχμετ Χὰν Γαζνάουϊ, μέλος τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Συμβουλίου τῶν Ἰνδιῶν καὶ ἀπεθαύμασε τὰ ἀρχαῖα φιρμάνια καὶ χειρόγραφα λαβὼν πλείστας ὅσας σημειώσεις.

Νοσοκομεῖον τοῦ Παναγίου Τάφου.— Παρὰ τοῦ διευθυντοῦ Ἰατροῦ τοῦ ἡμετέρου Νοσοκομείου κ. Νικολάου Σπυρίδωνος ἐλήφθη τὸ ἀκόλουθον σημείωμα

«Τὸ διὰ τὰ κολλητικὰ νοσήματα ἱδρυθὲν ἐσχάτως παράρτημα τοῦ Ἡμετέρου Νοσοκομείου ἐχρησίμευσεν ἐφέτος εἰς νοσηλείαν 11 τυφικῶν, 12 παθόντων ἐξ ἱλαρᾶς, 5 παθόντων ἐρυσίπελας καὶ ἄλλων ἐκ φυματιώσεως πνευμονικῆς καὶ κολλητικῶν νοσημάτων.

Ἡ Ἵδρυσις αὐτοῦ ἦτο οὐ μόνον χρησιμωτάτη, ἀλλὰ καὶ ἀναπόφευκτος λόγῳ τῶν πολλῶν ἐπιδημιῶν καὶ τῆς ἀνάγκης τοῦ χωρισμοῦ τῶν τοιούτων νοσημάτων

Ὀφείλομεν δὲ χάριτας εἰς τοὺς Ἁγιοταφίτας Πατέρας τοὺς προσενεγκόντας τὴν βοήθειαν αὐτῶν πρὸς ἐπίπλωσιν αὐτοῦ.

		φρ.
Παρὰ τοῦ Μοναχοῦ Σεραπίωνος	ἐδόθησαν	264
Παρὰ τοῦ Παρασκευοφύλακος Ἀρχιμ. Γερασίμου	»	200
Παρὰ τοῦ προσωπικοῦ τοῦ Νοσοκομείου	»	160
Παρὰ τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Σεραφείμ.	»	100
Παρὰ τοῦ Μοναχοῦ Δωροθέου	»	60
Παρὰ τοῦ Ἀρχιμ. Ἀβραμίου Ἡγουμ. Σαρανταρίου	»	77
Παρὰ τοῦ Μάρκου Κεντητοῦ Ἱερομονάχου	»	60
Παρὰ Ἀνωνύμου	»	60
Παρὰ τοῦ Ἀρχιμ. Τιμοθέου Π. Θέμελη	»	30
Παρὰ τοῦ Ἀρχιμ. Νικοδήμου	»	30
Παρὰ τοῦ Μοναχοῦ Μαξίμου	»	20
Παρὰ τοῦ Χρηστάκη φαρμακοποιοῦ	»	20

Τινὲς τῶν Ἁγιοταφιτῶν Πατέρων προσέφερον βοηθείας εἰς εἴδη (ὑφάσματα).

Διὰ τῶν βοηθειῶν τούτων ἐσχηματίσθη ἰδιαιτέρα ὅλως καὶ χωριστὴ προὶξ σινδονῶν, στρωμνῶν, κλινῶν καὶ ἐνδυμάτων χρησιμεύουσα ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον διὰ τοὺς νοσηλευομένους εἰς τὸ τμῆμα τοῦτο».

Καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία.— Ἔναγχος ἀντήχησε τὸ κάλλιστον τοῦτο εὖχος τῶν μακάρων Πατέρων ἐν τῇ ἁγίᾳ ἡμῶν Ἐκκλησίᾳ, καὶ οὐ πρὸ πολλοῦ, κατὰ τοὺς τελευταίους μῆνας τοῦ λήξαντος ἔτους, ἡ βαθύπλουτος εἰρήνη ἐν εὐδοκίᾳ ἐγένετο ἀποδεκτὴ ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς Ἀνατολῇ ὑπὸ Ἐθνῶν, ὧν τὰ γεωγραφικὰ ὅρια, κατὰ προτεταγμένους καιρούς, διεσαλεύθησαν καὶ ἠλλοιώθησαν. Ἡ τρίλλιστος καὶ πολύλλιστος αὕτη εἰρήνη, ἡ ἐπηρείαις ἐσωτερικαῖς τε καὶ ἐξωτερικαῖς φυγαδευθεῖσα καὶ ἐν ὀρφανίᾳ ἐάσασα ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν τὴν Παμμήτορα τῶν Ἐκκλησιῶν, ἐν εὐδοκίᾳ ἐπανέκαμψε καὶ ἐσκήνωσεν ἐν τῷ κλίματι τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων ἀφειδῶς ἐκκενώσασα τὰ τίμια αὐτῆς δῶρα, ὥστε καὶ ἡ ἐν διαστάσει πρὸς τὴν Κυβερνῶσαν Ἐκκλησίαν μερὶς τῶν Ἱεροσολυμιτῶν καταλιποῦσα ἐν τῷ τάφῳ τῆς λήθης τὰ ὀθόνια τῆς διχονοίας, ἐζήτησεν ἔλαιον ὁμονοίας, ἵνα μὴ αἱ λαμπάδες αὐτῆς σβεσθῶσι. Καὶ οὕτως ἡ εἰρήνη ἐθριάμβευσεν.

Χάρις τῇ Σεβαστῇ ἡμῶν Κυβερνήσει, ἥτις, διὰ τῆς ἀποστολῆς τοῦ Ἐξοχωτάτου Ὑφυπουργοῦ τῆς Δικαιοσύνης Ἀζμῆ Βέη διαπνεομένου ὑπὸ αἰσθημάτων φιλοδικαίων καὶ συμβιβαστικῶν, ἐπετέλεσε τὸ πρῶτον γενναῖον βῆμα.

Χάρις τοῖς Κυβερνῶσι τὴν Ἐκκλησίαν Ἱεροσολύμων, οἵτινες

διὰ πεπειραμένης συνέσεως ἀπέβλεπον, ἔστω καὶ βραδέως, εἰς συμβιβασμόν, ὅστις καὶ τα δίκαια τῆς Κυβερνώσης Ἐκκλησίας ἐξησφάλιζεν ἀπαραμείωτα, καὶ περὶ τῶν συμφερόντων τοῦ Κυβερνωμένου ποιμνίου πρόνοιαν μεγάλην ἐποιεῖτο. Διότι μόνον ἡ κατοχύρωσις τῶν δικαίων τοῦ Πατριαρχείου προστατεύει ἀσφαλῶς τὰ συμφέροντα τοῦ ἐν Παλαιστίνῃ Ὀρθοδόξου ποιμνίου.

Χάρις δὲ καὶ τῷ φιλοχρίστῳ καὶ περιουσίῳ ἡμῶν ποιμνίῳ, ὅπερ ἀπομακρυνθὲν εἰσηγήσεων καὶ ὑποβολῶν ἀλλοτρίων, ὑπήκουσε τῇ τῆς Ἐκκλησίας φωνῇ καὶ ἐζήλωσε τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ.

Τῇ συνδρομῇ τοιούτων εὐνοϊκῶν συνθηκῶν αἱ ἀπὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ Ἐξοχωτάτου Ὑφυπουργοῦ Ἀζμῆ Βέη (23 Νοεμβρίου) ἀρξάμεναι συνεννοήσεις κατέληξαν εἰς αἴσιον ἀποτέλεσμα. Καὶ τῇ μὲν λ'. Δεκεμβρίου ἐγένετο ἡ ὑποταγὴ εἰς τὴν φωνὴν τῆς Ἐκκλησίας, τῇ δ' ἐπιούσῃ τελευταίᾳ ἡμέρᾳ τοῦ ἐκπνέοντος ἔτους, μεθ' ὅλας τὰς ἀπαιτουμένας διατυπώσεις, ἠνοίχθησαν αἱ θύραι τῆς Ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Ἰακώβου, καὶ ἡ διὰ τοῦ Κεντρικοῦ Μοναστηρίου εἰς τὸν Ἅγιον Τάφον δίοδος, ὥστε τῇ 10 πρωϊνῇ ὥρᾳ ὁ Σεβασμιώτατος Πατριαρχικὸς Ἐπίτροπος Ἰορδάνου κ. Μελέτιος ἐν συνοδείᾳ, ἐν ᾗ προεξῆρχον καὶ οἱ τῆς Ἐκκλησίας ὑπὸ τοῦ Μακαριωτάτου ἡμῶν Πατρὸς διορισθέντες Ἐπίτροποι, κατῆλθε διὰ τῆς εἰρημένης διόδου εἰς τὴν Καθεδρικὴν τοῦ ἁγίου Ἰακώβου Ἐκκλησίαν, τελέσας ἐν συρροῇ πολλῶν πιστῶν τὴν τελετὴν τοῦ ἁγιασμοῦ. Τὸ ἑσπέρας ἐγένετο ὁ Ἑσπερινός, τῇ δ' ἐπαύριον, ἥτις ἦτο ἡ πρώτη τοῦ νέου ἔτους 1914, ἐτελέσθη μεγαλοπρεπὴς Πατριαρχικὴ λειτουργία, τοῦ Μακαριωτάτου ἡμῶν Πατρὸς ἐπευλογήσαντος τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας καὶ εὐχηθέντος ὑπὲρ ἀδιασείστου εἰρήνης καὶ ὁμονοίας ἐν τῷ ποιμνίῳ αὐτοῦ. Ταὐτοχρόνως ἐγένοντο λειτουργίαι καὶ ἐν ταῖς Μοναῖς τοῦ ἁγίου Εὐθυμίου καὶ τῆς Σεϊδανάγιας, μετ' ἀποκαταστάσεως πλήρους εἰρήνης καὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Ἰόππης.

Οὕτω μετὰ μακρὸν χρόνον δι' ἀτρύτων πόνων καὶ μόχθων καὶ ἀδιαλείπτων ἐνεργειῶν τοῦ τε Μακαριωτάτου καὶ τῆς ἁγίας καὶ ἱερᾶς Συνόδου διεκανονίσθησαν τὰ ἀπασχολήσαντα τὸ Πατριαρχεῖον Ἱεροσολύμων ζητήματα, καὶ ἐκ τοῦ ὅλου ἀγῶνος προῦκυψαν δύο σπουδαῖα κεφάλαια: Πρῶτον ἡ ἀκεραία καὶ ἀλώβητος διατήρησις τοῦ κατ' ἐξοχὴν προνομιακοῦ ἡμῶν καθεστῶτος, καὶ δεύτερον ἡ κατασφάλισις καὶ ἐπικύρωσις τούτου δι' ὑψηλῶν ἀποφάσεων καὶ ἐπισήμων ἐγγράφων τῆς νέας Συνταγματικῆς Κυβερνήσεως.

†

Ἀρχιμανδρίτης Δωρόθεος.

Τῇ 11 Ἰανουαρίου συνεπείᾳ γεροντικῆς ἐξαντλήσεως ἐτελεύτησεν ὁ Ἀρχιμανδρίτης Δωρόθεος ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Σταυροῦ, ἐν ᾗ ἐγηροκομεῖτο, καὶ τῇ ἐπιούσῃ ἐκηδεύθη προσηκόντως, προεξάρχοντος τοῦ Φιλαδελφείας Σωφρονίου, ταφεὶς ἐν τῷ παρακειμένῳ σπηλαίῳ τοῦ ἁγίου Νικολάου.

Ὁ μακαρίτης κατήγετο ἐξ Ἀδριανουπόλεως γεννηθεὶς τῷ 1827 καὶ καταλαβὼν τὴν Ἱερουσαλὴμ τῷ 1861, διωρίσθη ἐφημέριος ἐν τῷ Ναῷ τῆς Ἀναστάσεως ὑπηρετήσας ἐπὶ δεκαετίαν καὶ εἶτα ἀλληλοδιαδόχως διωρίσθη Ἡγούμενος ἁγίου Νικολάου, ἐφημέριος τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Σταυροῦ, Κηρατζῆς, Ἡγούμενος ἁγίας Αἰκατερίνης καὶ μετὰ ταῦτα ἐν Ρέμλῃ. τῷ 1887 προήχθη εἰς Πρωτοσύγκελλον καὶ τῷ 1897 εἰς Ἀρχιμανδρίτην. Ἐπὶ τῇ τελευτῇ τούτου ἐτελέσθησαν τὰ κεκανονισμένα μνημόσυνα καὶ ἀνεπέμφθησαν δεήσεις ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς αὐτοῦ. Αἰωνία αὐτοῦ ἡ μνήμη.

Α.Π.Ο.

Α.Π.Θ.